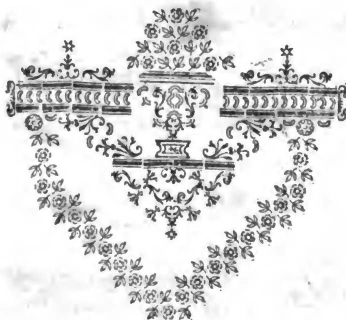
JOSEPHI CYRILLI ... INSTITUT. CANONICAE

Giuseppe Pasquale Cirillo

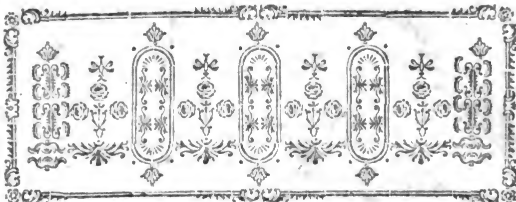

JOSEPHI CYRILLI
JURISCONSULTI,
E T
PRIMARII ANTECESSORIS NEAPOLITANI
INSTITUT. CANONICÆ
EDITIO NOVA.
TOMUS V.

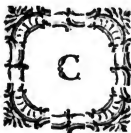

NEAPOLI
SUMTIBUS, AC TYPIS VINCENTII URSINI.
MDCCLXXXV.

BREVIS CANONICI

JURIS HISTORIA.

CHRISTUM Apostolis condendarum Legum potestatem dedisse eo verbo, quod extat *Lucae* 10., *Qui vos audit, me audit*: eoque Episcopos etiam successores Apostolorum spectasse, non ambigitur. Porro recens Christi memoria, & vitae Apostolicae exemplum sic animos fidelium ad justitiam composuere, ut per tria ferme Ecclesiae saecula praeter jus Veteris, ac Novi Testamenti, quod Episcopi urgebant, & nonnulla, quae veluti per manus tradita sine scripto custodiebantur; vix fuerit opus novas Leges perscribi. Canones, qui dicuntur *Apostolorum*, certe Apostolorum non sunt: in quam sententiam selectiora proferam argumenta. Ii Canones non sunt, nec fuere unquam in censu Canonicorum Librorum Veteris, ac Novi Testamenti: nec potest quidquam caussae adferri, cur id opus, ut alia Apostolorum, in eo censu non sit. Eos Gelasius P. in Synodo Romana apud Gratianum *can.* 3. *dist.* 15. diserte rejicit ad apocrypha, hoc est, ad classem librorum, quos non probat Ecclesia: quo sensu *apocryphum* accipi eo loco debere, contextus ipse orationis ostendit: foedissimum autem dictu est, de genuino Apostolorum opere sic sensisse Gelasium. Eorum nunquam meminere antiqui Ecclesiae Patres; nam & Zephirini Epistolam in Decreto Gratiani *can.* 2. *dist.* 16., quae Apostolicos Canones memorat, apocrypham esse, id argumento est, quod Leo IV. *ep.* 2. *ad Episcopos Britanniae* eam non recenseat inter Decretales veterum Pontificum Epistolas, quae erant in Canone Ecclesiae Romanae: testimonium autem Tertulliani, quod vulgo laudant ex *lib. adv. Praxeam.*, quodque laudant ex *Synopsi* Athanasio adscripta, nusquam extant. Porro ne ii quidem meminere, quorum intererat meminisse: ut ecce, Canon. 7. Pascha cum Judaeis celebrantes coercet: Canones 46. 47., & 67. haereticorum baptisma rejiciunt: & Canones 21. 22., & 23. severe statuunt in eos, qui se ipsi abscindunt. At neque in controversia de Paschate inter Victorem P., & Asiaticos: neque in ea, quae de baptismo haereticorum fuit inter Stephanum P., & Africanos Patres, quorum numero erat S. Cyprianus: neque aut quum Demetrius Patriarcha Alexandrinus exquisitis undi-

undique argumentis Originem, qui se ipse eviraverat circa *an.* 203., voce & literis, tanquam summi sceleris reum notavit, aut quum S. Epiphanius contra Valesios virilia sibi amputantes late disseruit *haer.* 58., ulla Apostolicorum Canonum mentio facta est. Denique apud Eusebium, & Hieronymum, qui Apostolorum opera diligenter percensent, de iis ne verbum quidem unum. Quem Canones isti auctorem habuerint, & num unum, an plures: quo tempore, quove loco, ac numero prodierint, omnino non liquet. Tu sic habe, Apostolicos Canones a multis Orientalibus Episcopis sub finem saec. III. scriptos, conjectasque in eos praecipuas antiquae disciplinae regulas, quae ab Apostolicis temporibus sine scripto steterant ad eum diem: quae caussa fuit, cur *Apostolici* Canones dicerentur: successu temporis accessisse etiam alia per fraudem haereticorum: quo referendus Isidori locus in *can.* 1. *dist.* 16.: demum prodiisse initio 85., namque hunc numerum Graeci semper servarunt: Latinos autem 50. tantum priores recepisse, quos Dionysius Exiguus in suum Codicem inseruerat (a). Si plura cupis, adi Bevereg. in *Pandect. Canon.*, Coteler. *not. in Clem.*, & Dovjat *Praenot. lib.* 3. *c.* 2. Sed quae pauca pro instituto meo delibavi, satis tibi erunt, ut quae Gratianus tota *dist.* 16. de Canonibus Apostolorum edisserit, nihil moreris.

Iisdem ferme argumentis octo *Apostolicarum Constitutionum* libri, quos alii Apostolis, alii D. Clementi attribuunt, ab Apostolis, ac D. Clemente abjudicantur. Et vero Apostolicarum Constitutionum antiqui Ecclesiae Patres non meminere, ne ii quidem, quibus earum laudandarum se se dederat occasio; nam *cap.* 15. *lib.* 6. Africanis Patribus, qui de baptismo haereticorum contra Stephanum disputarunt, & *cap.* 6., ac 20. *lib.* 5., itemque *cap.* 25. *lib.* 6. Arianis, ac Macedonianis mire favent: ea tamen capita non Africani Patres, aut Ariani, ac Macedoniani unquam laudarunt: nec porro earum meminere Eusebius, & Hieronymus Apostolorum, & Clementis opera recensentes. Illae jejunare vetant *secunda hebdomadis feria*: quod eo tempore fecisse *hipocritas* ajunt *lib.* 7. *c.* 24. Quis est autem antiquitatum adeo imperitus, qui non videat. Auctorem Constitutionum spectasse ad Manichaeos, quos *in honorem Lunae* secunda feria jejunasse, scribit Leo M. *serm.* 38. *c.* 5.? At haeresis Manichaeorum sub finem saeculi III. primum erupit. Eas Gelasius P. apocryphas esse disertissime pronunciavit in Synodo Romana. Denique in illis nonnulla sunt contra sacrae historiae fidem: nonnulla etiam contra Catholicae Ecclesiae doctrinam, quae singillatim persequitur N. Alexander in *saec* 1. *diss.* 19. *prop.* 1. Jam fuisse id opus Apostolis affictum saec. IV., non obscure probat Apostolicarum Constitutionum mentio non rara apud S. Epiphanium, ut *haer.* 45. 70. 75., & 80. At vero *haer.* 70. illas *dubiae apud multos fidei* fuisse, scribit. Quod autem addit, *nihil aut in Fide, & Catholica professione depravatum, aut Ecclesiae administrationi, ac Decretis contrarium continuisse*; id argumento esse debet, posterioribus temporibus multa eis mala haereticorum, & maxime Arianorum opera accessisse: nam quae N. Alexandri opinio est, fuisse tempore Epiphanii Constitutiones aliquas Apostolis adscriptas, sed plane alias ab iis, quae nunc circumferuntur; eam nec vetus ullum monumentum confirmat, neque ulla satis apposita adjuvat conjectura. Dicam verbo. Idem de Constitutionibus Apostolicis, quod de Apostolorum Canonibus, judicium esto.

Neque aliud esse judicium debere de novem Canonibus Antiocheno cuidam

(a) *Canones 46., & 47. de haereticorum baptismate expendit Doujatius Praenot. lib. 3. c. 2.*

dam Apostolorum Concilio adscriptis, quos Turrianus *lib.* 1. *pro Canonibus Apostolicis c.* 25. invenisse se scribit in vetustissimo Pamphyli Martyris Codice MS.; & veterum PP. silentium probat, & porro multa, quae habent, ab Apostolorum temporibus aliena: ac praecipue duo illa, quae *can.* 1., & 8. statuuntur: alterum, ut qui profitentur Fidem Christi, *Christiani* dicantur, non *Galilaei*; quum tamen ex Socrate *lib.* 3. *c.* 12., Theodoreto *lib.* 3. *c.* 4, & Chrysostomo *Hom.* 63. compertum sit, primum omnium Julianum Apostatam, qui saec. IV. imperavit, Christianos per contumeliam dixisse *Galilaeos*, & quod addit Nazianz. *Orat.* 3., lege cavisse, ne quis eos alio nomine appellaret: alterum, ut pro Idolis statua Christi adoretur; quum contra exploratum sit, imaginibus, & maxime statuis ut plurimum (a) abstinuisse veteres Christianos, ut, quoniam omnia eorum sive facta sive dicta Ethnici in pejorem partem torquebant, omnis abesset suspicio Idololatriae. Nec quidquam obturbant Innocentii I. verba de Ecclesia Antiochena *ep.* 18., *Ibi & nomen accepit Religio Christiana, & conventum Apostolorum apud se fieri celeberrimum meruit*; nam *conventum* pro Synodo accipi *τὸ celeberrimum* vetat; anne enim *celeberrima* recte dici Synodus potest, cujus nusquam mentio ante Innocentium I.? Forte Innocentius & Petrum Antiochiae sedisse, & Paulum ac Barnabam eo profectos illo verbo explicavit, ut bene N. Alexander in *saec.* 1. *diss.* 20. Quod porro is addit, forte Innocentium memoriae lapsu Antiochiae tribuisse, quod erat Hierosolymis tribuendum, id mihi quidem vix probatur; quod veri speciem non habeat, Innocentium in describenda re plane vulgata, quam proprie spectabat Epistola, memoriam defecisse.

Post saec. III. pace per Imperat. Constantinum Ecclesiae data coeperunt Episcoporum conventus multo frequentius haberi. Hinc excrescente in dies Canonum numero, utile, atque adeo necessarium visum est, eos ex multis Conciliis selectos in unum corpus conferre: idque primum in Orientali, tum in Occidentali Ecclesia factum. Mihi in animo est celebriores Canonum Collectiones huc adferre: idque ad eruditionem adolescentum, quorum gratia hoc opus aggredior, videtur satis. Quas omitto, eae a scriptoribus Ecclesiasticis perraro laudantur, ut proinde earum ennarratio multum operae habeat, parum utilitatis. Jam Collectionum non eadem ratio fuit. Aliae Canones integros, aliae contractos: quaedam solum Canones, quaedam Canones simul, & Leges habent: atque hae *Nomocanones* dictae. Quantum ad methodum, in antiquioribus Canones secundum temporum fere seriem digesti: in recentioribus ad sua quique capita, seu classes, ut postulare ipsa materia videbatur, relati sunt.

Omnibus Graecorum Collectionibus tempore praeeunt Canones Apostolorum, atque Apostolicae Constitutiones. Sed de iis jam dictum. Dicam de aliis. Collectiones, quae temporum ferme seriem sequuntur, Graeci habent omnino quinque. Primae sub Theodosio M. circa *an.* 385. compositae Auctor incertus, titulus hic, *Codex Canonum*. Tanti fuit, ut in Conciliis ad controversias dirimendas cum Libro Evangeliorum adhiberetur. Secundae Auctor incertus, incertus titulus, proprium tempus incertum: certe vero scripta est post Chalced. Concilium, cujus 29. Canones habet. Eam sub titulo *Codicis Canonum Ecclesiae Universae an.* 1610. edidit Christophorus Justellus. Secundam non multo post excepit Tertia, quam Florens, Petrus de Marca, & novissime Dovjatius *lib.* 3. *Praenot. c.* 5. Theodorito Cyri Episcopo attribuunt contra Justellum. Quartae occasio passim traditur, praeterea nihil. Occasionem secundus ei dedit Trullanae Synodi Canon, quo multa Conciliorum Decreta, & Graecorum Pa-

 trum

(a) *Non enim omnino nullus, sed rarus fuit olim sacrarum imaginum usus.*

trum sententiae recensentur, & confirmantur. Tum circa *an.* 790. aucta isthaec Collectio fuit Canonibus 22. Synodi Nicaenae II. Quintà auctore Photio Constantinopolitano Patriarcha schismatico homine post Conciliabulum Costantinopolitanum in Templo S. Sophiae habitum *an.* 879. prodiit, & forte circa *an.* 880. Photianam Collectionem Joh. Zonaras, Alexius Aristinus ambo Monachi, & Theodorus Balsamon Antiochenus Patriarcha schismatici Commentariis, caute tamen legendis, ornarunt. Celebriores Graecorum Collectiones in certa capita tributae tres sunt. Duarum auctor Joh. Antiochenus cognomento *Scholasticus*, quod ex *Schola*, hoc est, ordine Advocatorum, qui & *Scholastici* dicti, ad Ecclesiasticum transiit. Is adhuc Presbyter ex ea Graecorum Collectione, cujus auctorem fecimus Theodoritum, novam nova methodo Collectionem concinnavit: quod bene contra Florentem adstruit Dovjat. *c.* 9. Ejus sub nomine *Concordiae Canonum* meminisse videtur Nicolaus I. *can. ult. dist.* 16. Tum Patriarcha Constantinopolitanus creatus, quod factum *an.* 564., primus *Nomocanonem* conscripsit, attexuitque suae Collectioni. Tertiae auctor is idem Photius, de quo dictum: eaque composita ad exemplum Nomocanonis Joh. Antiocheni *Nomocanon* Photii appellatur.

Venio ad Latinos, quorum praecipuae prioris generis Collectiones sunt numero quatuor. Prima est Canonum secundae illius Graecae Collectionis, quam post Concilium Chalcedonense scriptam diximus, Latina versio. Sunt autem eorum versiones multae, receptissima vero, quae adscribitur S. Leoni. Secunda, quae vulgo dicitur *Codex Canonum vetus Ecclesiae Romanae*, auctorem habet Dionysium cognomento *Exiguum* Justiniano Imp. coaevum. Is & Canones bene multos Graecorum Conciliorum a se latine redditos, & Decreta Romanorum Pontificum a Siricio ad Hormisdam collegit: qua in re animadvertendum, ut in Conciliorum Canonibus colligendis Graeci Latinis exemplo fuerunt, in colligendis Romanorum Pontificum Decretis Latinos exemplo Graecis fuisse. Tertiae auctor Isidorus Episcopus Hispalensis, qui sexto, ac septimo Ecclesiae saeculo floruit; sed qualis ea sit, multae enim Collectiones ei tribuuntur, adhuc non constat. Vero propius est, genuinam Isidori Collectionem esse, quam reperit Petrus de Marca in Bibliotheca Ecclesiae Urgellensis in Catalonia, cujusque Ordinem diligenter enarrat Dovjat. *c.* 19. In eam Isidorus Dionysium imitatus non Canones solum, sed & Decreta Pontificum inseruit. Quarta est Isidori cognomento *Mercatoris*, ut libri quidam habent, sive *Peccatoris*, ut habent alii, quod posterius cognomentum ea ratione praeferunt nonnulli, quod Latinis Episcopis Conciliorum Decreta subscribentibus solenne olim fuerit se *peccatores* cognominare, quemadmodum Graeci se se ἁμαρτωλὸς cognominabant. Is Collectionem Hispalensis adauxit Apostolicorum Canonum, & Decretalium Epistolarum D. Clementis, aliorumque veterum Pontificum usque ad Damasum accessione. Sed Decretales istae antiquioribus Siricio Pontificibus attributae multas in Ecclesia turbas excitarunt. Eas Riculfus, seu Richolphus saeculo VIII. Archiepiscopus Moguntinus in Galliam intulit, & evulgavit, teste Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo *lib* 55. *Capitul. c.* 34. Principio eas Galliae Episcopi genuinas habuere, ex eisque Hincmarus Laudunensis privatam pro Ecclesia sua Collectionem confecit; verum Hincmarus Rhemensis, qui initio communem opinionem sequutus Decretales illas laudaverat in Opusculis suis, procedente tempore doctior factus eas sibi suspectas professus est, atque in suo contra Laudunensem Opusculo haud esse in numero Canonum habendas contendit: quod idem diserte tradidit *lib.* 55. *Capitul. c.* 25., & 43.: sicque multos Galliae Episcopos in suam sententiam adduxit. Contra Nicolaus I. *ep.* 42. *ad Episcopos Galliae* late pro illis disputat adversus Gallos. Nicolao mortuo eadem

eadem disputatio sub Hadriano II., Joh. VIII., aliisque Pontificibus recruduit. Tandem Patres Concilii Rhemensis sub Rege Hugone habiti aliquid eis tribuisse visi sunt in caussa Arnulphi Archiepiscopi. V. Petrum de Marca, *lib.* 3. *Concord c.* 6., & Baluz. *Praefat. ad Ant. Aug. de Emend. Gratian.* Illud exploratissimum est, ab *an. Chr.* 900. usque ad saecul. XIV. in Occidente universo earum Decretalium fidem stetisse: quod Collectiones per id tempus evulgatae satis luculenter ostendunt: unde rectissime dictum a Petro de Marca, jus Canonicum novum ex Isidori Collectione enatum in Occidente. At vero circa tempus Concilii Basileensis Nicolaus Cusanus Cardinalis *lib.* 2. *de Concord. Cathol. cap.* 37., & *lib.* 3. *cap.* 2. quarumdam ex eis fidem coepit in dubium revocare: cumque eo doctiores quique senserunt. Postremo quum multas illarum sententias Catholici haereticis, ac praecipue Lutheranis, & Calvinistis opponerent, hique illas a Mercatore confictas ad adstruendam Romanorum Pontificum potentiam contenderent; in eas diligentius inquiri coeptum est, ac denique a doctissimis Catholicorum ita statutum, illas Isidori, aut, quod nonnulli addunt, Riculfi etiam figmentum esse. Acris hac super re disputatio instituta est inter Turrianum e Soc. Jesu, & Blondellum e grege Calvini. Prostant Turriani Libri pro istis Decretalibus, & Blondelli liber in contrariam sententiam sub *tit. Pseudo-Isidorus, & Turrianus vapulantes*. Nihil est autem, cur haeretici aut hujus critices gloriam tribuant sibi, aut putent, Decretalibus istis ad apocrypha ablegatis aliquid de dignitate Ecclesiae Romanae decessisse: namque ante eos & Cardinali Cusano, & aliis Catholicis scriptoribus figmentum illud Isidori suboluit, neque ad jus suum stabiliendum figmentis indiget Ecclesia Romana, uti bene Cardinalis Baronius hoc idem argumentum pertractans ad *an.* 863. Jam praecipua istius figmenti argumenta haec sunt. Primum verisimile non est, eas Decretales non meminisse Hieronymum, non Romanos Pontifices aetate Isidori antiquiores, non octo priora Oecumenica Concilia, non Photium antiquitatum Ecclesiasticarum studiosissimum, non Dionysium Exiguum, qui scriniis Romanae Ecclesiae diligenter excussis Decretales Pontificum, quotquot reperit, collegisse se scribit *ep. ad Julianum tit. S. Anastas. Presbyterum*: nec quemquam alium ante saeculum IX. Deinde veri speciem non habet, in tot diversorum Pontificum sane multorum Epistolis unum eumdemque esse scribendi characterem. Postremo habent illae quamplurima saeculo III. recentiora, & Scripturae loca ex versione S. Hieronymi descripta, & sententias ex Theodosiano Codice, & Constitutionibus Justiniani depromtas, & posteriorum Conciliorum, Pontificumque Canones, ac Decreta, & alia multa id genus. Duo hic moneo. Unum est, in apocryphis veterum Pontificum Epistolis non pauca esse vere, & pie scripta: alterum est, si qua ex iis epistola ab antiquis Ecclesiae Patribus memoratur, eam esse procul dubio genuinam. Sic genuinae sunt Epistolae S. Cornelii apud Cyprianum, Epistolae Julii I. apud Athanasium *Apolog.* 2., Epistolae Liberii apud Hilarium in *Fragm.*, Damasi Epistola ad Episcopos Illyrici apud Theodoret. *lib.* 2. *Hist. c.* 23., aliaeque etiam Damasi apud Hieronymum.

Latinae posterioris generis Collectiones praecipuae sunt numero novem. Prima est *Breviatio Canonum* Fulgentii Ferrandi Diaconi Ecclesiae Carthaginiensis, quem saec. VI. floruisse, scriptum est in Chronico Victoris Tununensis Episcopi. Secunda est *Collectio Orientalium Canonum* Martini Bracarensis, qui VI. etiam saeculo inclaruit. Tertia est *Breviarium Canonicum* Cresconii, sive Crisconii Episcopi Africani, qui vixit saec. VII. Quarta est *Concordia*, vel *Liber Canonum* ejusdem Cresconii. Quinta sunt Libri duo *de Ecclesiasticis Disci-*

sciplinis, *& Religione Christiana*, quos IX. saec. scripsit Regino monachus ex sodalitio S. Benedicti. Sexta est *Magnum Decretorum volumen*, quae genuina est operis inscriptio, sive, ut brevitatis gratia vulgo coepit laudari, *Decretum* Burchardi Wormatiensis Episcopi. Septima est Ivonis Carnotensis Episcopi, qui saec. XI. scripsit, sub *tit. Excerptionum Ecclesiasticarum Regularum*, quae Collectio vulgo *Decretum* dicitur. Octava est ejusdem Ivonis inscripta *Panormia*, seu *Pannormia*, nomine facto partim ex Graeco idiomate, partim ex Latino, quo librum omnes recte ac rite vivendi normas comprehendentem Auctor expressit. Qui proprietatem verborum sectantes *Pannomiae* nomen substituunt, ii ad ruditatem saeculi XI. non attendunt. Nona sunt *Capitularia* Regum, atque Imperatorum Francorum.

Hae sunt celebriores Canonum Collectiones secundum ordinem materiarum ante saec. XI. scriptae a Latinis. Sed omnium inter Latinos celeberrimae sunt *Decretum*, *Decretales*, *Sextus Decretalium Liber*, *Clementinae*, *Extravagantes*: ex quibus constat Corpus juris Canonici hodie ubique in Scholis, ac Foro receptum. Decreti Auctor Gratianus Monachus Benedictinus Clusii natus. Is ab anno 1127. ad an. 1150. novam Collectionem adornasse perhibetur: tum eam an. 1151., uti est in ejus Epitaphio apud Pancirol. *de Clar. LL. interpret.*, edidisse sub titulo *Concordiae discordantium Canonum*, quod multa Scripturarum, Conciliorum, Pontificum, Patrum, aliorumque Scriptorum loca in speciem pugnantia eo libro committantur, atque adjectis interpretationibus concilientur: vulgo autem ea Collectio *Decretum* Gratiani per abusum appellatur. Multa quoque juris Romani loca in suum Decretum retulit Gratianus; jam enim ea aetate jus Romanum coeperat Bononiae tradi, atque Ecclesiastica judicia ex ejus formula exerceri; unde aeque haec, atque alia *Canonis* nomine laudantur. Sunt capita quaedam, quibus inscribitur *Palea*: de qua Epigraphe non idem omnibus. A vero propius abest opinio, quae fert, eam vocem nomen esse auctoris eorum Capitum, quae fuere primum margini adscripta, tum per librarios in ipsum textum intrusa. Et vero ab antiquis Gratiani exemplaribus absunt ea capita, Ant. Augustino teste *lib. 1. de Emend. Gratian. dial. 2.*, & unus vetus, & castigatissimus Codex, quem Romani Correctores laudant, ea habet in margine. Opus suum tribuit Gratianus in partes tres, quarum prima habet *Distinctiones* CI.: secunda *Caussas* XXXVI., quarum singulae plures continent *Quaestiones*: tertia in *Distinctiones* V. divisa inscribitur *de Consecratione*. Quas Gratianus *caussas*, Romani Jurisconsulti *species*, & *casus* appellant. Multa Gratianus peccavit vitio temporis, quo nec mos erat authentica ipsa consulere, neque omnia erant ad manum, ac si qua erant, mendis librariorum scatebant: porro ars deerat, qua vera, & suppositiția internoscerentur. Quoniam autem Gratiani Librum Scholae passim receperant, oportere visum est emendatrices manus ad eum admoveri. Primi suas admoverunt Ant. Demochares Theologus, & Ant. Contius Jurisconsultus: qua de re Florens *Pref. de method., & autorit. Grat.*; sed hi prope innumera posteris emendanda reliquerunt. Sub Pio IV., atque hujus successore Pio V., ac tandem sub Gregorio XIII. a solertissimis viris publico judicio probatis Opus illud repurgatum est Romae: atque hi sunt *Romani Correctores*, quos his libris persaepe laudabo. Quid praestiterint, & in eorum Praefatione, quae Gratiani Decretum praeit, & quum primis habes in eorum animadversionibus in pleraque capita ejus Libri. Per idem tempus emendando Gratiano adlaborabat Ant. Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, cujus sunt *libri duo Dialogorum de emendatione Gratiani*. Jam prope absolverat is suum opus, quum exemplar Decreti per Romanos Correctores

ctores emendati ad eum perlatum est Tarraconem: unde auctum opus novis accessionibus, quae sunt in fine singulorum Dialogorum. Ant. Augustini libri opera Stephani Baluzii recusi sunt Baluzianis notis quum in Ant. Augustinum, tum in Gratianum auctiores. Ita doctissimi Viri collatis operis Gratiani sordes eluerunt. Sed non pauca eorum diligentiam effugere, quae novissime adnotavit Van-Espen in *Decret. Gratiani:* & forte adhuc sunt quaedam, quae novam operam requirunt. Nonnulla, ut se se dabit occasio, admonebo. Decretum neque ab Eugenio III., neque a Gregorio XIII. vim juris accepisse, jam satis constat: quaeque sunt in eo volumine, ejus fidei esse, cujus sunt in autographis. Venio ad Decretales Gregorii IX. Per id tempus, quod inter editum Gratiani Decretum, & Decretales Gregorii IX. medium excurrit, octo Decretalium Collectiones prodiere, quarum quinque usus recepit, nempe has, primam Bernardi Papiensis, secundam Johannis Vallensis, tertiam Petri Beneventani, quae omnium prima publico jussu scripta est, puta, Innocenti III.: quartam Anonymi sub eodem Innoc., quintam Honorii III., quam suis animadversionibus ornatam edidit Innoc. Cironius *an.* 1645. Has veterum Canonici juris interpretum alii nomine Compilationis primae, 2. 3. 4., & 5., alii nomine Libri primi, 2. 3. 4., & 5. laudant. Harum Collectionum nulla est hoc tempore pars Corporis juris Canonici. Nunc secunda ejus pars est Collectio, quam Gregorius IX. concinnavit *an.* 1230. opera usus Raymundi a Pegna forti, quem Clemens VIII. retulit in Canonem Sanctorum. Collectio haec inscribitur *Decretalium Gregorii IX. Papae Compilatio:* vulgo autem solo *Decretalium* nomine laudatur. Habet ea pauca quaedam, Scripturae loca, Canones nonnullos Conciliorum, sententias quasdam Patrum, aliorumque Scriptorum; sed maximam partem constat ex Epistolis Decretalibus Summorum Pontificum circiter sex & triginta a Gregorio I. ad IX.; unde factum Collectioni nomen. Quidquid in ea est, juris vim habet ex Gregorii IX. Constitutione, quae in eo volumine Praefationis loco est. Post Decretales editas multae Gregorii IX., ac successorum Pontificum usque ad Bonifacium VIII. novae Constitutiones prodiere. Eas collegit Bonifacius VIII., addiditque Decreta duorum generalium Lugdunensium Conciliorum, quorum prius sub Innoc. IV. habitum *an.* 1245., alterum sub Greg. X. *an.* 1274. Collectionis hujus nomen est *Sextus*, quod Gregorianae Collectioni in quinque libros divisae accedat. Sed & in quinque libros *Sextus* Bonifacii liber tributus est. Sextum sequutae *Clementinae*. Clemens V. Constitutiones Concilii Viennensis oecumenici, cui praefuit *an.* 1311., & quasdam suas Constitutiones, & Decretales Epistolas evulgare proposuerat sub titulo *libri VII. Decretalium*; sed eo morte occupato Johannes XXII. Collectionem Clementis edidit *an.* 1317. sub titulo *Clementinarum*. Ultima Corporis juris Canonici pars sunt *Extravagantes*. Hoc nomine designabantur olim Constitutiones omnes, quae extra Gratiani Decretum vagabantur: quod *Breviarium Extravagantium* Bernardi Papiensis Decreto Gratiani recentius ostendit: nunc *Extravagantes* dicuntur (licet extra Corpus recepti juris Canonici non vagentur) Constitutiones 20. Johannes XXII., ab ipso Johanne editae *an.* 1325. Sunt & Extravagantes vulgo *communes* dictae, quod non unius Pontificis propriae, uti Extravagantes Johannis XXII., sed communes sint plurium, nempe Pontificum XXV. ab Urbano IV. (si priorem *cap.* 1. *de sim.* epigraphen retineas) usque ad Sixtum IV.

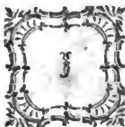
IN-

INSTITUTIONUM CANONICARUM

LIBER I.

TITULUS I.

De Jure Canonico.

US Canonicum est a *Canone*. Canonis in re quum Ecclesiastica, tum Civili acceptio multiplex, de qua Dovjatius *Praenot. Canon. lib.* 1. *c.* 1.: proprie Κανὼν est Architectorum, aliorumque Artificum instrumentum, quo lineae diriguntur: μεταφορικῶς est regula, quae Christianorum *actiones dirigit ad aeternae beatitudinis finem*, quo jus Canonicum spectat. In hanc sententiam leges quoque Principum, quae bonum civem instituunt, dici Canones recte possunt, unde Chrysippus apud Marcianum *l.* 2. *D. de leg.* legem definit κανόνα δικαίων, καὶ ἀδίκων, *regulam justorum, & injustorum*. Sed Ecclesiastici juris dignitas fecit, ut sacrae Patrum constitutiones, quae Christiani hominis mores formant, inde usque a temporibus Apostolorum *Canones* dicerentur, S. Paul. in Graeca *ep. ad Philip. cap.* 3. *v.* 16. Constat autem Jus nostrum ex Jure Divino, Constitutionibus, & Consuetudine: sicque, ut Romanum, aut scriptum est, aut non scriptum.

Divinum jus, quod & *Verbum Dei* appellatur, Veteri, ac Novo Testamento comprehenditur. Praeceptorum Veteris Testamenti genus triplex: unum eorum, quae ad judicia: alterum eorum, quae ad ceremonias: tertium eorum, quae pertinent ad mores. Duo illa, quae jus Divinum Civile dici recte poterant, quod essent ingeniis hominum, ac temporibus accommodata, morte Christi sublata sunt, S. Aug. *ep.* 19., S. Hieron. *epist.* 11., ac si qua Mosaica de judiciis praecepta arripuit Ecclesia (arripuit autem nonnulla, *cap.* 1. *de adult.*, *cap.* 1. *de furt.*) ea nunc Ecclesiastici juris pars sunt: tertium, quod naturale jus sit, stat adhuc, aeternumque stabit, ac praecipuus fons est juris Canonici. Praeceptorum Novi Testamenti genus duplex: unum eorum, quae spectant ceremonias, quo Sacrificium, & Sacramenta referuntur: alterum eorum, quae mores: atque haec sunt ipsa eadem, quae fuere in Veteri Testamento de moribus scripta, & Decalogo continentur. Utrumque sancta lex est. De judiciis praeceptum nullum in Novo Testamento. Judiciale jus Ecclesiae humanum est ex jure Mosaico de judiciis, & maximam partem ex jure Civili conflatum: in multis autem primum a Pontificibus institutum: qua de re *lib.* 3.

Constitutio est hic jus humanum scriptum, quod aut Civile est, aut Ecclesiasticum. Lancellottus *tit.* 2. §. 3. nihil omnino esse cum re sacra Christianis Principibus opinatur, aitque, etiamsi quid legibus eorum statuatur, quod in Ecclesiae bonum cedat, nisi ab Ecclesia comprobetur, ejus vim nullam

lam esse ex *can.* 1. in fin. *dist.* 96. Judicium de hac re meum habes *lib.* 1. *Hist. Juris Neap. tit.* 2., quem locum adi. Ecclesiasticae Constitutiones proprie *Canones* appellantur, ut dictum est. Canonum autem alii sunt Statuta Conciliorum, alii Decreta Pontificum, alii Dicta Sanctorum, *can.* 1. *dist.* 20. Concilia Graecis Synodi sunt Cleri conventus ad tractandum de Fide, atque Ecclesiastica Disciplina rite ac solenniter habiti. Conciliorum alia *generalia*, seu *oecumenica*, S. Augustino *plenaria* dicta *lib.* 2. *de bapt. contr. Donat. c.* 3., de quibus apud Gratian. *dist.* 15., & 16., alia *particularia*, seu *topica*: atque horum alia *Provincialia*, sive unius Provinciae, de quibus *can.* 3., & passim, *dist.* 18., sive plurium: alia *Nationalia*, quae dicta olim *Dioecesana*, quod totius nationis, seu majoris Dioeceseos Episcopi convenirent: alia *Dioecesana*, quae & *Episcopalia* dicuntur, quod ea habet Episcopus cum Presbyteris suae Dioecesis, *can.* 16. *dist.* 18. Discrimen inter oecumenica, & alia minora Concilia non in eorum, qui intersunt, numero est positum, nam Constantinopolitanae Synodo, quae secunda oecumenica fuit, centum quinquaginta: Carthaginiensi, quae fuit nationalis, septemdecim supra ducentos adfuere, inter quos S. Augustinus, uti Prosper in *Chron.*; sed in diversa eorum vocandorum ratione. Quod habet Romanus Pontifex accitis omnibus omnium Christiani orbis Ecclesiarum Catholicis Episcopis, cuique aut ipse per se praeest, aut per suos Legatos, id generale Concilium est. Quod aut idem Pontifex habet, aut Patriarcha, aut Exarchus, aut Primas advocatis Regionis unius Episcopis, id est *nationale*: idemque de Provinciali, ac Dioecesana Synodo jus est. Jus oecumenica Concilia indicendi penes Rom. Pontificem semper fuit. Id & PP. Concilii Constantinopolitani I. profitentur in *ep. Synodica ad Damasum*, quae est apud Theodoret. *lib.* 5. *Hist. cap.* 9., & Pelagius II. diserte docet *ep.* 8. ad Episcopos a Joh. Constantinop. Patriarcha, qui jus generalis Concilii indicendi usurpaverat, Constantinopolim advocatos: quam Epistolam illi silentio probarunt: & Francorum Capitularia non uno loco, maxime autem *lib* 6. *cap.* 287., ac demum omnia oecumenica Concilia in Occidente habita a Romanis Pontificibus indicta luculentissime confirmant. Videsis Christianum Lupum Schol. in *can.* 16. *Dictati* S. Greg. VII. id jus Romano Pontifici latissime vindicantem contra nonnullos, ac praecipue contra Joh. Launojum. Exploratum quidem est, Constantinum Imp. Nicaenum, aliosque alia Orientis Concilia convocasse: sed quis eos non ex sententia Romanorum Pontificum id ausos affirmet? Certe Constantinum convocasse Nicaenum Concilium scribit Rufinus *lib.* 5. *Hist. Eccl. c.* 1. *ex sententia Sacerdotum*, hoc est, Episcoporum: & *Act.* 18. Synodi VI. Generalis *serm. Prosphonetico*, seu *Acclamatorio* scriptum est, *Constantinum, & Sylvestrum magnam in Nicaea Synodum congregasse*: & Valentinianus ab Hellesponti, Bithyniae, aliisque Episcopis rogatus, ut pro doctrina Fidei rite constituenda Concilii faceret potestatem, *sibi, qui unus e laicorum numero erat, non licere, se ejusmodi negotiis interponere: ideoque Sacerdotes, & Episcopos seorsum per se, ubicumque eis libitum esset, posse in unum convenire*, respondit apud Sozom. *lib.* 6. *Hist. Eccl. c.* 7. Et vero quum de indicendis Conciliis agebatur, aliae Romanorum Pontificum, aliae Principum partes erant. Ut eorum, quae in Concilio statuebantur, sacra staret auctoritas sacra Pontificum auctoritate opus erat. Patribus, quum Ecclesiae temporale dominium non dum accesserat, locum habendo Concilio dare, ac Tractoriis literis paupertati eorum consulere, munia erant Principum Christianorum: erantque praeterea olim, & vero etiam sunt adhuc eorum munia, Ecclesiasticam auctoritatem Civili potestate adjuvare; sunt enim tutores Canonum, at-

que exequutores, ac porro videre, nam & ii sunt capita Reip., cujus pars Ecclesia, quod est protritum Optati Milevitani dictum, ne quid damni pro varia temporum, & locorum ratione ex indicto multorum conventu in Remp. redundet: qua de re in legibus cautum: eoque pertinent *l. conventicula C.Th. de Ep. & Cler.*, & *l. 1. de Colleg.* Haec fecere, ut quandoque Romani Pontifices ad indicenda Concilia Imperatores hortarentur, idque eos etiam rogarent. V. Liberii P. *Epist.* ad Constantium, ac Theodor. *lib. 2. Hist. Eccl. cap.* 13. Nunc quaedam pauca attingam de ritu, quem in Conciliis, & maxime Generalibus celebrandis servavit Ecclesia. Locus, quo ea plerumque habita, Ecclesia fuit: ibique habitas sex priores oecumenicas Synodos, tradit Scriptor Vitae S. Stephani junioris *Analect. Graec. tom.* 1. (a) In Catechumeniis, quae pars erant Navis Ecclesiae, qua mulieres a viris secretae considebant sacros cantus, ac Dei verbum auscultaturae (b), Concilium Constantinop. *an.* 1165. fuisse habitum, Leo Allatius docet *de consens. Eccl. lib. 2. c.* 11. In Secretario etiam, quod inter Ecclesiae Exedras erat, Carthaginiensia Concilia III. IV. V., & VI., atque alia nonnulla habita, satis constat: quo factum recte Du Fresnius advertit *Comm in Paul. Silentiar.*, ut ipsae Conciliorum Sessiones *Secretaria* dicerentur. Sed Secretaria olim, quod sua haberent Altaria, haud longe aberant a Sacris Templis (c). Conciliis aderant Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aliique inferioris ordinis Clerici. Nicaeno Concilio Episcopos 318. (quae receptior sententia est) & Presbyterorum, Diaconorum, atque Acolythorum ingentem numerum interfuisse, testes sunt Euseb. *lib.* 3. *c.* 8., & Socrates *lib.* 1. *c.* 8. Sedebant Episcopi in primo ordine, a tergo Presbyteri; stabant autem Diaconi, ac ceteri inferiores Clerici. Concil. Elib. in *Praefat.*, Concil. Tolet. *c.* 4. Suffragii jus proprium semper fuit Episcoporum, quibus Ecclesiae regimen jure Divino datum, *Act.* 20. Presbyteri, ac Diaconi aut in consilium ab Episcopis adhibendi, aut cum haereticis praesentibus disputaturi ad Concilium acciti: quo nomine Origenem Arabico, Malchionem Presbyterum Antiocheno, ac Nicaeno Concilio Athanasium Diaconum interfuisse, scribunt Euseb. *lib. 6. Hist. cap.* 37., & *lib* 7. *c.* 28., ac Rufinus, & Socrates: interdum etiam vicario jure suffragium dabant, puta absentium Episcoporum nomine, a quibus mittebantur: atque hos in Orientalibus Conciliis sedisse inter Episcopos, cumque Episcopis subscripsisse, quibus locis sedere, ac subscribere debuissent illi, quorum erant procuratores, ex Nicaenis Conciliis I., & II., Constantinopolitanis, Ephesino, atque aliis patet: in Occidentalibus autem & post Episcopos sedisse, & subscripsisse seorsum ab eis, Arelatense I., Romanum I. sub Symmacho, Agathense, atque alia commonstrant. Nunc jure singulari Ecclesiastico Cardinales sunt in Conciliis judices, licet Episcopi non sint: itemque Abbates consecrati, & Ordinum Regularium Generales. Olim quoque subscripsisse Conciliis Abbates, satis probat Concilium Constantinopolitanum I., cui Abbates subscripsere numero 23. Sed non eadem omnino formula Episcopi subscribebant, atque Abbates. Episcopi formula erat haec, *N. Episcopus judicans subscripsi*: a formula autem Abbatis *τὸ judicans* aberat,

(a) *Quod ex Euseb. lib.* 3. *de Vita Const. c.* 12., *Sozom. lib.* 1. *c.* 18., *ac Theodorito lib.* 1. *c.* 7. *vulgo putant*, *Nicaenum Concilium in Palatio habitum*, *id falsum esse*, *multis argumentis*, *& maxime ipsius Eusebii testimonio ex cap.* 7. *probat Valesius in Euseb. lib.* 3. *c.* 12.

(b) *De Catechumeniis dicam lib.* 2.

(c) *Late de Secretario lib.* 2.

aberat, ut inde liqueret, in Conciliis Episcopum proprie judicem esse, Abbatem Episcopi judicio adsentire: & sane contra Canones fecit Theodosius Imp., quum Barsumae Archimandritae ad Synodum Ephesinam II., quae vulgo dicitur *Praedatoria*, suis literis accersito jus suffragii decrevit: qua de re Nat. Alex. in *saec. V. art.* 13. §. 8. Advenientes a Diaconis introductos, & Rituales Libri MSS. tradunt, & Conciliorum acta apertissimum faciunt. Imperatores etiam & Reges Conciliis interfuisse, compertum est, ut eos, qui Conciliis aderant, sua praesentia continerent in officio, Fidemque Catholicam, & Canones apud eos, qui peccare oderunt formidine poenae, suo imperio facerent sanctiores, non ut quidquam de Religione caverent: quod pie professus est in Conc. Chalced. *act. 6.* Imp. Marcianus. In Concilium deferebantur Evangelium, quod in sancto Throno collocabatur, Cyrill. Alex. in *Apolog ad Theodoric.*, Reliquiae Sanctorum, ut ex Actis Concilii Chalcedonensis, Nicaeni II., & Constantinopolitani ultimi, & quandoque etiam Imagines, Greg. P. II. *ep.* 2. *ad Leon. Isaur.* Primum Diaconus aliquid ex Evangelio legebat, deinde Praeses Concilii proferri, ac perlegi jubebat Apostolicas Literas, quae in Conciliis Graecis primum Latine, tum eorum caussa, qui Latinas literas ignorabant, Graece perlegebantur. Post haec condebantur Canones primum de Fide Catholica, tum de Disciplina Ecclesiastica, & morum emendatione; ac si qua incideret disputatio, disputantium verba Notarii excipiebant, Socrat. *lib.* 2. *c.* 30. Aug. *ep.* 33., & 44. Conditos Canones sequebantur Adclamatiotiones, ac Subscriptiones; & Concilii Acta ad absentes Episcopos subscribenda transmittebantur, Concil. Parisiens. III. *can.* 10. Ordinem sessionis enarrant Valesius in Euseb. *lib.* 5. *Hist. c.* 23., & Cabassutius in Conc. Nicaenum sub initium.

Pontificum Constitutiones sunt *Decreta*, *Decretales Epistolae*, ac *Rescripta.* Decreta jure Civili caussae cognitionem desiderant, *l. 9. §. 1. de off. Proconf.* suntque Decreta Principum Imperiales sententiae in cognitionibus prolatae, de quibus tres libros scripsisse Paulum accepimus. At vero in re Ecclesiastica Decretorum nomine veteres illas Constitutiones proprie intelligi, tradit Dovjatius *l.* 2. *c.*21. *num.* 6.., quas Romani Pontifices a nemine consulti in Synodo Provinciae Romanae, aut Episcoporum Italiae totius ut plurimum edebant, uti ex Leone M. liquet *Decret. c* 13. nunc Cardinalium consilio edunt: quales Constitutiones Civile jus *Edicta* vocat: intelligi quoque Responsa per id tempus ad quaestiones Episcoporum emissa: quales Constitutiones *Rescripta* dicunt Romani Jurisconsulti. Decretales Epistolae sunt rescripta Pontificum ad Praelatos, privatosve sive consultores, sive relatores, quae licet plerumque ad privatam caussam spectent; tamen, quod eo animo concepta sint, ut ad similes species producantur, vim obtinent Constitutionis, *cap.* 8. 9., & 14. *de rescript.*: qualia sunt jure Romano Principum Rescripta. Porro *Rescripta* Pontificum proprie nunc sunt Literae, quibus fieri aliquid supplicantium causa jubent: eaeque *Diplomata* quoque appellantur, ac *Bullae*, *Brevibusque* opponuntur. Maximam Pontificiae Constitutiones vim habent: habent quoque multam *Dicta*, seu sententiae SS. Patrum, sed non tantam; nisi enim publica auctoritate inserta sint libris juris (in qua demum specie parem cum Pontificiis Constitutionibus faciunt fidem arg. *l.*7. §. 6. C. *de vet. jur. enucl.*) pars juris non sunt, *tot. dist.* 20.; eademque eorum ratio est, quae Responsorum Prudentum ante tempora Augusti fuit.

Juris, quod ex non scripto venit, summas partes vulgo faciunt duas *Traditionem*, & *Consuetudinem*, laudantque Augustini testimonium in *can.* 8. *dist.*

 11.

11., in quem v. Correctores Rom. Alii Traditionem commode posse ad Consuetudinem referri aiunt testimonio S. Basilii *can.* 11. *dist.* 11., qui Traditionem diserte *Consuetudinem* vocat. Ego Traditionem juris scripti partem facio. Sane scriptum jus, & non scriptum non scriptura differunt, sed hoc uno, quod non scriptum moribus, seu factis populi introducitur, scriptum sola voluntate legislatoris constituitur: atque hoc *scriptum* dicitur, etiamsi non scribatur, illud dicitur *non scriptum*, licet scripto comprehendatur: Traditionis autem nomine Tridentini Patres intelligunt *sess.* 4. *pr. c.* 4. quae *ipsius Christi ore ab Apostolis accepta, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus tradita sine scripto ad nos pervenerunt*: quo spectat Pauli locus 2. *ad Thessal.* 2. *v.* 15. Ut ut sit, traditionis tanta vis est, quanta Divinarum Scripturarum: & sunt certe multa Fidei, ac Disciplinae capita, quae sola traditione constant, & sanctissime in Ecclesia custodiuntur, ut quae sunt sacris literis consignata, *Tertull. de coron. mili. c.* 3, *S. Basil. ibid.* Consuetudinis (nisi sit contra jus Divinum; namque haec non tam consuetudo, quam vetustas erroris est appellanda *can* 8. *dist.* 8.) magna vis est. Ea vel generalis, quam Christianus orbis universus, vel specialis, quam Regio, aut Provincia, aut certa aliqua servat Ecclesia. Generalem, cuius originem ignoramus, vel ab ipsis Apostolis, vel a plenariis Conciliis repetendam, ac pro lege servandam, docet S. Augustinus *ep.* 118. *ad Jan. in can.* 11. *dist.* 12. & *epist.* 86. *ad Casul in can.* 7. *dist.* 11. Hinc Tertullianus *loc. cit.* nefas esse scribit *die Dominico de geniculis* adorare; & Aug. *d. epist.* 86. *Deum offendere* ait, qui *die Dominico jejunat*; sic enim ferebat Ecclesiae universae consuetudo, ut Dominico die fideles in Dominicae resurrectionis memoriam stantes in Ecclesia orarent, ac laeti jejunio abstinerent. Specialis aut praeter legem est, quae, quum jus scriptum deficit, pro lege suscipitur, *l.* 32. & 33. *de leg.*, & *can.* 5. *dist.* 1., aut contra legem, quae si *rationabilis* sit, & *legitime praescripta* (praescriptionem quadragenariam Canones probant, *cap.* 15. *de praescript.* V. Gloss. in *cap. ult. de consuetud.*) jus scriptum humanum tollit, *d. cap. ult. de consuet.*; aut denique secundum legem, quae scriptum jus dubium interpretatur, *l.* 37. *eod.*, *c.* 8. *de consuet.* Sed quae secundum legem dicitur, ea magis est usus legis, quam nova species consuetudinis. Proprias locorum, quibus degimus, consuetudines servare debemus. Monica Augustini mater, quae diu Romae commorata sabbato jejunaverat de more Ecclesiae Romanae, quum venisset Mediolanum, ubi Sabbati dies festus erat, coepit animi pendere. Consultus de ea re ab Augustino adhuc catechumeno Ambrosius respondit, *Quando hic sum, non jejuno sabbato: quando Romae sum, jejuno sabbato: & ad quamcumque Ecclesiam veneritis, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis, aut facere.* Aug. *ep.* 86. & 145.

Juris Canonici Objecta tria, atque eadem, quae Civilis, *Personae*, *Res*, *Judicia*. Lancellotti methodo jam in Scholis receptissimae insistens primo de personis, secundo de rebus, tertio, & quarto Libro de judiciis agam.

TITULUS II.

De jure personarum, ac primum de liberis, ac servis.

SUmmam illam hominum divisionem in liberos, & servos, quam in suis Institutionibus primo loco proponit Tribonianus, negligit nunc, sed non semper neglexit Ecclesia. Suos ea servos habuit a fidelibus aut inter vivos dono

dono datos, aut testamento relictos, quorum frequens in antiquis Canonibus apud A. Augustin. *Epit. jur. lib.*10. a *tit.*22. ad 27., & non rara in libris Decretalium mentio est, *cap.*3. & 4. *de reb. Eccl. alien.*, & *cap.* 3. & 4. *de rer. perm.* Eadem prope omnium conditio erat, sed non eadem ministeria: qua de re, nisi qua fuisset a donatore, vel testatore lex dicta, Praelatus Ecclesiae statuebat, Concil. Parisiens. III. *can.* 9. Chronic. Constantiens. *c.* 19. *in vita S. Gebardi*. Nonnulli, quos ingenium & pietas commendabat, in spem Cleri educabantur, Concil Toletan. IV. *can.*74., & Toletan. IX. *c.* 11. Generaliter Ecclesiae servi multa habuere praecipua, uti videre est in Legibus Aleman. *tit.* 8., & Legib. Ripuar. *cap.* 9., ac 10., & Concil. Toletan. III. *c.* 22., cum eisque mitissime actum, ut poenae loco esset in laicos transferri *d. c.*4. *de rer. perm.* Usque ad tempora Decretalium servitutis, ac servituti appictae irregularitatis mentio in monumentis Ecclesiasticis: post ea tempora de servis, servorumque irregularitate verbum nullum: imo Clemens IV. *an.* 1266. *ep. ad Belam Hungariae Regem* de Episcopo scribens, quem utpote servum origine rejiciebat Bela, homines, inquit, Dei judicio pares, ac servitutem commentum esse hominum contra naturam, qua omnes aeque liberi: in summa discrimen inter liberos & servos nihili esse concludit. In Germania & Gallia extinctas post ea tempora servitutes, ostendit Thomasinus *part.*2. *lib.* 1. *c.*74.: in Oriente autem diutius stetisse.

T I T U L U S III.

De Ingenuis, ac Libertinis.

QUamdiu in Ecclesia distinctum inter liberos & servos, liberorum alii ingenui, alii dicti sunt libertini: qua in re jus Civile sequuta est. Servos Ecclesiae manumittebat Ecclesiae Praelatus non tamquam dominus, nam dominium penes ipsam Ecclesiam erat (quo sensu *manumittentem* dicit Ecclesiam Innocentius III. in *c.* 4. *de serv. non ord.*, non quod servi Ecclesiae in Ecclesia manumitterentur, uti minus proprie Gonzalez), sed tamquam Ecclesiae procurator: quo jure in rebus Ecclesiarum censentur Praelati; ut proinde si eos sine justa caussa manumitteret, nihil actum intelligeretur, & recte eos *successor Episcopus ad jus Ecclesiae revocaret*, *cap.* 4. *de reb. Eccl. alien.*, & Justae manumittendi caussae numero tres. Quandoque fugitivos, si pingue peculium haberent, accepta pecunia manumittebat: quod vetus probat manumissionis Charta apud Lemaistre *lib.* 3. *de bonis Eccles. c.* 9. (*a*). Quandoque si quis servus Praelati gratiam sibi demeruerat, eum in grati animi argumentum manumittebat Praelatus, si tamen is tantumdem de suo dedisset Ecclesiae, aut aliunde quaesiisset: alioqui enim, ne quid detrimenti caperet Ecclesia, in servitutem revocabatur, *d. cap.* 3., & 4., Conc. Hispal. I. *can* 1., & 2., & Emerit. *can.* 20. Saepissime servos bonae frugis manumittebat cooptandos in Clerum, Concil. Emerit. *c.* 74. Ante tempora Caroli M. servorum manumissio expediebatur aut coram Principe per denarium (hoc est, *per excussionem de-*

(a) *Concilii Agathensis Canon* 46., *quem in hanc sententiam laudat Gonzalez in d. cap.* 4., *de fugitivo servo* distrahendo *loquitur*, *non manumittendo*. *Frequentissimum autem erat fugitivos Ecclesiae servos ab Episcopo* distrahi, *hoc est*, in saecularem edigi servitutem, *uti est apud Gratian. can.* 55. *caus.* 12. *q.* 2.

denarii, ut in veteri manumissionis formula habetur apud Lemaistre *de jurib. Episcop. lib.* 3. *c.* 8.; tota enim in eo erat, ut denarius in servi manu positus de manu ejus per Principem excuteretur, ac jactaretur, P. Pithoeus ad L. Salicam *tit.* 28., Bignonius ad Marculf. *lib.* 1. *c.* 22.; unde *denariales* liberti, & *homines denariales* in Capitularibus Caroli M., & Legibus Longobardorum: atque haec manumittendi ratio ex lege Salica manaverat): aut *per chartam*, unde *Chartularii* liberti in Capitularibus, & in Concilio Wormatiensi *can.* 20., quae Charta non Principis Breviculum erat, quo donabantur, uti suspicatur Thomasinus *p.* 2. *lib.* 1. *c.* 74. *n.* 2.; namque ea manumissio in Ecclesia expediebatur, unde in Capitulari anni 806., *Qui per chartam in Ecclesia juxta altare dimissi sunt liberi*, neque ullo ad eam Principis breviculo opus erat, sed charta libertatis, quam Dominus a se scriptam, subscriptamve, atque in Ecclesia recitatam manumisso tradebat, vel si Dominus servum esse liberum ore pronunciaret, a se scriptam tradebat Archidiaconus: atque haec illa ipsa manumissio erat, quam in Sacrosanctis Ecclesiis expediri, dixit Tribon. *lib.* 1. *Inst. tit.* 5. §. 1.; cujusque auctor Constantinus M. *l.* 1., & 2. *C. de his, qui in Eccl. man.*; unde qui eo modo liberi fiebant, secundum legem Romanam manumitti dicebantur. Porro servos Ecclesiae, quibus libertas Clericatus gratia dabatur, alias manumitti, quam in Ecclesia, interdictum erat: quod jus Saliorum, Francorum, aliarumque barbaricarum gentium legibus mutatum non fuit: hinc illud in Long. *lib.* 3. *l.* 33., & Rip. *tit.* 60., *Ecclesiam lege Romana vivere*: ac diserte in Francorum legibus scriptum est *lib.* 1. *c.* 188., *Quandocumque de familia Ecclesiae utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram Sacerdotibus, vel coram Fidelibus laicis ante cornu altaris libertatem consequatur, & tunc demum ad gradus Ecclesiasticos promoveatur*: idemque jus erat de servis, quos domini etiam laici Clericatus caussa manumittebant: quod ex Concilio aliquo Gallicano tradit in Decretal. Gregorius IX. *cap.* 1. *de servis non ord.*: & plane mendosa est vulgata lectio, quae habet, *ex Concilio Toletano*, quum id in nullo Toletanorum legatur. V. Ant. Aug. ad *prim. Collect. d. cap.* 1. *de serv. non ord.*, & Thomasin. *loc. cit.* Quod autem ibi dicitur, eos servos non debere *saeculari judicio jugo servitutis absolvi*, in hanc sententiam accipiendum est, non debere apud Principem per denarium manumitti. Denique idem jus erat de servis, quos Domini *pro remedio animae suae* manumittebant, id quod ex *pacto*, h. e. lege *Francorum*, de qua in Leg. Ripuar. *tit.* 14. (nam quandoque lex dicitur *pactum*. V. Brisson. *de V. S.*) in Gregorianas Decretales insertum est *d. c.* 1.. Cur servi, qui, ut Clerici fierent, manumittebantur, manumitti nonnisi in Ecclesia deberent, ratio duplex, altera, quod absurdum videretur, eos, qui ministrare Ecclesiae debebant, extra Ecclesiam ad id idoneos fieri, *d. cap.* 1.: altera, quod nefas esset, fieri aliquem de servo Clericum, *antequam esset perfecta ditatus ingenuitate*, uti est in Concilio Triburiensi *an.* 895. *can.* 19.: manumissis autem in Ecclesia libertas plena, & Romana Civitas dabatur ex Constitutione Imp. Constantini, Niceph. *lib.* 7. *Hist. c.* 16. Cur ii etiam, qui pro remedio animae liberi fiebant, in Ecclesia essent manumittendi, ratio erat haec, ut ita liberti essent Ecclesiae; sic enim jus erat, ut alieni quoque servi, modo in Ecclesia manumitterentur, Ecclesiam haberent patronam: quod ut Ecclesiae jura augebat, ita erat libertis honorificentissimum, & vero etiam utile. Lemaistre *lib.* 2. *c.* 3. 8., & 9., Bignon. ad Marculf. *c.* 23, Thomasin. *d. c.* 74. *n.* 1. Jam quae erat manumittendi ratio, si ob aliam justam caussam Ecclesiae servus esset manumittendus? Ego eamdem fuisse arbitror; neque enim veri

veri speciem habet, Ecclesiam, quae semper Romana lege vixit, alia manumittendi ratione usam ab ea, quae receptissima in Ecclesia erat, quamque constituit in gratiam Ecclesiae Constantinus. Non in omni autem Ecclesia manumissiones recte poterant expediri. Cuidam Monasterio privilegii jure indultum a Gregorio M. *lib.* 2. *ep.* 24., ut in ejus Ecclesia servi manumitterentur. Servorum manumissiones in ea tantum Ecclesia sollenniter celebrari jus erat, cui vel Episcopus praeerat, vel Sacerdos. In Ecclesia manumissi operas, & obsequium Ecclesiae debebant, uti quilibet libertus patrono suo: ac si novus Episcopus Ecclesiae praeficeretur, necesse eis erat intra annum sese illi praesentes sistere, chartaque libertatis exhibita se libertos Ecclesiae profiteri, ne alioqui contingeret, diutina taciturnitate jura Ecclesiae interverti: quod non de ipsis libertis tantum, sed & de eorum liberis cautum fuit, Concil. Tolet. IV. in *can.* 65 *caus.* 2. *q.* 2., Tolet. VI. in *can.* 64. *ibid.*, & Caesaraugust. III. *c.* 4.; id nisi facerent, tamquam ingratos detrudi in servitutem, mos fuit. Sed eum tamen morem eo temperamento Caesaraugustanum Concilium probavit, si jam novus Pontifex libertos *per Clerum, aut domesticos* officii sui praemonuisset. Generaliter autem ut jure Romano, sic jure Canonum libertos ob magnum aliquod ingrati animi vitium revocatos in servitutem, constat ex Concil. Hispal. in *can* 62. *caus.* 12. *q.* 2., & Tolet. IV. in *can.* 58. *caus.* 12. *q.* 2. Quod non liberti solum, sed & liberi eorum novo Episcopo profiteri obsequium deberent, id argumento nonnullis fuit, peculiare de libertis Ecclesiae jus fuisse, ut liberi quoque eorum post manumissionem suscepti Ecclesiae liberti essent, quum jure communi libertorum liberi, quod ingenui nascantur, operas non praestent, *l.* 11, *C. de op. lib.*: quam opinionem praeclare confirmant verba Concilii Toletani in *cap.* 3. *de reb. Eccl. alien.*, *Sacerdotibus liceat aliquos de familiis Ecclesiae manumittere, ita ut cum peculio, & posteritate sua, si ingenui sunt, sub patrocinio Ecclesiae maneant, utilitates injunctas sibi, juxta quod potuerint, prosequentes.* Ego libertorum Ecclesiae liberos *quas libertos* dixerim, nam & Ecclesiae tamquam patronae debebant, quod ipsi prope liberti, ingenui tamen erant. Huc refero illud Concilii Toletani IV. *can.* 69. apud Grat. *loc. cit. Ipsa posteritas naturali ingenuitate obnitens sese ab Ecclesiae patrocinio non subtrahet.* Id etiam peculiare de libertis Ecclesiae jus fuisse ostendit *τὸ cum peculio* in descriptis Concilii Toletani verbis, ipsa manumissione peculium concessum non intelligi: quod Toletanum IX. diserte cavit *can.* 16.: quum jure communi servo inter vivos manumisso res secus se habeat; *l.* 53. *de pec.*

TITULUS IV.

De Laicis, & Clericis.

EXtincta inter Christianos servitute summa hominum divisio haec est, Alii sunt *laici*, alii *Clerici*, seu *Ecclesiastici* (a). Laici a graeco *λάος plebs*; sunt enim laici quasi plebs Ecclesiae. Clerici a graeco *κλῆρος sors*, sive *quia de*

(a) *Interdum omnes Christiani nullo Clericorum, & laicorum discrimine* Ecclesiastici *appellantur, maxime quum Judaeis, paganis, atque haereticis opponuntur. Exempla sunt apud Eusebium lib.* 4 *c.* 7., *& lib.* 5. *c.* 27., *& Cyrillum Hierosolym. Catech.* 13. *n.* 4. *Sed plerumque ea vox Clericos proprie designat. V. Vales. not. in Euseb. lib.* 2. *c.* 25.

de sorte sunt Domini, sive *quia ipse Dominus sors*, *id est*, *pars Clericorum est*, uti Hieron. *ep.* 2. *ad Nepot.* Clerici lata significatione dicebantur non ii solum, qui in ordine, sed & qui sine ordine in officio erant. S. Ephrem *Serm. paranet. de secund. Domini advent.*, & Canon 24. Laodicaenae Synodi sub Damaso cum *Capitul* Caroli M. *lib.* 1. *c.* 14. collatus *Clericos* appellant Cantores, quos in officio fuisse, non in ordine, argumento est illud Concilii Carth. IV. *can.* 10., posse aliquem a simplici Presbytero, inscio etiam Episcopo, Cantorem fieri. Qui in ordine erant, ii proprie *Clerici*, & proprie *ordinarii*: qui in officio erant, ii proprie *in canone esse*, & *promoveri* dicebantur, Concil. Chalced. *can.* 2. Canon hoc loco est *Catalogus*, uti Canon inter Apostolicos 14., seu *matricula*, uti Concilium Agathense *can.* 2., seu *album*, uti Sidonius Apollinaris *lib.* 6. *ep.* 8., seu, uti loquitur Augustinus *hom* 50. *de divers.*, *tabula* eorum, qui Ecclesiae erant addicti, deque ejus sportulis, & oblationibus participabant. Hinc factum nomen *Canonicorum*, quo omnes canone comprehensi designabantur. *Cantorum Canonicorum* meminit Concilium Laodicaen. *can.* 15. Igitur aut ordo, aut officium Clericos faciebat. Qui nunc sola Tonsura, atque Ecclesiastico habitu Clerici fiunt, eos Ecclesia per quinque priora saecula ignoravit. Probat id & Patrum de ea re silentium, & illud Patrum per id tempus effatum, aut ordinatione, aut officio aditum patere ad Clerum: quam sententiam mire adstruit Thomasin. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 34. Addam argumentum a Clericalis Tonsurae, atque habitus origine ductum, a quo nullum esse effugium potest. Sunt qui Tonsurae, seu Coronae Clericalis originem ab Apostolis repetunt. Moventur verbis Papae Aniceti ex *ep. ad Episc Galliar.*, *Ut* (Clerici) *juxta Apostolum comam non nutriant*, *sed desuper caput in modum spherae radant*; itemque verbis Gregorii Turon. *de glor. Martyr. lib.* 1. *c.* 28., *Petrus Apostolus ad humilitatem docendam caput desuper tonderi instituit*. At vero Aniceti epistola Isidori Mercatoris figmentum est. Id tantum ab Aniceto constitutum, in Libro Pontificali, qui Damaso tribuitur, scriptum est, *ut Clericus comam non nutriat secundum praeceptum Apostolicum*: quod de capillitii brevitate, quam omnibus fidelibus, & maxime Clericis Paulus imperavit 1. *ad Cor.* 11. *v.* 14., quamque non pauci infidelium modestiae caussa servabant; non de radenda in modum spherae summa capitis parte intelligendum est. Neque alius est sensus Gregorii Turonensis, cujus verba laicos aeque, atque Clericos spectant. Jam veri speciem non habet, quo tempore desaeviebat in Ecclesiam rabies Persequutorum, quam devitari Ecclesiae intererat, Clericos se se eis tam certa nota conspicuos fecisse. Porro Optatus Milevitanus *lib.* 2. id Donatistis vitio dedit, quod contra satis multa exempla in contrarium proposita *capita raderent Sacerdotibus*, sive ut ita ii populo despectui essent, sive ut viderentur publici poenitentes, quales esse Clerici non poterant (a): quod nullum fuisse eo tempore Tonsurae Clericalis usum supponit. Denique Hieronymus legem illam Moysis de Sacerdotibus Synagogae, *Caput suum non radent*, *neque comam nutrient*, *sed attondebunt capita sua*, ad Ecclesiae Ministros refert in *cap.* 44. *Ezechiel.* his verbis, *Perspicue demonstratur*, *nec rasis capitibus*, *sicut Sacerdotes*, *cultoresque Isidis*, *atque Serapis*, *nos esse debere*, *nec rursus comam dimittere*. *Discimus*, *nec calvitium novacula esse faciendum*, *nec ita ad pressum tondendum caput*, *ut rasorum similes esse videamur*: *sed in tantum capillos esse demittendos*, *ut opertum sit caput*. Consensisse super hac re cum Occidentali Ecclesia Orientalem, demonstrant Auctor Constitutionum

(a) *Dicam de hac re lib.* 2.

num Apoſtolic. *lib.* 1. *cap.* 3. , Euſebius *l.* 2. *c.* 22. , Clemens Alexandrin. *Paedagog. l.* 1. *c.* 3. , & Auctor librorum *de Eccl. Hier. c* 6. Nulla quoque olim fuit propria Clericorum civilis veſtis. Quum laici, tum Clerici tunicam, togamque Romanam geſtabant. Illuſtre eſt in hanc rem Coeleſtini Papae teſtimonium ex ejus Epiſtola *an* 428. ad Viennenſis, ac Narbonenſis Provinciae Epiſcopos data. Reprehendit is Gallicanae Eccleſiae Clericos, qui pallio, & cingulo utebantur *contra Eccleſiaſticum morem*: additque momentoſa haec verba, *Diſcernendi a plebe, vel ceteris* (laicis) *ſumus doctrina, non veſte: mentis puritate, non cultu*. Eamdem fuiſſe olim Orientalis Eccleſiae diſciplinam, multis docet Thomaſin. *cap.* 44. Sexto ſaec. raſum Clericorum caput exemplo Monaſticae tonſurae (a), unde Clericali occaſio data, atque inferius tenui pilorum ordine veluti corona cinctum, habes ex Gregorio Turonenſi *de vit. Patr. cap.* 17. Sexto etiam ſaec. Eccleſiaſticum a ſaeculari habitu diſtinctum, atque hunc breviorem a Barbaris in Italiam inlatum, illum oblongiorem, propriumque Romanorum, patet ex S. Gregorio *lib.* 7. *ep* 11., *Hom.* 4. 17. 36. *in Ev.*, & *Dial. lib.* 4. *c.* 40., & ex Joh. Diacono *in vit. S. Greg. lib.* 2. *cap.* 13. Nunc vides, per quinque priora Eccleſiae ſaecula neminem ſola tonſura, atque habitu ſine ordine, aut officio Clericum fuiſſe. Sed non ut primum Clericalis tonſura inſtituta eſt, Clerici ſola tonſura inſignes eſſe in Eccleſia coeperunt. Tonſis continuo unum ex inferioribus ordinibus collatum, docere videtur Synodus Trullana *can.* 33., & non obſcure tradit Surius in vita Eutychii Patriarchae Conſtantinopolitani *die* 6. *Apr. c.* 10. Quo primum tempore id genus Clericorum Eccleſia receperit, haud liquere ajo. Eos meminit Synodus VII. *an.* 787. *can.* 14. & Meldenſe Concilium *an.* 845. *can.* 58.: multoque apertius meminere Zonaras in *d. can.* 14., & Balſamon in eundem *can.* & in *can.* 62. *Apoſtol*, & *can.* 33. *Trull.*: quin in *d. can.* 14. Balſamon eorum meminit, quos non tonſos Clericali veſte Epiſcopus induebat, eoſque Clericos eſſe affirmat. Nunc de Clericis ſingillatim. Horum alii Ordine, alii Officio, ac dignitate diſtinguuntur inter ſe.

T I T U L U S V.

De Clericis, qui ordine diſtinguuntur inter ſe.

CLericorum, quos Ordo diſtinguit, alii Minores, alii Majores. Minores, quos *juniores Eccleſiae* Gregorius Turonenſis appellat *lib.* 5. *c* 26., ſunt *Oſtiarii*, *Lectores*, *Exorciſtae*, *Acolythi*. Nomina haec, & miniſteria, quae his nominibus deſignantur, *ad ipſum Eccleſiae initium* refert Synodus Tridentina *ſeſſ.* 23. *c.* 2. Quid proprie ſit *Eccleſiae initium* in Tridentina Synodo, non conſtat. Hinc dubitatum, num ſit eorum origo ab Apoſtolis repetenda. Affirmant Baron. ad *an.* 44. *n.* 78.. Bellarminus *de Clericis lib.* 1. *c.* 11., & Schelſtratus *Concil. Antioch. reſtit Diſſ.* 4. *c.* 17. *art* 2., laudantque Ignatii Martyris S. Joannis Evangeliſtae diſcipuli Epiſtolam *ad Antiochenos*, & Apoſtolicas Conſtitutiones. Sed eam Epiſtolam apocrypham eſſe ex eo, quod nulla ſit ejus mentio apud antiquos Patres, nulla apud Euſeb., qui ſeptem alias Ignatii Epiſtolas recenſet, & vero etiam ex eo, quod illa hypodiaconos, qui per plura ſaecula inter minores Clericos fuere, Lectores, ac Janitores Ignatii aevo re-

(a) *Sub finem hujus Libri tit. de Monachis triplex Tonſurae genus, puta*, Monaſticam, Clericalem, & Poenitentium *expendam*.

recentiores memoret, jam Critici tradiderunt. Cujus autem aetatis sit Auctor Constitutionum Apostolicarum, jam dictum. Eos Clericos ab Apostolis, eorumve proximis successoribus institutos, non probari, ingenue fatetur Cardinalis Bona *Rer. Liturg. lib.* 1. *c.* 25. *n.* 17.*:* ac diserte P. Lombardus 4. *sent. dist.* 24.. D. Thomas *supplem. p.* 3. *q.* 37. *art.* 2., & Amalarius Fortunatus *de Off. Eccl. lib.* 2. *c.* 6. eos procedente tempore Ecclesiam sibi constituisse docent: sed nec quo proprie post Apostolos tempore instituti sint, ulla certa conjectura deprehendi posse, Cotelerius inquit in *Const. Apostolic. lib.* 2. *c.* 25. Prima eorum mentio apud Tertullianum, Cornelium P., ac Cyprianum. Sed primus Cornelius *ep. ad Fab.* apud Euseb. *lib.* 6. *c.* 43. videtur quatuor illas minorum Clericorum species meminisse. Auctor Epistolae ad Antiochenos, quae falso Ignatii nomen praefert, itemque Auctor Apostolicarum Constitutionum, & Canonum, qui dicuntur Apostolorum, Auctor, hic *can.* 69., ille *lib.* 3. *c.* 11., & *lib.* 8. *c.* 26., quibus locis minores Clericos memorant, de Acolythis verbum nullum: quin Auctor Epistolae sub nomine Ignatii inter Ostiarios, atque Exorcistas interjicit *Laborantes*, quos Apostolicae Constitutiones, atque Apostolici Canones omittunt: ut hinc liceat colligere, non fuisse certum, nec semper ubique eundem eorum numerum in Ecclesia primitiva. Porro hoc idem alia etiam probant, nempe Apostolica Constitutio *lib.* 3. *c.* 26. in haec verba, *Exorcista non ordinatur, nam hoc munus spontaneae Dei erga homines misericordiae est*: Clericatus initia a Lectoratu interdum facta apud Zozimum ad Hesychium *ep.* 1. *c.* 3., Siricium ad Himerium *ep.* 1 *c* 9., Cyprianum *lib.* 2. *ep.* 5, Gelasium ad Episcopos Lucaniae *ep.* 1. *c.* 3., Gregorium Turon. *lib.* 4. *c.* 6., & Paulinum *Natal.* 4., ubi de Felice Nolano: Lectores in Ecclesia Alexandrina *nullo discrimine*, uti Socrates loquitur *lib.* 5. *c.* 22., adsumti sive ex *fidelibus*, sive ex *Catechumenis*, qui certe Clerici non erant, ac datus quandoque a Lectoratu ad Diaconatum nullo alio interjecto ordine adscensus, uti Joh. Chrysostomo datum scribunt Pallad. *in ejus vita*, & Socrat. *lib.* 6. *c.* 3. Facit quoque huc *can.* 13. Concilii Sardic. Quid de Graeca Ecclesia dicam? Graecos ab antiquis usque temporibus, quorum initium aliter Morinus *de Ord. exerc.* 14. *c.* 1., aliter definit Schelstratus *loc. cit.*, unum habere minorum Clericorum ordinem, puta, Lectoratum, jam omnibus compertum est; neque enim potuit veterem Graecorum morem solvere Innocentius IV *ep.* 10. apud Rainald. *an.* 1154. *n.* 9., ubi, *Praecipimus, quod Episcopi Graeci septem Ordines secundum morem Ecclesiae Romanae de cetero conferant: quum hucusque tres de minoribus neglexisse, vel praetermisisse dicantur*. Sed vide Arcud. *de Sacr. Ord. lib* 5. *c.* 9., Morin. *de sacr. Ordinat. exerc.* 11. *c.* 3, & Thomasin. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 33. *n.* 10. Quoniam autem quae posterioribus temporibus minorum Clericorum coeperunt esse partes, eae initio prope omnes erant Diaconorum, vero proxima videtur opinio, quae fert, minores Ordines sua origine, hoc est, quatenus Diaconatu comprehendebantur, Apostolicae institutionis esse: tum, quod crescente Fidelium numero Diaconi tot muneribus obeundis pares non essent, eos diversis temporibus veluti quasdam portiones a Diaconatu Ecclesiam decerpsisse.

Ostiarii, qui & *janitores*, & *aeditui* dicti, sunt, qui Templorum januas custodiunt. Graecorum, & Romanorum Templa suos habuere aedituos, quorum praecipuum munus erat profanos a sacris arcere. Constitutos etiam a Salomone Ostiarios, scriptum est 1. *Paralip.* 23.: & forte Salomonem imitata Ostiarios suos constituit Ecclesia. A veri specie haud longe abest conjectura Binghami *Orig. Eccl. lib.* 3. *c.* 6. §. 3., eam maxime ob caussam Ostiarios ab Ecclesia Ro-

Romana institutos, ut formidolosis persequutionum temporibus stata conventuum, & precationum tempora per eos indicerentur. Ostiarii officium satis prodit formula, quam recitat Episcopus ordinator. Hic claves Ecclesiae manibus ejus tradens inquit, *Sic age, quasi redditurus Deo rationem de his rebus, quae his clavibus recluduntur*. Concil. Carth. IV. *c.* 9. Multo apertius Ostiarii officium exponit Isidorus Hispalensis *can.* 1. *dist.* 25., *Ad Ostiarium pertinent claves Ecclesiae, ut claudat, & aperiat Templum Dei, & omnia, quae sunt intus, extraque, custodiat: fideles recipiat, excommunicatos, & infideles ejiciat*: quod postremum non est ita accipiendum, ut quo tempore aliquid recitabatur e sacris libris, aut verbum Dei praedicabatur, haereticos, judaeos, gentiles Ecclesia exclusos putes; namque eos interfuisse, ostendunt Patres suis Homiliis, quibus saepe eos compellant. Et sane iis denegari, quae ad mentes instruendas, formandosque mores spectant, Christiana caritas non patitur. Apud Graecos primum Diaconi, tum Subdiaconi portas servarunt. Auctor *Libror. de Eccl. Hierarch. c.* 5., in eumque locum S. Maximus, & Pachymeres, Synod. Laodic. *can.* 22, & 43. Sicubi erant Ostiarii, hi exteriores, Subdiaconi portas Sanctuarii custodiebant: ubi nulli Ostiarii (nullos fere semper habuere Graeci) utrasque Subdiaconi obtinebant. Morin. *ex.* 12. *c.* 4. Ostiariorum officium jam prope desuevit. Lectores, quos tanquam Clericos primus nominasse videtur Tertullianus de *Praescript. haeret. c.* 41., sunt, qui aliquid in Ecclesia recitant e sacris libris, *d. can.* 1. Hinc olim sacri Codices apud Lectores depositi, atque urgentibus Persequutoribus, ut sibi eos Episcopi traderent, saepe ab Episcopis responsum, *Scripturas Lectores habent*. Baron. *ad an.* 303. *n.* 7. 12. 13. Recitabant autem e suggestu, seu pulpito; unde phrases illae Cypriani de Lectoribus *super pulpitum imponi*, & *ad pulpitum venire*: & pulpitum *tribunal Lectorum* Sozomeno dictum *lib.* 9. *c.* 2. Ante institutos Lectores Scripturas a Presbyteris, ac Diaconis, & vero etiam laicis mandatu Episcopi in Ecclesia lectas exemplo Synagogae, in qua Lightfooto teste *Harmon. p.* 479., septem Sabbatho lectores legebant, primum Sacerdos, tum Levita, postremo quinque Israelitae sibi invicem succedentes, conjectura est Basnagii *Exercit. in Baron. p.* 623. Quod de Presbyteris, ac Diaconis inquit, id nemo est, qui jure neget, si advertat, vel post constitutos Lectores id munus Presbyteros, & maxime Diaconos tanquam proprium retinuisse. Auctor *Const. Apost. lib.* 2. *c.* 57., Hieronym. *ep.* 48. *ad Sabinian.*, Sozom. *lib.* 7. *c.* 19. Quod de laicis addit, id omnino obscurum; fieri tamen verisimile videtur posse ex eo, quod de Ecclesia Alexandrina memoriae prodidit Socrates *lib.*5. *c.*22., cujus loci sententiam paulo superius dedi: itemque ex eo, quod de Saturo scribit Cyprianus *lib.* 3. *ep.* 22. Saturum *Clero proximum fecisse se*, Cyprianus ait, quod adhuc laico *semel atque iterum lectionem* dedit *die Paschatis*, ut peritiae ejus periculum fieret. Dixi, Lectoratu instituto retinuisse Presbyteros, ac Diaconos antiquum munus. Sed non eadem ubique obtinuit disciplina. In Africa Lectores scripturas omnes, & vel ipsum Evangelium legisse, testis est Cyprianus *lib.*2. *ep.* 5., & *lib.*3. *ep.*22. Eamdem consuetudinem Hispanicas Ecclesias servasse, ex *can.* 2. Concilii Tolet. I. collige cum Albaspinaeo in eum *can.* In Ecclesia Alexandrina Evangelii lectio soli Archidiacono data. Sozom. *lib.* 7. *cap.* Alibi passim a Diaconis, aut Presbyteris ex Evangelio aliquid recitatum. Auctor *Const. Apost.*, & Hieronym. *cit. loc.*, Concil. Vasense II. *c.* 2. Antequam Lector initium lectioni faceret, indictum elata voce a Diacono silentium verbo, *Attendamus*, tradit Chrysostomus *Hom.* 19. *in Acta Apost.* V. quoque Ambros. *praefat. in Psalm.*, & Augustin. *de Civ. Dei lib.* 22. *c.* 8.

Quum Evangelium legebatur, Clerum, & populum adsurgere, mos fuit, Au-
ctor *Const.*, & Sozom. *ibid.* Fuisse in quibusdam Ecclesiis certum quoddam
Lectorum corpus, argumento est mentio *Archilectoris sess.*14. Concilii Chal-
ced. Exorcistarum, qui Latinis sunt *Adjuratores*, munus exponit Concilium
Carth. IV. *can.* 7., *Exorcista, quum ordinatur, accipiat de manu Episcopi li-
bellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & com-
menda memoriae, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum,
sive baptizatum, sive catechumenum*. Nullus olim certus Exorcistarum ordo,
Christiani sive Clerici, sive laici beneficio Christi daemonia expellebant. Orig.
contra Cels. lib 7. Tertull *Apolc. c.* 23., Auctor *Const. Apost lib.* 8. *c.* 26.
Solenne autem fuisse, ut Christianorum adjurationibus Daemones urgerentur,
illustri Tertulliani testimonio docemur, *Edatur hic aliquis* (Ethnicos com-
pellat *d. c.* 23.) *sub Tribunalibus vestris, quem daemone agi constet. Jussus
a quolibet Christiano loqui spiritus ille tam se daemonem confitebitur de vero,
quam alibi Deum de falso*. Sub exitum saec. III., quum Deus denegare usi-
tatam depellendorum Daemonum gratiam coepisset, certus videtur factus ordo
Exorcistarum, quos proinde inter minores Romanae Ecclesiae ordines recen-
set Cornelii P. Epistola apud Euseb. *lib.* 6. *cap* 43. Quod vero Constitutio-
num Apostolicarum Auctor, qui certe antiquior Cornelio non est, nullum
suo tempore Exorcistarum Ordinem fuisse affirmet, hinc confice, eum Ordi-
nem citius Romae, serius alibi constitutum. Passim autem ejus meminere
saeculi IV Scriptores. V. Concil Laod. *c.* 24, Antioch. *c.* 10., Epiphan.
exposit. Fid. num. 21., Paulin. *Natal.* 4. *S. Felic.* & *Sulpit. Sever. vit. San-
cti Martin. c.* 5. Exorcistarum est energumenos, puta a daemone vexatos, quos
proinde *daemoniacos* dicunt, curare, *d. can.* 7. Carth. IV. Primum curabant,
ut maximam diei partem energumeni essent in Ecclesia: quod ex Concilii
Carth. IV. *can.*91., & 92. manifestissimum fit. *Pavimenta domorum Dei ener-
gumeni verrant. Energumenis in domo Dei assidentibus victus quotidianus per
Exorcistas opportuno tempore ministretur*. Deinde eis, quod praecipuum erat
omni die manus imponebant. Concil. Carth IV. *can* 90. Nunc ad malos
spiritus adjurandos majores Clerici adhibentur. Acolythi, quos & *Acoluthos*
dicunt, qua de re Pamel. in *ep.*55 *Cypriani*, latine sonant *Comites, Assec1ae*;
quae significatio opinandi occasionem Duareno dedit *de Benef. lib* 1. *c.*14., eos
ideo fortasse sic dictos, quod Episcopos comitarentur, quocumque profici-
sci vellent. Sane Ecclesiastica disciplina sic ferebat, ut Episcopi, ac Presby-
teri comites sibi adjungerent Clericos, perpetuos vitae testes, *can.* 58., &
60. *caus.* 2. *q.* 7. Hinc Etherium Lexoviensem Episcopum *quievisse in stra-
tum suum*, scribit Greg. Turonensis *lib.*6. *c.*36., *habentem circa lectum suum
multos lectulos Clericorum*. Hinc multa Acolythorum fides: quo factum, ut Ec-
clesiasticae literae ab Episcopis ad Episcopos Acolythis dari consueverint. Cyprian.
*lib.*2 *ep.*8., 10., ac *lib.*3. *ep.* 7. 11., & 24. Sed Episcopis & Presbyteris
perpetuum illud Acolythorum testimonium graviter & acerbe ferentibus, aliae
eis partes intra Ecclesiam datae, de quibus ita Concilium Carth IV. *can.* 6.
*Acolythus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo
agere debeat; sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat, se
ad accendenda luminaria mancipari* (Hinc Acolythi ceroferarii dicti, *can.*1.
dist 21.) *Accipiat & urceolum vacuum ad suggerendum* (ministris) *vinum in
Eucharistiam sanguinis Christi*. Officium hoc Acolythorum nunc passim obeunt
homines nullis ordinibus initiati. Jamque ante Concilii Tridentini tempora
junctorum Ordinum a Diaconatu ad Ostiariatum functiones pluribus in locis fue-
rant

rant *intermissae* : quas proinde Concilium *revocari in usum juxta sacros Canones* jubet *sess.* 23. *c.* 17. *de ref.* Sed non dum antiqua Ecclesiae disciplina omnino restituta est : quod Cardinalis Bona quaeritur *rer. liturg. lib.* 1. *c.* 25. *num.* 18.

Majores Clerici sunt *Subdiaconi*, *Diaconi*, *Presbyteri*. Subdiaconi, quos primi videntur meminisse inter Latinos Cyprianus non uno Epistolarum loco, inter Graecos Athanasius *ep. ad solit. vit. ag.*, diu minorum Clericorum numero fuerunt. Docet id Innocentius III. in *cap.*9. *de aetat. & qualit.*, *& ordin.* Hinc olim in Ecclesia Latina, uti nunc etiam in Graeca, pariter atque alii minorum ordinum Clerici extra altare ac Sanctuarium ordinati. Amalarius (*a*) *lib.* 2. *de Div. off. c.*6. At quo primum tempore coepit Subdiaconatus esse sacer ordo ? Interpretes Decretalium in *d. cap.*9. id tum factum putant, quum primum Subdiaconis perpetuae continentiæ lex est imposita. Sed nae ii omnino errant. Coelibatus Subdiaconis indictus *can.* 33. Concilii Illiberitani; at eum Canonem non recepit Hispania, multoque minus aliae gentes: tum saeculo quinto ea lege subdiaconos obstrinxit Leo I. *ep.* 12. *ult. edit.* : ac sexto demum saeculo de eadem re generaliter cautum a Gregorio I. *lib.*1. *ep.* 42., post quod tempus vix ulla Subdiaconorum conjugatorum mentio occurrit. At vero aetate Amalarii, qui IX. saeculo Libros IV. *de Divinis Officiis* scripsit, Subdiaconi inter minores Clericos erant. Quin Morinus *exerc.* 11. *c.* 6. id adstruit, sub exitum saeculi XI. Subdiaconatum in minoribus ordinibus adhuc fuisse, licet non diffiteatur, eum alicubi inde usque a saec. IX. sacri Ordinis loco habitum : ut hinc intelligas, non uno ubique tempore ejus ordinis rationem in Ecclesia immutatam. Alibi citius, serius alibi coepit is ordo intra Sanctuarium, Missarumque solemnia conferri, neque sacri Ordinis jure censeri. Quoniam autem de hac re edisserit Innocentius III. *d. c.* 9., ejus verba expendamus. Describit primo loco Urbani P. I. decretum, quod etiam Gratianus refert *can.* 4 *dist.* 60. Sed certo errore amanuensium Urbano I. tribuitur, quod Urbano II. tribuendum est; namque ibi Innocentius Urbanum inquit *referre se ad statum Ecclesiae primitivae*: quod minus proprie dicitur de Urbano I., qui in tempus incidit Ecclesiae primitivae : ac porro apud Ivonem, & in Panormia laudatur illud Decretum ex Synodo Beneventana sub Urb. II. V. Romanos Correctores in *d. can.* 4. Decreti verba haec sunt : *Nullus in Episcopum, nisi in sacris Ordinibus inventus fuerit, eligatur. Sacros ordines dicimus Diaconatum, & Presbyteratum; hos siquidem solos primitiva Ecclesia legitur habuisse.* Igitur sub Urbano II., qui XI. saec. Pontificatum gessit, non dum Subdiaconatus sacris Ordinibus accensebatur. *Subdiaconis vero* (sunt & haec Decreti verba) *quia & ipsi ministrant altaribus, opportunitate exigente concedimus in Episcopos eligi . . . quod ipsum non sine R. Pontificis, vel Metropolitani licentia fieri permittimus.* Hinc etiam habes, Subdiaconos tempore Urbani II. adhuc in censu minorum Clericorum fuisse ; alioqui enim quid opus illa Romani Pon-

(a) *Auctor Librorum* de Divinis, sive Ecclesiasticis Officiis, *non fuit Amalarius Fortunatus Archiepiscopus Trevirensis, ut Morino Exerc.* 11. *c.*6., *aliisque non paucis visum ; sed Amalarius Ecclesiae Metensis Diaconus Fortunato recentior. Et vero Fortunatum anno* 814. *mortuum, Annales Francorum probant: contra eos libros non ante annum* 827. *scriptos, ex opere ipso satis apparet. Id te, bone Lector, monitum volui, quod alibi me aliud agentem eos libros Fortunato tribuisse, memini.*

Pontificis, aut Metropolitani indulgentia fuisset? Consistendum nunc in verbis Innocentii III., *Quum hodie Subdiaconatus inter sacros Ordines computetur, sicut Urbanus II. expressit*, *Erubescant* &c. Alterum Urbani II. decretum addit, quod Subdiaconatum jam factum Ordinem sacrum supponit. Tum Innocentius totam caussam concludit his verbis, *Nos volentes sub hoc articulo disceptationis materiam amputare, statuimus, ut Subdiaconus libere valeat in Episcopum eligi, sicut Diaconus, vel Sacerdos*. Thomasinus *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 33. duo Urbani II. pugnantia Decreta admiratur: deinde ait, non alium vere quam Innocentium III. Subdiaconos inter majores Clericos retulisse, quum eos non petita venia libere posse in Episcopos eligi, constituit, sicut Diaconi poterant, vel Sacerdotes. Cum Thomasino novissime sensit Van Espen *p.* 1. *lib.* 1. *tit.* 3. Ego seorsim sentio. Si enim posterius Decretum, quo Subdiaconatus sacer ordo pronunciatur, Urbano II. adscribas, uti Thomasinus adscribit, & certe ex Innoc. III. auctoritate omnes adscribunt; quid caussae est, cur eum ab Innoc. III. potius, quam ab Urbano II. inter majores Ordines positum dicas? Sunt hae plane nugae. Ego, ut & sibi constet Urbanus, & Innocentii III. consistat auctoritas, sic facio conjecturam, usque ad annum 1091., qui tertius Pontificatus Urbani annus fuit, quoque anno is Beneventanam Synodum habuit, Subdiaconos in minoribus Clericis fuisse: at vero eundem ipsum intra octo reliquos Pontificatus sui annos sacris Ordinibus addidisse Subdiaconatum: quo spectat posterius ejus Decretum in *d. c.* 9.: quumque posterius hoc Urbani Decretum ita conceptum sit, ut Subdiaconatum jam factum sacrum Ordinem supponat potius, quam faciat, fortasse medio inter utrumque Decretum tempore novum Urbani de Subdiaconatu in sacros Ordines referendo Decretum prodiit, quod nunc tamen non extat. De Subdiaconorum officiis sic habe. Olim Episcoporum literae ad Episcopos ut Acolythis, ita & Subdiaconis datae: quod saepe a Cypriano factum, multae ejus Epistolae commonstrant. Tempore oblationis ut Diaconi ad januas, quibus viri Ecclesiam ingrediebantur, ita Subdiaconi ad januas stabant, quibus ingrediebantur mulieres, vetabantque, ne quis exiret, aut intraret, etsi fidelis. Auctor *Constit. Apostol. libr.* 8. *c.* 11. *Oblationes in Templo Dei a fidelibus Subdiaconi suscipiebant, & Levitis* (h. e. Diaconis) *superponendas altaribus deferebant*, *can.* 1. *dist.* 25. Dabatur id munus primo Subdiaconorum, quem Graeci *Domesticum Subdiaconorum* (a), Latini *Oblationarium* dixere, Synod. VIII. *act.* 2., Anastas. Biblioth. in Greg. III. Nunc praecipuum eorum munus est, quod & semper praecipuum fuit, Diaconis in Sacra liturgia ministrare: unde factum nomen Subdiaconorum. Pertinet huc Canon 5. Concilii Carth. IV., *Subdiaconus, qui ordinatur, patinam de Episcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu vero Archidiaconi urceolum cum aqua, & mantile, & manutergium*. Ex hoc ordinationis ritu consequitur illud, quod Isidorus Hispalensis scribit apud Gratian. *can.* 1. *dist.* 25., *Ad Subdiaconum pertinet calicem, & patenam ad altare Christi deferre, & Levitis tradere, eisque ministrare: urceolum quoque, & aquam, manile*, (alibi est, *aquamanilem*) *& manitergium tenere, Episcopoque, & Presbytero, & Levitis pro lavandis ante altare*

(a) *Graecis* Domesticus *est alicujus Collegii praeses; unde* Domesticus Scholarum, *h. e. praefectus tyronum, qui in Ephoebaeis ad militiam erudiebantur: &* cantorum Domesticus, *h. e. qui in Ecclesia cantus regit. V. Bulenger. de Imperio Rom. lib.* 4. *c.* 38.

altare manibus aquam praebere. Diaconi Latinis sunt *Ministri*, quod Presbyteris sacris operantibus solenniter & proxime ministrent. Hinc Hebraeis dicti *Azanitae*, puta *Adjutores*, teste Epiphanio *haer* 30., & passim *Levitae* appellantur, praestant enim in Ecclesia, quod Levitae olim in Synagoga, *can.* 1. *dist.* 21. Diaconos ab Apostolis institutos, & communi Christianorum mensae addictos, scriptum est *Act.* 6. Cave tamen putes, Diaconos communibus mensis tantum praepositos. Ecce tibi Cypriani locum in *can.* 25. *dist.* 93., *Diaconos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiae ministros*. Idem habet Ambrof. in *Luc. lib* 7. *c.* 9. Porro quod ajunt Apostoli *Act.* 6., *Non est aequum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis*, non solum ad corporalis victus, sed & ad Eucharistiae distributionem referunt interpretum plerique; nam praecipue id muneris sibi datum a Christo Apostoli profitebantur verbum Dei praedicare: unde Paulus 1. *ad Cor.* 1. *v.* 16 & 17, *Baptizavi autem & Stephanae domum: ceterum nescio si quem alium baptizaverim; non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare*. Et vero Diaconi quum post, tum ante sublatam mensae communionem permulta sacra munia obierunt. I. Verbum Dei praedicarunt: quod Stephanum, & Philippum Diaconos Apostolis ipsis coaevos fecisse, constat ex *Act.* 6. *v.* 10., & *Act.* 8. *v.* 5. Verum id eos mandatu Apostolorum fecisse, argumento est illud, quod mox de Presbyteris dabo, hos non sine Episcoporum venia sacras habere conciones potuisse. II. Evangelium in Ecclesia legerunt. Auctor *Const. Apost. lib.* 2. *c.* 57., S. Hieronym *ep* 57. *ad Sabin.*, Concil. Vasense II. *can* 2. III. Certis formulis in qualibet Divini cultus parte proclamarunt; unde Synesio *ep.* 67., & Chrysostomo *Hom.* 17. *in Hebr.* 9. *Ecclesiae praecones* dicti. De hac re *lib* 2. IV. Offerentium nomina publice in Ecclesia recitarunt. Hieronym. *in Ezech.* 18. V. Nulla necessitate urgente baptizarunt: extatque in hanc rem Philippi Diaconi exemplum *Act.* 8 *v* 38.; sed Episcopi tamen accedebat auctoritas. Tertull. *de Bapt* *c.* 17., Hieronym. *Dial. contra Lucifer. c.* 4. VI. Corpus, & sanguinem Christi in Ecclesia distribuerunt, sed laicis tamen, atque absentibus Presbyteris: his autem praesentibus nonnisi jussi. Concil Arelat. II. *can.* 15., & Carth. IV. *can.* 38. Diaconos ipsis Presbyteris dare Eucharistiam contra canonem, & consuetudinem ausos Nicaenum Concilium coercuit *can.* 18. VII. Missam, quam dixere Catechumenorum, celebrarunt. Cassian. *lib.* 11 *Inst. c.* 15., *Celebrare velut Diaconum Catechumenis missam*. De hac Missa sic Concilium Carth. VII. *can.* 48, *Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive haereticum, sive judaeum usque ad Missam Catechumenorum*: ex quo loco satis, ut mihi videtur, aperte liquet, Missam Catechumenorum fuisse eam nostrae Missae partem, quae est ab Introitu ad Offertorium. Dicta autem *Missa Catechumenorum*, quod usque ad Offertorium liceret Catechumenis interesse, uti latius *lib.* 2. Alicubi Diaconos Sacrificium ipsum per summam audaciam obtulisse, testes sunt Patres Concilii Arelat. I.; sed continuo Arelatense Concilium restitit *can* 15. Et sane Diaconi *ad ministerium, non ad Sacerdotium consecrantur*. Concil. Carth. IV. *can.* 4. (a) Quid circa

(a) *At enim Diaconos consecrasse Eucharistiam, videtur tradere Ambrosius de Offic. lib* 1. *c.* 41. *Ibi Laurentius Diaconus ita Sixtum Episcopum suum ad martyrium properantem alloquitur*, Quo, sancte Sacerdos, sine Diacono properas? Nunquam Sacrificium sine ministro offerre consueveras. Quid in me ergo displicuit, Pater? Cui commisisti Dominici sanguinis consecrationem, cui con-

circa Poenitentiae Sacramentum potuerint Diaconi, *lib.* 2. proponam. Haec fuere praecipua Diaconorum intra Ecclesiam officia. Extra Ecclesiam viduis, orphanis, pauperibus, & Confessoribus carcere detentis consilio, atque eleemosynis aderant. *Act.* 6. *v.* 1., Dionys. Alexandr. apud Euseb. *lib.* 7. *c.* 11., Auctor *Const. lib.* 2. *c.* 31., & 32., ac *lib.* 3. *c.* 19., Concil. Carth IV. *can.* 43. Dabant autem eleemosynas Episcopo auctore, *d. c.* 31. De peccatis populi ad Episcopos referebant. Auctor *Const. lib* 2. *c.* 44. Denique Episcopis in publicum procedentibus praeibant. Pallad. in *vit. Chrysost. c.* 2. Diaconi primum instituti numero septem. *Act.* 6. *v.* 1. Eumdem numerum Ecclesiae primum servarunt. In Ecclesia Romana is diu stetit. Certe stabat saec. IV., & vero etiam quinto. Sozomen. *lib.* 7. *c.* 19., Auctor (*a*) *Comm. in* 1. *ad Timoth.* 3. Alibi eum suo tempore varium fuisse, Sozomenus addit, uti varius ubi-

---

consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? *Baronius ad an.* 261. *n.* 7. *sic locum restituit*, Dominici sanguinis dispensationem: *quam lectionem Editiones Baronio recentiores sequutae sunt. Sed ea tamen est contra omnium antiquorum quum editorum, tum MSS. Codicum fidem. Petrus Blesens. ep.* 123. *ad Episc. Londonens. in eum Ambrosii locum haec habet*, Nobis Diaconis consecratio committitur, non ut conficiamus, sed ut conficientibus humiliter assistamus. *Verum ita non Diaconi solum, sed omnes adstantes consecrarent: quod etsi a Guerrico Abbate dictum* serm. 5. de Purificat., *haud est tamen proprie dictum, atque a sensu veteris Ecclesiae longissime abest, uti recte Card. Bona rer. liturg. lib.* 1. *c.* 25. §. 4. *Laudatus Cardinalis: quem novissime sequutus est Binghamus Orig. lib.* 2. *c.* 20 §. 8. consecrationem *interpretatur* distributionem, *quae pro eorum temporum consuetudine* ministerialis consecratio, *aut* Sacramenti consummatio *dicebatur, quod ita fideles consecrarentur, & consummarentur. At vero ista* fidelium, *non* sanguinis *consecratio est. Accedit, quod sanguinis dispensatio satis explicetur per ea, quae sequuntur.* cui consummandorum &c., *ut proinde* sanguinis consecratio *esse debeat omnino aliud. Meum animum subiit conjectura, quam judicio aliorum libens subjicio. Antiquorum Ritualium testimonio exploratum est, plures in uno Sacrificio adhiberi olim Calices consuevisse, unum, ex quo Sacerdos, & Ministri, alios multo grandiores dictos* ministeriales, *ex quibus fideles Christi sanguinem ebibebant. Porro vinum a fidelibus oblatum Calici majori Diaconos infudisse*, Ordo Romanus *testatur. Denique Sacerdotes, aliosque Altaris ministros ex puro sanguine, vel quos fideles ex sanguine vino infuso potasse: ejusque consuetudinis caussam praecipuam fuisse communicantium multitudinem, cui consecrati vini non parva quantitas vix sufficere potuisset, ex Ordine Romano, & Consuetudinibus S. Benigni Divionensis docet Martene de antiq. Eccl. rit. lib.* 1. *c.* 4. *art.* 10. *n.* 11. *Fortasse igitur Diaconi, uti vinum e scyphis offerentium calici majori infundebant, sic partem vini consecrati de minore Sacerdotis calice in ministerialem, ac majorem non consecrato vino plenum derivantes*, consecrare sanguinem *dicebantur. Ita aliquando nonnullis visum, immissa in vinum hostiae particula vinum consecrari, sicque in Ecclesiis quibusdam receptum, demonstrat post Mabillonium Martene ibid.*

(a) *Auctor Commentariorum in Epistolas S. Pauli creditus olim Ambrosius; vere tamen est Hilarius Sardus Ecclesiae Romanae Diaconus, qui IV. saec. vixit. Petavius de Eccl. Hier. c.* 12. *opus illud Hilario abjudicat; sed Petavii argumenta rejicit N. Alexander in saec. IV. art.* 14.

ubique hoc tempore est. Presbyteri latine *seniores*; magis tamen sapientiae quam aetatis gratia *Presbyteri* dicti, quod Hieronymus monet *in Isai.* 3., quemadmodum *Senatores* Romae, & γέροντες apud Graecos. A sacris, quibus operantur, dicti etiam *Sacerdotes*. Var. *lib.* 4. *de L. L.* Sed & Presbyteri, & Sacerdotis nomen fuit olim Episcopo quoque commune. Cyprian. *ep* 33., Chrysost. *hom.* 1. *in Philipp.* 1. V. Coteler. in *Ignat. ep. ad Magnes. n.* 1., & Fabrot. in *Parat. Cujacii lib.* 1. *C. tit.* 3. Saepe, ne aequivocandi occasio daretur, Episcopi aut *summi Sacerdotes*, aut *Sacerdotes primi ordinis*: Presbyteri autem *secundi ordinis Sacerdotes*, vel *Sacerdotes secundi* appellati sunt. Tertull. *de Bapt. c.* 17., Ambros., sive potius Hilar. in *ep. ad Eph. c.* 4., Theodos. & Valentin. *Append. Cod. Theod. n.* 20. Quam late pateat Presbyterorum potestas, intellige ex Epiphanio *haer* 73. *n.* 5., ubi Aërium Presbyteros Episcopis aequantem hoc uno argumento rejecit, *Ordo Episcoporum ad gignendos*, h. e. ordinandos *Patres praecipue pertinet*. Spectat huc illud Hieronymi *ad Evagr.*, *Quid facit excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?* Quibus locis Epiphanius, & Hieronymus cum Presbytero Episcopum conferunt spectata solum potestate, quam dicunt ordinis; namque haec sola utrique communis est, & *ordinatione excepta*, quae propria semper Episcopi fuit, qua de re late *lib.* 2.; eadem in Presbytero est, quae in Episcopo, si id unum addas, de quo mox, Episcopum liberam, Presbyterum obnoxiam potestatem exercere. Ecce, Presbyteri communem cum Episcopis habent ligandi, & solvendi potestatem. Hieronym. in *Matth.* 16. II. Ii *in confectione Divini corporis, & sanguinis consortes cum Episcopis sunt*. Concil. Aquisgr. II. *c.* 8. III. Eis, *sicut Episcopis, dispensatio mysteriorum Dei commissa est*, *d. c.* 8. IV. Communis eorum, atque Episcoporum cura *in doctrina populorum, & in officio praedicandi*, *d. c.* 8. Verum honos summo Sacerdotio debitus fecit, ut Presbyteri ab iis nulla in re non penderent. *Presbyteri, & Diaconi* (ait Canon Apostolicus 40.) *praeter Episcopum nihil agere pertentent*. Et vero praeter Episcopi sententiam non baptizabant. Tertull. *de Bapt. c.* 17. Sacras conciones ad populum habere nisi aut absente, aut mandante Episcopo non poterant, unde ut saepe jussi concionabantur, ita interdum id facere pro ejus arbitratu vetabantur. In Oriente inde usque ab antiquis temporibus verbum Dei Presbyteros praedicasse mandatu Episcoporum, ex eo patet, quod est apud Socratem *lib.* 5. *c.* 22., & Sozomenum *lib.* 7. *c.* 17., quo tempore *Arius Ecclesiam perturbavit*, Presbyteris sacra praedicatione Alexandriae interdictum. In Occidente primus omnium Augustinus Presbyter ab Episcopo Valerio concionandi potestatem accepit, praesente etiam ipso Valerio, *contra consuetudinem Africanarum Ecclesiarum*, uti Possidius inquit in *vit. Aug. c.* 5. Et quamquam nonnulli Episcopi obloquerentur; tamen Valerius objecta Orientalium Ecclesiarum disciplina factum tuebatur suum: quod mox non pauci suo quoque facto probarunt. Possid. *ibid.* Denique eis non licebat *sine Episcopo*, h. e. injussu Episcopi, *missas celebrare*. S. Ignat. *ep ad Smyrn.* De Presbyterorum jure circa Poenitentiae Sacramentum, dicam *lib.* 2. Quemadmodum autem nihil a Presbyteris actum sine Episcoporum auctoritate ita prope nihil ab Episcopis actum nisi ex consilio Presbyterorum. Id multis dabo quum de Ordinationibus, & Judiciis Ecclesiasticis agam. Nunc, quoniam Presbyteri nomen Episcopo etiam commune fuit, uti jam praemonui, placet quaedam de Episcopis addere pro potestate, quam habent, ordinis; nam de eorum officio, ac jurisdictione redibit sermo *tit. seq.* Ad potestatem ordinis in primis pertinet Ordinatio, quam Epiphanius, & Hieronymus laudatis locis

sic propriam faciunt Episcoporum, ut ea una Presbyteris praestent. Atque hoc uno nomine Episcopatum esse Sacramentum a Presbyteratu distinctum, saniores Theologi contendunt. Ad eamdem potestatem quaedam alia referuntur Ordinationi proxima, puta, Ecclesiasticarum aedium, atque Altarium consecratio, Ecclesiarum pollutarum reconciliatio, Chrismatis confectio, Confirmatio, Benedictiones nonnullae, & consecratio Virginum, ac Viduarum: quorum quinque priora *lib.* 2., postremum exponam hoc loco. Sacras Deo Virgines ante Monasteriorum institutionem, ac vel ab ipsis Ecclesiae primordiis fuisse, testes sunt Tertullianus *lib.* 1. *ad uxor.*, & Cyprianus *de habit. virgin.* Earum vita intra domesticos parietes eadem, quae processu temporis Monialium fuit. Hieronym. *ad Eustoch. de cust. Virgin.* Porro earum duplex genus; aliae enim aut ipsae se pulla, ac vili veste induentes, aut hanc accipientes a parentibus nullo adhibito solenni ritu se se sacrabant Deo: de quibus Hieronym. *ad Marcellam de laudib. Asellae*: aliae celebriore aliquo die festo ab Episcopis intra Missarum solennia sacro flammeo, quod Optatus *mitram* dixit *lib.* 2. *c.* 7., velabantur: de quibus Ambrosius *exhortat. ad Virgin.*, & *ad Virgin. lapsam c.* 5 (a), ubi ritum ejus consecrationis describit. Viduae, quarum hic mentionem injeci, sunt quas dixere *Diaconissas*. Earum institutores Apostoli. Paulus *ep. ad Rom. ult. v.* 1. cujusdam *Phaebes* meminit, quam vocat διάκονον, *ministram*: quo etiam nomine latine appellatas, Plinius tradit *lib.* 10. *ep.* 97. Viduae ut plurimum, quae unum erant virum passae, eligebantur. Paulus 1. *ad Timoth.* 5. *v.* 1. Quandoque etiam *perpetuae virgines*. Epiphan. *exposit. Fid. n.* 21. Nonnisi emensis sexaginta annis eligebantur. Paul. *ibid.*, Tertullian. *de vel. virg. c.* 9., Theodosius *l.* 27. *C. Th. de Episc. & Cl* (b). Tum Chalcedonense Concilium Diaconissas quadragesimo anno non minores admisit *can.* 14. al. 15.; quam aetatem Justinianus expressit *Nov.* 123. *cap.* 13. Idem Justinianus *Nov.* 6. *c.* 6. de Diaconissis ait, *Circa quinquaginta annos agentes*. Contra Olympiam Diaconissam multo quadragenariis juniorem sub Nectario Constantinopolitano Episcopo memorat Sozom. *lib.* 8. *c.* 9.; ut hinc liceat colligere, circa Diaconissarum aetatem aliquid fuisse Episcoporum arbitrio datum. Diaconissarum officia intra Ecclesiam erant portas servare, per quas feminae Ecclesiam intrabant: feminis locum in Ecclesia dare: feminas, per id tempus, quo baptismus per immersionem dabatur, sacro oleo (qui proprius Graecae Ecclesiae mos fuit) ante baptismum inungere, & baptizatas suscipere, atque abstergere. Auctor *Const. Apost. lib.* 8. *c.* 28., Auctor *ep. ad Antioch. n.* 12., rursus Auctor *Const. lib.* 3. *c.* 15., & Epiphan. *expos. Fid. n.* 21. Extra Ecclesiam erant Episcoporum mandata ad mulieres adferre: eas aegrotantes invisere, eisque pietatis officia praestare: ac demum Confessoribus carcere detentis, ad quos Clericis tempore persequutionum facilis aditus non patebat, ministrare. Auctor *Const lib.* 3. *c.* 15., Epiphan. *haer.* 79. *n.* 3., Hieronym. *ep.* 2. *ad Nepot.*, Coteler. in *Const. lib.* 3. *c.* 15., Gothofred. in *l.* 27. *C. Th. de Ep. & Cl.* Graeci diutius, quam

---

(a) *Nihil caussae esse, cur* Tractatus ad Virginem lapsam *Ambrosio abjudicetur. quod a Bellarmino, ac Possevino factum, contendit N. Alexander in saec. IV. art* 27.

(b) *Theodosii Constitutio extat etiam in C. Just., estque l.* 9. *cod., ubi tamen pro* LX. annis, *est L. Forte Tribon., ut suo tempori serviret scripsit* XL., *ad Chalced. Concilium spectans.*

quam Latini, Diaconissas habuere; sed non uno tempore in Oriente, aut Occidente universo desierunt. Tempore Balsamonis, qui saec. XII vixit, erant Diaconissae in Ecclesia Constantinopolitana; at in aliis Graecis Ecclesiis desierant. Balsamon *Resp. ad interrog. Marci c.* 35. apud Leunclav *Jur Graec. Rom. tom.* 1. In Occidente de abrogandis Diaconissis saepe in Conciliis actum, uti habes ex *can.* 26. Concilii Arausic. I., *can.* 21. Epaonens. *can.* 18. Aurelianens. II. Nihilominus earum mentio est apud Venantium Fortunatum, & in Wormatiensi Concilio, ut mox. Sed tandem saec. X., aut XI. Diaconissarum usus omnino videtur intercidisse. Bona *rer. liturg. lib.* 1. *c.* 25 *n* 15. De Diaconissarum consecratione, cujus gratia haec de Diaconissis tractatio suscepta est, non idem omnibus. Eas Baronius ad *an.* 34 *n.* 183. nullam accepisse manuum impositionem scribit. Movetur *can.* 19. Concilii Nicaeni, in cujus fine haec verba sunt, *Diaconissarum meminimus, quae in habitu quidem censentur, quoniam nec ullam habent manuum impositionem, ut omnino inter laicos ipsae connumerentur*. Verum non de Diaconissis in universum agitur eo Canone, sed de iis, quae habitum sine ulla manuum impositione inter Paulianistas, sumserunt. Quod si quis integrum Canonem per partes expendit, is deprehendet sane, Diaconissas in Ecclesia Catholica per impositionem manuum consecratas. V. Albaspin., & Lup. in *d. can.*, & Fabrot. *not. ad Balsam. Collect. Constit. p.* 1417. Ut ita Nicaenum Canonem accipiamus, faciunt Auctor *Const. lib.* 8. *c.* 19. Patres Concilii Chalced. *can.* 15., Trullani *can.* 14., Wormatinensis *can.* 73., & Fortunatus in *vita Radegundis* apud Sur. *August.* 13., qui de Diaconissis agentes impositionis manuum meminere. Erat ea manuum impositio non *Sacramentalis*, quae characterem imprimit, sternitque viam ad Sacerdotium, sed *ceremonialis*, qua mulieres illae certo muneri in Ecclesia obeundo addicebantur: idque erat *consecrari*. Manus imponebat Episcopus. Auctor *Const. d. c.* 19., & Fortunat. *ibid.*

TITULUS VI.

De Clericis, qui officio, ac dignitate distinguuntur inter se.

JAm septem Ecclesiae ordines percurrimus. Sed quoniam praeter ea, quae cujusque ordinis propria sunt, alia etiam munia aut Christiana caritas, aut recta regiminis ratio exposcebat, ea inter minores, majoresque Clericos divisa sunt, atque ad ea munia, quae ordinum erant, tanquam cumulus, accesserunt. De his officiis nunc instituenda oratio est. Clerici officiis, ac dignitate distincti inter se sunt *Copiatae*, *Parabolani*, *Catechistae*, *Psalmistae*, *Paramonarii*, *Oeconomi*, *Defensores*, *Interpretes*, *Notarii*, *Apocrisarii*, *Parochi Archipresbyteri*, *Archidiaconi*, *Vicarii*, *Coadjutores*, *Chorepiscopi*, *Canonici*, *Episcopi*, *Metropolitani*, *Patriarchae*, *Primates*, *Cardinales*, *Papa*.

Copiatae a Graeco κόπος, *labor*, Latinis sunt *Laborantes*. Eorum partes erant defunctorum corpora gestare, ac tumulis inferre: hinc a Justiniano *Nov.* 43., ac Theodoreto *ep.* 110. *Lecticarii* dicti a *lectis* Ecclesiae, quibus mortuorum corpora efferebantur, *d. Nov.* & *Fossarii* ab Auctore Libri *de septem ord. Eccles.*, qui sub Hieronymi nomine circumfertur, quod corporibus condendis terram foderent. Eos rectissime dicas *Libitinarios*, *Pollinctores*, *Vespillones*. Id munus olim Clericos exercuisse, testatissimum faciunt Epiphanius *expos. Fid. n.* 21. Auctor *ep. ad Antioch. n.* 12., & Hieronymus *ep.* 49. *edit.*

 Fran-

Francof Hinc Copiatis utpote Clericis facta lustralis collationis gratia *l.* 1. *C. Th. de lustral. collat.*

Parabolani (quae vox, uti omnium rectissime (*a*). Duarenus *de Benef. lib.* 1. *c.* 19. ex eo facti, quod παράβολον ἔργον, rem periculi plenam tractarent) Parabolani, inquam, *ad curanda debilium aegra corpora deputabantur*, *l* 43. *C. Th. de Episc.*, quae est *l.* 18. *C. Justin. eod. tit.* Eos fuisse Clericos, habes ex *l.* 42. *C. Th. eod.* : & vero proxima est opinio Baronii ad *an.* 416., minoribus Clericis id muneris datum.

Catechistae erudiendis catechumenis vacabant. Id quandoque a b Episcopis, aut Presbyteris, Diaconisve, quandoque etiam a Lectoribus factum. De Episcopo Ambros. *ep* 33 : de Presbytero Chrysost. *Hom.* 21. *ad Popul. Antioch.*: de Diacono Aug *de catechiz. rudib. c.* 1. ac de Lectore Cyprian. *ep* 24. al. 29., ubi Catechistam *Doctorem audientium* appellat. Quoniam vero interdum erat cum Philosophis, ac reliquae profanae literaturae peritissimis viris agendum, hinc factum quandoque, ut si quis laicus sapere supra Clericos videretur, eum Episcopus potiorem haberet. Auctor *Const. Apost. lib.* 8. *c.* 38. Ita ab Origene adhuc laico, sed suae aetatis facile doctissimo, institutos Alexandriae Catechumenos, ferunt. Ab Apostolis, atque Apostolicis viris plerumque in foro, ac plateis habitas Catecheses, Apostolorum Acta, & Vitae Sanctorum commonstrant. V. Sancti Ottonis Episcopi vitam apud Surium *die* 2. *Julii*. Habitas etiam quandoque in privatis Catechistarum aedibus, non obscure intelliges ex Epistola Demetrii Episcopi Alexandrini ad Alexandrum Hierosolymitanum Episcopum, ac Theoctistum Caesareensem. Hos Episcopos accusat Demetrius, quod Origeni non dum Presbytero publice in Ecclesia coram Episcopo concionandi potestatem fecissent. Quoniam autem erat Origenes Catechistae officio functus Alexandriae sub Demetrio ipso, si id praestitisset non in privato auditorio, sed in Ecclesia, defuisset certe Demetrio ejus epistolae scribendae caussa, uti subtiliter, ac vere Valesius in *Euseb. lib* 6. *c.* 9. Idem praeclare confirmat, quod de Diaconissis apud Auctorem *Comm. in Rom.* 16. *v.* 1. qui vulgo dicitur Hieronymus, & in *can.* 2. Concil. Carth IV. scriptum est, ab eis fuisse in Orientalibus, atque Africanis Ecclesiis Catechumenos Christianam Religionem edoctos: quod quum fieri in Ecclesia non potuerit; namque id ab Apostolo interdictum protrito eo verbo, *Docere mulieri non permitto*, Patrum sententia est; omnino debuit in privatis aedibus fieri. Denique in Exedris Ecclesiae Catecheses habitas, ex epistola Johannis Hierosolymitani ad Theophilum Alexandrinum ostendit Valesius *cit. loc.* In eamdem sententiam laudari potest Ambrosii locus ex *ep* 20. *ad Marcellinam nov. edit.*, ubi se competentibus *in Baptisterio* symbolum enarrasse, ait. V. quoque *Nov.* 73. Imp. Leonis.

Psalmistae, seu *Psaltae* Latinis sunt *Cantores*. Psalmos, atque Hymnos temporibus Apostolorum fuisse in Ecclesia cantatos, Pauli Apostoli testimonio liquet *ep. ad Ephes. c.* 5. *v.* 1. Cantasse Clerum, ac populum universum, docent Chrysostomus *Hom.* 36. in 1. *ad Cor.*, & Hieronymus *praef. l.* 2. *Comm in ep. ad Galat.*, ut proinde quod fuit *can.* 15. Laodicenae Synodi cautum *Non oportet, praeter canonicos Cantores, qui suggestum adscendunt, & ex membrana legunt, aliquos alios canere in Ecclesia*, id aut non fuisse ubique receptum

(a) *Accursii, & Alciati originationes rejicit Jac. Gothofredus l.* 42. *C. Th. de Episc.*

ptum, ut Card. Bona *rer. liturg. lib.* 1. *c.* 25. *n.* 19., aut ad tempus cautum dicas, necesse sit, nempe, ut Binghamus *Orig. lib.* 3. *c.* 6. §. 2., quousque Psalmodia dignitati pristinae, quae defecerat, redderetur. Et sane facile erat in populi cantum cacophoniam, atque immodestiam irrepere: quod suo tempore factum queritur Chrys. *Hom.* 1. de verbis Isai., *vidi Dominum*. Restituendae Psalmodiae saepae adlaboratum, ut fideles cantus dulcedine detinerentur, & sacra Scripturarum sensa in eorum animos suavius influerent. Maxime omnium de Ecclesiastico cantu sollicitus fuit S. Gregorius, quem cantus Ecclesiastici libros redegisse in compendium, & cantorum scholam constituisse, ex eaque cantores in Occidentem universum emissos, Joh. Diaconus tradit in ejus *vit. lib.* 2. *c.* 6. 7., & 8. De Scholis Cantorum videndus Bona *d. cap.* 25. §. 20. Procedente tempore cantatum in Ecclesia ab Eunuchis, qui ordinis Ecclesiastici expertes erant. Balsam in *can.* 4 Syn. VI. in Trullo.

Paramonarios, quorum Chalced. Concilium meminit *can.* 2., & Justinianus *l.* 46. §. 3. *C. de Ep. & Cl.*, Dionysius Exiguus in *d. can* 2. latine dicit *mansionarios*: quae vox occurrit etiam apud Gregorium M. *Dial. lib.* 3. *c.* 25. Hi ultimi manebant in Ecclesia, unde *mansionariorum* nomen. S. Gregorius *loc. cit* Abundium quemdam primum *Ecclesiae mansionarium*, tum *Ecclesiae custodem* appellat. Idem *lib.* 1. *c.* 5. Constantio cuidam mansionario tribuit *accendendarum lampadum* munus. Certe & oleum lampadibus infundere, & lampades accendere, atque extinguere, & Ecclesiam custodire temporibus Gregorii Mansionariorum partes erant. V. Voss *lib.* 3. *de vitiis serm.* At *Paramonarios* proprie esse *villicos*, seu *actores possessionum* ex eorum genere, qui res Ecclesiasticas administrant, docent Cujacius, Gothofredus, Vossius, aliique graece docti viri. Et Justinianus quidem eos *d* §. 3 inter piarum actionum rerumque Ecclesiasticarum administratores recenset, eosque eo genere comprehendi ait. Forte *Mansionarius*, ac *Paramonarius* duo diversa inter se Officia erant.

Oeconomos definit Concilium Tolet. *c.* 43., qui *vice Episcoporum res Ecclesiasticas tractant*. Eos Leo, & Anthemius *dispensatores pauperum* dicunt *l.* 33. §. 4. *C. de Ep. & Cl.*, quod *propria pauperum sunt Ecclesiae bona* Isid. Pelusiot. *lib.* 1. *ep.* 269. Rectissime a Toletanis Patribus dictum, *vice Episcoporum*. Olim Episcopi res Ecclesiarum curabant, sibique administros ut plurimum adsciscebant Archidiaconos suos. Deinde saec. IV. fidelium numero, & bonorum Ecclesiasticorum, itemque negotiorum, quibus Episcopi, atque Archidiaconi distinebantur, copia in dies crescente, Oeconomi instituti sunt. Accessit & ea caussa, quod Episcopi res Ecclesiasticas sine Oeconomis tractantes malam de se ingererent opinionem, unde Sacerdotio universo labes adspergebatur Id in caussa fuit, cur Chalcedonensis Conc. Patres caverint ad hunc modum *can.* 26., *Placuit, omnem Ecclesiam Episcopum habentem ex proprio Clero oeconomum habere, ut nec sine testibus sit Ecclesiae administratio* &c. Ex proprio cujusque Ecclesiae Clero deligebantur, *d. can.* 26., & plerumque ex ordine Presbyterorum, Concil. Ephesin. *act.* 1. *in Concil. Chalc.* Liberat. *Breviar c.* 16.

Ecclesiae Defensores eosdem esse cum *Defensoribus pauperum*, opinio est nonnullorum. At magis est, ut omnino alii sint. Hi pauperes, viduas, orphanos, *quorum molestiis ipsa fatigabatur Ecclesia*, *adversus potentias divitum* apud Magistratus, aut Imperatores tuebantur, uti est in Concilio Carth. V. *c.* 9., & apud S. Ambros. *lib.* 2. *de off. cap.* 29., & *ep.* 27.: illi jura Ecclesiae, aut Clerici alicujus, si quando contra Clerici aut Ecclesiae jura factum

ctum diceretur, uti est in Conc. Carth. I. *c.* 9., & apud Possid. *vit. S. Aug. c.* 12. Ut ut sit, certe exemplo *Defensorum Civitatum*, de quibus prostat titulus in Codice, *pauperum*, & *Ecclesiae Defensores* instituti sunt. Defensores fuisse laicos, Petavius scribit *in Epiph. haer.* 61. *n.* 10. Ex adverso Morin. *de ordinat. Exerc.* 16. *c.* 6. *n.* 16. eos fuisse Clericos contendit. Satius duco inter Orientalem, atque Occidentalem Ecclesiam distinguere. In Oriente Defensores ex Clero adsciti, ac plerumque ex Presbyteris. Concil. Ephesin. *act.* 5. Constantinop. sub Flaviano *act.* 2., & Constantinop. sub Menna *act.* 1. In Occidente etiam Clerici primum fuerunt: tum, quod minus decere videretur, Clericos in foro agere, coepere Episcopi *Scholasticos*, hoc est, Advocatos, qui laici erant, ad id munus ab Imperatoribus exorare. Conc. Carth. V. *c.* 9., & Milevit. *c.* 16. Ex his Africanis Canonibus constare Thomasinus inquit *p.* 1. *lib.* 2 *c.* 97. *n.* 6., Defensores in Occidente primum laicos fuisse; at vero ex iis liquere videtur mihi, initio, id est, ante eos Canones Clericos in Occidente Defensores egisse. Id mire illustrat Honorii Constitutio, quam Patrum Africanorum preces impetrarunt, in *l.* 38. *C. Th de Ep. & Cl. Hoc ipsis* (Ecclesiis, & Clericis) *praecipuum, ac singulare deferimus, ut quaecumque ad Ecclesiam tantum pertinentia specialiter fuerint impetrata, non per Coronatos* (puta, per Clericos, ut antea) *sed ab Advocatis, eorum arbitratu & judicibus innotescant, & sortiantur effectum*. Africanae Ecclesiae disciplina mox Romae recepta. Zosim. *ep.* 1. *c.* 3. Sed rursus in Occidente ea res ad Clericos rediit quod S. Gregorii Epistolae commonstrant, maxime *ep.* 25. *lib.* 4., *ep.* 17 *lib.* 7., *ep.* 33. *lib.* 9.; unde & illud compertum fit, in Ecclesia Latina minores Clericos id munus gessisse. Tandem Africanos Canones de Defensoribus laicis Capitularia Caroli M. restituerunt. V. *lib.* 5 *c.* 31., & *lib.* 7. *c.* 308.

Interpretes, quos in censu Ministrorum Ecclesiae posuit Epiphanius *expos. Fid. n.* 21., sicubi populus non una, eademque lingua utebatur, ad ea, quae fuerant in Ecclesia sive a Lectoribus recitata, sive a concionatoribus tractata, alio idiomate explicanda adhibebantur. Istiusmodi Interpretibus affines sunt, quos ab Episcopis, in quorum Dioecesibus *permixti sunt populi diversarum linguarum*, constitui *ad Divina eis officia celebranda, sacramenta ministranda*, eosque *instruendos*, jubet Innoc. III. in *cap.* 14. *de off. jud. ord.*

Notarii Martyrum sive gesta, sive dicta per notas, seu compendia vocum describebant. Septem Subdiaconos, qui totidem Notariis praeessent, ut acta Martyrum scripto fideliter consignarentur, a Fabiano P. institutos, est in vetustissimo Romanorum Pontificum Catalogo. V. Pearson. *de success. Episc. Rom. diss.* 1. *c.* 4. *n.* 3. Quod Subdiaconos Notariis praeposuerit Fabianus, id tibi argumento esse potest, Notarios ex minoribus Clericis fuisse. Processu temporis Conciliorum acta per Notarios descripta, ex Euseb. *lib* 7. *c.* 30., Socrate *lib.* 2. *c.* 30., & ex ipsis Conciliorum actis apparet. Ad id Diaconi adhibebantur. Concil. Ephesin. *act.* 1. in *act.* 1. *Chalced.* Notariorum principes, *primicerii Notariorum* dicti, quandoque Presbyteri, *d. act* 1.

Apocrisarii, seu *Responsales* Ecclesiarum, vel Episcoporum caussas in aula Imperatoris procurabant. De iis Justinianus *Nov.* 6. *c.* 2. Eos Clericorum numero fuisse, habes ex Liberato Diacono *Breviar. c.* 12., & Evagrio *lib.* 4. *c.* 38 Plerumque Diaconi Apocrisarios agebant. S. Gregor. *lib.* 4 *ep.* 38., *lib.* 6. *ep.* 30., *lib.* 9 *ep.* 2., *lib.* 11. *ep.* 45. Constantino M. antiquiores non sunt, sub quo primum liber potuit Clericis aditus ad aulam patere & a Constantino quidem eorum originem accersit Hincmarus *to* 2. *p* 206. Sed primum omnium Leo I. post Chalcedonense Concilium cum Marciano egit, ut ordinaria ac perpetua

petua eſſet Romanae Eccleſiae legatio apud Imperatorem, ut ex ejus *ep.* 56. 57., & 58, quum antea nonniſi ad certas cauſſas, certumque tempus decerneretur. Mittendorum autem ad Imperatorem Apocriſariorum Romano tantum Pontifici, ac Patriarchis jus fuit, praeterea nemini, *d. Nov.* 6. *c.* 3. Ab id genus Apocriſariis longe alii erant *Apocriſarii cujuſque Eccleſiae*, de quibus in *Nov.* 123. *c.* 25., namque hi ab Epiſcopis ad ſuos Metropolitas, & Patriarchas delegabantur. Proxime ad illos accedere videntur hoc tempore Nuntii Pontificii, qui Roma ad Chriſtianos Reges mittuntur. De Pontificiis Nuntiis v. Thomaſin. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 117. ad libri finem.

Parochi ſunt Presbyteri certarum cujuſque Dioeceſis portionum proprii ſive in Urbe, ſive in pagis. Parochos nullos per tria ferme priora Eccleſiae ſaecula Patres meminere; namque in *Epiſtolis* Ignatii, ac Cypriani, in *epiſtola* Dionyſii Corinthiorum Epiſcopi ad Soterem P., atque in ea, quam Cornelius P. ad Fabium Antiochenum Epiſcopum dedit, apud Euſeb *lib.* 4. *Hiſt. c.* 23., & *l.* 6. *c* 43., itemque in Canonibus Apoſtolicis de ſolis maximarum Urbium Eccleſiis mentio eſt; ac ſi quando *Parochiae* vox occurrit, ea Dioeceſis univerſa ſignificatur. Una in primaria Dioeceſis urbe Eccleſia erat, altare unum, ubi Epiſcopus, aut, jubente vel abſente Epiſcopo, Presbyter offerebat: in eumque locum fideles, ſive *in urbibus*, ſive *in agris* degerent, *die ſolis*, h. e Dominico conveniebant, & praeſentibus quidem diſtribuebatur Euchariſtia, ad abſentes per Diaconos mittebatur. Juſtin. *Apol.* 2. Huc ſpectat *can.* inter Apoſtolicos 32., depoſitionis poena Presbytero inflicta, qui ſeorſim ab Epiſcopo *alterum altare* feciſſet. Tandem aucto fidelium numero, & Eccleſia a perſequutionum metu reſpirante Parochiae inſtitutae ſunt. Eas inſtituiſſe Dionyſium P., qui *an.* 258. Romanus Epiſcopus creatus eſt, ſatis multi tradidere ex ejus *ep* apud Gratian. *can.* 1. *cauſ.* 13. *q* 1. Sed eam epiſtolam ab Iſidoro Mercatore confictam, doctiſſimorum virorum judicium eſt. Habebant tamen Athanaſii aevo *ſinguli* Alexandrini Epiſcopatus *pagi Presbyteros ſuos*, hoc eſt, Parochos. Athan. *Apol.* 2. V. late de hac re differentem Thomaſin. *p.* 1 *lib.* 2. *c* 22. *Jure Divino* Parochorum partes proprias eſſe, docet Tridentina Synodus *ſeſſ.* 23. *de ref c.* 1. *oves ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbique Divini praedicatione, ſacramentorum adminiſtratione, bonorum omnium operum exemplo paſcere.* Addit Synodus *ſeſſ.* 5. *c.* 2., debere eos populum ſibi creditum *diebus ſaltem Dominicis, & Feſtis ſolennibus* edocere, quae ad erudiendas mentes animosque ad juſtitiam componendos ſunt opus. Demum haec eos praeſtare *per ſe*, aut per alios idoneos, ſi *legitime impediti fuerint*, jubet *d. c.* 2. De Parochorum juriſdictione *lib.* 4. *tit. ult.*

Archipresbyteros, ſeu *Protopresbyteros*, uti Socrates loquitur *lib.* 6. *c.* 9., ac fere ſemper Graeci (namque *Archipresbyterorum* nomen, licet graecum, perraro (a) uſurparunt Graeci) *Archipresbyteros* inquam, puta, principes Presbyterorum, forte primus inter Latinos Hieronymus meminit *ep.* 4. *ad Ruſtic.* Antiquiores ordinatione Archipresbyteri, conſtituebantur apud Latinos. Leo I. *ep.* 57. 58. Apud Graecos interdum aetas virtuti ceſſit. Thomaſin. ex Nazianzeno *p* 1. *lib.* 2. *c* 3. *n.* 3. Forte apud Latinos etiam quandoque ceſſit, nam Proterium a Dioſcoro *Archipresbyterum factum*, narrat Liberatus *Breviar. c.* 14.

(a) *Thomaſſino dicenti p.* 1. *lib.* 2. *c.* 3. *n.* 1., *quem Latini Archipresbyterum dixere, a Graecis Protopresbyterum tantum appellari, Sozomenum oppono lib.* 8. *n.* 12, *ubi* Archipresbyteri *vox occurrit.*

c. 14. Singulas Cathedrales Ecclesias singules habuisse Archipresbyteros, ut Archidiaconos, testis est Hieronym. *ibid.* Sed aucto fidelium numero, plures constitui Archipresbyteros, recta regiminis ratio poposcit. Archipresbyteri aut *urbani*, aut *rurales*. De urbanis est *cap.* 1. 2., & 3. in *Decretal de off. Archipresb.*: de ruralibus est *cap.* 4. Urbanorum est in Ecclesia Episcopi praesentis curam levare, absentis vicem supplere in iis omnibus, quae Sacerdotalis officii sunt. Ruralium est, *imperiti vulgi sollicitudinem gerere*, & *Presbyterorum*, *qui per minores titulos*, hoc est, Ecclesias, *habitant*, puta, Parochorum, *vitam jugi circumspectione custodire*, *& qua unusquisque industria Divinum opus exerceat*, *Episcopo renunciare*, *d. cap.* 4. Igitur & fidelis populi, ut Parochi, curam gerunt, & ipsis Parochis praesunt. Hi *a plebibus* dicti etiam *plebani*. Plebes Gonzalez in *d c.* 4. *Parochias* interpretatur: rectius Thomassinus *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 8., & *c.* 6. *n.* 1., quod in *d. cap. minores tituli plebibus* opponantur, liquere ait, has plurium Parochiarum tractum, illos Parochias esse. Sane quum baptismus in urbe, ac ruri in certis tantum Ecclesiis conferretur, quod persequar *lib.* 2., istis maxime baptismalibus Ecclesiis praeponebantur Archipresbyteri, unde & plebibus, & Parochis eorum curae commendatis invigilabant.

Archidiaconi ex ordine Diaconorum erant, sed principes eorum. Hieronym. *ep.* 85. *ad Evagr.*, Prudent. *hymn. de S. Laur.* Non is, qui ordinationis tempore prior erat, Archidiaconus dicebatur, uti Salmasio visum *de Primat. Papae*; namque Athanasius Diaconus ut ut junior, princeps ordinis Theodoreto dicitur *lib.* 1. *c.* 26.; sed quem Diaconi de se eligebant, quod *industrium* nossent, uti Hieronym. *ibid.* Electum a Diaconis Archidiaconum, tradere videtur Hieronymus. At vero Laurentium Xistus, & Serapionem Chrysostomus Archidiaconum constituit. Ambros. *lib.* 1. *de off. c.* 41., Sozom. *lib.* 8. *c.* 9. Bene Thomassinus *p.* 1. *lib.* 2. *c* 17. *n.* 4. Hieronymum, inquit, non affirmare, sed fingere, ac supponere rem, quam profert ad comparationem. Et primum quidem ait is, Alexandrinos Presbyteros de se unum eligere solitos, qui Episcopus constitueretur: tum subdit, *quomodo si exercitus faciat Imperatorem*, *aut Diaconi eligant de se*, *quem industrium noverint*, *& Archidiaconum vocent*. τὸ *si* suppositionis, non verae narrationis est nota. At Archidiaconum gradu movere, nisi caussa cognita, Episcopus non poterat. Hinc Ætius Archidiaconus ab Anatolio Patriarcha sine caussa dejectus Archidiaconatu, Leonis jussu fuit in integrum restitutus. V. Leonis *ep.* 71., ac Thomass. *d. c.* 17. *n.* 5. In Ecclesia, & ea quidem Cathedrali unus Archidiaconus. Hieronym. *ep.* 4. *ad Rust.*, Concil. Emerit. *can.* 10. Tum plures constituti. Intra Ecclesiam Archidiaconus vice Episcopi officia inter Diaconos, ac minores Clericos, dividebat *cap.* 2. *de off. Archid.* Juniores Clericos, quae scire singulos oportebat, sive ad mentes instruendas, sive ad formandos mores, ea domi suae edocebat omnia. Concil. Carth. IV. *can* 9., Greg. Turon. *hist. lib.* 6. *c.* 36., & *Mirac lib.* 1. *c.* 78., Beda *lib.* 5. *c.* 20. Quum minores Clerici ab Episcopo ordinabantur, sacra instrumenta cujusque ordinationis propria Archidiaconus porrigebat. Conc. Carth. IV. *can* 5. 6., & 9. In ordinandis vel ipsis Presbyteris, atque Episcopis Archidiaconi testimonium plurimi erat: quod ad eum de moribus ordinandorum a laicis, & Clero mos esset referri. Conc. Chalc. *act* 10. *ep. ad Evagr.* Tractu temporis jurisdictio etiam Archidiacono accessit. Primum ab Episcopo mandatam in minores Clericos exercuit jurisdictionem. *Clerici*, *qui comam nutriunt* (verba sunt Concilii Agath. *can.* 20.) *ab Archidiacono inviti detondeantur*. Quin jurisdictio omnis quum voluntaria, tum contentiosa in universam Dioecesim

cesimi mandata Archidiacono fuit in Occidente aeque, atque in Oriente, ut omnino esset Episcopi Vicarius generalis: qua de re abunde Thomasinus *c.* 17. 18., & 19. In Oriente citius Archidiaconi jurisdictio defecit: caepitque Archidiaconatus multo ante annum Christi millesimum officium esse, quod intra solius Ecclesiae fines se se continebat, quum Divina officia, ac sacra solennia peragebantur. Thomasin. *d. c.* 19. *n.* 11. At in Occidente habat potestas eadem temporibus Decretalium, namque in *cap.* 1. *de off. Arch. d.* scriptum est, *Archidiaconus post Episcopum sciat, se Vicarium ejus esse in omnibus*: ac tam late fusa Archidiaconi potestas mox in *cap.* 7 explicatur, Alicubi consuetudo jurisdictionem ejus ordinariam fecit, *cap.* 54. *de elect.* Ita Archidiaconi licet ordine Archipresbyteris inferiores, jurisdictioni tamen potiores erant, *can.* 1. *dist.* 25., *cap.* 1. *de off. Archipresb.* Hinc factum, ut ordine scripturae praeponerentur, *cap.* 1. *de aetat qual., & ord. Praef.*, ac Sacerdotii accessione injuriam sibi fieri putarent. Hieronym *in Ezech. c.* 18, Petrus Blesens. *ep.* 123. Quod vero post annum Christi millesimum sic agere coepissent, ut suo magis, quam vicario jure agere viderentur, haud esse terendum est vitium, non Presbyteros Presbyteris praeesse, eisque necessitas imposita Presbyteratus: unde Hincmari Remensis Epistolae ad *Archidiaconos Presbyteros*. Tandem Archidiaconorum in exercenda jurisdictione avaritia, & contumacia in Episcopos fecere, ut hi paulatim jurisdictionem repeterent suam, quam Vicariis generalibus pro arbitrio amobilibus demandarunt, ut mox. Novo etiam Tridentini Concilii jure aliqua in caussis Ecclesiasticis Archidiacono reliqua est jurisdictio; sed *matrimoniales*, & *criminales* caussae exceptae sunt *sess.* 24. *de reform. c.* 20.: quo Tridentini loco *Beneficiales* quoque, & in universum majores caussae omnes, quae altioris indaginis dicuntur, aeque excipi arbitrantur. V. Barbos. in *Collect. n.* 6.

Vicariorum species multae. Alios Parochi, atque inferiores etiam Beneficiarii constituunt vice sua sive in perpetuum, sive ad tempus: de quibus in tit. Decretal. *de officio Vicarii*: alios ipsi Romani Pontifices Urbe abfuturi: de quibus in *cap.* 5. *eod.*: alios Episcopi, mandata eis generaliter jurisdictione, unde *Vicarii generales* vulgo appellati. Horum imago quidem haud obscura in antiquis Occidentalis, atque Orientalis Ecclesiae monumentis elucet, quam vide apud Thomasin. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 7.: vere tamen qui proprie *Vicarii generales* dicuntur, libro Decretalium recentiores sunt, quod tempore Gregorii IX. Episcoporum Vicarii Archidiaconi essent, uti jam dixi. At vero de iis agitur *eod. tit. in Sexto*. Saeculo igitur XIII. jam erat suus cuique Episcopo Vicarius generalis, uti suus cuique fuit olim Archidiaconus. Non teneri Episcopum, si is oneri suo par sit, Vicarium constituere, res ipsa loquitur, & praeclare probat historia eorum temporum, quibus Episcopi ipsi per se soli Episcopatum gessere: teneri vero, si impar sit, ipsa Episcopalis officii ratio dictat, puta, necessitas ei Divino jure imposita quam optime prospiciendi Populo Christiano. Ita paucis expediri videtur posse vetus controversia, in qua definienda plerique Canonistae, ac Theologi ingenio, ac tempore abusi sunt. In eo etiam ferme totus est Thomasin. *c.* 9., ut demonstret, posse Episcopum, qui jam sibi Vicarium constituit, per se judicia agitare, ac lites finire: idque multis collatis Conciliorum testimoniis confirmat. Sed nihil est, cur de hac re multo sermone laboremus. In eam sententiam utar hoc uno argumento. Qui potest non constituere Vicarium, & constitutum pro arbitrio amovere, eum quis neget jure posse per se judicare?

Mandatur Vicario generali formula jurisdictio in universam Dioecesim. Quoniam autem regula juris est, *in generali concessione non venire ea, quae quis verisimiliter non esset in specie concessurus*, *cap.* 81. *de reg. jur. in VI.*; consectaneum est, Vicarium ex generali jurisdictionis mandato, quod ei ab Episcopo datur, non omnia omnino posse. At quae sint, quae non possit, vix est, ut certa queat regula definiri. Quae in disputatione sunt posita, omitto: quae certo sunt jure cauta, proponam. Generali mandato non comprehenduntur cognitio de criminali caussa, *cap.* 2. *de off. vic. in VI.*: Beneficiorum collatio ea ratione, quod nequeat *regulariter donare is, cui bonorum administratio etiam libera est concessa*, *cap.* 3. *eod.*: quae ratio plerisque argumento est, id verum quidem esse de *libera collatione*, quae donationis speciem habet, non de *institutione*, quae in praesentato jus petendi supponit: item dimissoriarum literarum datio, nisi Episcopo *in remotis* agente, *cap.* 3. *de temp. ord. in VI.*: porro absolutio in casibus Episcopo reservatis *arg. cap.* 2. *de poenit. & remis. in VI.*: dispensatio ab irregularitatibus, & suspensionibus, quarum potestatem Episcopis facit Synodus Tridentina *sess.* 24. *de ref. c.* 6.; nam posse Episcopos absolvere Synodus ait per *seipsos*, *aut Vicarium ad id specialiter deputandum*: ac Dioecesis lustrandae jus; nam debere Episcopum per se, nisi id justa vetet caussa, Dioecesim lustrare, nec nisi *ubi ei a jure permittitur*, id jure posse alii mandare, habes in *cap.* 6. *de off. ordin. in VI.* Quoniam autem Vicario mandata est jurisdictio, consectaneum est, unum idemque esse Vicarii, atque Episcopi auditorium, atque a Vicario non Episcopum provocari, sed qui provocaretur ab eo, qui mandavit jurisdictionem, *cap.* 3. *de appell. in VI.* Adi *lib.* 4. *tit.* 2.

Coadjutores sunt, qui Episcopis, quos aut senium, aut mala valetudo, aut insania, aut aliqua alia justa caussa suum exequi munus prohibet, in subsidium accedunt. Primum Coadjutorum Episcoporum exemplum in Hierosolymitana Ecclesia eluxisse, scribit Valesius in *Euseb. lib.* 6. *c.* 11.; Narcisso enim Hierosolymitano Episcopo annos nato 120. Coadjutor datus Alexander. Euseb. *loc. cit.*, Hieronym. *de scriptor. Eccles. in Alexandro*. Exinde Coadjutorum exempla frequentari in Ecclesia coeperunt. Illustre est exemplum Augustini, qui Valerio Episcopo Hipponensi male affectae valetudinis, ac senii caussa Coadjutor accessit, teste Possidio in ejus *vit. cap.* 8. Fuit autem Augustinus Valerio adhuc vivo Episcopus ordinatus: quo nomine dein scrupulus ei animo insedit. *Hic adhuc*, ait is *ep.* 110., *in corpore posito beatae memoriae Patre, & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo: quod Concilio Nicaeno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat*. Spectat Augustinus ad Nicaenum Canonem 8., ubi cautum, ne in una urbe duo simul Episcopi sint: unde Constantio Imperatori, qui velle se Liberium ac Felicem sedis Episcopalis socios esse, Romano Populo significavit, id repositum apud Theodoretum *lib.* 2. *c.* 14. *Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus*. Scrupulum illum nunquam sibi ex animo exemisse videtur Augustinus, namque Eradium collegam adscivit, at Episcopum non ordinavit. *Quod reprehensum est in me*, inquit *loc. cit.*, *nolo reprehendi in filio meo. Erit Presbyter, ut est, quando Deus voluerit, futurus Episcopus*. At duorum in urbe una Episcoporum exempla non desunt. Seligam unum, cujus testem do Eusebium *lib.* 7. *c.* 32., ubi, *Hinc* (Anatolio) *Theotecnus Caesareae Palestinae Episcopus.. Episcopum ordinavit, successorem illum Ecclesiae suae despondens. Ambo certe aliquantisper* eam-

eamdem Ecclesiam simul rexerunt. Ad haec Africanos Episcopos Catholicos hanc Donatistis conditionem obtulisse, in *Collatione Carthag. I. c.* 16. scriptum est, ut servato Episcopatus honore se se Catholicis collegas adjungerent: ut proinde in ea sententia fuisse Ecclesiae Patres videantur, si aut regendae Ecclesiae necessitas, aut pax Ecclesiae duos reposceret in una Urbe Episcopos, Nicaeno Canoni locum non esse. Jam Coadjutorum genus duplex, alterum eorum, qui sine futurae successionis jure constituuntur. Quod vero futurae successionis jus votum continet captandae mortis, posterius Coadjutorum genus Tridentina Synodus aversatur: neque alias cum futura successione Coadjutorem dari permittit, quam caussa a Romano Pontifice diligenter cognita, & probata *sess.* 25. *de ref. c.* 7. Quae de Coadjutoribus Episcoporum, eadem dicta de ceterorum Rectorum Coadjutoribus puta.

Chorepiscopi sunt Episcopi τῆς χώρας, *ruris*. Quod saepe paganis fidem Christi suscipientibus Episcopales Dioeceses multo latius paterent, quam ut iis regendis soli sufficere Episcopi viderentur; in majoribus vicis, certisve Parochiarum Episcopalium regionibus Chorepiscopos sibi Episcopi rurales Vicarios constituerunt. Eorum antiquior in Oriente mentio, quam in Occidente. Eos in Oriente meminit Ancyrana Synodus *an.* 314. *can.* 13: in Occidente primum Synodus Regiensis in Gallia *an.* 439. Num Presbyteri fuerint, an Episcopi, vetus quaestio est. Posterius visum Hammondo *Diss.* 3. *contra Blondel. c.* 8., Beveregio *Pand. to.* 2. *in d. can.* 13. *Concil. Ancyr.*, & novissime Binghamo *Orig. lib.* 2. *c.* 14. §. 4.: prius visum Ant. Augustino *epit. lib.* 6. *tit.* 1. *c.* 8. 11. 15., ac Thomasino *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 1., cum quibus sentio his argumentis ductus. Primum Nicaeni Patres *can.* 8., si quis ex Novatianis ad Catholicam Ecclesiam redeuntibus Episcopi gradum obtinebat, eum Presbyteri honorem habere jubent, *nisi utique Episcopo placeat ipsi nominis illius honorem impertiri. Si autem hoc illi non placeat, vel Presbyteri, vel Chorepiscopi locum* ei dari, *ut in Clero prorsus esse videantur, nec in una civitate duo Episcopi probentur existere*. Si Chorepiscopi locus Novatiano Episcopo redeunti ad Ecclesiam datur, ne duo in civitate una Episcopi sint, quis est, qui non videat, Chorepiscopum certe Episcopum non esse? Deinde Antiochena Synodus *can.* 10. haec habet, *Si qui sunt in vicis, vel pagis, qui dicuntur Chorepiscopi, etiamsi Episcopi ordinationem, manuumque impositionem acceperint, visum est, ut suum modum sciant*. Ex iis verbis, *etiamsi Episcopi* &c. haud obscure patet, constitutos aliquando Chorepiscopos, qui jam Episcopi erant, & aliqua justa de caussa gerere non poterant Episcopatum, at Chorepiscoporum tamen gradum infra ordinem Episcoporum fuisse. Accedit, quod Chorepiscopi *in vicis* esse, vel *in pagis* dicantur eo *can.*, at Episcopos in vicis, ac minoribus oppidis constitui non debere, ne eorum nomen vilescat, regula est ab Apostolicis temporibus per manus tradita. S. Athan. *Apol.* 2., Concil. Tolet. XII. *can.* 8., Gratian. *tot. dist.* 80., *cap.* 1. *de privileg.* Postremo quum temporibus Caroli M. gravis de hac ipsa eadem re, de qua nunc quaerimus, suborta esset controversia, ejusque finiendae caussa Salisburgensis Archiepiscopus a Carolo ad Leonem III. fuisset delegatus, Chorepiscopos haud esse Episcoporum jure censendos, responsum est, maxime quod non a tribus, sed ab uno Episcopo ordinentur: quod jam tradiderant Antiocheni Patres *d. can.* 10.: proindeque si Presbyteros, vel Diaconos, Subdiaconosve ordinaverint, si

Chrisma confecerint, vel confirmaverint, si demum Virgines, Ecclesias, vel Altaria consecraverint, nihil actum intelligi. Secundum hanc Romani Pontificis sententiam Synodi Ratisponensis Patres pronunciarunt. V. *Conc. Gall.* 2. *tom.* 2. *p.* 239., & *seq.* Argumentum, quod in contrariam sententiam suppeditat locus ille Athanasii *Apol.* 2., *Mareotes regio est Alexandrina, in qua nunquam Episcopus fuit, aut Chorepiscopus ... Presbyteri autem singuli suos vicos habent* &c., est meo judicio levissimum. Aperte quidem Athanasius inter Chorepiscopos, & Presbyteros distinguit; at quid caussae est, cur non pro officio potius, ac jurisdictione, quam pro ordine distinctum ab Athanasio inter Chorepiscopos, & Presbyteros dicas? Nicolai I. ad Rodolphum Archiepiscopum Bituricensem Epistolam *an.* 864., ubi & Discipulos LXX. vere Episcopos fuisse, & successores eorum Chorepiscopos Episcopalia obire munia recte posse, scriptum est; certae fidei non esse, jam evicere Critici ex Concilio Metensi, quod *an.* 888. habitum est; nam *can.* 8. Chorepiscopos esse Presbyteros docet, ac si quid proprium ordinis Episcopalis adtrectaverint, id *vacuum atque inane pronunciat juxta Decreta Damasi P.* (a), *Innocentii, & Leonis*. Nicolaum contra decessorum suorum Decreta scripsisse, & Metense Concilium recentissimam Nicolai epistolam ignorasse, veri speciem non habet. Chorepiscopis multo plus, quam Parochiarum Presbyteris datum. Minores ordines conferebant. Basilius quidem *ep.* 181. nonnisi ex sua sententia in singulas vices ordinari a Chorepiscopis minores Clericos passus est: quae vetus Ecclesiae disciplina fuit; at Concilii Antiocheni Patres *can.* 10. veniae in singulas species petendae necessitatem remisere, generalem delegationem satis esse rati. Literas, quas dicunt *pacificas*, seu *formatas* (*b*), Clericis ruralibus in aliam Dioecesim abeuntibus dabant. Concil. Antioch. *can.* 8. Non unam, ut Parochi, sed plures singuli Ecclesias curabant, quas *regionis* nomine comprehendit Antiochenus Canon 10., easque lustrabant; unde eos περιοδευτάς, h. e. *circuitores*, seu *visitatores* appellat Laodicena Synodus *can.* 57.: & a vero aberrare videtur mihi Binghamus, qui quum *act.* 4. & 10. Chalcedonensis Concilii περιοδευτάς istos dici Presbyteros animadvertisset, ne id suam de Chorepiscoporum Episcopatu opinionem convelleret, περιοδευτάς Chorepiscopis a Laodiceno Concilio substitutos ad Chorepiscoporum potestatem infringendam, sed a Chorepiscopis fuisse alios nullo idoneo testimonio tradit §. 12. (*c*) Falsum in ea re eum esse, probari ex eo facile potest, quod diu post Concilium Laodicenum & Chorepiscoporum nomen, & vetus steterit in Ecclesia potestas. Ad rurales

(a) Decretum Damasi, *quod Metense Concilium laudat, est Damasi Epistola* 4. *de Chorepiscopis, quae extat in can.* 5. *dist.* 68. *Verum ea Epistola Damasi non est; data est enim ad Episcopos Africae, quam nullos habuisse Chorepiscopos, Africana Concilia satis probant.*

(b) *De Literis formatis bene multa lib.* 4.

(c) Chorepiscopi, & Periodeutae *non omnino unum: quod visum nonnullis, ac nominatim Salmasio de Primat. c.* 1., *ubi in suam sententiam laudat L.* 42. §. 9. *C. de Ep. & Cler. At vero Justinianus d.* §. 9. *Chorepiscopos diserte separat a Periodeutis. Sic habe. Omnes Chorepiscopi Periodeutae, non omnes Periodeutae Chorepiscopi erant, uti rectissime de Roye Inst. jur. Can. lib.* 1. *tit.* 15. *At quod Binghamus contendit, Periodeutas Chorepiscopis substitutos, id vix est, ut homini sano probetur. De Periodeutis v. Fabrot. in Cujac. ad d. tit. C.*

rales Archipresbyteros proxime videntur accessisse Chorepiscopi, quibus ipsi Archipresbyteri successerunt. Tandem quod coepissent jura Episcoporum invadere, eorum usum in Occidente sustulit Leo III. in *Capitular.* Caroli M. *lib.* 6. *c.* 119.; sed vel usque ad XI. saeculum videntur in quibusdam Occidentalibus Ecclesiis stetisse: qua de re videsis Thomasin. *c.* 2.; in Oriente aetate Balsamonis jam omnino exoleverant: cujus rei testis est idem Balsamon *in can.* 13. *Ancyran.*

Nunc de *Canonicis*. Initio Ecclesiae fideles non Clericos solum, sed & laicos communem vitam vixisse, ex Actis Apostolorum, jam liquet: cujus communis vitae rationem explicat Thomasinus *p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 3. Nullos fuisse per tria priora Ecclesiae saecula Clericorum in commune viventium conventus, & Patrum per id tempus silentio probatur, & eo etiam argumento, quod illi per persequutores non licuissent. Primus Augustinus Episcopus factus in domo, quam *Episcopi domum* dicebant, instituit *monasterium*, ut ipse loquitur, *Clericorum*, quibus non licebat *aliquid proprium habere* (a), *serm.* 49. *de diver.* In monasterium, seu seminarium illud suum, solos Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos admittebat Augustinus, praeterea neminem, *serm.* 50. Augustini exemplo sodalitia Clericorum in Africa percrebuisse, auctor est Possidius in ejus *vit.*; at in plerisque aliis orbis Christiani Ecclesiis ejus exempli nulla vis fuit: ac vitae communis institutum intra Monachorum coenobia stetit. Sed communem Clericorum vitam restaurarunt in Hispania S. Isidorus Hispalensis, in Anglia S. Egbertus Eboracensis, in Gallia Crodogangus Metensis, cujus regula in Concilio Aquisgranensi a Ludovico Pio proposita est, itemque Ivo Carnotensis, & in Italia Petrus Damianus. Verum Aquisgranensis Concilii *cap.* 115. aliquid habere proprium Canonicis dabatur: quod urgente Petro Damiano duo Romana Concilia vetuere. At ex eo *cap.* 115. occasio arrepta est, ut vitae communis disciplina magis magisque se se remitteret in dies, donec *refrigescente caritate*, uti Ivo Carnotensis saec. XII. scriptor inquit *ep.* 60., *in omnibus Ecclesiis pene defecit*. Omnino autem videtur defecisse saec. XII. Stephanus Tornac. *ep.* 118. 160., & 172. Coepit subinde inter res Episcoporum, & res Canonicorum distingui. Hinc illa, *mensa Episcopi*, & *Capituli mensa*, *sess.* 5., Trident. *cap.* 1., hoc est, Episcopi, & Capituli substantia: quo sensu ea vox est apud Gregor. Turon. *lib.* 11. *c.* 3., & in *Concordia regular. cap.* 65. §. 2. Suas igitur singuli Canonici portiones ferebant de Capituli bonis, vivebantque inter saeculares, uti & nunc; unde *Canonicorum saecularium* nomen, qui *Canonicis Regularibus* opponuntur in Concilio Trident. *sess.* 7. *de Ref. c.* 14.; quod hi a saeculo secreti tribus votis emissis monasticam regulam profiteantur, de qua ad calcem hujus libri. Sunt autem Canonici saeculares aut in Cathedralibus, seu Episcopalibus Ecclesiis, aut etiam in minoribus, quas vocitant Collegiatas. Quoniam vero in Crodogangi, & Concilii Aquisgranensis regula de solis Cathedralium Ecclesiarum Canonicis agitur, nonnullorum opinio fert, Collegiatas Ecclesias initio Canonicorum Regularium Abbatias fuisse, quae tandem circa saec. X. in Collegiatas abiere. Sed Collegiatarum eo saec. antiquiorum, quae Abbatiae non fuerant, exempla profert de Roye *lib.* 1. *t.* 19. V. Thomass. *p.* 1. *l.* 3. *c.* 9. Canonicorum praecipuae partes sunt Divinum Officium persolvere,

(a) *Eusebii Vercellensis Episcopi, aliorumque instituta longe alia ab instituto Augustini fuisse, multis docet Thomasin. c.* 4.

solvere, de quo in Concil. Aquisgran. *cap.* 131., & Trident. *sess.* 24. *de Ref. c.* 12. Quem sibi finem in Divino Officio persolvendo propositum habere debeant, in ipsa Canonicorum regula expressum est, *Ut laudes Deo in communi persolventes, pro suis, populorumque, quorum oblationibus vivunt, delictis Deum exorent.* Id autem exequi eos debere *per se, & non per substitutos*, inquit Synodus Tridentina *loc. cit.* Ne Canonicis impune esset in Divino Officio persolvendo negligenter agere, *Distributionis quotidianae* institutae sunt, quas *acciperent assidui, amitterent tardi*, uti suis ad Paschalem P. literis Ivo Carnotensis inquit. Eundem ob finem Tridentina Synodus jussit *sess.* 21. *de Ref. c.* 3., *tertiam fructuum, quorumcumque proventuum, & obventionum tam Dignitatuum, quam Canonicatuum, Personatuum, portionum, & officiorum separari, & in distributiones quotidianas converti.* Consequitur hinc, quod Tridentina Synodus tradit *d. c.* 3., & *sess.* 24. *c.* 12., debere Canonicos residere, hoc est, Ecclesiae in Divinis inservire: quod sic accipiendum, ut eis liceat ternis mensibus in annos singulos ab Ecclesiis abesse, quod eodem *cap.* 12. expressum est; si qua tamen honesta sit absentiae caussa; non enim facile credendum, voluisse Concilium genio Canonicorum indulgere. Sed nisi legitimum tempus excurrat, Superioris venia non est opus. Sunt justae nonnullae caussae, quae Canonicorum absentiam excusant, eosque percipere fructus patiuntur; quarum duae praecipuae sunt, altera si necessarium, vel utile Episcopi tamquam Rectoris Ecclesiae negotium curaturi absint, *cap.* 7., & 15. *de cleric. non resid.*, quod ad *duos* tantum Canonicos passim restringunt Canonistae ex *cit. cap.* 15.: altera si absint in aliquo probato Gymnasio Sacrae Theologiae, ac Sacris Canonibus operam daturi, *cap.* 12. *eod.*, *cap. ult. de magistr.*, *sess.* 5. Concilii Trident. *c.* 1. *de Ref.*: in quam rem necessaria est jure communi expressa Episcopi venia, *d. c.* 12.; namque Episcopi est videre, num bonae spei sit, qui studiorum caussa animo statuit abesse: quod de Magistris etiam est cautum *d. c. ult.*, & *d. c.* 1. Verum longe alia est ratio distributionum quotidianarum, quarum id est ingenium, ut eas recipiant, *qui statis horis interfuerunt*, inquit Tridentinum *cit. c.* 12., *reliqui, quavis collusione, aut remissione exclusa, careant juxta Bonifacii VIII. decretum, quod S. Synodus in usum revocat, non obstantibus quibuscumque statutis, & consuetudinibus.* Bonifacii Decretum est in *cap. un. de cler. non resid. in VI.*, ubi quod addit Bonifacius, *exceptis illis, quos infirmitas, seu justa & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiae utilitas excusant*, ita velim accipias, si sic ferat peculiaris Ecclesiae consuetudo. Bonifacius consuetudinem, quae absentibus sine justa caussa distributiones indulget, omnino reprobat: quae vero non residentibus justis ex caussis, quas recenset, concedit, eam solam consuetudinem probat: quod si desit consuetudo, his etiam denegat: quam interpretationem contextus ipse legis confirmat. Sunt species quaedam particularium Synodorum Canonibus exceptae, de quibus Van Espen. *jur. Eccl. p.* 1. *tit.* 7. *c.* 9. Jam quae distributiones absentibus denegantur, in pios usus arbitratu Episcopi convertantur. Trident. *sess.* 22. *de Ref. c.* 3. Quae Canonicis in commune viventibus *Monasteria*, abjecta communi vita *Capitula* dicta sunt: quemque Ecclesiae *Senatum* constituebant olim Episcopus, Presbyteri, Diaconi, qua de re *lib.* 4., eum successu temporis mire aucto Clericorum numero Episcopus, & selecti quidam ex Clero constituerunt, puta, Canonici Cathedrales. Trident. *sess.* 24. *c.* 12. Ad haec dum stetit communis Canonicorum vita, prope omnia in veteri illo Ecclesiae Senatu expe-

expediebantur; at ubi Clerici a prisca illa vitae communione desciverunt, triplex rerum agendarum ratio instituta est; nam nonnulla solus Episcopus inscio etiam Capitulo facit *tot. tit. de iis, quae fiunt a Praelat. sine consens. capit.*: nonnulla Capitulum solum, de quibus passim in *tit. de Constit.*: alia Episcopus & Capitulum simul faciunt, *cap.* 1. *de iis, quae fiunt* &c. De Capitulo sede vacante dicam inferius.

De *Episcopis* pro eorum officio ac jurisdictione nunc redit oratio. Qui nunc Episcopi, initio *Apostoli* dicebantur, Theodoreto teste in 1. *ad Timot.* 3.: tum Apostolis vita defunctis, quod morum sanctitate, ac testimonio miraculorum se Apostolis haud esse pares cognoscerent, nomen abjecerunt Apostolorum, dictique *Episcopi*, uti Amalarius tradit *de off. Eccl. lib.* 2. *c.* 13., hoc est, *inspectores*, ac *speculatores*: quod veluti speculatores majoribus Ecclesiis praepositi sint. Episcoporum tum quantum ad ordinem, tum quantum ad jurisdictionem institutio omnino Divina, *Act.* 20., Cypr. *lib.* 3. *ep.* 9., & *l.* 4. *ep.* 9. Quae Diaconos, Presbyteros, Archipresbyteros, Archidiaconos, Chorepiscopos, & Vicarios Episcopis delegantibus exequutos dixi, ea propria Episcoporum officia sunt. Praecipuum eorum esse munus praedicationis, ait Synodus Tridentina *sess.* 24. *c.* 4.: quod *ipsos per se, aut si legitime impediti fuerint*, per idoneos viros jubet exercere. Id munus adeo proprium est Episcoporum, ut alii Clerici, sive saeculares, sive Regulares sine eorum venia praedicare non possint, uti Trident. *ibid.* Tenentur quoque Episcopi per se ipsi, aut per alios, si justa eos caussa excuset, Dioecesim lustrare, Trident. *sess.* 24. *cap.* 3., ac porro Sacrificium pro populo suo offerre, Sacramenta administrare, exemplo juvare, pauperum, aliarumve miserabilium personarum curam paternam gerere: quae de omnibus, quibus animarum cura commissa est, tradit Trident. *sess.* 23. *cap.* 1. Quod vero his officiis fungi non possint Episcopi, nisi in Episcopali Ecclesia resideant, consectaneum est, eos omnino residere in Episcopatu debere. Hinc Tridentinum *sess.* 6. *de ref. cap.* 1. Episcopos, qui per sex perpetuos menses sua Dioecesi absfuerint, quarta fructuum unius anni parte in Fabricam Ecclesiae, alendosve pauperes expendenda multat: perseverantes autem per alios sex menses in eadem absentia, alia quarta parte: crescente vero contumacia severiori Canonum censurae subjicit. Hoc plus eos mortalis peccati reos pronunciat *sess.* 23. *de ref. cap.* 1. Idem Concilium *d. sess.* 23. *cap.* 1. licet expresse non definiat, Episcoporum residentiam juris Divini esse; ad jus tamen illud non obscure videtur spectare his verbis, *Quum praecepto Divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere &c. quae omnia nequaquam ab iis praestari, & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, Sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, ut Divinorum praeceptorum memores, pascant, & regant.* Quod si quis velit aliquantulum abscedere, indulget Synodus aliquod spatium singulis annis sive continuum, sive interruptum, quod duos, ad summum tres menses non excedat. Sed debet id aequa ex caussa fieri, & sine ullo gregis detrimento. Si quis autem contra Tridentini Decreti sententiam absfuerit, fructus beneficii sui pro eo tempore, quo absfuit, suos non facit: quae omnia de aliis etiam Curatis in universum Tridentina Synodus statuit. Jam vero justae caussae, quae Pastores Ecclesiae a personali residentia excusant, hae sunt ex ejusdem Synodi praescripto *Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiae, vel Reip. utilitas*. Id quaeritur, num liceat Episcopo fu-

fugere ab Ecclesia sua, si qua urgeat persequutio. Aut persequutio in solum Episcopum, aut in universum populum desaevit: si prius, licet: si posterius, non licet; nam priore casu Episcopi periculum populo suo malo cedit: posteriore in bonum redundat; nam fidelium animos praesentia sua confirmat: quod facere tenetur, etiamsi vitam suam in summum discrimen adducat. V. S. August. *ep.* 128. *ad Honorat.* Episcopi in universam Dioecesim jurisdictio est adeo ut qui cum Episcopo non est, in Ecclesia non esse dicatur Cypriano *ep.* 69. *ad Papian.* Clerici, Monachi, laici omnes cujuscumque dignitatis sub cura ac disciplina sunt Episcopi sui. Concil. Chalc. *can.* 4., & 8., Justin. *Nov.* 6. *cap.* 9. Concil. Arelat. I. *can.* 7. Monachi, qui primum ac diu laici fuere, prioribus Ecclesiae saeculis spirituali Episcoporum potestati aeque ac laici subfuerunt. Primum in Chalced. Concilio *can.* 4. expressum est, Monachos jure quodam peculiari *Episcopo subjectos esse*, proindeque nec posse Monasterium, vel oratoriam domum sibi constituere praeter sententiam Episcopi Civitatis, nec nisi jubente Episcopo sese Ecclesiasticis, aut saecularibus negotiis immiscere: quod jam suggesserat Imp. Marcianus *act.* 4. Secundum hanc disciplinam posteriorum temporum Leges, & Canones scripti sunt. V. *l.* 40. *C. de Ep. & Cl.*, Justiniani *Nov.* 67., & 123. *cap.* 21., Concilium Aurelianense I. *can.* 7., & 21., Epaonense *can.* 3. & 19., Aurelianense II. *can.* 21., & Arelatense V. *can.* 2. Successu temporis caepere Monasteria jurisdictione Episcoporum eximi: quod non ante saec. XI. factum probat Van Espen *jur. Eccl. p.* 3. *tit.* 12. *c.* 4.: & probabile est, circa saec. XIII. exemtorum Monasteriorum exemplo induci exemtiones Capitulorum caepisse. V. *Journal des Audiences tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 31.: demum re in deterius data singulares etiam personae quum Regulares, tum saeculares exemplo Monasteriorum, & Capitulorum exemtiones sibi impetrarunt., de quibus Trident. *sess.* 24. *de Ref. cap.* 11. Late fuit in Concilio Tridentino de Exemtionum jure disputatum: fuitque tandem nimis effusa exemtorum licentia intra certum modum coercita. V. *sess.* 6. *cap.* 3. & 4., *sess.* 7. *c.* 14. *sess.* 14. *c.* 4., *sess.* 21. *c.* 8. *sess.* 25. *c.* 4. 11. 12. & 14., ac Thomasin. *p.* 1. *lib.* 3. *c.* 40., & 41.

Metropolitani sunt Archiepiscopi, quorum prima mentio in Concilio Nicaeno facta est. Sed ex ejusdem Concilii *can.* 4. 6., & 7. manifestum est, institutionem Metropolitanorum ipso Concilio antiquiorem. Metropolis est *urbs mater*, h. e. urbs Provinciae princeps. Sequuta est autem initio Ecclesia Metropoleōn Civilium partitionem e re Ecclesiastica futurum rata, ibi Metropolitanos esse, quo *concurrunt omnes, qui habent negotia*: quod optimum Ecclesiae consilium expressit Synodus Antiochena *can.* 9. Sed deinde, ut Ecclesiae utilitas, aut necessitas postulare visa est, praeter civilem illam partitionem Ecclesiasticae Metropoles institutae sunt. Metropolitani jurisdictionem accipiunt per Pallii traditionem, quod sumere dicuntur *de corpore B. Petri c.* 4. *de elect.* Metropolitanum ante Pallii receptionem nihil posse jurisdictionis exercere scribit Innocentius III. in *c.* 28. *de elect.*: atque hoc est quod dicitur in *cap.* 2. *de usu, & auctorit. Pallii*, contineri in Pallio *plenitudinem Pontificalis officii*. Quemadmodum autem traditio Pallii est potestatis collatio, ita ejus ademtio fuit olim depositionis argumentum. Paulum Alexandrinum Patriarcham per Pallii ademtionem depositum fuisse, scribit Liberatus in *Breviar. cap.* 21. De Pallii origine nihil certi. Decretum Donationis Constantini Imperat., & Liber Pontificalis Damasi P. Pallii usum meminere; at vero utriusque operis suspecta fides. Certe Pallii usus apud Graecos primum invaluit: in Ecclesiam Latinam

nam non ante saec. VI. inlatus est: qua de re vide P. de Marca *lib.* 6. *de Concord. c.* 6., ac Thomass. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 53., & 54. Crucis etiam privilegium, quod primum Legatis Apostolicis, tum Patriarchis datum fuisse, ostendit Thomassinus *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 58 & 59. concedi Metropolitanis caepit. Et quamquam initio certis quibusdam Apostolicae Sedis beneficio daretur, tandem omnibus concessum est: quod supponit textus in *Clementina* 2. *de privileg.* Magna olim fuit Metropolitanorum auctoritas; nam suffraganei Episcopi accusari apud eos debebant *can.* 1. Conc. Carthagin. III., imo ab eis excommunicabantur, uti constat ex Honorio III. in *cap.* 3 *de sent. excom.* Sed Tridentina Synodus judicialem Metropolitanorum potestatem imminuit, nam *sess.* 13. *cap.* 8. *de ref.* criminales Episcoporum caussas ad Romanum Pontificem detulit: idque plenius explicavit *sess.* 24. *cap.* 5. his verbis, *Caussae criminales graviores contra Episcopos, quae depositione, aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum Summo Pontefice dignoscantur, & terminentur. Quod si ejusmodi sit caussa, quae necessario extra Romanam Curiam sit committenda, nemini prorsus ea committatur, nisi Metropolitanis, aut Episcopis a Beatissimo Papa eligendis. Haec vero commissio & specialis sit, & manu ipsius Summi Pontificis signata, nec unquam plus tribuat, quam ut solam facti instructionem sumant, processumque conficiant, quem statim ad Romanum Pontificem transmittant, reservata eidem Sanctissimo sententia definitiva.... Minores vero criminales caussae Episcoporum in Concilio tantum Provinciali cognoscantur, & terminentur, vel deputandis per Concilium Provinciale.* Haec de criminalibus caussis scripta sunt. Et quoniam de caussis civilibus nihil est diserte cautum, patet, stare adhuc jus antiquum, hoc est, Metropolitanos esse suffraganeorum Ordinarios Judices. Poterant quoque olim Metropolitani Dioeceses suffraganeorum lustrare, *cap.* 1. *de censibus in VI.* At Synodus Tridentina id eis, nonnisi caussa in Provinciali Concilio cognita, & probata, demum concessit, *sess.* 24. *cap* 3. *de ref.* Habere Metropolitanus Provincialem Synodum debet. Concil. Nicaen. *can.* 5., Antiochen *can.* 20., Lateranense in *cap.* 25. *de accusat.*, ac Trident. *sess.* 24. *cap.* 2. *de ref.* Sine Metropolitani consensu haberi Synodus non potest, *d. can.* 20. Si qua justa caussa Metropolitanum impediat, antiquior Coepiscopus Synodum indicit. Trident. *ibid.* Quod si Metropolitana sedes vacet, idem ius esse, Fagnanus docet in *d. cap.* 25. *n.* 17. Vetus quidem disciplina sic ferebat, ut binae in singulos annos Synodi fierent, una *ante Quadragesimam, ut omnibus animi sordibus sublatis purum munus Deo offeratur*: altera *autumni tempore*, *d. can.* 5.: quam disciplinam Chalcedonense Concilium restituit *can.* 19. Quod vero plena difficultatis res esset bis quolibet anno totius Provinciae Episcopos convenire, atque hinc Ecclesiastica labasceret disciplina, Justinianus eo nomine, quo Principes disciplinam tuentur, saltem singulas annis singulis haberi Synodos jussit *Nov.* 137. *c.* 4. Posterioribus temporibus veteri disciplinae restaurandae adlaboratum est in Oriente; si tamen difficile esset, Provinciae Patres bis in unum coire, semel omnino coire jussi sunt ex Concil. Trullan., & *can.* 6. Synodi VII.: novamque istam disciplinam mox Latina Ecclesia recepit. Concil. Toletan. III. *can.* 18., S. Gregor. *lib.* 7. *ep.* 3., Concil. Parisiense VI. *cap.* 26. Verum quum passim Metropolitani magis magisque in dies cessarent, a nova etiam disciplina desciscere necessum fuit, ac Basiliensis Concilii Patres tempori servientes unam *ad minus* quolibet triennio Provincialem Synodum decreverunt:

 quod

quod idem in Lateranensi Leonis X. Synodo, ac tandem in Tridentina cautum est *cit. loc.*

Patriarchae, quos *summos Patrum*, & *Patrum Principes* interpretatur Isid. *can.* 1. *dist.* 21., sunt primarii post Pontificem Romanum Antistites, qui pluribus Provinciis, ac Metropolitanis praesunt. Primum *Archiepiscopi*, quod nomen patebat latius, tum Patriarchae dicti sunt. V. Concil. Chalced. *act.* 1., Justinian. *Nov.* 11., & Liberat. *Breviar. c.* 17. Dicti quoque Ἐξάρχοι τῆς διοικήσεως, *Exarchi Dioecesis*. Concil. Antioch. *act.* 14., Concil. Const. VI. *act.* 18. Dioecesis plures Provincias continebat: qua de re Brisson. *de V. S.* Hinc intellige, quod *can.* 9., & 17 Chalcedonensis Synodi scriptum est, a Metropolitano ad Exarcham Dioecesis recte provocari. Patriarcharum prima mentio in Conc. Chalced. *act* 2. Quos ante ejus Concilii tempora meminit Socrates *lib.* 5 *c.* 8., num veri, & ordinarii Patriarchae sint, ut vulgo ajunt, an extraordinarii quidam Legati in singulis Dioecesibus ad stabiliendam Fidem a Concilio constituti, uti visum Valesio *in Socrat.*, & quibusdam aliis, non constat: quem autem Patriarcham memorat Epistola Hadriani apud Vopiscum *in Saturnino*, eum non fuisse Christianum, ut male Salmasius *de Primat. cap.* 4., sed certe Judaicum, ex ipsis Epistolae verbis novissime collegit Josephus Binghamus *Orig. Eccl. lib.* 2. *c.* 17. §. 1. Quantum ad Patriarchici juris originem, in diversa abeunt viri docti. Alii illud ab ipsis Apostolis manasse tradunt: alii Apostolorum aevo recentius, sed Concilio Nicaeno antiquius faciunt. Nonnulli a Nicaenis Patribus *can.* 6 institutum contendunt. Denique Launojus *de rect. interpret. can.* 6. *Concilii Nicaeni*, & quidam pauci existimant, primum de eo actum in Ecclesia circa *an.* 381., quo secundum generale Concilium Constantinopoli habitum est. Prima opinio nullo idoneo adstruitur argumento; tertiam, & quartam ipse Canon 6. refellit. Verba Canonis sunt, *Antiqui mores serventur, qui sunt in Ægypto, Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quandoquidem & Episcopo Romano hoc est consuetum. Similiter & in Antiochia, & in aliis Provinciis sua privilegia, ac suae dignitates, & auctoritates Ecclesiis serventur*. Verba, *antiqui mores serventur*, tertiae opinioni maxime obstant. Quae sequuntur, Patriarchicum jus Episcoporum Romani, Alexandrini, atque Antiocheni apertissime supponunt: ut qui possit quarta opinio consistere, non videam: ac ne ullus sit reliquus dubitationi locus, facit Epiphanius *Haer.* 69. *n.* 3., ubi Meletium in Ægypto Archiepiscopum, seu Metropolitanum memorat subjectum Alexandro Alexandrino Archiepiscopo, hoc est, Patriarchae, qui Nicaenae Synodo interfuit. Secundam igitur opinionem habe potiorem, quam τὸ *antiqui mores* Nicaeni Canonis praeclare confirmat. Patriarchatuum antiquissimi fuere Romanus, Alexandrinus, Antiochenus. Ideo autem primi Ecclesiae Patres in primariis Romani Imperii urbibus Patriarchas instituerunt, quia Reipublicae Christianae interesse judicarunt, ibi Patriarchas esse, ubi Primates gentium, & Archiflamines erant, potestatemque judiciariam exercebant. Vide Gonzalez in *cap.* 9. *de off. judicis ordinarii num.* 7. At non omnium Patriarcharum eadem fuit potestas, nam Romanus Patriarchatus latissime omnium patebat: secundum locum post Romanum obtinebat Alexandrinus, tertium Antiochenus. Tres hi Patriarchatus cofirmati sunt a Nicaenis PP. *can.* 6., in quem v. Cabassut. Quum vero Byzantium, quae urbs a Constantino Constantinopolis dicta, Imperii Romani sedes translata fuisset, ejus urbis Episcopum Concilii Constantinopolitani Patres dignitate

Pa-

Patriarchatus ornarunt *can.* 3., quem Canonem, utpote Nicaeno Concilio refragantem, omnes Pontifices usque ad Innocentium rejecerunt. Sed rursus *can.* 28. Chalcedonensis Concilii Patriarchatus dignitas Constantinopolitanae Ecclesiae reddita fuit, Sed eum Canonem Leo M., & nonnulli alii successores ejus repulere; sed tandem receperunt alii precibus Imperatorum adjuti. Successit Hierosolymitanae Ecclesiae Patriarchatus. Hierosolymitana quidem Ecclesia per quatuor priora saecula Episcopatus dignitatem obtinuit, eique super omnes alios Episcopatus maximus honor habebatur in generalium Conciliorum consessu. Sane in Concilio Nicaeno Macarius Hierosolymitanus Episcopus digniorem tenuit locum, quam Eusebius Episcopus Caesariensis, & Metropolita: idemque contigit in Concilio Chalcedonensi. At quum Juvenalis Episcopus Hierosolymitanus Hierosolymitanae Ecclesiae, quam tanto honore Romana sedes dignabatur, a Theodosio Juniore Patriarchatus dignitatem exorasset, rescripsit Imperator, ut is jurisdictionem in trium Palestinarum, & utriusque Phoeniciae, & Arabiae Metropolitanos exerceret. Conquestus ea de re Antiochenus Patriarcha contrario ejusdem Imperatoris rescripto fuit juri pristino restitutus. Suborta inde lis inter Antiochenum, & Hierosolymitanum Episcopum ea lege in Chalcedonensi Concilio composita est, ut utraque Phoenicia, & Arabia Patriarchae Antiocheno; prima autem Palestina Hierosolymitano Episcopo, tanquam Metropolitano, aliae duae tanquam Patriarchae subjacerent. Tractu temporis Patriarchatus alii instituti sunt; sed de majoribus dixisse sit satis. Patriarchae latius patet jurisdictio, quam Metropolitani. Episcopus Dioecesi, Metropolitanus Provinciae, Patriarcha multis Provinciis praeest, Leo IX. *ep.* 4. Patriarcharum jura sunt haec. Metropolitanos ordinabant. Concil. Chalc. *can.* 28., Justin. *Nov.* 7. *cap.* 1., & *Nov.* 131. *cap.* 3. Sibi subjectos Episcopos vocabant ad Synodum, cui ipsi praeerant. Theodoret. *ep.* 81. In gravioribus caussis a Metropolitanis consulebantur. Concil. Chalc. *act.* 4. Metropolitanos, & vero etiam ipsos Metropolitanorum suffraganeos, si Metropolitani cessarent, Ecclesiasticis censuris subjiciebant. Justin. *Nov.* 137. *cap.* 5., Sozom. *lib.* 8. *cap.* 6. Denique contra Metropolitanorum sententias appellabantur. Concil. Chalc. *can.* 9., & 17.

Num Primas idem cum Metropolitano, an cum Patriarcha? Num magis est, ut sit alius ab utroque? Res haec diu me solicitum habuit: & est quidem, cur Canonistarum super hac re negligentiam accuses. Qui eundem cum Metropolitano Primatem faciunt, moventur praecipue ex eo, quod Carthaginensem Episcopum Possidius in *vit. Aug. c.* 8. *Primatem*, Petrus Presbyter, ac Notariorum Primicerius *act.* 1. Ephesini Concilii *Metropolitanum* appellet: itemque ex eo, quod Africani Primates etiam Metropolitani dicerentur: qua de re Lupus *Dissert.* 2. *de Afric. Eccl. Romanis appellat. c.* 2.: ac demum ex eo, quod ex Concilio Africano descriptum est in *cap.* 2. *de for. comp.*, suborta inter Episcopos diversarum Provinciarum lite, dari judices a Primate, in cujus Provincia est locus, de quo contenditur: ubi, quum Episcoporum proprius judex sit Metropolitanus, certe *Primas* Metropolitanus est. Qui Primatem faciunt eundem cum Patriarcha, verba laudant Innocentii III. apud Bosquetum in ejus *Gestis p.*60., *Apud nos haec duo nomina Primas, & Patriarcha pene penitus idem sonant, quum Patriarchae, & Primates teneant unam formam, licet eorum nomina sint diversa*: quae Innocentii verba videntur descripta ex *ep.* 2. Anacleti *ad Episcopos Italiae* apud Gratianum *can.* 1. *dist.* 99., *In majoribus civitatibus Patriarchas, vel Pri-*

mates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, leges Divinae, & Ecclesiasticae poni, & esse jusserunt. Laudant quoque nonnullas Clementis, Anaceti, ac Lucii epistolas apud eundem Gratianum *dist.* 80. *can.* 1., & 2., & *d. dist.* 99. *can.* 2., quibus locis *Patriarcha*, & *Primas* idem sonant. Demum qui Primatem a Patriarcha, & Metropolitano alium statuunt, in suam sententiam expendunt *can.* 6. Concilii Chalcedonensis, *Si quispiam a suo Metropolitano laeditur, apud Primatem Dioeceseos, aut apud sanctam Constantinopolitanam sedem judicetur*. Qui se a Metropolitano laesum sentit, liberum ei est, sive apud Exarchum Dioecesis, sive apud Constantinopolitanum Episcopum agere. Uterque igitur Metropolitano superior. At Constantinopolitanus Episcopus certe erat Patriarcha. Primas ergo medius inter Metropolitanum, ac Patriarcham erat, puta, qui pluribus Metropolitis praeerat, suberat tamen Patriarchae. Ego rem explicatius enarrabo. Vox *Primas* e re Civili ad Ecclesiasticam traducta est. Occurrunt in legibus *Primates Civitatum*, & *Officii*, de quibus Brisson. *de V. S.* Quum primum Ecclesia vocabulum *Primatus* adhibuit, eo Metropolitanorum praerogativam explicavit. Episcopis Arelatensi, ac Viennensi de primatus honore contendentibus, Taurinense Concilium *an.* 397. *can.* 2. ita definivit, *Qui ex iis comprobaverit, suam Civitatem esse Metropolim, is totius Provinciae honorem primatus obtineat*. Porro Africani Primates, quorum saepissime Africana Concilia, & Augustinus meminere, erant omnino ii, quos reliquus orbis Christianus dixit Metropolitanos, *can.* 19., & 28. *Collect. African. Conciliorum*. Hoc distabat ab aliis Ecclesia Africana, quod Primatus non Civitati, sed personae daretur, Carthaginensi Ecclesia excepta. Qui igitur comprovinciales Episcopos tempore ordinationis praeibat, is erat Primas; unde passim *Senex* dictus. P. de Marca *Diss. de Primat.* n. 3., & Lupus *d. cap.* 2. Tum media Ecclesiae saecula, uti Lupus inquit, Primates appellarunt Episcopos pluribus Metropolitis ac Provinciis praefectos, quales sunt Patriarchae. Primatis vox novo hoc sensu usurpari primum coepit in falsis Clementis, Anacleti, Aniceti, Lucii, aliorumque Siricio antiquiorum Epistolis, quae in Collectione Isidoriana prostant; & forte istarum Epistolarum auctor eam vocem in novum sensum detorsit ex non bene intellectis *can.* 9., & *can.* 17. Concilii Chalcedonensis. Episcopos, & Clericos queri de Metropolitano posse *apud Primatem Dioeceseos*, iis locis scriptum est. At a Primate Provinciae longe alius est Primas Dioecesis. Hic Patriarcha, ille sive Provinciae Primas, sive Primas sine adjuncto dicatur, Metropolitanus est. Nunc intelligis, cur apud Burchardum, Ivonem, Gratianum, & in libris Decretalium Primates sint Patriarchae. Neque est, cur mireris, quod in *d. cap.* 2. *de for. comp.* Metropolitanus vocetur *Primas*; desumtum est enim id caput ex Concilio Africano, quod apocryphis illis Decretalibus antiquius est. Quod vero Chalcedonense Concilium *d. can.* 9. actori potestatem facit actionis sive apud Exarchum Dioecesis, sive apud Patriarcham intendendae adversus Metropolitanum; id argumento esse non debet, Exarchum infra Patriarcham fuisse; fuit enim id jure peculiari, & extra ordinem Constantinopolitano Episcopo indultum, ut de caussis Metropolitanorum non suae Dioecesis primo judicio decerneret per Orientem. Patet id exemplo Flaviani Patriarchae Constantinopolitani, quem in caussa Ibae Metropolitae Edesseni Orientalis Dioecesis, quam Antiochenus Patriarcha propriam habebat, judices dedisse, scriptum est *act.* 10. Concilii Chalcedonensis. Igitur in eo *can.* Primas Dioecesis Patriarcha est. Sed istud tamen privilegium tandem extin-

extinctum est, uti ex Justiniani *Nov.* 123. *c.* 22. satis luculenter apparet. Nunc Primates sunt minores quidam Patriarchae, de quibus Marca, *d. Diss.*; & Thomasin. *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 30. & *seqq.*

Patriarchis dignitate praestant hoc tempore Romanae Ecclesiae Cardinales. In antiquis monumentis, & maxime in Epistolis Gregorii Papae, non rara est mentio Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum Cardinalium. Cardinales dicebantur a *Cardinibus*, quod fixi, & immobiles essent tanquam cardines: hinc verbum *incardinari* apud Ecclesiasticos Scriptores, hoc est, *addici*. Episcopi, Presbyteri, Diaconi, qui certae Ecclesiae erant addicti, Cardinales dicebantur. Ita apud Gelasium Papam in *can.* 4. *dist.* 24. *Pontifex*, hoc est, Episcopus *Cardinalis* opponitur *Pontifici Visitatori*, qui ad tempus alicui Ecclesiae tanquam Visitator invigilat. Leo quoque *Sacerdotum Cardinalium* meminit, puta, Parochorum, in *cap.* 2. *de off. Archipresb.*: quam Decretalem si Leoni IX. attribuas, cui eam ex veterum librorum fide adscribit A. Augustinus, jam habes, medio etiam saec. XI. Parochos dici *Sacerdotes Cardinales* consuevisse. Dignitas Cardinalium nomine recentior: suntque hoc tempore Episcopi, Presbyteri, Diaconi Cardinales: quarum appellationum origines hae sunt. Erant olim Romae Domus quaedam veluti hospitales, quibus excipiebantur, atque alebantur pauperes, viduae, pupilli, ac senes. His ministrabant Diaconi, qui, quod iis locis erant addicti, Diaconi Cardinales dicebantur: unde factum *Diaconiarum* nomen. Erant & in his Domibus Oratoria, seu Sacella: erantque Domus istae hospitales in singulis Urbis Romae Regionibus, quae quatuordecim erant, unde *Diaconorum Regionariorum* appellatio. Tandem Domus istae hospitales exoleverunt, & sola Sacella Diaconiarum nomen retinuere. Quatuordecim hisce Diaconis Cardinalibus additi sunt alii quatuor, qui Ecclesiae Lateranensi, aut Summo Pontifici in ea Ecclesia celebranti ministrabant. Denique novus titulus, hoc est, titulus S. Onuphrii in Vaticano sub Leone X. accessit. Quod pertinet ad Presbyteros Cardinales, horum tituli fuere XXVIII., qui numerus usque ad Honorium II. stetit, & post an. 1125. mutatus est. Postremo quod ad Episcopos Cardinales, initio Romae unus fuit; nempe, Romanus, qui unus Romanae Ecclesiae proprius Episcopus est. Tum accessere septem Episcopi Cardinales circa saec. XI. & XII.; nam septem Episcopi ex vicinis Civitatibus selecti Ecclesiae Lateranensi addicti sunt ea lege, ut singuli certis diebus in ea Ecclesia apud Romanum Pontificem sacra mysteria peragerent, vel Summo Pontifici in ea Ecclesia sacris operanti ministrarent. Omnes igitur sive Diaconi, sive Presbyteri, sive Episcopi ante saec. XII. fuere LIII. At sub initium ejus saec. minui coepit, & incertus esse, quousque Concilii Basiliensis Patres caverunt, ne plures essent quam XXIV. Nihilo tamen minus Xistus Papa IV., & Alexander VI. eum numerum excesserunt, ita tamen ut veteri numero quinquaginta trium pauciores essent. At Leo X. numerum adauxit ad Cardinales ferme LXV.: Paulus IV. usque ad LXX., quem numerum probavit Xistus V. in sua Constitutione, quae incipit, *Postquam verum*; quod ita Cardinales LXX. Senioribus a Mose in adjutorium assumtis, & septuaginta Discipulis responderent. Hodie Cardinales Episcopi sunt sex; nam duae Episcopales Ecclesiae, seu tituli duo in unum coaluerunt. Haec omnia ex Panvinii *lib. de Episcopat. titul. & Diaconiis Cardinalium*. Principio Romanae Ecclesiae Cardinales erant R. Ecclesiae Clerus, qui constabat ex Presbyteris, & Diaconis, quemque Episcopus Romanus in consilium adhibebat: id quod in aliis quoque Ecclesiis fa-

factum, ut fuse *lib.* 4: nec Presbyter, aut Diaconus Cardinalis Ecclesiae Romanae Presbytero, aut Diacono alterius Ecclesiae potior habebatur, nisi ordinatione prior esset: quod idem de septem illis Episcopis Cardinalibus Panvinius docet. Cardinalium Ecclesiae Romanae dignitas Romani Pontificis dignitatem sequuta est, cumque hac sensim crevit. At vero Romani Pontificis dignitas mire crevit quantum ad exteriorem politiam sub Alexandro III., qui Fridericum Imperatorem devicit, pacemque petere coegit. Ab eo tempore coepisse Episcopos fieri Cardinales, scribit Panvinius. Circa an. 1244. ab Innocentio IV. primum datus rubeus pileus Cardinalibus, quibus Terrae Ecclesiae regendae dabantur, ac tractu temporis omnibus. Barbosa *lib.* 1. *jur. Eccl. c.* 3. *n.* 8. Tum Paulus II. sub initium Pontificatus rubrum pannum Cardinalibus dedit, quo equitantes sternerent equos: & mox publice decrevit, ne quis alius praeter Cardinales *Birretam Coccineam* gestaret. Ciaconius in *ejus vita*. Quumqne haec iis tantum Cardinalibus indulsissent Pontifices, qui de Clero saeculari fuerant adsumti, Regularibus etiam concessere Gregorius XIV., aliique. Demum ab Urbano VIII. *Eminentiae* titulus Cardinalibus datus est, qui antea *Illustrissimi* dicebantur, cautumque, ne quis alius praeter Cardinales, & Electores Imperii Ecclesiasticos eum titulum usurparet. Nunc Cardinales Consilium Romani Pontificis constituunt, uti olim Romanus Clerus. Hinc eos Bernardus ad Eugen. III. *Collaterales*, & *coadjutores* Pontificis appellat: eosque ait *orbem judicare*: & *ep.* 89. scribit, eos cum Pontifice *Regnum Dei*, hoc est, Ecclesiam curare. Huc spectant Cardinalium Congregationes sive statae, sive repentinae, de quibus novissime Van Espen *jur. Eccl. p.* 1. *tit.* 22.

Summus Pontifex dicitur *Papa* a Graeco *πάππας*, *pater*. Papae vox antiquissima. Ejus meminit Tertullianus *lib. de pudic. c.* 13. Initio proprius Romani Pontificis titulus non fuit. Episcopi omnes *Papae* appellabantur. S. Cyprianum Clerus Romanus, S. Alexandrum Episcopum suum Presbyteri, & Diaconi Alexandrini apud S. Athanasium *lib. de Synod. Arim. & Seleuc.*, Hieronymus Augustinum, Augustinus Aurelium, Avitum Viennensem Episcopum Patres Concilii Turonensis II. *can.* 20. & 21. *Papas* dixere. Quin Graecorum Euchologion, & Novellae posteriorum Principum Graecorum minores Clericos nuncupant *parvos*, seu *simplices Papas*: quo spectare videtur illud Walfridii Strabonis *de reb. Eccl. cap.* 7., *Papa cujusdam paternitatis nomen est*, *& Clericorum congruit dignitati*. Tandem is titulus Romano Pontifici attributus est, qui vere *pater Ecclesiae*, & *pater Episcoporum*, quibus eum titulis Patres appellarunt. Id factum plerique putant temporibus Gregorii VII., in cujus *Dictatu* haec habentur *can.* 11., *Quod Papa est unicum nomen in Mundo*. Sed Dictatum istum posterior scriptor nescio quis Gregorio VII. affinxit. Id quum ex eo, quod nemo Gregorio aequalis aut suppar ejus meminerit, tum ex eo, quod habeat sane multa a Gregorii ingenio, atque aetate aliena, jam demonstrarunt Launojus *ep. ad Magistrum Anton. Faurum*, & N. Alexander in saec. XI. *diss.* 3. *art. un.* Coepit quidem post tempora Gregorii VII. nomen *Papae* Romano tantum Episcopo tribui, praeterea nemini; sed jam inde a saeculo V. Romanum Episcopum ob quandam dignitatem *Papam* nullo alio addito dictum, ex Concilio Toletano I., & Chalcedonensi ostendit Thomasinus *p.* 1. *lib.* 1. *c.* 50. *n.* 14. In eodem Dictatu *can.* 3. scriptum est, *Quod solus Romanus Pontifex jure dicatur universalis*. Verum hic titulus magnas in Ecclesia turbas excitavit. Hunc S. Leoni *per Chalcedonensem Synodum*, hoc est, per

Alexan-

Alexandrinos Clericos in ea Synodo oblatum, atque a Leone rejectum, scribit S. Gregorius *lib. 4. ep. 16. ad Eulog.*; additque, decessores suos exemplum Leonis sequutos *profanum* illud *vocabulum* refugisse. At Graeci tamen eo titulo Constantinopolitanis adulabantur Episcopis, ac vel ipse Justinianus, uti constat ex inscriptionibus Novellarum 3. 5. 16., & 42.: eoque res tandem venit, ut quem titulum alii sibi oblatum haud quidem gravate acceperant, eum Johannes IV. P. Constantinopolitanus cognomento *Jejunator* ipse sibi sumserit in Synodo Constantinopolitana: quo nomine illum acerbe carpunt Pelagius II. *ep.* 8., & Gregorius M. *lib.* 4. *ep.* 58. Johanni favit Mauritius Augustus, Gregorio S. Eulogius P. Alexandrinus, qui Romano tantum Episcopo eum convenire titulum ajebat, tribuitque Gregorio; sed ut in posterum eo vocabulo abstineret, Gregorius rescripsit; quin ut quae literis docuerat, facto probaret, is omnium primus se *servum servorum Dei* in principio Epistolarum suarum inscripsit, teste Joh. Diacono in ejus *vita lib.* 4. *c.* 58. Controversiam, quae Gregorium inter, & Johannem Jejunatorem fuit, diligenter enarrant Lupus in *d. Dictat.*, Thomasin. *p.* 1. *lib.* 1. *c.* 11, ac N. Alex. in *saec. VI. art.* 13. Romanum Pontificem *in universum orbem tenere primatum, & successorem esse B. Petri, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, & omnium Christianorum patrem ac Doctorem, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam a Christo plenam potestatem traditam esse*, definivit Concilium Florentinum: quam Catholicae Ecclesiae fidem latissime adstruunt Catholici adversus heterodoxos. V. Nat. Alex. in *saec.* 1. *diss.* 4., & Juenin. *de Sacram. diss.* 9. *c.* 8. *art.* 1. Primatus hic facit, ut is oecumenica Concilia suo jure indicat, qua de re jam actum, ac si qui Episcopi nulla justa detenti caussa iis adesse detrectent, in eos animadvertat: cujus rei testes locupletissimi sunt Ecclesiastici Annales: ut rite possit de Fide, ac moribus ita statuere, ut ejus Decreta universam spectent Ecclesiam: ut generales de Ecclesiastica disciplina leges condat: ut Ecclesiasticas leges sapienter relaxet: ut ab omnibus Christiani Orbis Episcopis super maxima quaque re consulatur. Sunt haec potissima Primatus consectanea, quae Theologi, & Canonistae uberrime pertractarunt.

T I T U L U S VII.

De electione.

EPiscopos proprie *eligi*, Presbyteros proprie *ordinari*, ait Balsamon in *can.* 3. Concilii Nicaeni. Episcoporum *ordinationes* apud S. Cyprianum *ep.* 68. *edit. Rigalt.* electiones sunt; sed ibi est abusio nominis. Olim Episcopos Episcopi comprovinciales in unum convenientes adstantibus, ac testimonium dicentibus Clero, & plebe eligebant: quod egregie confirmat Thomasinus *p.*2. *lib.*2. *cap.*1. & *seqq.* Veterem disciplinam describit Nicaena Synodus *can.*4, *Episcopum convenit ab omnibus, qui sunt in Provincia, constitui. Si autem sit hoc difficile vel propter urgentem necessitatem, vel viae longitudinem; tribus omnino eumdem in locum congregatis, absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisque assentientibus, tunc electionem fieri.* Eodem ritu Episcopi Provinciarum conventu habito suos sibi Archiepiscopos, & Patriarchas eligebant: cujus ritus testimonia sunt apud Thomasin. *p.* 2. *lib.* 2. *c.* 5. Ipsos etiam Romanos Pontifices suffragiis Cleri Romani, plebisque olim electos,

Cypria-

Cyprianus non uno loco, & Ecclesiastica passim docet historia. Laici testes aderant, non judices. *Episcopus eligatur*, verba sunt Cypriani, *plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit*. Judices erant Episcopi soli. Synodus Antiochena *can.* 23. *oportere*, inquit, *non aliter fieri Episcopi electionem, nisi cum Synodo, & judicio Episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent eum, qui dignus extiterit, promovere*. Synodus Nicaena II. *can.* 3. *oportere*, ait, *eum, qui est promovendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi*. Quod vero de electione D. Martini Severus inquit in ejus *vita c.* 7., *incredibilem multitudinem ad ferenda suffragia venisse*, id non est ita accipiendum, quasi venisset populus tanquam judex suffragaturus; id enim addit Severus, *Una omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum Episcopatu esse dignissimum, felicem fore tali Ecclesiam Sacerdote*: quod erat certum hominem laudare, atque Episcopum postulare; sed hoc idem quandoque dictum *eligere*. Gregor. VII. *lib.* 5. *ep.* 8. Cleri, ac populi, maxime honoratiorum, quandoque enim vilis plebecula ad arcendas turbas exclusa, uti ex Justiniani *Nov.* 123. *c.* 1., Cleri, inquam, & populi testimonia ac desideria exquirebantur, ut de moribus ejus, qui eligebatur, constaret, atque ut ne Episcopus daretur invitis: quod posterius ne fieret, maxime curabant Ecclesiae Patres. Caelestinus P. I. apud Gratianum *can.* 13. *dist.* 61. In hunc finem populo saepe cessisse Episcopos, innumeris exemplis docemur. Ceterum, si quem populus minus idoneum postulabat, eum rejicere integrum erat Episcopis, quos *docere populum, non sequi* oportere, idem Caelestinus ajebat *can.* 2. *distin.* 62. Confirmat haec quod apud S. Gregorium *lib.* 2. *ep.* 19., & Hincmarum Remensem *ep. ad Hedenulphum Laudunensem*, & *ep. ad Clerum, & plebem Bellovacensem* memoriae est proditum de Episcopo *Visitatore*. Quum primum Metropolitano de alicujus Episcopi morte obnunciabatur, mitti ab eo mos fuit ad viduatam Ecclesiam Episcopum *Visitatorem*, cujus has fuisse partes, Gregorius, & Hincmarus tradunt, populum, quid esset de eligendis Episcopis per Canones cautum, edocere: ejus vota explorare: ac si quando is in contraria studia scindebatur, quod factum non raro, motus animorum componere. Ita Clerici Monachi, laici cum Episcopo Visitatore certum hominem laudabant. Re ad Metropolitanum perlata, hic accitis Provinciae Episcopis, si nihil erat contra Canones factum, electionem habebat ratam: si contra Canones factum erat, ea rejecta, alium eligebat in Episcopum, consecrabatque: quod in posteriore Hincmari Epistola expressum est. In hunc eundem finem ne eos quidem Clericos, qui Episcopis sunt inferiores, Clero, populoque inconsulto eligere Episcopi consuevere: quod ex Epist. Cypriani exploratum est. Stetit haec disciplina per novem saecula apud Graecos, ac defecisse visa est post *can.* 22. Synodi VIII. saeculo IX. habitae: at apud Latinos stabat adhuc saec. XII. S. Bernard. *ep.* 13. & 27. (a) Eodem

(a) *Quandoque suos sibi successores designabant Episcopi: deque ea re ad Clerum, & populum referebant. Ita Augustinus Presbyterum Eradium sibi successorem designavit Clero, & populo acclamante, ut ipse scribit ep.* 110. *Eam designationem Notarii Ecclesiae excipiebant, d. ep.* 110. *Similia exempla sane multa collegit Thomasinus p.* 2. *lib.* 2. *c.* 55. *&* 56. *Caverat quidem Antiochena Synodus can.* 23., Episcopo non licere pro se alteram successorem sibi constituere; *sed is Canon de non ordinando atque in possessionem mittendo successore acceptus est, ne duo simul in urbe una essent Episcopi: quod Ecclesiastica vetabat disciplina. V. Thomasin. c.* 55.

dem saeculo XII. Episcopi a Cathedralibus tantum Capitulis eligi coepere: quod Decretalium Gregorii IX. jus esse, Caput *de Electione* abunde demonstrat. Tandem per Bonifacium VIII., Clementem V., aliosque posteriorum temporum Pontifices Episcoporum Electiones Romanae Sedi reservatae sunt, uti ex *Sexto* Decretalium libro, ex Clementinis, & Cancellariae Regulis constat: verum novissimum id jus non ubique receptum est. V. Van Espen *p.* 1. *tit.* 13. *c.* 2. Quae fuerint olim in Episcoporum Electionibus Imperatorum, aliorumque Principum partes: quidve juris sit de Regia Nominatione, docent Lupus peculiari *Dissert.*, Thomassinus *p.* 2. *lib.* 2. *c.* 6. 13. & *seqq.*, Van Espen *p.* 1. *tit.* 13. *c.* 3. & 4., aliique satis multi. Novum quoque jus de summi Pontificis electione conditum est. Romana Synodus sub Stephano IV. an. 769. eligi eum e numero Cardinalium jussit; qua de re Anastasius Bibliothecarius. Tum prodiit Constitutio Romanae Synodi sub Nicolao II. habitae an. 1059. apud Gratianum *can.* 1. *dictin.* 23. Maximae turbae, quas in Ecclesia excitaverat Johannes Velitrensis Episcopus, qui potentiorum quorundam gratia fretus, armatoque milite cinctus Romanam Ecclesiam invaserat, novo juri occasionem dedit. Cautum est igitur in hunc modum, *Obeunte Pontifice in primis Cardinales Episcopi diligentissime simul de electione tractantes, mox Christi Clericos Cardinales adhibeant: sicque reliquus Clerus & populus ad consensum novae electionis accedat.* Non fuit igitur populus omnino exclusus, sed praecipuae tamen partes Episcopis, & Clero Cardinali datae sunt: quum antea nullum inter Cardinalem Clerum, ac reliquum Clerum, populumque discrimen esset. Addit & illud Nicolaus, *quia Sedes Apostolica super se Metropolitanum habere non potest. Cardinales Episcopos Metropolitani vice fungi*, hoc est, eo jure uti, quo Provincialis Synodus in Episcoporum electione utebatur. Porro ait Nicolaus, *Salvo debito honore, & reverentia Henrici, qui impraesentiarum Rex Romanorum habetur, & futurus Imperator speratur.* De hoc veteri Imperatorum jure quod sano modo explicandum in diversas partes disputant Lupus *d. disser.*, Fleury. *hist. Eccl. lib.* 60. *n.* 31., Van Espen in *d. c.* 1. *dist.* 23., & Ev. Otto peculiari *Dissertatione*, quae inter ejus Dissertationes primo loco posita est. Successit jus Concilii Lateranensis III. sub Alexandro III., ut duae praesentium Cardinalium partes consentirent in unum *cap.* 6. *de elect.* Demum uno Conclavi Cardinales concludi, Concilium Lugdunense II. sub Gregorio X. constituit *cap.* 3. *eod. tit. in VI.*, quo etiam spectat Clementina 2. *eod.* Fuse hoc argumentum persequitur Bignonius peculiari Tractatu de summi Pontificis electione.

T I T U L U S VIII.

De Confirmatione, & Consecratione.

Electus confirmari debet. Olim confirmandae electionis jus penes Metropolitanum, & comprovinciales Episcopos fuit. Nicaenum Concilium *can.* 4., *Eorum*, inquit, *quae fiunt, confirmationem in unaquaque Provincia a Metropolitano fieri.* Idem habent *can.* 5. & *can.* 8. *dist.* 64. Ita etiam Metropolitanus a Primate, atque hic a Patriarcha confirmabatur. V. Joh. Eckium *lib.* 3. *de Primatu Petri cap.* 40., & Thomassinum *p.* 2. *lib.* 2. *c.* 19. Stabat id jus temporibus Gregorii IX., uti nonnulla libri Decretalium loca commonstrant. Quum Clerus, & populus Electionum participes erant, *Canonicum*, uti tunc dici mos erat, electionis *Decretum* a Clericis, Monachis, ac laicis subscriptum offerebatur Metropolitano, qui illud

 caus-

caussa cognita confirmabat. Multae istiusmodi Decretorum formulae prostant *tom.* 8. *Concil.* Ubi ad Capitula transiere, Decretum a Canonicis signatum, subscriptumque ad Metropolitanum mittebatur. Barbosa *lib.* 1. *juris Eccl. c.* 9. *n.* 5. Sed quum primum electiones Episcoporum Romano Pontifici reservatae sunt, Confirmationes etiam electionum reservari Romano Episcopo coeperunt; absurdum est enim visum, judicium summi Pontificis judicio Metropolitani subesse. Quod Ecclesia ex diuturniore viduitate non parum capiat detrimenti, electus infra mensem a die scientiae consentire in electionem jubetur: si sine legitima caussa praestare consensum detrectet, jure suo cadit, recteque potest alius eligi, *cap.* 6. *de elect. in VI.* Eodem *cap.* 6. cautum erat, ut electus intra tres a consensu praestito menses, si nulla justa vetaret caussa, Confirmationem peteret electionis suae: eoque tempore exacto omnino irrita electio esset: tum, quod interdum loci propinquitas minus, interdum longinquitas plus exigat intervalli, prudentissime a Nicolao III. sancitum in *cap.* 16. *eod. in VI.*, ut quorum electiones a Romano Pontifice confirmandae sunt, intra mensem a consensu praestito se se dent viae Romam versus, & quum primum commode poterunt, se praesentes Romae sistant, aut idoneum dent procuratorem, *cap.* 44. *de elect.*; licet Romana Sedes vacet, *Clement.* 2. §. *ult. eod. tit.* Sed nemo nisi caussa cognita confirmandus, *cap.* 44 *pr. de elect.* Non confirmato rerum Ecclesiae quum spiritualium, tum temporalium administratio sive oeconomatus, sive quovis alio nomine interdicta est: si se in eam intrudat, jus sibi per electionem quaesitum deperdit, *c.* 9. & 17. *de elect.*, & *c.*5. *eod. in VI.* Recte autem potest confirmatus ea, quae jurisdictionis sunt, exercere: ea vero, quae ordinis sunt, tum demum, quum consecratur, *c.* 28. §. 2. *eod.* Adde Glossam in *c.* 15. *eod. tit.* Sed hoc ita accipiendum est, si confirmatus Pontificiis Bullis jam sit instructus, namque hae si desint, populus, cui Episcopus datus est, illum accipere Episcopum non tenetur, *extrav. injunctae de elect.* inter *com.*

Confirmationem excipit Consecratio. Ante XI. saeculum Confirmatio vix, & ne vix quidem ab ipsa Consecratione, seu Ordinatione secernebatur, unde χειροτονία *electio*, & χειροθεσία *manum impositio* interdum promiscue accepta; Metropolitanus enim, & comprovinciales Episcopi electos ordinando confirmabant. Quae igitur in electo confirmando per XII. saecula, & amplius Metropolitani praecipuae partes fuere, eaedem fuerunt in consecrando, *can.* 5. 6. & 8. *dist.* 64. Gregor. VII. *lib.* 4. *ep.* 15. Tres saltem Episcopos convenire, Nicaena Synodus jussit *can.* 4.: qui Canon etsi de Electione, & Confirmatione potius, quam de Consecratione agere videatur, tamen de Consecratione etiam a Graecis aeque ac Latinis acceptus est: eoque Canone usi sunt passim ad adstruendam veterem disciplinam, ut, quum de consecrando Episcopo agitur, praeter Metropolitanum, aliumve ordinatorem Episcopum duo alii praesentes adsint. Sed ab ea disciplina non raro descitum, & interdum a duobus, quandoque etiam ab uno Episcopo, si qua visa est urgere necessitas, Consecratio expedita est. Auctor *Const. Apost. lib.* 3. *c.* 20., Synesius *ep.* 67., Anastasius Bibliothecarius in *Pelagio I.* At successu temporis quum Episcopi non Romanae solum Provinciae, sed & Italiae, & vero etiam Occidentis universi Confirmationem petere coepissent a Romano Pontifice, Confirmationem a Consecratione sejungi necessum fuit, quod Consecratio in Provinciis, Confirmatio autem Romae expediretur. Demum uti Confirmatio, ita Consecratio Pontifici Romano reservata est: cautumque, ut trimestre spatium Confirmationem inter, & Consecrationem interponeretur, illud omnino idem, quod inter Electionem, & Confirmationem interjiciebatur, Trident. *sess.* 23. *cap.* 2. *de Ref.* ibi, *Si munus Consecrationis intra tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum resti-*

tutionem teneantur: si intra totidem menses postea id facere neglexerint, Ecclesiis ipso jure sint privati. Caverant quidem jamdudum Chalcedonensis Synodus apud Gratian. *can.* 2. *dist.* 75., Gregorius M. *can.* 11. *dist.* 56., & Pelagius I. *can.* 1. *dist.* 100., ut intra tres menses Episcoporum Ordinationes fierent, at id tamen tempus a die vacationis incipiebat, non a die Confirmationis, unde incipit jure novo.

TITULUS IX.

De Monachis.

INstituti Monastici origines magnas dedere turbas. Qui *Carmelitae* appellantur, primos laudant auctores Eliam, atque Elizaeum. Opinionem hanc solide refutarunt Papebrochius, & Cardinalis Capisucchius *controv.* 16. Ut alia desint argumenta, id certe unum contra Carmelitas facit maxime, neque Eliam, & Elizaeum votis, quae monastica dicuntur, fuisse unquam obstrictos, nec Monasticum statum iis cognitum, qui veteri lege vixerunt. Baronius ad *an.* 64., aliique Monachatus originem repetunt a *Therapeutis*, quorum durissimum vitae genus describit Philo Judaeus S. Marco Evangelistae coaevus *lib. de vit. contempl.* Plane eos de civitatum frequentia in agrum, ac solitudinem secedentes orationibus, aliisque piis officiis perpetuo vacasse, compertum est. At vero primum omnino non constat, num Therapeutae isti Christiani fuerint, quod Eusebio visum *lib.* 2. *hist. c.* 17., an Judaei, quod visum Scaligero *lib. 6. de emend. temp.*, ac Valesio in *Eusebium loc. cit.*; deinde eos uxores *Therapeutrias*, hoc est, *cultrices* secum habuisse, licet usu matrimonii abstinerent, Philo tradit: quod convenire cum Monasticae vitae genere haud quaquam potest. Therapeutae igitur Ascetae erant, non Monachi. *Ascetae* vox est generis, cujus species una Monachi. Ascetarum origo jam inde a primo nominis Christiani aevo accersenda est: ac plerique eorum in civitatum frequentia versabantur, nec sibi ab uxoribus temperabant: quod vero severiorem instituebant vitam, *ascetae*, si mares essent, *ascetriae*, si foeminae, dicebantur: nonnulli secedebant quidem in solitudinem, quales Therapeutae erant; hos enim Christianos fuisse, verosimilius duco, sed quia uxores habebant, neque ullis obligabantur votis, longe aberant a Monachis. V. Valesium *ibid.* Merito igitur Lucas Holstenius *praef. ad reg. vet. Monach.* 1., Papebrochius *com. in acta Pachomii*, Pagius in *Baron. an.* 318. *n.* 12, aliique melioris notae Scriptores Coenobiorum, in quibus communem vitam viverent Monachi sub regimine Abbatis, originem referunt ad aetatem Constantini M., hoc est, ad IV. Ecclesiae saeculum. Illustre in hanc sententiam est testimonium Auctoris vitae S. Pachomii in Actis Bollandi die 14. Maji. Sic apud eum S. Antonius Sacchaeum Pachomii discipulum alloquitur, *Quo ego tempore Monachum caepi agere, nullum uspiam extabat Coenobium .... postea pater vester* (Pachomius) *tantum bonum Deo adjuvante effecit*. Monachi omnes olim laici. Hinc eorum poena non suspensio, aut depositio, quae propriae Clericorum erant, sed excommunicatio, quae propria erat laicorum. Concil. Chalced. *can.* 2., & 8., ac Trullan. *can.* 82. Hinc, teste S. Leone *ad Rusticum Narbonensem c.* 12., subjecti publicae poenitentiae, qua Clericos castigari praeter Canones erat: qua de re *lib.* 2 Hinc demum si quos Episcopi deesse sibi Clericos arbitrabantur, eos plerumque ex numero Monachorum ordinabant, *l.* 32. *C. Th. de Episc.*: quam fuisse receptissimam in utraque Ecclesia consuetudinem, praeclare demonstrat Jac. Gothofredus in *d. l.* 32. Igitur

tur aut Monachi Abbate duce ad Parochiales Ecclesias conveniebant, ut Mysteriorum participes fierent, aut penes se habebant saecularem Presbyterum ad titulum Monasterii ordinatum, uti ex Chalc. Concilio *can.* 6. & 8. Exemplum tamen aliquod vetus memoria suppeditat Monachi Presbyteri. Talis certe fuit Eutyches, uti Liberatus testatur *Breviar. c.* 11. Tum Ecclesiae utilitas induxit, ut sacros ordines Monachi susciperent: idque *ad ampliationem cultus Divini* certa ac perpetua lege tandem constituit Clemens V. *Clement.* 1. sub finem *de statu Monach.* Regebantur Monachi *Praepositorum*, seu *Superiorum* arbitrio, quod initio *Regulae* loco fuit: explicabatur autem arbitrium illud, uti se se dabat occasio. S. Benedictus, qui primus, aut certe inter primos, uti Mabillonius loquitur *praef. ad* 1. *part. saec. IV. Benedict.*, solennis professionis formam modumque praescripsit, primus videtur instituisse certae ac perpetuae Regulae professionem. Haec, nisi Novitiatus praecesserit, inutilis est, *cap.* 8. & 16. *de Regular.* Monasterium ingressi apud Orientales in Novitiatu per triennium erant, *Nov.* 5. Justiniani: quod a Pachomio institutum scribit Palladius in *Lausiac. cap.* 38. At S. Benedicti Regula annum praescripsit: quod Tridentini Concilii jus est *sess.* 25. *de Regul. c.* 15. De aetate, qua edenda Professio est, varium jus fuit. Romana Synodus sub Sylvestro I. *can.* 10. XXV. aetatis annum constituit in eam rem: S. Basilius *cap.* 7. *Regulae* pubertatem: quam aetatem & Ambrosius *lib.* 3. *de Virginib.*, & Alexander III. *d. cap.* 8. probarunt: S. vero *ad Amphiloch. can.* 18. XVI. aut XVII. annum: postremo Tridentina Synodus *loc. cit.* annum XVI. exactum. V. Palavicin. *lib.* 24. *cap.* 6. Secundum Benedictinam, qualis nunc extat, formulam tria is, qui Regulam profitetur, diserte promittit, *loci stabilitatem*, *morum conversionem*, *obedientiam*. Recentiores quorundam Ordinum formulae tria expresse continent vota, *paupertatis*, *obedientiae*, *castitatis*: quae tamen omnia Benedictinae Regulae tacite inesse, docet Van Espen *p.* 1. *tit.* 27. *c.* 3. Porro de Monachorum tonsura, ac veste dicendum est. Triplex in monumentis Ecclesiasticis Tonsura, Poenitentium, Monachorum, Clericorum. Prima omnium antiquissima, ejus enim meminit Synodus Agathensis, *can.* 15. Eam Monastica sequuta est: quod Monachorum vita quaedam est poenitentiae professio, uti Zonaras inquit in *can.* 2. *Pseudo Synodi VIII.* Quod apud Hieronymum in *vita Hilarionis* scriptum est, Hilarionem *semel in anno die Paschae capillum tondere* consuevisse, id argumento est, initio nihil cautum de tonsura Monachorum. Id quum Christianis omnibus, tum maxime Monachis interdictum erat, ne comam alerent. S. Aug. *de opere Monach. c.* 31. Procedente tempore tondere caput Monachi coeperunt, atque ut deformitas eos faceret hominibus despectissimos, partem comae caedebant ad cutem, partem inaequaliter attondebant. Paulin. *ep.* 7. Demum Clerici Monachos imitati sunt. Sed Poenitentium, & Monachorum tonsura longe distabat a tonsura Clericorum; namque haec apud Ecclesiasticos Scriptores *corona* passim dicitur, nunquam illa: quo discrimen inter utramque tonsuram perspicue patet. Clerici detonso superius capite inferius solam relinquebant circuli coronam, uti nos *tit.* 4. hujus Libri, ac Thomasin. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 38. *n.* 3. & 4, non item Poenitentes, aut Monachi; Corona enim, ut Isidorus tradit *lib.* 2. *de off. c.* 4., Regale Christi Sacerdotium significabat, quod in Clericis, & maxime in Episcopis spectatur, unde mos adjurandi Episcopos per coronam: quodque Poenitentes, & Monachos dedecere videbatur. Postremo quum coepissent Monachi suscipere Clericatum, illius circuli usus ad Monachos etiam transiit: quod primum in Anglia factum videtur. V. Thomasin. *c.* 38. sub finem. Quod facit ad vestem, initio eos, qui sub

sub Pachomii disciplina vivebant, certum gestasse habitum, & eum quidem asperum, & a communi hominum usu longe alienum, testis est Cassianus *lib.* 1. *de habitu Monach.* At vero Occidentales Monachi vestitu gravi quidem, & modesto, sed haud tamen diverso a vulgari consuetudine usi sunt, uti Cassianus *ibid. cap.* 11. Non fuit is multum absimilis veteri Clericorum vesti, quam descripsi *d. tit.* 4. Id quumprimis cavebant, ne affectato habitu admirationem sive risum ciere viderentur. Hieronym. *ep.* 22. *ad Eustoch.* Procedente tempore Monachi a laicis, & Clericis, & vero etiam inter se habitu distingui coeperunt. Ante tempora Concilii Lateranensis IV. nulla Sedis Apostolicae auctoritate opus erat ad novam Religionis Regulam instituendam. Ne id sine Romani Pontificis adprobatione fieret, primum in *cit.* Lateranensi Concilio ab Innocentio III. vetitum, docent passim Canonistae ex *cap. ult. de relig. dom.*: idque ea ratione cautum, inquit Bellarminus *lib.* 2. *de Monachis cap.* 4., quod Apostolicae Sedis auctoritas metum omnem discutit, ne quid a vera pietate alienum inducatur. Vetitum quoque nisi bona cum venia Episcopi novum construi monasterium, *can.* 4. Chalcedonensis Concilii: quam disciplinam Synodus Tridentina restituit *sess.* 25. *de Regular. c.* 3. Sub idem tempus, quo Monachorum Coenobia instituta sunt, instituta sunt etiam Monasteria Monialium, de quibus prope eadem, quae de Monachis, cauta sunt. V. de Monialibus Thomasin. *p.* 1. *lib.* 3. *cap.* 44. & *seqq.* Monialibus tempore praeeunt Virgines sacrae, de quibus dictum *cit.* 5.

TITULUS ULTIMUS.

De Privilegiis Clericorum.

Quod aequum est, gratiosos in civitate esse, qui sunt Divinis ministeriis addicti, uti & apud ethnicos erant, privilegia quaedam fuere Clericis indulta, quae in *personali*, ac *reali* exemtione posita sunt. Num Divini, an humani juris sint, vetus quaestio est, in qua amplissimi Cardinales Baronius, Bellarminus, ac plerique quum antiquiorum, tum recentiorum Canonistarum magno studio versati sunt. Ego id nunc non ago; res est enim invidiae, ac periculi plena. Id tantum in animum induxi Christianorum Principum Constitutiones, & Canones super ea re conditos, uti facere historicum deceret, quambrevissime recensere. Personalis exemtio eo spectat, ut nec publicis muneribus fungi, nec venire ad laicos judices compellantur. Clericos publicis muneribus exemit Constantinus M. Constitutione sua ad Anulinum Africae Proconsl. an. 312. aut 313. edita apud Euseb. *lib.* 10. *c.* 7., *ne a cultu summae Divinitati debito abstraherentur*. Huc etiam pertinet exemtio ab onere hospitii, si milites, aliive, per quos publica res agitur, officii caussa faciant iter. Huic oneri, quod patrimonii est *l.* 3. *de mun. & honor. & l.* 3. *Cod. de mun. patrim.*, quodque Romanis *metatum* dicebatur, uti ex *tit. C. Th.*, & *Just. de metatis*, Ecclesiasticos subduxit Constantius Imp. *l.* 8. *C. Th. de Ep. & Cl.* De Clericorum in civilibus caussis exemtione, quae facit, ut contra eos apud Episcopum necessario agendum sit, primus inter Christianos Principes cavit Justinianus rogante Menna P. Constantinopolitano *Nov.* 83., in cujus principio, *Petiti*, inquit, *sumus a Menna reverendissimis Clericis hoc dare privilegium*: quod idem privilegium jam ante Monialibus, & Monachis indulserat *Nov.* 79., abrogata Leonis, atque Anthemii Constitutione in *l.* 33. *C. eod.* Epaonensem Canonem 11. Novella Justiniani antiquiorem nolo tacitus praeterire, sed nihil in eo momenti positum est, quod de germana ejus lectione non constat. Legunt

Crabius, & Binius, *Clerici si pulsati fuerint, sequi ad saeculare judicium non praesumant*: at legit tamen Sirmondus, *Sequi ad saeculare judicium non morentur*. Quale esse debeat de Epaonensis Canonis lectione judicium, in medium relinquo. Id exploratissimum est, privilegium hoc Clericorum sexcentis juris Canonici locis probari. Egregium in eam sententiam est Innocentii III. rescriptum in *cap.* 12. *de foro comp.*, quod *lib.* 3. harum Institutionum expendam. De Clericorum in criminalibus caussis exemtione *lib.* 4. De exemtione reali multae extant Christianorum Principum Constitutiones, quae, ut probe intelligantur, de diverso tributorum genere pauca quaedam praefabor. Erat Romae *census capitum*, quod personale tributum erat: erat & *census agrorum*, quod tributum soli erat, quodque & *canon* dictum in *Apol.* 2. Athanasii, ac utroque Codice, & *capitatio* vel *terrena* vel *humana* & *animalium* in *l.* 6. *C. Th. de conlat. donat.*: quae vocabula scite exponunt Jac. Gothofredus in *Cod. Th.*, & Brissonius de *V. S.* Porro erat Romae tributum ordinarium sive capitum sive soli, quod antiquo atque ordinario jure pendebatur: erat & tributum extraordinarium, seu *superindictum*, quod pro peculiari Reip. necessitate aut Imperio universo, aut cuidam Provinciae ad certum tempus imponebatur, uti ex *cit.* utriusque Cod. *tit. de superindicto*. Censu capitum fuere Clerici exemti. Ecce tibi Constantii Imp. verba in *l.* 10. *C. Th. de Ep. & Cl.*, *Clericis, ac juvenibus praebeatur immunitas*, ubi *τὸ juvenibus* argumento est, agi eo loco de censu capitum, quo impuberes non fuisse obligatos, auctor est Ulpianus *l.* 3. *de censib.* Censu agrorum solos *Ecclesiarum* fundos exemit Constantinus *l.* 1. *C. Th. de annon*: patrimonia Clericorum non exemit. Forte movit pientissimum Principem Ecclesiarum, in quas Tyranni desaevierant, paupertas. Ubi coeperunt Ecclesiae ditescere, bonorum Ecclesiasticorum immunitatem ad extraordinaria onera revocarunt Honorius, ac Theodosius in *l.* 4. *C. Th. eod. tit.*: in eundemque sensum Ecclesiasticorum bonorum immunitatem confirmavit Imp Justinianus *Nov.* 131. *c.* 5., ubi publicae utilitatis, ac publicae salutis ergo certa etiam onera excepit ex sententia Theodosii Junioris in *l.* 6. *C. Th. de itin. muniend.*, qua abrogata est Honorii Constitutio in *l.*40. *C. Th. de Episc. & Cler.* Patrimoniales Clericorum fundos *novis*, hoc est, extraordinariis *collationibus* a Constantio subductos in *l.* 8. *Cod. Th. de Episc. & Cleric.* opinio est Thomasini *p.* 3. *l.* 1. *cap.* 33. *num.* 4. Idem Constantius sordidis muneribus, quae extraordinaria erant, *tit. C. Th. de extraord. & sord. mun.*, quum personalibus, tum patrimonialibus Clericos absolvit *l.* 10. & 14. *C. Th. eod. tit.* Sordida munera percenset Jac. Gothofredus in *Cod. Th.* Horum numero fuit *parangariarum praestatio*, ad quam *non vocari* Clericos, nec *eorumdem facultates atque substantias*, idem Constantius jussit *d. l.* 14 Et quamquam de nonnullis extraordinariis oneribus non idem semper jus fuerit, & extraordinaria dici aliquando ordinaria placuerit, uti ex Valentiniani *Nov.* 21.; tamen Justinianus Ecclesiarum & Venerabilium Domorum possessiones extraordinariis descriptionibus immunes fecit *d. Nov.* 131. *c.* 13., & probabile est, non aliam fuisse patrimonii Clericorum rationem. Thomasin. *c.* 34. *n.* 6. Varium quoque de hac re jus fuit posterioribus saeculis, ejusque varii juris historiam contexuit Thomasinus *cap.* 35. Quantum ad Canones, prostant horum nonnulli in Decretalibus Gregorii IX. *tit. de immunit. Eccles.*, nonnulli apud Thomasin. *c.* 3. Super his Clericorum privilegiis suas quaeque Christiana Provincia leges; moresque habet. Novissimum apud nos jus est, quod S. P. Benedictus XIV., & Carolus Barbonius Rex noster tractatu habito constituerunt: de quo jure *lib.* 1. *Juris Neap.*

LI-

INSTITUTIONUM
CANONICARUM
LIBER II.

PErsonas excipiunt Res, quo nomine comprehenduntur Sacramenta, Ecclesiae, Beneficia, Pensiones, aliique reditus Ecclesiastici, de quibus omnibus singillatim.

TITULUS I.

De Sacramentis.

SCripturus de Sacramentis, ne cui meo videar officio deesse, id moneo atque edico, me iis omnibus controversiis, quae super hac ipsa re inde usque a XII., aut XIII. saeculo Scholasticorum ingenia exercent, ultro abstinere. Meum est, quae ad disciplinam, ritusque Ecclesiasticos pertinent, enarrare. Pauca quaedam eorum, quae ablegavi ad Theologos, ut consuetudini serviam, delibabo.

Sacramenti in re quum Civili, tum Ecclesiastica multiplex significatio. Hoc loco est *signum rei sacrae*. Quicquid sub sensum cadit *signum* dico: gratiam, quam externum illud signum designat, & confert, *rem sacram* appello. Definitionem huic simillimam sub nomine Augustini proponit Gratianus *can.* 32. *dist.* 2. *de Consecr.*, *Sacramentum est invisibilis gratiae visibilis forma*: quae definitio expressis verbis apud Augustinum nusquam extat: tamen ex Augustini verbis in *ep.* 16. collecta est: uti in eum locum monent Correctores Romani. Tribus perfici Sacramenta, Concilium Florentinum docet in *Instruct. ad Armen.*, *rebus*, *tanquam materia*, *verbis tanquam forma*, & *persona Ministri conferentis Sacramentum*: *quorum si aliquod desit*, *non perficitur Sacramentum*. Voces *materia*, & *forma* saeculo XII. antiquiores non sunt. Ante id tempus duo in Sacramentis distinguebant, *rem*, hoc est, *materiam*, & *verba*, hoc est, *formam*: itemque distinguebant *signum*, & *rem sacram*, seu *rem invisibilem*: ac denique *Sacramentum*, & *rem Sacramenti*. Signo, Sacramentove materiam, & formam, re sacra, seu invisibili, aut re Sacramenti Characterem, & gratiam significabant. At postquam saec. XII. Peripatetica Philosophia in Theologiam irrepsit, eas voces *materia*, & *forma* a Peripateticis procusas arripuerunt Theologi: ac videtur eas primus omnium usurpasse Guilelmus Antisiodorensis haud multo post an. Chr. 1215., quem mox sequuti sunt Alexander de Hales, Albertus M., D. Thomas, ac tandem Ecclesia universa. Sed Latini primum, tum Graeci ea vocabula adhibuerunt. Morin. *de SS. Ordin. p.* 3. *Exerc.* 1. *cap.* 3. Ex eadem Philosophia est ea materiae partitio in *remotam*, & *proximam*. Remotam dicunt rem ipsam, quae est ad conferendum Sacramentum adhibenda, qualis est aqua, oleum &c.: proximam dicunt ipsum rei usum, qualis est ablutio, unctio &c. Forma est aut pura, quam dicunt *absolutam*, aut conditionalis. Est haec partitio VIII. saeculo recentior. Quo casu nunc Sacramenta, quae non iterantur, conferri sub conditione solent, antea iterabantur. S. Cyprian. *ep.* 76., Leo M. *ep.* 37., S. Gregor. *ep.* 31. Neque id Patres religioni ducebant sibi; nam non videri iteratum ajebant, quod non certis argumentis rite peractum constabat: quam regulam Leo, & Gregorius differ-

sertissime proponunt: ea autem regula nullum fuisse per id tempus formae conditionalis usum supponit. Primum in Capitularibus Caroli M. *lib.6. cap.* 181. ea forma praescripta est: tum saec. XII. ab Alexandro III., cujus Decretum inseruit saec. XIII. Gregorius IX. in Libros Decretalium: extatque in *cap. 2. de Baptism.* Sed non ante saec. XIII. Latinae omnes Ecclesiae ejus formae usum receperunt, quod non ante Decretales editas Alexandri III. Decretum innotuit ubique: quo factum, ut Petrus Cantor, qui post Alexandrum scripsit *de Sacramentis*, eam formam rejecerit. Conditionali formae locus est, ubi de collati Sacramenti vi dubitatur, *d. cap. 2.*: nec nisi in Sacramentis, quae repeti non possunt, est locus; namque alia praeter ea Sacramenta Ecclesiastici Scriptores ab Alexandro ad proxime exactum saeculum non meminere. Saeculo proxime exacto conditionalem Absolutionis formam aliquando adhibendam tradidere quidam Theologorum: qua de re v. Juenin. *de Sacram. Diss.* 1. *q.* 3. *art.* 2. Ministri etiam *intentione*, hoc est, voluntate ad perficiendum Sacramentum est opus. Debet autem Minister ita statuere apud se, velle se *saltem facere*, *quod facit Ecclesia*. Trident. *d. sess. 6. can.* 11.

Sacramenta numero septem, eaque Christus omnia instituit. Trident. *sess.6.de Sacram. in genere c.*1. Alexander de Hales, & S.Bonaventura Confirmationem ab Ecclesia: Hugo a S Victore, Petrus Lombardus, aliique nonnulli Theologi Tridentino Concilio antiquiores extremam Unctionem ab Apostolo Jacobo institutam tradidere. Non erat ante Concilii Tridentini tempora satis exploratum, quod postea esse ratum fixumque apud Catholicos coepit. Omnium communis effectus *gratia*, quam dicimus *sanctificantem*. Trident. *d. sess. c. 6.* Porro Baptismi, Confirmationis, atque Ordinis proprius effectus *Character*, seu spiritualis quaedam nota, quae semel animae impressa nunquam deletur: quo fit, ut repeti non possint. Trident. *d. sess.* 7. *c.* 9. Vox *Character* apud antiquos Ecclesiae Patres nusquam extat; extant vero voces aliae, quibus Tridentini de Charactere sententiam fuisse antiquae Ecclesiae perspectam, satis luculenter ostenditur: qua de re Theologos adi, qui Catholicum dogma de Charactere contra haereticos tuentur. Id moneo, a saeculo XIII. coepisse Theologos uberius subtiliusque naturam, rationesque characteris pertractare; sed longae eorum disputationes huc tandem videntur redire, characterem esse specialem quandam hominis Divino cultui addictionem: qua veluti nota ab aliis distinguitur: id autem Baptismo, Confirmatione, Ordine fieri, cuivis facile est intelligere.

TITULUS II.

De Baptismo.

BAptismus est a Graeco βαπτίζειν, quod proprie redditur *mergere*, uti vetustiores Glossae habent, per metalepsin *abluere*: quae significatio huc pertinet. Igitur Baptismus *ablutio* est. Remota Baptismi materia est aqua naturalis: quod ex Divinis libris, & perpetua Ecclesiae traditione docent Tridentinum *sess.* 7. *c.* 2., ac Theologi passim. Stephani III. rescriptum apud Sirmundum *tom.* 2. *Conciliorum Galliae*, quo Baptismus periclitanti puero in vino, quod aqua deesset, datus probatur, omnino apocryphum habe, primum quia a veri specie longissime abest, summum Pontificem in re protrita turpissime lapsum: deinde quia de ejus rescripti auctore non constat, illudque duo MSS. Codices Stephano II., tertius Siricio adscribit: demum

mum quia non uno in iis omnibus MSS. modo res ipsa enarratur. Quid, quod nullus Patrum ejus rescripti meminerit ad hunc diem? Id, si de rescripto non ambigas, quo pacto verosimile esse, probes, non video. Adi A. Augustin. *de emend. Gratiani p.* 200., & Baluz. in *A. Aug. p.* 431. Aquam benedici, vetus disciplina Ecclesiae est. Basilius *de Sp. S. cap.* 27., Cyrill. Hierosolym. *Cath.* 3. Haec aquae benedictio est, quam patres aquae *sanctificationem*, & *consecrationem* dixere. Tertul. *de Bapt. c.* 4., Basil. *ibid.* Certae preces ab Ecclesia institutae ad sanctificandam aquam adhibitae, quas habes in *Const. Apost. lib.* 7. *c.* 43. hinc *deprecari super aquam Baptismi* apud Aug. *de Bapt. lib.* 5. *c.* 20. Signo etiam Crucis aquam signari, testes sunt Auctor *Libr. de Eccl. Hierarch.*, August. *Hom.* 27. ex 50. *tom.* 10., aliique. Si aqua satis ad abluendam multitudinem non erat, nova per canales in Baptisterium infundebatur. V. Ennodii *epigr.* 149. de fonte Baptisterii S. Stephani. Materia proxima est ipsa ablutio. Ablutionis modus triplex, *Adspersio*, *effusio*, *Immersio*. De Baptismo per adspersionem, aut effusionem dato a veteribus dubitatum. Cornel. P. *ep. ad Fabium Antiochen.* apud Euseb. *lib.* 6. *Hist. c.* 43., S. Cyprian. *lib.* 4. *ep.* 7.: at jamdiu certi juris esse coepit, Baptismum valere: quam sententiam Cyprianus habuit potiorem. Et sane adspersio, effusio, immersio diversi quidem ablutionis modi sunt; re tamen ipsa nihil distant. Veterum dubitatio de Baptismo per adspersionem, aut effusionem collato luculentissimo argumento est, prioribus Ecclesiae saeculis conferri Baptismum immersione consuevisse: & certe hunc ritum per XII. priora saecula servavit Ecclesia: saeculo XIII. ineunte adhiberi effusio in quibusdam Latinis Ecclesiis coepit, teste D Thoma *p* 3. *q.* 66. *art.* 7.; sed sub exitum ejus saeculi immersionem desuescere, ac frequentari effusionem coepisse, Rituales Libri demonstrant. Trina erat immersio. Tertullian *de Coron. milit. c.* 3., Canon Apostolic. 50., Auctor *Libr. de Ecclesiast. Hierarch.* Ambros., seu quisquis alius est auctor *Librorum de Sacramentis*, S. Gregor. in *Sacramentar.* Qui non ter mergebat, praecepti Ecclesiastici violati poenas dabat, *d. can. Apost.* At neque ad vim Sacramenti, neque ad Divinum ullum praeceptum trinus ille mersionum numerus pertinebat; quum enim Hispani nonnulli, ne Arianos, qui trina mersione triplicem in Trinitate substantiam designabant, imitari viderentur, semel mergerent; eorum factum Gregorius M. probavit *lib.* 1. *ep.* 41. *ad Leandr. Episcopum Hispalensem*. Quum infantes, tum adulti, & foeminae aeque ac mares omnino nudi, ac ne levi quidem fasciola cincti toto corpore mergebantur. S. Ambros. *serm.* 20., Chrysost. *ep.* 1. *ad Innocent.*, Augustin. *Hom.* 3. *ad Neophytos*, Gregor. M. in *Sacramentario*. Ut autem sexus pudori consuleretur, foeminae a maribus alicubi Baptisterio, cujus duo plerumque conciavia erant, uti suo loco ostendam, alicubi tempore distinguebantur. Augustin. *de Civ. Dei lib.* 22. *c.* 8., Gregor. in *Sacram.*, Albinus Flaccus *de Divin. Off.* apud Voss. *de Bapt. disp.* 1. Consulebatur etiam muliebri verecundiae per Diaconissas, de quibus jam dictum.

Baptismi forma apud Latinos haec est, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Eugen. IV. in *Decret. Armen.*, & Rituale Roman. Pauli V. Multorum, ac maxime Petri Cantoris, & Praepositivi opinio fuit, salvo Sacramento omitti posse verba, *Ego te baptizo*, hoc argumento, quod in iis Christi verbis *Matt.* 20., *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, *τὸ baptizantes* factum ipsum Ministri designet. V. Morin. *de Poenit. lib.* 8. *c.* 16. At contra Alexander III. re-

scripsit in *cap.* 1. *de Baptism.* Sed Alexandri rescriptum Petrum Cantorem, Praepositivum, aliosque Theologos Alexandro recentiores omnino latuit: neque ante Decretalium Libros sub Gregorio IX. editos Ecclesiae videtur innotuisse. Graecorum forma haec est, *Baptizetur servus, vel serva Dei N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Joh. Moschus in *Prato Spirit. cap.* 176., Arcudius, & Graecorum Euchologia apud Goarium habent *Baptizatur:* quae germana lectio D. Thomam, aliosque scholasticos fugit. At sive hoc, sive illo modo formula efferatur, vis Sacramenti constabit. Eugenius IV. in *Decreto*. Vetus est haec formula apud Graecos in eum finem, quod multi putant, adhibita, ut subolescenti errori occurreretur; namque illud Ministri verbum, *Ego te Baptizo*, occasionem opinandi dedit, vim Sacramenti ex persona Ministri aestimandam: quo referunt nonnulli Corinthiorum dissidium, de quo Paulus 1. *ad Cor.* 1., *Unusquisque vestrum dicit, Ego sum Pauli.. Ego Caephae, Ego Christi... Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Certe videntur Graeci Patres eam formulam usurpasse, ne quis verbum, *Ego te baptizo*, torqueret in sententiam Novatianorum, quorum haeresis late manaverat in Oriente, ad vim Sacramenti fide Ministri opus esse. Sed Graeci tamen in pejus delapsi Baptismum formula Latinorum datum nihil esse rati sunt, ac proinde a Latinis baptizatos rebaptizabant: quo nomine Graecos acerbe carpit Innocentius III. in *cap. ult. h. t.*

Baptismi solennis, puta ejus, qui adhibitis caeremoniis conferebatur, ordinarius Minister fuit olim Episcopus, aut Presbyter *non tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiae honorem, quo salvo salva pax est*, inquit Tertullianus *de Bapt. c.* 17. V. quoque Hieronym. *Dial. advers. Luciferian.*, & Aug. *lib.* 22. *de Civ. Dei c.* 8. Post saeculum V. proprius Presbyter etiam sine Episcopi venia solennem conferre Baptismum coepit. S. Gregor. in *Sacrament.* Saeculo VII. Episcopus fere nunquam baptizabat. Extra ordinem ipse Diaconus baptizabat jussu Episcopi. Hieronym. *ibid.* Quod si qua necessitas urgeat, laici omnes recte baptizant. Tertullian., & Hieronym. *cit. loc.* Recte, inquam, hoc est, sine culpa: ceterum etiamsi nulla necessitas sit, valere Baptismum a laicis datum, perpetua traditione docemur; at nae illi tamen contra disciplinam Ecclesiae peccant. Apposite Augustinus *lib.* 2. *contra ep. Parmen. c.* 13., *Nulla necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est.* De Baptismo ab haereticis collato Stephanus P., atque Africani Patres magnis animis disputarunt. Primus Agrippinus Cartaginiensis Episcopus sub finem saeculi II. haereticorum baptisma nullum pronunciavit. Augustin. *lib.* 2. *de Bapt. cont. Donatist.*, Vincent. Lirinens. *Commonit.* 1. *c.* 9. Saeculo III. Agrippini sententiam Cyprianus, aliique Africani Episcopi tribus in eam rem habitis Conciliis confirmarunt: neque aliud Firmiliano Caesareae in Cappadocia Episcopo, aliisque non paucis Asianis Episcopis de ea re visum. Adi N. Alexandr. *in saec.* 3. *tot. artic.* 5. Unus contra omnes Stephanus haereticorum baptismum, si praescripta a Christo formula conferretur, habuit ratum. Cyprian. *ep. ad Pompejum Episcopum Sabratensem*, Firmilian. *Ep. ad Cyprian.* Stephani judicium Ecclesiam universa sequuta est, teste Augustino *lib.* 2. *de Bapt. c.* 4., ubi secundum eum in *plenario*, id est, oecumenico Concilio pronunciatum, inquit: idque Concilium post Cypriani martyrium, se tamen nondum nato habitum addit *cap.* 9.: quod argumento est, Augustinum spectasse ad Nicaenam Synodum, quae, uti Hieronymus loquitur *ibid.*, *omnes haereticos suscipit* (puta *can.* 8.) *ex-*

ceptis

ceptis Pauli Samosateni discipulis, de quibus *can.* 19.; namque usitatam in Catholica Ecclesia formulam non servabant. Ex sententia Stephani novissime definivit Trident. *sess.* 7. *can.* 4. Idem de Baptismo Judaeorum jus est. Aug. *lib.* 5. *de Bapt. c.* 20., & *lib.* 2. *contra Parmen. c.* 13. Quod si quis non baptizatus ritum Ecclesiae servet, sicque animo propositum habeat, velle se secundum Ecclesiae mentem agere, Baptismum valere, non ambigitur. Contra quidem sensere Patres, qui valere Baptismum haereticorum negabant: Augustino in hac re aqua haesit, nec quidquam temere affirmandum *sine auctoritate tanti Concilii, quantum tantae rei sufficit, lib.* 2. *contr. ep. Parmen. c.* 13. scripsit. At Baptismum valere Nicolaus P. rescripsit saec. IX. *ad consulta Bulgarorum in can.* 24. *de Consecr. dist.* 4.

Infantibus, atque adultis datur Baptismus. Baptismum parvulorum nihili esse, haereticorum quorundam opinio fuit. Tertullianus ipse *lib. de Baptism.* satius habuit Baptismum differre, dum, qui erant baptizandi, Christum nossent. At recte infantes in fide Ecclesiae baptizari, Catholica Fides docet. Trident. *sess.* 7. *de Bapt. can.* 13. Quod parvulorum Baptismum nulla praeiret catechesis, sponsores adsumti, qui conceptis verbis responderent, de quibus mox: Adulti antequam Baptismum susciperent, rudimenta fidei edocebantur: unde nomen *Catechumenorum* a Graeco κατηχεῖν, *docere, erudire*. Hinc Tertulliano *Novitioli de Poenit. c.* 6., Augustino *Tyrones Dei de Symbol. fid. ad Catech. lib.* 2. *c.* 1., ac passim Latinis Patribus *Audientes*, & *Auditores* dicti. Quandoque *Christiani* etiam appellati: Concil. Illiberit. *can.* 39., & Constantinop. I. *can.* 7.: quo factum, ut interdum *facere Christianum* perinde esset, ac *facere catechumenum*, ut in *vit. S. Martini Dialog.* 2. *c.* 5. Vere Catechumeni inter Ethnicos, & Fideles medii habebantur; sed is gradus non sine manuum impositione, & recitatione precum obtinebatur. V. *vit. S. Mart. loc. cit.*, Valesium in *Euseb. de vit. Const. lib.* 4. *c.* 61., & Coteler. in *Const. Apost. lib.* 7. *c.* 39. Ex hoc ritu explicandi sunt *can.* 39. Concilii Illiberitani, & *can.* 6. Arelatensis I. Hinc etiam lux effulget *d. canoni* 7. Constantinop. I., & *can.* 95. Concil. Trullani., quibus locis *Christianum facere* perinde est, atque aliquem impositis manibus, recitatisque solennibus precibus in imo Catechumenorum gradu collocare. Manuum impositioni accedebat quoque signum Crucis, quo signabantur: de quo ritu apud Augustin. *de peccat. merit. lib.* 2. *cap.* 26., & *lib.* 1. *Confession. cap.* 11., & in *vita Porphyrii* Ecclesiae Gazensis Episcopi apud Baron. *ad an.* 401. De tempore Catechumenatus non idem semper, & ubique jus fuit. Apostolorum aevo nullum prope temporis spatium inter primam hominum conversionem, & Baptismum videtur interjectum. *Act. Apost., c.* 8. *v.* 38., *c.* 9. *v.* 18., *c.* 10. *v.* 47., *c.* 11. *v* 41., *c.* 15. *v.* 33. Tum, quod experimento compertum esset, ab hominibus sine periculo ad Baptismum admissis jure esse Christianae Reip. metuendum, intra certum tempus Catechumenatum Ecclesia conclusit. Synodus Illiberitana *can.* 42., & Justinus *Nov.* 144. biennium: Auctor *Const. Apost. lib.* 8. *c.* 38., & Nicaeni Patres *can.* 14. triennium: Synodus Agathensis *can.* 34. menses octo Judaeis: Illiberitana *can.* 4. annos tres Flaminibus praescribit. Si quis in Cathecumenatu peccaret, legitimum tempus producebatur, isque de superiore ad inferiorem gradum dejiciebatur: si in imo ordine erat, e Catechumenis omnino extrudebatur. Concil. Neocaesariense *can.* 5. Contra interdum aut multitudo confluentium ad Baptismum, aut periculosus certi hominis morbus fecit, ut tempus contraheretur. Socrates *lib.* 7. *cap.* 30. Synodus Agathens. *can.* 34.

Duos Catechumenorum ordines, ſeu gradus fecere Graeci canonum interpretes Zonaras, Ariſtinus, Balſamon in *can.* 5. Concilii Neocaeſarienſis: unum eorum quos ἀτελεστέρους *imperfectiores*, alterum eorum, quos τελειοτέρους *perfectiores* appellant. Duos etiam fecere gradus Catechumenorum Beveregin *can.* 14. Concilii Nicaeni, Suicerus *Theſaur. Eccl. tom.* 2., aliique: unum *Audientium*, alterum *Genuflectentium*, ſeu *Subſtratorum*. Rectius Morin. *de Poenit. lib. 6. c.* 1. *n.* 15., Albaſpinaeus *Obſ. lib.* 2., & Martene *de ritib. Bapt.* alios *Audientes*, alios *Genuflectentes*, alios *Competentes*, ſeu *Electos* dicunt. In imo ordine erant *Audientes* (*a*). Si quos Baptiſmi deſiderio teneri noſſet Eccleſia, eos ad ſacras Conciones, Lectioneſque audiendas admittebat. Hinc factum nomen *Audientium*. Concil. Nicaen. *d. c.* 14. Diacono poſt abſolutam Scripturarum explicationem proclamante, *Ne quis Audientium, ne quis Infidelium*, cum ethnicis abibant. In medio ordine erant *Genuflectentes*, quod eis in genua provolutis imponerentur manus, & benediceretur. Hi veteribus proprie dicti *Catechumeni*, quaeque eos ſpectabat Liturgiae pars *Catechumenorum oratio* dicta. Conc. Laodic. *can.* 19. Ad hos proprie referebatur ea Diaconi proclamatio, *Quicumque Catechumeni diſcedite*. In ſummo ordine erant *Competentes*, quod jam peterent Baptiſmum, uti Auguſt. tradit *de fid. & oper. c.* 6., ſeu *Electi*, quod ad Baptiſmum proxime futuris diebus feſtis ſuſcipiendum ſeligerentur. Hi ſua dabant Baptiſmis vota, ac nomina, quae jubente Epiſcopo cum nominibus Suſceptorum libri Eccleſiae, quos *Diptycha viventium* (*b*) dicebant, teſte Pachymere in Auctorem *Libr. de Eccl. Hierarch. c.* 2., Sacerdos, aut Diaconus inſerebat. Auctor *Libr. de Eccl. Hier. loc. cit.*, Concil. Conſtantin. ſub Menna *act.* 5. S. Auguſt. *ſerm.* 131. Sed plura de nominibus mox. Toto tyrocinii tempore Catechumeni rationes Fidei, ac vitae Chriſtianae officia edocebantur. Aug. *ibid.* Sed reticeri tamen quaedam Religionis myſteria, vetus Eccleſiae diſciplina fuit: quam Eccleſiaſticae Diſciplinae partem egregie praeter ceteros illuſtravit Schelſtratius peculiari Diſſertatione *de Diſciplina arcani*. Seligam in hanc rem pauca quaedam, ſed conceptiſſima Patrum loca. Tertullianus *de praeſcript. adverſ. haeret. c.* 41. ſui temporis haereticos carpit, quod nullam reticentiae myſteriorum rationem haberent, eo verbo, *Quis catechumenus, quis fidelis, incertum eſt. Pariter audiunt, pariter orant. Etiam ethnici ſi ſupervenerint, ſanctum canibus, & porcis margaritas, licet non veras, jactabunt*. Cyrillus Hieroſolym. *catech.* 6. *n.* 16. *De myſteriis apud Catechumenos aperte non loquimur, ſed multa ſaepe loquimur obtecte, ut fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, haud laedantur*. V. quoque Nazianzen. *orat.* 40. *de Bapt.*, Chryſoſt. *Hom.* 46. *in Act.*, Theodoret. *haeret. fabul. lib.* 5. *c.* 18., & Cyrill. Alexandr. *adv. Julian. lib.* 7. In hanc diſciplinam diligentius inquirere, pulcrum eſt. Eam ab ipſa Chriſti, & Apoſtolorum memoria repetunt, ac diu in Eccleſia conſtantiſſime ſervatam, tradunt Schelſtratius *loc. cit.*, Pagius in *Baron. ad an.* 118. *n.* 4., aliique. Potiſſima, quae in hanc ſententiam afferuntur argumenta, haec ſunt. I. Interrogantibus Chriſtum Diſcipulis, cur Judaeos in parabolis alloqueretur, reſpondit *Matth.* 13. *v.* 11. *Quia vobis datum eſt noſſe myſteria Regni Caelorum: illis autem non eſt datum.* II. Ipſe Chri-

---

(a) *Duplicem novam de Catechumenorum claſſibus opinionem, alteram Bonae, alteram Binghami videſis apud eos rer. liturg. lib.* 1. *c.* 16. *n.* 4., *& orig. lib.* 10. *c.* 2. §. 1., & 2.

(b) *De Diptychis aliquid inferius*

Christus reticentiae legem Apostolis dedit *Matth 7. v. 6.*, *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos*. Hoc sensu verba Christi interpretantur Clemens Alexandrin. *Stromat. lib.* 1., Tertullian. *ibid.*, & Chrysost. *de cordis compunct. lib.* 1. *c.* 6., & *Hom.* 23. *in Matth.* III. Apostolos factum, praeceptumque Christi sequutos, probant eorum orationes ad Judaeos, atque Ethnicos *Act.* 2., 4., 10., 17., in quibus de penitioribus mysteriis altum silentium. Nominatim Paulum Apost. Christi legem servasse tradit *lib.* 5. Clemens Alexandr. ex eo Pauli verbo, *Ut aliquid impartiar vobis gratiae spiritualis*: itemque ex eo, *Sapientiam loquimur inter perfectos*. IV. Apostolorum exemplo institisse Patres Ecclesiae successores Apostolorum, producta Tertulliani, & Cyrilli testimonia confirmant, & porro potrita illa Ethnicorum, & maxime Celsi objectio, doctrinam Christianorum clancularium esse: quam notam Tertullianus, & Origenes absterfere reponentes, bene multa Religionis Christianae capita in vulgus patere: esse quidem nonnulla, quae non evulgabantur; id vero non Christianae tantum doctrinae proprium esse, sed Ethnicae etiam Religionis, ac Philosophiae commune: & Tertullianus quidem Eleusiniorum, Origenes Scholae Pythagoricae reticentiam urgent. Hoc eodem argumento arcanam Christianorum doctrinam fuse, atque erudite tuetur Clemens Alexandrinus laudato loco. Hinc intelligis, quanta sit ad Religionem tuendam necessitas Traditionis; nonnulla enim sunt, quae, ne profanis paterent, literis consignare Patres Ecclesiae veriti sunt. Apposite S. Basilius *de Spir. S. cap.* 27. docet, multa esse, quae sine scripto a Christianis sanctissime custodiuntur *tacita secretaque traditione*: & mox ea haberi ait *ex minime publicata, & arcana traditione, & ex doctrina, quam silentio quieto Patres servarunt, pulcre quidem illi, nimirum docti, arcanorum venerationem silentio conservari*. Intelligis etiam vim ejus formulae in Concionibus Patrum, ubi de Sacramentis potissimum agunt, frequentissimae, *Norunt fideles*, seu *Norunt initiati, quod dicitur*: quam formulam minimum quinquaginta Operum Chrysostomi locis observari posse, Casaubonus inquit *Exercit.* 16. *in Baron.* Ea formula Patres fidelibus indigitabant, quod celabant profanis. Contra Dallaeus *de Scriptis Ignatii lib.*1. *cap.* 22. totam hanc illius arcani quarto adulto, & toto quinto saeculo solennem, & notissimam disciplinam primis, & Apostolorum proximis saeculis nondum cognitam contendit. Binghamus *orig. lib.* 10. *cap.* 5. §. 3., eam sua coepisse initia opinatur circa tempora Tertulliani, quem primum ejus meminisse ait *de praescript. adver. haeret. d. c.* 41. At vero eos abunde refellunt, quae de Christo, atque Apostolis sacrorum Librorum, ac Patrum testimonio proposita sunt: refellit Basilius *d. c.* 27., ubi eam disciplinam a *suis Patribus* servatam inquit: ac ne quis *Patres* interpretetur eos, qui aut Tertulliano aequales, aut juniores fuere, faciunt haec, quae apud eundem Basilium sequuntur, *Qui in primordiis Ecclesiae certos ritus praescripserunt Apostoli, & Patres in occulto, silentioque Mysteriis suam servavere dignitatem; neque enim omnino Mysterium est, quod ad populares, & vulgares aures effertur*: denique refellit ipse Tertullianus, qui *cit. loc.* disciplinam illam adstruit ex verbis Christi, *Nolite Sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos*: ut ambigendum non sit, in ea sententia fuisse Tertullianum, disciplinam illam non tum primum in Ecclesiam invectam, sed inde ab ipso Christo traditam & usurpatam. Unus hic amovendus est obex. Duae Justini Martyris Apologiae Imperatoribus, ac Senatui Romano oblatae Ecclesiasticorum Conventuum rationes, Baptismi, at-

atque Euchariſtiae ritus; Eccleſiae de Trinitate, Incarnatione, ac Vita aeterna ſententiam, & abditiſſima quaeque Chriſtianae Religionis recludunt. Quis autem dicat, Juſtinum legem de Myſteriorum ſilentio ſolviſſe? Ego Juſtinum aliquanto liberius loquutum ajo: ſed quis, ſi ejus temporis rationes animo reputet ſuo, Juſtinum non excuſet, & vero etiam laudet? Non uno nomine Juſtini aevo malis rumoribus differebantur Chriſtiani. Tria maxime de eis jactabantur, Atheiſmus, Thyeſtaeae coenae, & Concubitus inceſti. Ne quid per calumnias Ethnicorum res Chriſtiana caperet detrimenti, Apologiae illae ſcriptae ſunt, quibus Chriſtianorum pietas in Deum, mores, ritusſque caſti, & innoxii conventus perſpicue, ac ſincere enarrantur. Indulſit quidem ſibi Juſtinus aliquanto liberiorem dicendi facultatem; ſed ita tamen erat faciundum, ut turpes notae Chriſtiano nomini adſperſae omnino eluerentur. Deceſſit aliquid de Eccleſiaſticae diſciplinae ſeveritate, ne quid de Eccleſiae ipſius dignitate decederet. Fuit aliquid neceſſitati dandum. Si qua in re cum Imperatoribus, ac Romano Senatu minus ſincere egiſſet Juſtinus, nulla ſtetiſſet verborum ejus fides. In eadem cauſſa cum Juſtino ſunt ejus diſcipulus Tetianus, & Athenagoras, quorum etiam Opera objectat Albertinus *de Euchariſt. lib.* 2. Quod autem de Clem. Alexandrino, Tertulliano, atque Origene jactat Dallaeus, id falſum eſſe, ſuperius dicta commonſtrant. Religionis arcana potiſſimum fuere Sacramenta. De Baptiſmo teſtes do Baſil. *loc. cit.*, & Aug. *comm. in Pſalm.* 103. *conc.* 1.: quo factum, ut Catechumenos ad Baptiſterium admitti, Concilii Arauſicani I. Patres vetuerint *can.* 19.: de Confirmatione eundem Baſilium, & Innocentium I. *ep.* 1. *ad Decentium Eugubin. c.* 3.: de Poenitentia Patres Laodicenos *can.* 19., Auctorem *Conſt. Apoſt. lib.* 8. *c.* 7., & Optat. *contra Parmen. lib.* 2.: de Euchariſtia Julium P. *ep. ad Epiſcopos Oriental.*, Chryſoſtomum *ep.* 1. *ad Innocent. P.*, & Auguſtin. *ibid.*: de ſacris Ordinationibus laudatos Patres Laodicenos *can.* 5., & Chryſoſt. *Hom.* 18. *in* 2. *Cor.* De extrema Unctione idem ex eo patet, quod ea proxime ſequi Euchariſtiam ſoleret. Idem quoque de Matrimonio habendum, ſatis, ut mihi videtur, aperte intelligi ex eo poteſt, quod Tertullianus ſcribit *lib.* 2. *ad uxor. c.* 9., Matrimonium conciliare Eccleſiam, & Oblationem confirmare: Oblationi autem praeſentes adeſſe Catechumeni prohibebantur. Nonnullis etiam precationibus Catechumeni arcebantur: quod ut recte queat intelligi, animadvertendum eſt, olim publicas preces maximam partem poſt Concionem effuſas: Juſtin. *apol.* 2., Chryſoſt. *Hom.* 11. *in* 1. *Theſſ.* Iſtarum precum duplex genus, alterum earum, quae propriae fidelium, ſeu communicantium erant: alterum earum, quae pro Catechumenis, Energumenis, Competentibus, ac Poenitentibus effundebantur. Omnibus excluſi Judaei, Ethnici, & qui e Catechumenis proprie *Audientes* dicti: quo ſpectat formula illa, quam concione abſoluta Diaconus ex edito loco recitabat, *Ne quis Audientium, ne quis Infidelium*. Auctor *Conſt. lib.* 8. *cap.* 5. Secundi ordinis Catechumeni, quos proprie dictos Catechumenos praemonui, in Eccleſia manebant: tum rurſus proclamabat Diaconus, *Orate Catechumeni*: &, *Omnes fideles pro illis cum attentione orent, dicentes, Kyrie eleiſon*. Ubi Diaconus proclamaverat, preces pro Catechumenis recitabantur, quas exhibent Auctor *Conſt. c.* 6., & Chryſoſt. *Hom.* 2. *in* 2. *Cor.* Recitata a fidelibus pro Catechumenis prece, Catechumenos ſurgere, ac pro ſemetipſis orare Diaconus jubebat, *d. c.* 6., & *d. Hom.* 2. Catechumeni poſtquam oraverant, capitibus Diaconi juſſu inclinatis benedictionem ſuſcipiebant: qua ſuſcepta a Diacono dimit-

dimittebantur hac formula, *Exite Catechumeni in pace*, *d. c. 6.* Dimissis Catechumenis, orari pro Energumenis, eisque benedici, mos fuit. Auctor *Const. c. 6.* & 7., Chrysost. *Hom.* 18. *in* 2. *Cor.* Energumenorum dimissionem precatio pro Competentibus, eorumque benedictio sequebatur, *d. c.* 7., & 8. Ultima erat precatio pro Poenitentibus, de qua *tit.* 5. Omnia haec ex Graecis scriptoribus proposui. Num eadem fuerit Latinae Ecclesiae disciplina, plane non constat. Eandem fuisse, verosimilius est. V. Bingham. *lib.* 14. *c.* 5. §. 13. Ex dictis liquet, eam Liturgiae partem, quae *missa fidelium*, sive *Officium Eucharisticum* vocitabatur, inter arcana Religionis fuisse. Ad haec Fidei Symbolum nondum initiatos latebat: quae caussa fuit, cur verba symboli Nicaeni describere reformidarit Sozom. *hist. lib.* 1. *c.* 20. Idem de Oratione Dominica docent Theodoretus *lib.* 5. *fab. c.* 28., & Chrysost. *Hom.* 20., al. 19. *in Matth.* ea ratione, quod nondum initiato Deum voçare *Patrem* non liceat. Denique idem de Trinitatis mysterio, scriptum est apud Hieronym. *ep.* 61. *ad Pammach. cap.* 4. Sed eorum, quae recensui, non una omnino ratio; Sacramenta enim, & publicae communicantium preces nunquam ante Baptismum, cetera vel ante Baptismum Catechumenis patebant. Iis, qui proxime aberant a Baptismo, tradebatur Symbolum: & in Romana quidem Ecclesia feria IV. hebdomadae IV. Quadragesimae, uti liquet ex *Ordine Romano*: in Gallicana, Hispanica, & Mediolanensi die Dominico, qui dicitur *palmarum*, uti est in Concilio Agath. *can.* 13. apud S. Isidor. *de Div. Off. lib.* 2. *cap.* 17., & S. Ambros. *ep.* 20. *ad Marcellinam sororem*: in Africana Sabbato ante Dominicam IV. Quadragesimae, Augustino teste *serm.* 213. *nov. edit.*: in Constantinopolitana vero die Parasceves. Nicephor. *lib.* 16. *cap.* 35., Theodor. Lector. *Hist. Eccl. lib.* 2. Symbolum traditurus Episcopus pauca quaedam in rem proloquebatur: tum Symbolum recitabat: postremo expendebat per partes: cujus rei auctor est Augustin. *serm.* 214. Solenne in Romana Ecclesia fuisse, ex antiquis monumentis docet Martene, ut bis Symbolum recitaretur, primum Graece super mares, tum Latine super feminas. Dominica quoque Oratio tradebatur. Theodoret. *loc. cit.*, Augustin. *Hom.* 42. In Romana Ecclesia idem tradendi Symboli, qui tradendae Orationis Dominicae dies fuit, uti ex *cod. Ord. Rom.* Antequam ea Oratio traderetur, illam Evangelii partem, quae eam Orationem conceptis verbis comprehendit, publice recitari consuevisse, testimonio patet Augustini *serm.* 59. Denique Trinitatem per quadraginta dies publice traditam baptizandis in Ecclesia Bethleemitana, S. Hieronym. inquit *d. ep.* 61. *c.* 9.: quod forte de ipso Symbolo accipiendum est. Quae tradebantur, voce tradi, mos fuit, ne charta ad Ethnicorum manus veniret: quod ex cit. Hieronymi, & Sozom. locis facile est intelligere. Tradita memoriter reddi ad certum tempus ante Baptismum debebant. Laodic. *can.* 46., Augustin. *ibid.* Disciplinae, quam enarravimus, fines fuerunt potissimum hi: primus, ut *mysteriorum veneratio silentio conservaretur*, uti Basilius loquitur *d. c.* 27.: secundus, ne ea Ethnici corrumperent, atque irriderent: quam caussam reddit Synodus Alexandrina apud Athanas. *Apol.* 2.: tertius, ut ea *tanto ardentius a Catechumenis concupiscerentur*, *quanto eis honorabilius occultabantur*, verba sunt Augustini *Hom.* 96. *in Joh.* Nunc de *Scrutiniis* opportunum est dicere. Scrutinia a *scrutando*, quod per ea Catechumenorum corda scrutaretur Ecclesia, videretque, *quanta vigilantia convenirent*, *quo studio ferverent*, *qua cura penderent*, uti Augustinus ait *de Fid. & oper. c.* 6.: hinc scrutinum eidem Augustino *examen* dicitur *lib.* 2. de

de Symbolo cap. 1. Non Romanam solum, ac Romanae similes ritu Ecclesias; sed & Mediolanensem, Africanam, Hispanicam, Gallicam, & Graecam Scrutinia adhibuisse, contra Josephum Vicecom. *lib.* 3. *de Bapt. rit. cap.* 21. evinci facile potest ex Ambrosio *de Myster. cap.* 1., Concilio Carth. IV. *can.* 1., Petro Chrysol. *serm.* 52., Concilio Bracarensi II. *can.* 1., antiquo Gallicano Missali per Jos. Thomasium edito, & Cyrillo Hierosolym. *praef. ad Catech.* Plura Baptismum Scrutinia praeibant, de quibus Martene: eorumque initium factum a die, quo nomina a Competentibus dabantur, vetus Ordo Romanus circa S. Gregorii aetatem scriptus enarrat. Adhibebantur in Scrutiniis manuum impositio, certae preces, exorcismi, exsufflationes, ritusque alii: ac porro Symbolum, & Dominica Oratio tradebantur. De Exorcismis, & Exufflationibus Augustinus *de Fid. & oper. cap.* 6., & *lib.* 1. *de Symb. cap.* 5., ac Libri Rituales. Apud Latinos exufflationes in faciem Catechumeni factas, ex iisdem Libris elucet: apud Graecos etiam in aures, ex *can.* 7. Concilii Constantinop. I., & Niceta *lib.* 2. *Orthodoxae Fidei* constat. Salem quoque benedictum in os Catechumenorum injectum, auctor est Augustinus *lib.* 1. *Confess. cap.* 11.: atque eum *salem* latiore quadam significatione *Sacramentum Catechumenorum* appellat Augustin. *lib.* 4. *de Bapt. contr. Donat. cap.* 21., & *lib.* 2. *de peccat. merit. cap.* 26.: & certe falsi sunt Baronius, Bellarminus, & alii nonnulli, qui *Sacramentum Catechumenorum* interpretantur Eulogias, seu panem benedictum. V. Cardinalem Bona *lib.* 1. *rer. Liturg. cap.* 16. Adultorum Baptismum confessio peccatorum praecessit. Tertul. *de Bapt. c.* 20., Gregor. Nazianz. *orat.* 40. *de Bapt.*, Cyril. *Catech.* 1. Publicam quoque poenitentiam Catechumenis impositam, Tertullian. *loc. cit.*, Auctor *Const. Apost. lib.* 7. *c.* 23., & Concilium Carth. IV. *can.* 85. luculentissime testantur. Eam poenitentiam datis nominibus imperatam, in *Praef.* Cyrilli *ad Catech.*, in *d. c.* 85., & in *lib.* August *de Fid. & oper. c.* 6. scriptum est. Per id tempus Catechumeni carne, vino, & uxoribus temperabant. Concil. Carth. *d. c.* 85., Aug. *d. c.* 6. Pedes nudabant, ciliciοque cingebantur. Aug. *lib.* 2. *de Symbolo cap.* 1. Demum velo vultum obnubebant. Cyril. *d. Praefat.* Poenitentiam, & vero ipsam Confessionem praeibat caeremonia, de qua Ambrosius *de Sacram. lib.* 3. *c.* 2., & Augustin. *tract.* 44 *in Joh.*, Catechumenorum oculos luto illinendi exemplo caeci, quem Christus luto restituit: eoque ritu lucem eis affulgere significabatur, qua conscientiam ipsi suam recognoscere, peccata confiteri sua, eorumque agere poenitentiam possent. De duabus lotionibus, quas memorant Synodus Eliberitana *can.* 48., & August. *ep.* 54. *ad Jan.*, scil. altera capitis, altera pedum, vid. Bingham. *Orig. Eccles. lib.* 2. *cap.* 4. §. 10. Adveniente die Catechumeni ad locum Baptismi deducebantur. AEtate Apostolorum, atque ea, quae proxime Apostolos sequuta est, nullos fuisse certos Baptismi dies, Apostolorum Acta admonent, & Auctor *comm. in ep. Pauli*, qui sub nomine latet Ambrosii, diserte tradit *in Ephes.* 4. Tum certa solenni Baptismo dicta sunt anni tempora, nempe Paschae, & Pentecostes. Tertull. *de Bapt. c.* 9., Siricius P. *ad Himer. Tarrac. Episc. c.* 2., Gregor. M. in *Sacram.*: quam disciplinam diu perstitisse, posteriorum temporum Scriptores de *Divinis Officiis* monstrant. Apud Graecos, atque Afros Epiphania etiam solennis fuit Baptismi dies. Gregor. Nyssen. *orat. de Bapt.*, Victor Vitensis *lib.* 2. *de persequut. Vandalic.* Galli duos porro addiderunt festos dies, alterum Natalis Domini, alterum S. Johannis Baptistae. Gregor. Turon. *de gloria Martyr. c.* 6., & *Hist. Franc. lib.* 8. *c.* 9.

Ac-

Acceſſere his omnibus in quibuſdam Hiſpanicis Eccleſiis Apoſtolorum, & Martyrum feſti dies. Siricius P. *ad Himer. Tarrac. Epiſc.* Hiſpanicarum Eccleſiarum conſuetudinem Campaniae, Samnii, ac Piceni Epiſcopi arripuerunt: quo nomine eos reprehendit Leo M. *ep.* 136. Theſſali ſolos Paſchae dies ſolennes habuere. Socrat. *lib.* 5. *Hiſt. c.* 17. Quum Paſcha dico, *Sabbatum* quoque *magnum* intelligo. Chryſoſt. *ep.* 1. *ad Innocent.* Quandoque etiam extra caſum neceſſitatis praeter illos dies ſolennem Baptiſmum praeſertim in Oriente datum, ex Chryſoſtomo habes *Hom.* 1. *in Act.* Diſciplinam de ſolenni Baptiſmi tempore ante ſaec. XII. deſiiſſe apud Occidentales, auctor eſt Rupertus Abbas *lib.* 4. *de Div. off. c.* 18.: jamque multa abhinc ſaecula apud Graecos aeque, atque apud Latinos quovis die ſolennis Baptiſmus confertur. Nullo etiam certo loco natum olim Baptiſmum, Spadonis a Philippo Diacono in via baptizati exemplo docemur. Saepe baptizandos ad flumina, & ſtagna adductos, teſtis eſt Tertullian. *de Bapt. c.* 1. Multos in memoriam Chriſti in Jordane baptizari deſideraſſe, Hieronymus ſcribit *de loc. Hebraic.* Poſterioribus temporibus pace per Conſtantinum Eccleſiae data ſacrae aedes ad conferendum Baptiſmum conſtitutae ſunt, quas *Baptiſteria* dictitarunt: de quibus aliquid ſuo loco. Primum autem in ſolis Cathedralibus Eccleſiis: tum in minoribus urbibus: poſtremo in pagis conſtituta Baptiſteria, plerique omnes exiſtimant. Ut ut ſit, certe ſaec. IV. omnes extra urbem Parochiae Baptiſteria habebant. Hieronym. *adv. Luciferian.* Deducti ad Baptiſterium Catechumeni praeſtabant maxime tria. I. Abrenunciabant *Satanae, & operibus ejus, & pompis ejus, & cultibus ejus, & Angelis ejus, & inventis ejus, ac omnibus, quae ſub eo ſunt*: quae renunciationis formula extat apud Auctorem *Conſt. lib.* 7. *cap.* 41. Ejuſdem formulae ſententia eſt apud Hieronym. *comm. in Matth.* 25. Conſtitutis Baptiſteriis, Catechumenus *nudus, & diſcalceatus*, quod in *lib. de Hierarch. Eccl. c* 3. ſcriptum eſt, *porticum domus Baptiſterii* ingreſſus, uti Cyrillus Hieroſolymitanus loquitur *Catech.* 1., *ſtans Occidentem verſus protenſa manu Satanae tanquam praeſenti* renunciabat. Occidentem ſpectare perinde erat, atque Satanam ipſum ſpectare, qui *princeps* dicitur *tenebrarum*: quod mox addit Cyril. Renunciabat autem ſemel, iterum, atque tertio. Auctor *lib. de Eccl. Hierarch. ibid.* Ejus trinae abrenunciationis myſteria aperit Vicecomes *de ritib. Bapt. lib.* 2. *c.* 20. Demum Catechumenus Satanae abrenuncians in eum exufflabat, expuebatque, aliaſque edebat in eum averſantis animi ſignificationes. Auctor *Eccl. Hier. loc. cit.* II. Eam abrenunciationem excipiebat ſponſio, qua ſe Catechumeni Chriſto in poſterum ſervituros promittebant. Hieron. *comm. in Amos c.* 6. *v.* 14. Sponſionem hanc *promiſſum, pactum*, & *votum* Latini dicunt. Formulam dat Auctor *Conſt. d. cap.* 31., *Poſt renuntiationem* Catechumenus *dicat*, *Adſcribor Chriſto*. Similem dat Chryſoſt. *Hom.* 6. *in Coloſſ.* Uti ad Occidentem ſpectans Catechumenus Satanae renunciabat, ita pactum cum Chriſto initurus convertebat ſe ſe ad Orientem, *quae lucis eſt regio*, inquit Cyrill. *Catech.* 1. *n.* 6.: unde perbelle Hieronymus laudato loco *pactum iniri* ait *cum ſole juſtitiae.* III. Fidem ſolenniter profitebantur. Pluries quidem reddere Catechumeni traditum Symbolum debebant: at quum inſtaret Baptiſmus, ſolennem edere profeſſionem Fidei ſecundum verba Symboli tenebantur, & rogati reſpondebant: qua de re egregie Auguſtinus *de Fid. & oper. cap.* 9. Edebatur haec Fidei Profeſſio manibus, oculiſque ad Caelum ſublatis apud multos teſtes. Auctor *Eccl. Hier. c.* 2., Leo P. *ſerm.* 4. *de nativ. Dom.* Quin Romae de editiore loco editam apud populum, niſi nimia Catechumeni verecundia obſtaret, teſtis

flis est Augustin. 8. *Confession*. 2. Et quemadmodum ter Diabolo renunciare, ita ter Fidem profiteri Catechumenum oportebat. Cyrill. Alex. *lib*. 2. *in Joh*. 21. Aderant tempore Baptismi *Sponsores*. Qui nunc *Patrini*, dicti olim *Sponsores*, seu *Fidejussores*, quod suam pro baptizandis interponerent fidem: dicti quoque *Susceptores*, quod susciperent mergentes. Infantum sponsores ut plurimum parentes ipsi: si parentes id praestare officium aut non possent, aut nollent, etiam alii. Augustin. *ep*. 23. *ad Bonifac*., ubi & illud porro ait, a parentibus expositos nonnunquam a sacris Virginibus collectos, & ad Baptismum oblatos. Quod parvuli a Ministro interrogati Satanae renunciare, ac profiteri fidem per se ipsi non poterant, sponsores eorum nomine respondebant. Aug. *ibid*., & *serm*. 116. *de tempore*. Adultis etiam morbo impeditis sponsores *suam accommodare vocem* pereleganter dicti Cyrillo Alexandr. *in Joh*. *c*. 11. *v*. 26. Jam vero vel pro iis adultis adhiberi sponsores, voluit Ecclesia, qui per se ipsi recte poterant respondere. Auctor *Const*. *lib*. 3. *cap*. 16., Victor Uticensis *de persequut*. *Vandal*. *lib*. 3., & Pallad. *hist*. *Lausiac*. *c*. 12. At respondere tamen in hac specie ipsi debent, uti diserte Augustinus *de Bapt*. *lib*. 4. *c*. 24.: atque hae erant hoc casu sponsorum partes, baptizandos edocere, in quem modum esset Baptizatori respondendum, & qualis suscepto baptismate vita instituenda, eosque suscipere de sacro fonte. Concil. Carth. IV. *can*. 12. Quod dixi de instituenda post Baptismum vita, id praecipuum sponsorum omnium munus est. Concil. Carth. IV. *d*. *c*. 12., Augustin. *serm*. 116., & 163. *de tempore*, & Concil. Parisiens. VI. *lib*. 1. *c*. 19. Baptizandos, maxime infantes a suis parentibus oblatos, docui ex Augustino. Nunc id facere parentibus interdictum. Interdictio haec saeculo IX. prior non est; nullus enim extat super hac re Canon antiquior *can*. 55. Moguntini Concilii *an*. 813. in haec verba, *Nullus proprium filium, vel filiam de fonte Baptismatis suscipiat*. Epistola de hac ipsa re Papae *Deus dedit*, qui sub initium saeculi VII. Pontificatum gessit, apud Gratianum *caus*. 30. *q*. 1. *can*. 1. inter apocryphas est. Forte huic interdictioni caussam dedit Spiritualis Cognatio, de qua *tit*. 8. Hactenus de ritibus, qui Baptismum praecedebant, aut comitabantur. Ritus, qui proxime consequebantur Baptismum, erant hi. Baptizato Sacerdos osculum dabat: quem ritum Africanae Ecclesiae proprium fuisse, hoc argumento contendunt nonnulli, quod ejus nonnisi apud Cyprianum *ep*. 59. al. 64. mentio habeatur. Sed labuntur; namque eum ritum Chrysostomus etiam memorat *serm*. 50. *de util*. *legend*. *Scriptur*. Dabat quoque degustandum ad infantiae significationem lac, & mel benedictum. Hieronym *adv*. *Lucifer*. *c*. 4., Concil. Carth. III. *can*. 24. apud Labbeum *tom*. 2. *Concil*. *p*. 1068. Idem Hieronymus *in Isa*. 55. vinum, & lac in quibusdam Occidentalibus Ecclesiis tributum narrat. Jam prope exciderat verticalis unctio, quae osculum excipiebat. Baptizatus in vertice a Presbytero, qui alius a Ministro Baptismi erat, chrismate ungebatur; non enim unus baptizandis, ungendisque omnibus par esse poterat. Alcuin. *cap*. 19. in Gallia ungendi copia Diaconis etiam facta in Concilio Vasensi *can*. 3., & Arausicano I. *can*. 2.; at in Toletano I. *can*. 20., & passim negata. De hac unctione Auctor librorum *de Sacram*., quem esse Ambrosium ajo, *lib*. 3. *cap*. 1., & Fortunat. *lib*. 5. *carm*. 4. A Sylvestro primum institutam, opinio est Amalarii *lib*. 1. *de Eccl*. *off*. *cap*. 27., Rabani, Ruperti, aliorumque: unde quibus Patrum Sylvestro antiquiorum locis de unctione baptizatorum agitur, iis de Sacramento Confirmationis agi, pro certo habendum. Uncto baptizatorum capiti mysticum velamen, & corona imponeba-

batur. Raban. *de inst. Cler. lib.* 1. *cap.* 29., Chrysost. *Hom. ad baptizandos.* Porro baptizati albas vestes induebant. Lactant. *Carm. de resurrect. Dom.*, Pallad. in *vit. Chrysost. cap.* 9. Traditas eas vestes cum solenni verborum formula, habes ex Sacramentario Gregorii M. *de Bapt. infant*: gestatas autem per dies octo, tum vero in vestiario Ecclesiae depositas, docet Augustinus *Hom.* 86. *de divers.*, si is sit ejus Homiliae auctor. Demum baptizatis veste candida indutis cereae faces datae. Ambros. *de lapsu virg. cap.* 5., & Nazianz. *Orat.* 40. *de Bapt.*

Quae in adultis, eadem prope omnia in infantibus Catechumenatu excepto servavit Ecclesia ad hunc diem: quaeque adulti ipsi per se, infantes praestant per Patrinos. Id moneo, infantibus in ipso Baptismo nomen imponi, quod Catechumeni non uno ubique tempore (nam varia fuit Ecclesiarum disciplina, uti ex Siricii *ep. ad Himer. cap.* 2., Cyrilli Hierosolym. *Praefatione ad Catech.*, Augustini *serm.* 213. *cap.* 7., & vulgato *Ordine Rom.*) sed semper ante Baptismum dabant. Novum nomen adsumebant Ethnici: Christianorum liberi ante Baptismum plerumque nullum habebant, ac si quod haberent, ut plurimum mutabant. Socrat. *lib.* 7. *cap.* 21., Gregor. Turonens. *lib* 8. *Hist. Franc. cap.* 22., Baronius *ad an.* 259. *n.* 11. Nomen saepe a Patrinis, saepissime a parentibus inditum: ac fere semper, quod aliquis SS. Martyrum gessisset. Euseb. *lib.* 7. *Hist. cap.* 25., Nicephor. *lib.* 6. *cap.* 23.

TITULUS III.

De Confirmatione.

CONfirmatio, quae & *Chrisma*, hoc est, *Unctio*, & *manuum Impositio*, & *Signaculum Domini* etiam appellatur, est Sacramentum, quo homini baptizato robur additur. Hujus Sacramenti materiam Sirmondus, Sambovius, aliique nonnulli esse ajunt manuum impositionem, cujus tantum fit mentio *Act. cap.* 8 *v.* 17., cujusque tantum saepe Patres meminere. Plerique D. Thomam sequuti materiam remotam statuunt oleum olivarum, & balsamum, de quo utroque Eugenius IV. in *Decret.*: proximam solam frontis unctionem, de qua passim Patres. At vero Theologorum non pauci utrumque ritum, puta, impositionem, & unctionem frontis materiam esse Confirmationis contendunt: quam sententiam collatis Latinorum, & Graecorum Patrum testimoniis late adstruit Jueninus *Diss.* 3. *q.* 2. *c.* 3. Quae de materia, eadem de forma disputatio est. Qui primam de materia Confirmationis opinionem tuentur, formam esse arbitrantur Orationem, qua Episcopus neophyto manus imponens invocat Spiritum Sanctum: qui secundam, verba haec, *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: qui tertiam, abeunt in diversa; sunt enim, qui Orationem illam aeque, ac descripta verba formam esse opinantur: sunt, qui in sola Oratione, quae mannum impositionem comitatur, positam sentiunt formam Sacramenti. Haec ad examen revocare, Theologorum est. Nonnulla, quae ad Historiam pertinent, mei muneris esse duco. Unctionem vel ab ipsis Apostolis adhibitam, contra Sirmondum contendit Libri, cujus titulus *Orthodoxus*, Auctor, qui sub nomine Petri Aurelii latet. Verum eam esse Apostolorum aetate recentiorem, docent Estius in *sent. lib.* 4. *dist.* 7. §. 7., & Pearson. *lect. in Act.* 5. *n.* 6., alii-

que. Certe prima ejus mentio apud Origenem in *Levit. Hom.* 9., ac Tertullianum *de Bapt. cap.* 7. Unctio, cujus meminit Origene antiquior Theophilus Antiochenus *ad Autolycum lib.* 1., videtur μεταφορικῶς accipienda. Porro Apostolos balsamo usos ad confirmandos fideles, memoriae proditum non est. Eos liquorem illum non adhibuisse, paupertas eorum haud obscuro argumento esse potest. Per quinque priora saecula non fuisse balsamum cum oleo commixtum, Graecorum, & Latinorum Patrum per id tempus silentio probatur. Fabiani Papae, qui III. saec. floruit, *Epistolam* 2. *ad Episcopos Orientales*, qua de balsamo habetur mentio, inter apocryphas habe. Sacerdotem Idolorum, qui sub Juliano Apostata, nempe saec. IV. balsamum memorat apud Gregorium Turonensem *de gloria Martyr. cap.* 41., Gregorius pro consuetudine aevi sui loquentem facit: quem loquendi modum boni Latinitatis Auctores non ignorarunt. Sane circa saec. VI. balsami usus primum videtur in Ecclesiam Latinam invectus; unde sub exitum ejus saeculi de balsamo loquuntur Gregorius Turonensis, & Gregorius M. in *Sacrament.*: tum Latinam Graeca Ecclesia imitata est. Apud Latinos inde usque ab antiquissimis temporibus sola frons ungitur: apud Graecos aures etiam, nares, & pectus, quorum meminit Cyrillus *Catech.* 3., ac porro oculi, & pedes, uti est in Rituali edito per Jacobum Goar. *p.* 356. Hoc Latinis convenit cum Graecis, quod hi aeque atque illi signo Crucis adhibitio inungant. Benedici chrisma vetus utriusque Ecclesiae disciplina est, de qua S. Basil. *de Sp. S. c.* 27., Cyril. Hierosolym. *Catech.* 3., & Gregor. M. in *Sacram.* Ejus disciplinae nullum in sacris Literis vestigium extare, sed per manus traditam, inquit Basilius: quumque ejus origo ignoretur, ab Apostolicis temporibus repetenda est ex regula Augustini *ep. ad Januar.* Quod *can.* 20. Concilii Toletani I. scriptum est, Episcopo licere *omni tempore* Chrisma conficere, satis probat, hodiernam de Chrismate in Coena Domini conficiendo disciplinam saeculo V. recentiorem esse: quumque ea in *Sacramentario* D. Gregorii memoretur, verosimile est, circa saeculum VII. primum institutam. Ex laudato hoc D. Gregorii testimonio, & Canone Toletano novum suppetit argumentum, quo pateat, secundam Fabiani P. Epistolam, qua conficere Chrisma quotannis in Coena Domini jubentur Episcopi, post saeculum VII. confictam. Denique Latinorum Chrisma ex oleo tantum, & balsamo constat. Graeci triginta quinque alias aromatum species addunt: quod ex eorum Euchologiis liquet. Quantum ad formam, Latini primum circa saeculum VIII., quo saeculo antiquus Ordo Romanus fortasse scriptus est, videntur usurpasse verba illa indicativa *Signo te*, *Confirmo te*; sed non ubique ante saec. XII.: quod ex Amalario, Alcuino, & Pontificalibus manifestum est. De Forma Graecorum non idem omnibus. V. Arcudium, Goarium, Sambovium, Natalem Alexandrum, Jueninum *q.* 3. *cap.* 2.

Confirmationis ordinarius minister est Episcopus. Non utar in hanc sententiam Eusebii P. epistola apud Gratianum *dist.* 5. *de Consecr. can.* 4.; namque ea certe νόθον olet. Luculentissima prostant rei, quae agitur, testimonia Innocentii I. *ad Decent. cap.* 3., Gregorii M. *lib.* 3. *ep.* 9. *ad Januar.*, & Concilii Tridentini *sess.* 7. *de Confirm. can.* 3. Quae Haeretici objectant, egregie praeter ceteros expendit, ac rejicit Juenin. *diss.* 3. *de Confirm. q.* 5. *art.* 2. Presbyter etiam quandoque in Occidente extra ordinem confirmavit, & confirmat adhuc extra ordinem in Oriente. Nullibi apud Latinos Presbyteri ante Gregorium M. confirmaverant: primum in Sardinia ex indulgentia Gregorii extra ordinem confirmarunt. S. Gregor.
lib.

lib. 3. *ep.* 26. Sed ante saeculum IX. ubique apud Latinos confirmare desierunt; namque eo saeculo sub Nicolao I. Latinis vitio datum a Graecis, quod confirmare per eos Presbyteris non liceret: quod haud negarunt Latini. Flodoardus *lib.* 3. *Hist. Rhem. cap.* 7., Ratramnus *lib.* 4. *contra opposita Graecor. c.* 7. Num ab eo saec. ad hunc diem Presbyteri unquam cum Romani Pontificis venia confirmarint, omnino non liquet. Presbyteris apud Graecos aetate Chrysostomi non dum factam confirmandi copiam, ipse Chrysostomus non obscure tradit *Hom.* 18. *in act.*: verum eos ante Photianum schisma, quod incidit in saeculum VIII., jam coepisse confirmare, encyclica Photii ad Patriarchas Orientis Epistola supponit. Num Orientales Presbyteri confirmarint, confirmentque per abusum, nec ne, quaeritur. Si quis velit rem hanc recte nosse adeat Lucae Holstenii *Dissertationem de Ministro Confirmationis apud Graecos*, & Juenini *Diss.* 3. *de confirm. art.* 2. §. 3. Nec confirmasse olim, neque nunc confirmare per abusum, duo maxime monstrant. Unum est, quod in calce Florentini Concilii scriptum est, inter multas quaestiones ab Eugenio IV. propositas Graecis hanc fuisse, *quare Pontifices non inungerent sacro Chrismate, sed Sacerdotes, quum hoc Pontificibus sit datum*: hanc autem, ut & alia Mytylinensem Episcopum *Canonice, legitimeque dissolvisse*: quo verbo Graecorum consuetudinem haud fuisse ab Eugenio improbatam, patet. Alterum est, a veri specie longissime abesse, si Orientalium consuetudo Romanae Ecclesiae non probaretur, passuram hanc, tot gentes mori non confirmatas. Obicem unum, qui in Libris Decretalium occurrit, amovebo. Innocentius III. in *cap.* 4. *de consuet.* Presbyteros, qui *apud Constantinopolim* per abusum confirmabant, confirmare in posterum vetat. At vero loquitur Innocentius de Parochis *Latinis*, qui eo tempore Constantinopoli erant. In literis ad Lucium, quem sibi Vicarium constituerat in ea urbe, ita legitur in tertia Collectione apud A. Augus., *Mandamus, quatenus omnibus Latinis Presbyteris apud Constantinopolim constitutis districte prohibeas* &c.; sed τὸ *Latinis* Raymundus omisit. V. de hac re Lup. *diss. de VIII. Syn. gen. cap.* 5.

Baptizati tantum homines confirmantur; qui enim fieri potest, ut adolescat, qui nondum est natus? Presbyterum quendam nomine Scotum, qui non baptizatis recte posse manus imponi docebat, Zacharias P. suis ad S. Bonifacium literis damnavit. Ubi Eliberitani Concilii vis stetit, iis, qui post Baptismum flagitiosam vitam vixere, ac tandem in vitae angustiis positi Confirmationem petebant, denegatum hoc Sacramentum, ex *can.* 39. ejusdem Concilii colligit Albaspinaeus, quem Jueninus sequitur *q.* 6. *cap.* 2. Olim in utraque Ecclesia jejunos jejunis dedisse Confirmationem, id probat, quod habent Euchologia Graecorum, & Sacramentarium D. Gregorii, confirmatis Eucharistiam continuo datam. Eandem fuisse saeculi XI. ac XII. disciplinam, testes sunt Gratianus in *Decreto can.* 6. *de Consecr. dist.* 5., & Petrus Lombardus *tit. de Confirmat.* Sed jam aetate D. Thomae coeperat oblanguere, uti Thomas ipse testatur 3. *p. q.* 72. art. 12. *ad* 2. Eam restituere conati sunt posteriorum temporum Canones, ejusque admonendos fideles, inquit Concilii Tridentini Catechismus.

Diu Baptismum proxime excepit Confirmatio. Tertullian. *de Bapt. cap.* 7., Synodus Laodicaena *can.* 48. Igitur idem fuit olim utriusque Sacramenti conferendi tempus, ac locus idem. Hunc morem Graeci adhuc servant. Jac. Goar. *not. ad Rituale p.* 367. Ab eo recesserunt Latini; sed quo primum tempore, obscurum est. Quum coepit rarescere Babtismus adultorum, vide-

videtur coepisse Confirmatio a Baptismo seiungi, ac praestare visum est, baptizatos confirmari, quum quod agerent, intelligere per aetatem liceat, quam infantes, atque omnino expertes rationis.

Ritus, qui Confirmationem praeeunt, hi sunt. Confirmandi offeruntur a Patrinis, quorum in *Sacramentario* Gregorii M., & antiquo *Ordine Romano* habetur mentio. Proprios Confirmationis Patrinos adhibuit Ecclesia, quum Confirmatio dari seorsim a Baptismo coepta est. Hinc factum, ut apud antiquiores Patres soli occurrant Patrini baptizandorum. Sed fere eadem de utroque Patrinorum genere cauta sunt. Confirmandi frontis sordes eluere debent, decidentesque in frontem capillos tondere. Synodus Aquensis *an.* 1585. Si quis turpe, aut ridiculum, nec dignum Christiano homine nomen gerat, aliud in Confirmationis Sacramento nomen eum adsumere, alicubi mos fuit. S. Carolus in Concil. Mediolanensi V. Ritus, qui Confirmationem sequuntur, hi sunt. Episcopus confirmato alapam impingit. Ejus alapae nulla apud eos mentio, qui saeculo IX. ac X. de Ecclesiasticis Officiis scripsere. Fortasse primus Durantus Mimatensis Episcopus eam mememoravit. Ejus mysteria aperit S. Carolus in suis *Instruct. de Sacram. Confirm. p.* 4. *Act. Eccl. Mediolanens.* Episcopus confirmato pacem impertitur, uti est in Ordine Romano, & Catechismo Concilii Tridentini. Olim prae Chrismatis reverentia confirmatorum frontes circumligabantur *bandellis*, hoc est, victis lineis, quas usque ad saecul. XII. per dies septem nunquam deponebant. Ordo Roman., & Hugo a S. Victore *lib.* 2. *de Sacram. p.* 7. *cap.* 7. Deinde in nonnullis Ecclesiis obtinuit, ut per triduum gererentur. Synodus Senonensis *an.* 1514. Tandem in plerisque Ecclesiis victarum usus omnino sublatus est, & satis visum, frontes bombyce diligenter abstergeri.

TITULUS IV.

De Eucharistia.

QUod Graecis *Eucharistia*, Latinis est *gratiarum actio*: factumque nomen ex eo, quod ab Evangelistis memoriae proditum est, Christum, quum hoc Sacramentum instituit, Deo gratias egisse. *Communionis* nomine, quo appellari passim solet, duo significantur, fidelium communio cum Christo, & vinculum caritatis, quo fideles de communi cibo participantes arctissime continentur inter se. Est signum sensibile Corporis, & Sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. Materia est panis triticeus, & vinum de vite. Eugen. in *Decret.* Latini azymo pane, Graeci utuntur fermentato. Latinae Ecclesiae consuetudinem sequuntur Maronitae, atque Armenii. Sed quo proprie tempore de ceterorum Orientalium more desciverint, definiri omnino non potest. Bona *rer. liturg. cap.* 23. Num Latini azymo semper usi sint, quaeritur. Nichetes Archiepiscopus Nicomediae *Dial.* 3. *Spicilegii tom.* 13. *p.* 133. tradidit, Melchiadem, ac Siricium Pontifices fermentum instituisse apud Latinos. Halensis, D. Thomae, Scoti, aliorumque nonnullorum Scholasticorum opinio est, Graecos pariter, ac Latinos azymo usos usque ad haeresim Ebionitarum, quae *an. Chr.* 74. erupit: ubi vero Ebionitae antiqua legalia simul cum Evangelio servanda esse contendentes adhibere azymum coeperunt, Latinos & Graecos, ne imitari haereticos viderentur, fermentum insti-

ſtituiſſe: tandem ea haereſi extincta Latinos ad azymum rediiſſe: Graecos in fermenti uſu perſtitiſſe. Sirmondus *Diſquiſ. de Azymo* docet, fermenti uſum a Chriſto ad ſaec. IX. in Latina Eccleſia ſtetiſſe: tum eo tempore, quod medium inter Photianum Schiſma, & Michaelem Cerularium decurrit, puta inter *an.* circiter 886., & *an.* 1053. uſum azymi in Latinam Eccleſiam invectum. Late contra Sirmondum diſputant Lupus *tom.* 4. *Schol. diſſert. de actis Leonis IX. cap.* 7., & Mabillonius *præfat. ad ſæc. III. Benedict.* & *diſſert. de Azymo, & Fermentato*, atque ab ipſis Eccleſiae primordiis Latinos azymo pane celebraſſe myſteria opinantur. Poſtremo acerrimi judicii vir Cardinalis Bona *loc. cit.* multis contendit, Latinos per novem, aut octo ſaltem Eccleſiae ſaecula nullum poſuiſſe diſcrimen inter azymum, & fermentatum, atque alicubi azymum, alicubi fermentatum etiam adhibuiſſe. Res haec tranſigi paucis non poteſt: dicam tamen de ea pro inſtituto meo nonnulla. Quod de Melchiade, ac Siricio inquit primae opinionis Auctor, eſt id quidem *in Pontificali* Damaſi de iis Pontificibus traditum; at ſubleſtam eſſe ejus libri fidem, Critici ſat norunt. Quod occaſione haereſis Ebionitarum factum affirmant ſecundae opinionis Auctores, id eorum, qui per X. priora ſaecula ſcripſerunt, ſilentio refutatur. Sirmondo graviter obſtat Rabanus Maurus qui *an.* 856. obiit *lib.* 1. *de inſtit. Cleric. cap.* 21., *Panem infermentatum ſanctificare oportet*: itemque Leo IX., qui ſub initium ſaec. XI. Pontificatum gerebat, *ep.* 1. adverſus Cerularium, & Leonem Acridae Antiſtitem. *Ecce jam poſt mille ac ferme viginti a morte Salvatoris noſtri annos incipit per vos doceri Romana Eccleſia, qualiter memoria ejuſdem ſit recolenda*. Novitatis accuſabant Graeci ſchiſmatici Latinam Eccleſiam, quod Dominicae paſſionis memoriam azymis recoleret. Contra Leo IX. vetuſtiſſimum eſſe ſcribit uſum azymorum. Labi quidem poterat Leo in re, quae facti erat; at quis veroſimile credat, eum ſic turpiter lapſum, ut eſſe antiquiſſimum jactaret, quod tempore inter Photium, ac Cerularium interjecto primum inſtituit Eccleſia Latina? Scriptorem Rabano Mauro antiquiorem laudo neminem, quod nemo ſit, qui recte in eam rem laudari queat, uti a Cardinali Bona demonſtratum eſt. Satius eſt igitur cum Cardinali Bona ſentire. Et ſane primis Eccleſiae ſaeculis fideles ſibi a perſequutoribus metuentes in cryptas, & privatas domos ſæpe ex improviſo conveniebant ſacra myſteria celebraturi: veroſimile eſt autem, conſecratum plerumque per id tempus fermentatum panem, cujus ſemper copia erat, quum contra azymus praeſto eſſe ut plurimum non poſſet. Porro Tertullianus *lib.* 2. *ad uxor. cap.* 5., & Ambroſius *lib.* 4. *de Sacram. cap.* 4. Euchariſticum panem non alium fuiſſe ajunt, quam panem in communi hominum conſuetudine poſitum, qualis certe fermentatus fuit. Multo luculentius idem probatur teſtimonio Innocentii I. *ep. ad Decent. cap.* 5., ubi Euchariſticum panem *fermentum* appellat: quem Innocentii locum praeclare in ſuam ſententiam expendit Bona *d. c.* §. 16. Ad haec quoniam per octo ſaltem priora Eccleſiae ſaecula omnes prope Latini Patres ſic de Euchariſtico pane loquuntur, ut ne verbo quidem fuiſſe eum aut azymum, aut fermentatum indigitent, id argumento eſt plane maximo, nullam iis ſaeculis factam in Eccleſiis Occidentalibus de azymo, ac fermentato legem, & alias azymo, alias fermentato uſas pro diverſa temporum ratione. Haec de Latinis. At vero Graecos ſemper fermentato uſos, vero proximum videtur. V. Juenin *art.* 4. §. 4. Quoniam autem azymus panis, & fermentatus re ipſa non differunt, & azymum, & fermentatum rectiſſime conſecrari, non ambigitur: idque diſerte Florentina Synodus definivit. Eſt id ex eo genere rerum, quod *liberas*

ras habet observationes, uti ajebat Augustinus *ep.* 118. *ad Januar.*; unicuique tamen est propria Ecclesiae suae consuetudo servanda: quod in laudata Synodo Florentina expressum est. At vero *an. Chr.* 105?. Michael Cerularius Constantinopolitanus Patriarcha duabus Epistolis, altera ad Johannem Tranensem in Apulia Episcopum, altera ad Petrum Patriarcham Antiochenum data, & peccare Latinos, quod azymum consecrarent, & Latinorum consecrationem non valere, multis argumentis adstruere conatus est. Sed insano, atque impio homini magnis animis restitere Leo IX. perlegantis Epistola, & Cardinalis Humbertus Silvae candidae Episcopus praeclaro Dialogo, cujus exemplar ad calcem Tomi 11 Annalium Baronius descripsit. Panem prioribus formidolosis Ecclesiae temporibus, cujuscumque molis, ac figurae esset, consecrari, factumque in partes tribui inter fideles consuevisse, res ipsa docet: tum pace Ecclesiae data in modum coronae compactum, Epiphanius in *Ancorato n.* 57., Caesarius Nazianzeni frater *Dial.* 3. *de Fid. Cath. interrog.* 169. Gregorius M. *lib.* 4. *Dialog. cap* 55., & antiquorum picturae, quae extant in priscis Codicibus MSS. ac veterum Ecclesiarum parietibus, ostendunt. Hinc Severo Alexandrino in *Ordine Missae* hostia *circulus* appellatur. Hostias primum cruce, ac nomine Jesu Christi tum aliis characteribus signatas, belle tradit Bona *d. c.* 6. 18. & 19. De forma panis apud Graecos vide Allatium *lib.* 3. *de consens. Oriental., & Occidental. Eccl. cap.* 15. *num.* 18. Vino aliquantulum aquae admiscentur: quae vetus est utriusque Ecclesiae disciplina, cujus originem ab ipso Christo Patres repetiere. Tridentin. *sess.* 12. *cap.* 7. Dixi, *aliquantulum*; namque Ecclesiasticum praeceptum est, ut multo plus vini, quam aquae calici infundatur, *cap.* 13. *de celebr. Miss. Eugen. IV. in Decret.* cujus praecepti rationes multae sunt; praecipua vero haec, quam adferunt Patrum nonnulli, aqua fidelem populum, vino Christum ipsum referri: decere autem, multo apertius Christum referri, quam populum. Formam, qua consecratur panis, verba haec esse, *Hoc est corpus meum*: formam, qua consecratur Calix, esse haec, *Hic est Calix Sanguinis mei novi, & aeterni Testamenti, mysterium Fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: quibus iisdem verbis Christus Eucharistiam in ultima coena consecravit, Patrum & Conciliorum testimoniis docemur, quae congessit Jueninus *q.* 3. *de Euch.* Num in forma, qua consecratur Calix, priora tantum verba, *Hic est Calix Sanguinis mei*, an ea etiam, quae sequuntur, ad vim Sacramenti pertineant, vetus quaestio est, quae Scholasticos exercet, quos adi.

Venio ad Ministrum. Eucharistiae ratio duplex, aut enim tanquam Sacramentum, aut tanquam Sacrificium spectatur. Et Sacramentum esse, & Sacrificium, certa fide apud Catholicos constat. Sacrificii Minister Eucharistiam conficit, seu consecrat: Eucharistiae, uti est Sacramentum, Minister etiam est, qui eam dispensat. Eucharistiam conficiunt Sacerdotes soli. Trident. *sess.* 22. *can.* 2. Num plures simul conficere Eucharistiam possint, a veteribus Scholasticis disputatum, eosque antiquitatis ignoratio transversos egit. Id olim in Latina Ecclesia factum: fieri id adhuc in Graeca, exploratissimum est: eumque ritum sedulo enarrat Morin. *de SS. ordin. p.* 3. *exerc.* 8. *c.* 1. Desiisse eum morem apud Latinos, suspicatur Bona *rer. liturg. lib.* 1. *c.* 18. maxime ex eo, quod constitutis, lateque fusis Ordinibus Mendicantium, ac mire auctis Missarum oneribus, Sacerdotes singulos singulis diebus privatim celebrare opus fuit. Sed veteris tamen consuetudinis vestigia in Presbyterorum, atque Episcoporum Ordinationibus supersunt apud nos. Eucharistiam dispensant jure ordinario soli Episcopi, & Sacerdotes. Spectat huc verbum illud

illud Pauli 1. *ad Corinth.* 4, *Sic nos* (Episcopos, & Sacerdotes) *existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriororum Dei*, hoc est, Sacramentorum, ac praesertim Eucharistiae, quae inter mysteria praecipuum est. Quod vero solos Episcopos, & Parochos jure Ordinario Sacramentorum administratores esse, Tridentina Synodus inquit *sess.* 24. *cap.* 13. *de Ref.*, consectaneum est, non omnibus Presbyteris, sed iis tantum, qui *proprii* dicuntur, dispensandae Eucharistiae ordinarium jus esse. Hinc Religiosos, qui sine speciali Parochorum venia *Clericis, aut laicis Sacramentum Eucharistiae ministrare praesumserint*, ipso jure excommunicatos, nec nisi a Summo Pontifice absolvendos pronunciat *Clementina* 2. *de privileg.* Sed postquam in Ecclesiis Religiosorum, aliisve Sacellis publice celebrari Missae coeperunt, inductum est, ut vel sine speciali Parochorum venia Religiosi, & Presbyteri omnes darent Communionem, quae quodammodo Sacrificii pars est: sicque ad solam Paschalem Communionem, & Viaticum jus Parochorum redactum est. Extra ordinem Diaconi in utraque Ecclesia dispensatores Eucharistiae fuerunt: & in Latina quidem si necessitas urgeret, atque abesset Presbyter, aut juberet, uti Auctor *Const. lib.* 8. *cap.* 28., & Concil. Carth. IV. *can.* 38; in Graeca autem praesente etiam Presbytero, & specialiter non jubente; id enim eis licebat ex generali mandato: quod passim colligunt ex *can.* 18. Nicaeni I. Inter Corpus, & Sanguinem Christi ab antiquis Canonibus non distingui, advertit Jueninus *q.* 5. *cap.* 2. *art.* 1.: tum D. Thomae testimonium laudans ex 3. *p. q.* 82. *art.* 3. monet, saec. XIII. apud Occidentales invaluisse, ut, quum de solo ageretur Corpore, necessitatis, & absentiae, aut jussus Presbyteri ratio haberetur. At obstare videtur Juenino *can* 38. Concilii Carthaginiensis IV. *Ut Diaconus praesente presbytero Eucharistiam Corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget*: itemque *can* 15. Arelatensis II., *Diaconus Corpus Christi praesente Presbytero tradere non praesumat*. Certe Sanguinis Christi dispensatio magis proprie ad Diaconos spectabat; unde Cyprianus *lib. de lapsis*, *Ubi vero*, ait, *solennibus adimpletis Calicem Diaconus offerre praesentibus coepit*. Laudati Canones abrogati non sunt. Olim Minores quoque Clerici, & vero etiam laici, si quando Presbyteri, ac Diaconi copia non esset, & aut persequutio desaeviret, aut summa alia urgeret caussa, Eucharistiam dedere, quod ex Martyrologiis Bedae, Adonis, Usuardi, ubi de S. Tharsitio Acolytho agitur, & Eusebio *lib.* 6. *hist. c.* 44., compertum est. Quin prioribus formidolosis Ecclesiae temporibus mos fuit, ut laici consecratum panem in suas ipsi domos deferrent, eoque singulis diebus clam sumto se se instruerent contra Tyrannos: cujus moris testem do Tertullianum *lib.* 2. *ad uxor. cap.* 5.

Nunc de iis, qui suscipere Eucharistiam possunt. *Parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Eucharistiae communionem*, Tridentina Synodus docet *sess.* 21. *cap.* 4.; haud tamen esse damnandam *antiquitatem* (quod heterodoxorum nonnulli faciebant) *si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit; ut enim* (addit) *sanctissimi illi Patres sui facti probabilem caussam pro illius temporis ratione habuerunt: ita certe eos nulla salutis necessitate fecisse, sine controversia credendum est*. Et Latinos quidem ad XI. usque saeculum infantibus baptizatis, confirmatisque Eucharistiam dedisse, habes apud Cyprianum *lib. de lapsis*, Augustinum *ep.* 23. *ad Bonifac.*, & *lib.* 1. *de peccator. merit. cap.* 20., & *serm.* 8. *de verbis Apost*, Innocentium P. *ad PP. Conc. Milev. ep.* 93. inter Epistolas Augusti-

ſtini (a), Gregorium M. in *Sacramen. tit. de Sabbat. ſanct.*, antiquum Ordinem Romanum, Auctorem *lib. de Officiis* Carolo M. aequalem, quem dicunt Alcuinum, *cap. de Sabbat. ſanct.*, Ugonem a S. Victore qui obiiſſe perhibetur circa *an.* 1046. *lib.* 1. *de Sacram. cap.* 20., & Radulphum Ardentem ſaeculi XI. ſcriptorem *ferm. in die Paſchae de Euchariſtiae neceſſitate*. Sed deſinere jam coepiſſe aevo ſuo veterem morem, Hugo tradit. Idem ab antiquiſſimis temporibus obtinuiſſe, & nunc quoque obtinere apud Graecos, Auctor Conſt. *lib.* 8. *c.* 12. & 13., Auctor *lib. de Eccl. Hierarch. c.* 5. 6. 11. & omnia eorum Euchologia commonſtrant. Adi Arcudium *lib.* 3. *de Sacram. Euch. cap.* 11. Nec ſolum infantes mox quum fuerant baptizati, ſed & omnes innocentes pueri quum in Oriente, & maxime Conſtantinopoli, tum in Occidente, & maxime in Gallia Euchariſtiae participes facti, ſi quando multae ſupereſſent particulae Corporis Chriſti. Gregor. Turon. *lib.* 1. *de gloria Martyr. cap.* 10., Evagr. *lib.* 4. *Hiſt. Eccl. cap.* 35. Nicephor. Calliſt. *lib.* 17. *cap.* 25., & Concil. Matiſconenſe II. *can.* 6. Id primum Patres Concilii Turonenſis III. *cap.* 19. ne *indiſcrete* fieret, vetuere: deinde Odo Pariſienſis Epiſcopus, qui floruit ſaec. XII., vetuit omnino in Statutis Synodalibus *cap.* 39. *Communium praeceptorum Amentibus, quaecumque ſunt pietatis, conferenda*, Arauſicani Patres ajunt *can.* 18. Idem quoque habes in Concilio Carthagin. IV. *can.* 76. Si igitur ſalva Sacramenti reverentia dari Euchariſtia poterat, amentibus vita periclitantibus non denegabatur. At jamdiu ita fert oonſuetudo, ut quos ratio prorſus deſtituit, iis Euchariſtia non detur. Reis capite damnatis denegatam per quatuor priora Eccleſiae ſaecula Euchariſtiam, probari hoc argumento poteſt, quod per idem tempus graviorum quorundam ſcelerum rei ne ipſa quidem Sacramentali abſolutione donarentur, ſi eam in extremis anguſtiis poſiti repoſcerent: qua de re inferius. Ab antiqua ſeveritate diſceſſerunt Itali, ac Germani: at Hiſpani tamen, & Galli reis ultimo ſupplicio damnatis negant adhuc Communionem: qua de re Jueninus *q.* 6. *cap.* 4. Olim quum in Orientali, tum in Occidentali Eccleſia Euchariſtiam Energumenis negatam, id argumento eſt, quod iî in utraque Eccleſia Sacrificio intereſſe prohiberentur. V. *can. Apoſtolicum* 78., *cap.* 7. *lib.* 8. *Conſt.*, Chryſoſt. *Hom.* 3. *de incomprenſibili natura Dei*, Auctorem *lib. de Eccl. Hierarch. cap.* 3., & Concilium Eliberit. *can.* 28., & 29. Ea tantum ſpecies excipiebatur, ſi vita periclitarentur. Conc. Elib. *can.* 37. At ſaec. V. coepit alicubi in Occidente Energumenis Euchariſtia dari, etiamſi nullum eſſet vitae periculum, dum tamen *de purgatione ſua curarent, & ſe traderent ſolicitudini Clericorum*, de qua dictum *lib.* 1., *monitiſque obtemperarent*, quae verba ſunt Concilii Arauſicani I. *can.* 14. Eandem diſciplinam Orientales etiam nonnulli ſervarunt; ſed erat tamen ea in Oriente praeter Canones, uti intelligere eſt ex Caſſiano *collat.* 7. *cap.* 29., & 30. Tandem aevo D. Thomae Energumeni eodem cum amentibus jure cenſiti ſunt in Occidente: ſicque ad Communionem admiſſi, ſi quando rationis compotes fierent. Conſtat id ex D. Thoma 3. *p. q.* 80. *art.* 9. Mortui

---

(a) *Auguſtini, & Innocentii P. loca, quibus id non obſcure videtur tradi, Euchariſtiam vel ipſis infantibus neceſſariam eſſe ad ſalutem, Theologorum Catholicorum exercent ingenia, quod deſcriptae Tridentinorum Patrum ſententiae adverſentur. Sed diſſentientes in ſpeciem Eccleſiae Patres perbelle componit doctiſſimus Cardinalis Bona rer. liturg. lib. 2. cap. 19., quem per ſummam invidiam ridet Binghamus Orig. lib. 15. cap. 4. § 7.*

tui suscipere Eucharistiam non possunt, qui enim fieri potest, ut *accipiat*, & *comedat* secundum Christi verbum, qui mortuus est? Aliquando in Ecclesias nonnullas Africanas, Gallicas, & Graecas pia simplicitas morem invexit dandae mortuis Eucharistiae, quumprimis poenitentibus, qui non sumta ea decesserant: quod ita illi reconciliari Ecclesiae viderentur. Verum id fieri vetitum *can.* 6. Concilii Carth. III., *can.* 12. Antissiodorensis, & *can.* 83. Trullani. Alius porro usus apud Graecos, ac Latinos olim invaluit, nempe consepeliendae cum mortuis Eucharistiae: quod a D. Basilio, ac D. Benedicto re ipsa probatum, narrant *vitae Basilii* Scriptor, quem faciunt Amphilochium, & Gregor. M. *lib.* 2. *Dial.* 24. Idem est apud Amalarium *de Div. Off. lib.* 4. *cap.* 42. In *vita* etiam *S. Othmari lib.* 2. *c.* 3. apud Surium *die* 16. *Novembr.* multas *panis rotulas*, *quae vulgo oblatae dicuntur*, cum corpore S. Othmari reconditas, scriptum est. Denique hoc idem suo tempore passim factum, testatur Balsamon in *d. can.* 83. Trullani. Amphilochii, Gregorii, atque Amalarii auctoritas, & hoc plus diutinus, ac late patens ejus rei usus facit, ne adsentiar iis, qui id praeter Canones, ac per superstitionem factum contendunt. Potuit id in eum finem induci, ut ita superstitioso gentium ritui, quae defunctorum ori obolum Charonti pendendum imponebant, castus ritus opponeretur. Sed id Ecclesia praecipuum habuit, ut Eucharistia pectori defunctorum imposita consuleretur quieti cadaverum, quae, quod extra Ecclesiam conderentur, non raro ab immundis spiritibus vexabantur: quae conjectura est Balsamonis, quam mire confirmat Gregorius M. *loc. cit.*, ubi Monachi cujusdam corpus pectori imposita Eucharistia recondi jussisse D. Benedictum inquit, quod illud terra defossum bis projecisset. Sed cadaveribus sepeliri intra Ecclesiam coeptis, desuevit tandem is ritus.

Reliqua ad Eucharistiam spectantia, uti Sacramentum, atque uti Sacrificium est, persequamur. Multa Eucharistiae, uti Sacramentum est, nomina dedi initio hujus tituli: nunc ajo, multa etiam ejus pro ratione Sacrificii nomina esse; nam *Collecta*, *Dominicum*, *Agenda*, *Communio*, *Oblatio*, & *Missa* a Latinis: a Graecis autem *Liturgia*, *Mystagogia*, *Synaxis*, *Telete*, *Anaphora*, *Prosphora*, & *Oeconomia* nuncupatur. *Collectae* nomen late sumtum quemlibet solennem fidelium conventum designat apud Hieronym. *in Epitaph. Paulae*: passim apud Ecclesiasticos Scriptores Sacrificium est, quod maxime Sacrificii caussa in unum colligantur fideles. *Dominicum* Latinis est & domus Domini, ubi Sacrificium celebratur, & Sacrificium ipsum, quod inter Divina, quae in Ecclesia peraguntur, Officia, id maximum & praecipuum est ex ipsius Domini institutione. *Agenda* femin. gen., ac sing. num., uti rectissime Bona *rer. liturg. lib.* 1. *cap.* 3., ab *agendo*: eaque vox est ab Ecclesiasticis auctoribus procusa imitatione profanorum, quibus *facere* interdum est *sacrificare*. *Communionis* nomine plerumque Sacramentum Eucharistiae, quandoque etiam ipsum Sacrificium significatur, quo fideles Corporis, ac Sanguinis Christi participes fiunt. Damascen. *lib.* 4. *de Fid. orthod. cap.* 14. *Oblatio* ab *offerendo*, quod saepe in libris Patrum perinde est ac sacrificare, quod est hostiam offerre. Usitatissimum est nomen *Missa*, quod non Hebraicum, aut Graecum, aliusve idiomatis, sed omnino Latinum esse, multis docet Bona *cap.* 1. a *mittendo*; sed num a mittendis, seu transmittendis per Sacerdotem populi precibus, atque oblationibus ad Deum, an a mittendo, seu dimittendo populo ea formula, quam Diaconus recitabat, *Ite, missa est*, non liquet. Posterior explicatio vero propior est. Primum

mum Catechumeni, tum fidelis populus universus solenni formula dimittebatur: unde apud Ecclesiasticos *Missa Catechumenorum*, & *Missa Fidelium*. *Liturgia* latine redditur publicum ministerium: *Mystagogia* arcana actio. Quod patebat fidelibus, paganos, Catechumenos, ac Poenitentes latebat: *Synaxis* proprie est fidelium cum Deo conjunctio, & communio: *Telete* initiatio, consecratio, perfectio: *Anaphora* elevatio, seu sursum elatio, & Hesychio interprete supplicatio: *Prosphora* oblatio: *Oeconomia* autem provida rei administratio: quae quum in omnibus Dei operibus, tum maxime in mysterio Incarnationis, & institutione Eucharistiae elucet: quae causa est, cur Patres de utroque hoc Divino opere disserentes eam vocem persaepe usurpent. Sunt alia Latinorum, Graecorumque vocabula, quibus Sacrificium hoc significatur. Ea congerunt, atque enarrant Vicecomes, Durandus, Raynaudus, aliique. Id Sacramento, & Sacrificio commune est, ut omnes communicent nisi omnino jejuni. Nullum quidem extat de hac re Divinum praeceptum: quin Christum Apostolis suis jam coenatis Eucharistiam dedisse, scriptum est apud Evangelistas; at quum ita ferat vetus universae Ecclesiae consuetudo, cujus initium ignoratur, ab Apostolico praecepto repetenda est ex protrita Augustini regula in *ep.* 118. *ad Januar.*: quumque Paulus 1. *ad Cor.* 11. *v.* 34. de iis agens, qui Eucharistiam cum profanis cibis miscebant, dixerit, *Cetera, quum venero, disponam*, hinc conficit *loc. cit.* Augustinus, primum Apostolos de hoc jejunio legem jussisse. Neque contrarium Christi factum Apostolos quidquam commovit; namque is triginta annos natus baptizatus est; nemo autem licere sibi dicet, Baptismum ad id tempus differre. Multa Christus fecit, ut postulare temporum, & locorum rationes videbantur, quorum ut aequius melius constituendorum potestatem Apostolis concessit: quod argumentum persequuntur Cyprianus *ep.* 63., & Augustinus *ibid.* Quod de antiquis Eremitis D. Bernardus memoriae prodidit *de Passione Domini cap.* 42., eos quandoque jam pransos Missarum solennia celebrasse; id piae eorum simplicitati tribuendum: quodque Concilium Carth. III. *can.* 29. ait, licere feria 5. in Coena Domini Sacramenta altaris a non jejunis celebrari; id *fortasse ob aliquas in iis locis occasiones Ecclesiae utiles* relaxato jure communi a Patribus Carthaginiensibus cautum, uti loquuntur Patres Concilii VI. in Trullo *can.* 29., ut proinde trahi in exemplum non possit. Et in Alexandrinis quidem, Africanis, aliisque Ecclesiis more receptum, ut feria 5. post epulum celebraretur, narrant Augustinus *ep.* 118. *ad Januar.*, & Sozomenus *lib.* 7. *c.* 19. Sed *in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis a jure vel Ecclesia concesso, vel admisso*, uti Constantiense Concilium loquitur *sess.* 13., jejunium remittitur. Haec late proposita vide in Missali Romano, & in libris Theologorum. Hoc Sacramentum, & Sacrificium distant, quod qui Eucharistiam conficiunt, eam illi sub duplici specie panis & vini sumunt: alii sub sola specie panis. At ab Ecclesiae primordiis ad saeculum XII. fideles etiam laicos in publicis conventibus sub utraque specie communicasse, probant Paulus Apostolus 1. *ad Cor.* 11., Justinus Martyr. *Apolog.* 2., Cyprianus *lib. de laps.*, Cyrillus *Catech.* 5., Chrysostomus *Hom.* 83. *in Matth.*, & *serm.* 1. *de jejunio*, Leo I. *serm.* 4. *in Quadrag.*, Gelasius I. apud Gratian. *can.* 12. *de consecr. dist.* 2., Ordo Romanus *tit. qualiter celebr. sit Officium Missae*, & D. Thomas 3. *p. q.* 86. *art.* 12., ex quo loco, habes vel post saec. XII. non ubique in Occidente veterem morem desiisse: in Oriente tamen stat adhuc. Id autem Ecclesia ratum semper habuit, nullum extare praeceptum Divinum, quo laici

laici, & Clerici non sacrificantes utramque speciem sumere compellantur. Id ut probent Jueninus, aliique multi, hoc maxime utuntur argumento, infantibus recens baptizatis diu Latinos Eucharistiam sub sola sanguinis specie administrasse, & administrare adhuc Graecos. At vero quod de Latinis ajunt, id perpetuum non fuit; Cyprianus enim *de lapsis p. 90. edit. Amstelod.* non obscure supponit, datum infantibus *cibum*, *& poculum Domini*: ut Ordo tamen Romanus solum meminit *Corpus Christi*; ac praeterea Jobius Monachus saeculi VI. scriptor *de Verbi incarnatione lib. 3. cap.* 18. solum *Christi sanguinem pretiosum*: unde facile est intelligere, aliquando vinum solum, aliquando panem solum, aliquando etiam utrumque infantibus oblatum: quod nullum fuisse de utraque specie Divinum praeceptum evincit. Porro panis particulas, quae supererant, inter innocentes pueros divisas, ex Gregorio Turonensi, Evagrio, & Nicephoro exploratum est. Ad haec infirmi sub sola panis specie ut plurimum communicabant, uti Serapionem, & S. Ambrosium jam agentes animam communicasse, tradunt Dionysius Alexandrin. *ep. ad Fab. Antiochen.* apud Euseb. *lib. 6. c.* 44., & Paulinus in *vita Ambrosii*. Et sane servari Eucharistiam ad infirmorum communionem, vetus est Ecclesiae disciplina; at de pane tantum servando Canones loquuntur, nam facile corrumpitur vinum: quod ex modis servandae pro communione infirmorum Eucharistiae luculenter apparet; aut enim capsula inclusa servabatur in Secretario, Altarive sive Principali, sive Speciali, de quo Durandus *Rational. lib.* 1. *cap.* 2., aut vasculo sive in turris, sive in columbae speciem elaborato pone majus altare ad summum Basilicae parietem suspenso non supposita ara. Gregor. Turonens. *lib.* 1. *Miraculor. c.* 86., Synodus Constantinop. sub Menna *an.* 536. *act.* 5. V. Mabillon. *Comm. ad Ordin. Rom. p.* 139. Calicis, quum de hac re agitur, nusquam mentio in Ecclesiasticis monumentis. Quod si vero statim post Missam deferri ad infirmos viaticum (a) deberet, quod interdum contingebat, tum eos sub utraque specie communicasse, non ambigitur. S. Exuperium Tolosanum Episcopum *Corpus Domini in canistro vimineo*, *sanguinem in vitro* ad infirmos deferre solitum, Hieronymus scribit *ad Rusticum*: & MS. Codex S. Remigii apud Menardum *not. ad Sacrament. S. Gregor. p.* 380., ubi de communione infirmorum agit, utramque formulam habet, & eam, qua Corpus, & eam, qua Sanguinis administratur. Denique veteres Christianos solas panis particulas intra domesticos parietes adservasse, quo extra tempus sacrificii, quod offerri per persequutores raro licebat, quotidie possent communicare, quum ex eo patet, quod Patres solius Corporis Christi meminere, & nominatim Tertullianus *lib.* 2. *ad uxor.*, tum ex eo, quod vinum facile corrumpebatur. In

---

(a) *Viaticum apud antiquos Scriptores Ecclesiasticos erat quicquid sive poenitentes, sive catechumenos ex hac mortali vita ad immortalem discedentes munire posset: unde eo nomine non Eucharistia solum, sed & Baptismus, Confirmatio, Absolutio, & extrema Unctio comprehendebantur, uti rectissime Albaspinaeus lib.* 1. *Obs. cap.* 1. *Huc pertinet Nicaenus Canon* 13., Si quis egreditur e corpore, ultimo, & maxime necessario viatico minime privetur: *quo loco* ultimum, & maxime necessarium viaticum *poenitentis reconciliatio, seu absolutio est, non Eucharistia; namque hanc morituris dari sine examine Episcopi non debere, subdit Canon: quum contra absente etiam Episcopo, si necessitas urgeret, moriturum reconciliari per Presbyterum jus esset. Conc. Carth. III. can.* 32. *Nunc ejus vocabuli notio angustior est.*

In ipsis etiam publicis conventibus diu fideles in Occidente sub sola panis specie communicasse die Parasceves, Ordo Romanus tradit.

Initio fideles suae quemque domi quotidie communicasse, jam dixi. Saltem frequentissime id fecisse eos, ostendit illud Lucae *act.* 2. de primis Christianis, *Erant perseverantes in communione, fractionibus panis*, &c., quod de Eucharistica Communione Patres interpretantur. Omnes, qui sacris Mysteriis intererant, communicare oportebat. Justin. *Apol.* 2., Auctor *Const. lib.* 8. *c.* 20., Auctor *lib. de Eccl. Hierarch. cap.* 3. Quin sua etiam aetate quotidianae communionis usum Romae obtinuisse, testis est Hieronymus *ep.* 5. *ad Pammach.*, quod se nec reprehendere addit, nec probare. Augustinus autem varium de ea re in Africa jus fuisse, docet *ep.* 52. *ult. edit.*: unde habes, in nonnullis saltem Occidentalibus Ecclesiis quotidianam Communionem ad saec. V. stetisse. Tum defervescente fidelium caritate imposita est eis per Canones necessitas communicandi certis solennioribus diebus. Synodus Agathensis saeculo VI. habita, *Saeculares*, inquit *can.* 18., *qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur*. Eodem spectat illud Synodi Turonensis III. saeculo IX. habitae *can.* 50., *Si non frequentius, vel ter laici homines communicent*. Falso Gratianus Canonem Agathensem Concilio Eliberitano, ac Turonensem Fabiano Papae affingit *de consecr. dist.* 2. *can.* 19., & 21.; nam multo post Eliberitani Concilii, ac Fabiani tempora disciplina iis Canonibus comprehensa in Ecclesiam inlata est. Sed moribus Christianorum in pejus ruentibus, Concilium Lateranense in *cap.* 12. *de poenit. & remiss.* cavit ad hunc modum, *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, & injunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat implere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum: nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem caussam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur, & moriens Christiana careat sepultura*. Confirmavit hanc disciplinam Synodus Tridentina *sess.* 13. *can.* 9. *de Eucharist.* Quod autem Canon ait *ad minus in Pascha*, id de hebdomada Sancta, & Octava Paschatis accipi ex Concilii sententia debere pronunciavit Eugenius IV. in Bulla, *Fide digna* 20. in *Bull. Rom.*

Communicabant primum Episcopi, tum Presbyteri, post hos Diaconi, & ceteri inferiores Clerici, ac Monachi: ex feminis autem Diaconissae, Virgines, Viduae: dein pueri, ac demum reliquus populus, & viri primum, deinde mulieres. Auctor *Const. lib.* 8. *c.* 13. Eodem ordine Calix dabatur; sed Presbyteri tamen ipsi eum sumebant per se, Diaconi a Presbyteris, a Diaconis alii: quod Ordo Romanus, & Euchologia Graecorum commonstrant. Porro licet olim Communicantes nullo discrimine ad sacram mensam accessissent, uti ex Epistolis Dionysii Alexandrini Valesius adstruit in Euseb. *lib.* 7. *c.* 9.; tamen processu temporis coeperunt locis distingui inter se. Hispanicarum Ecclesiarum disciplinam dat *can.* 17. Concil. Tolet. IV, *Sacerdos, & Levita ante altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus*: quod vetus jus fuit, cujus testes Bracarensis Concilii Patres *can.* 31. Eandem in Africa disciplinam obtinuisse, auctor est Augustinus *serm.* 392. novae edit., qui idem solis Neophytis ad altare aditum patuisse, scribit *serm.* 224. Neque alio jure usam Mediolanensem Ecclesiam, probatur facto D. Ambrosii, de quo mox. Denique Graecos eandem disciplinam arripuisse,

se, docent Laodicaenus *can.* 19., & Trullanus 69., quo *can.* id etiam comprehensum est, ex *antiquissima traditione* datum intra Chorum Imperatori locum. At D. Ambrosius tamen Theodosium de more Graecanico locum sibi intra Sanctuarium tribuentem Sanctuario prohibuit.

Communicaturi lotis manibus & facie accedebant. Chrysost. *Hom.* 52. *in Matth.*, & *Hom.* 315. *in ep. ad Ephes.* Non flexis genibus, uti nunc, sed stantes communicabant prono tamen capite, ac demissis oculis. Hanc fuisse, & vero etiam esse Graecorum disciplinam, ex Cyrillo *Catech.* 5., Chrysost. *orat. in encoenia*, & Ritualibus constat. Idem de antiquis Latinis non audet affirmare Card. Bona *rer. liturg. lib.* 2. *cap.* 17. §. 8.: id tantum monet, etiam hodie in Missa solenni Romani Pontificis Diaconum stantem communicare, omnino ex veteri ritu. Multis hoc argumentum persequuntur Valesius ad Euseb. *lib.* 7. *cap.* 9., & Joh. Thersius in Gallica *Differt. de Altaribus*. Eucharistiam manu in navis formam composita excipiebant. Cyprianus *lib. de lapf.*, Basilius *ep. ad Caesariam Patriciam*, Chrysost. *Hom.* 21. *ad Pop. Antioch.*, August. *lib.* 2. *contra literas Petiliani*, Theodoret *lib.* 5 *Hist. cap.* 17. Initio nullum fuit super hac re discrimen inter viros & mulieres. Primum exeunte saeculo VI. vetitum, ne mulieres nuda manu Eucharistiam exciperent, uti ex *can.* 36. Concilii Antissiodorensis in Gallia *an.* 590. (*a*). Sunt qui novam hanc disciplinam jam aevo Augustini stetisse, tradunt ex Augustini *serm.* 252. *de temp.* Verum hunc Sermonem Augustino abjudicant Critici. V. N Alexandr. *in saec. V. de Pseudepigraphis S. Aug. Operibus tomi X.* §. 9. Graecos multo diutius veterem consuetudinem retinuisse, docet Trullanus *Canon* 101. Porro vetus mos Eucharistiae manu excipiendae non uno tempore desiit ubique: & valde probatur mihi conjectura Cardinalis Bonae *rer. liturg. lib.* 2. *c.* 17. §. 7., tunc primum coepisse in Occidente ore accipi Corpus Christi, quum primum tenuissima coepit esse panis forma, puta saeculo XII., aut XIII., quod esset jure metuendum, ne facile de manu in terram delaberetur. Quod facit ad Sanguinem Christi, eum aut calamo sugebant, aut de ipso Calice ori admoto ebibebant: tum inductum est, ut Corpus Sanguine intinctum porrigeretur. Tertium hunc sumendi Sanguinis modum rejecit Concilium Bracarense III. *can.* 1.: admisit autem Turonense apud Burchardum *lib.* 5. *cap.* 9.: & saeculo XII. passim adhibitum, & a doctissimis, ac pientissimis quibusque viris argumento ducto ex effusionis periculo probatum, liquet ex Ernulfo Roffensi Episcopo *ep. ad Zambertum tom.* 2. *Spicileg.*, Ivone *de Div. Off.*, aliisque. V. Martene *de antiq. Eccl. rit. lib.* 1. *cap.* 4 *art.* 10. §. 13.

Jam vero ab ipsis Ecclesiae primordiis Eucharistia cum certa ac solenni verborum formula populo tradita est, uti nunc traditur. Auctor *Const. lib.* 8. *c.* 13.

(a) *Huc referunt Baronius, Binius, Bona, aliique satis multi alterum ejusdem Concilii Canonem, puta, 42. in haec verba*, Unaquaeque mulier, quando communicat, dominicale suum habeat. Quod si non habuerit, usque in alium diem Dominicum non communicet: *ubi* Dominicale *interpretantur linteum mundum, quo subjecto mulieres Eucharistiam accipiebant. Verum Balusius in Gratian. can.* 19. *caus.* 23. *q.* 3. *ex Concilio Matisconensi probat, Antissiodorensibus Patribus* Dominicale *fuisse velum, quo mulieres ad Eucharistiam accedentes capita obnubere jubebantur: quae Balusii opinio hoc potest adstrui argumento, quod verisimile non sit, Patres Antissiodorenses de eadem re duobus dissitis locis egisse, nempe can.* 36., & *can.* 42.

8. c. 13., Ambrof. *de Sacram. lib.* 4. *c.* 5. Ante tempora Gregorii M. formula erat, *Corpus Christi*, *Sanguis Christi*, uti ex Auctore *Const.*, & Ambrofio: aetate Gregorii haec, *Corpus Domini nostri Jesu Christi conservet animam tuam*, auctore Joh. Diacono in *vit. Greg. lib.* 2.: denique aevo Alcuini aliquanto auctior facta in hunc modum, *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam aeternam*: cujus rei Alcuinus ipse testis est. Sed non fuit omnino eadem ubique. Recitata a ministro formula accipiens respondebat, *Amen*. Cornelius P. apud Euseb. *lib.* 6. *c.* 43., Auctor *Const. loc. cit.*, Ambrof. *ibid.*, Augustin. *contr. Faust. lib.* 12. *c.* 10., & Leo M. *serm.* 6. *de jejunio septimi mensis*. Sed jamdiu apud nos obtinet, ut fideles Eucharistiam taciti sumant.

Eucharistiae usus olim multiplex. I. Longum iter ingressi eam secum deferebant. S. Ambrof. *Orat. in funere Satyri fratris*, S. Gregor. *lib.* 3. *Dial. c.* 36., Joh. Diaconus in *vit. Gregor. lib.* 1. *c.* 33. Nunc apud Latinos solus Romanus Pontifex veterem morem retinet, apud Graecos etiam Monachi, Arcudio teste *lib.* 3. *de Sacram. c.* 59. II. Eam cum mortuis contepelliebant: quem ritum a superstitionis nota jam superius vindicavi. III. Interdum in solenni Ecclesiarum dedicatione partes tres ex Dominico Corpore excisae includebantur Altari: quod ab Urbano II. factum in Basilicae Majoris Monasterii dedicatione, scribit anonymus Auctor libelli *de gestis Abbatum Majoris Monasterii*. IV. Piam quandam feminam ad depellendum morbum Eucharistiam adhibuisse, narrat Augustinus *Operis imperfecti contra Jul. an. lib.* 5. *c.* 162. V. Pyrrh. Monothelitae damnationi Theodorum Papam, & damnationi Photii Pseudo-Patriarchae Episcopos Catholicos calamo in sanguine Christi intincto subscripsisse, tradunt Annales Graecorum apud Baron. *an.* 648., & Nicetas in *vit. S. Ignatii Constantinopolitani*.

Reliquum est, ut de ritibus Liturgicis delibemus nonnulla. Certus ille lectionum, precum, ac ceremoniarum ordo, qui servari in Sacrificio solet, Liturgia appellatur. Liturgiae, quae Apostolis Petro, Jacobo, Matthaeo, & Marco attribuuntur, Apostolorum non sunt, uti egregie praeter ceteros N. Alexander demonstrat *in saec.* 1. *art.* 3.: idemque de Liturgia S. Clementi adscripta Cardinalis Bessarionis in *lib. Sacram. Euchar.* judicium est. Variae fuerunt pro varia temporum, & locorum ratione Liturgiae: & in Oriente quidem celebriores fuere Liturgiae S. Jacobi, S. Basilii, ac S. Joh. Chrysostomi: in Occidente Romana, Ambrosiana, Gallicana, Hispanica (*a*). Apostolos recitata Oratione Dominica, & formula Consecrationis rem Divinam fecisse, tradunt Gregorius M. *lib.* 7. *ep.* 64, Honorius Augustodunensis in *Gemma animae cap.* 86., & Walfridus Strabo *de reb. Ecclesiast. cap.* 22. Contra Apostolos *longo verborum ambitu* Missam decantasse, inquit Proclus Constantinopolitanus *de traditione Divinae Liturgiae*: eosque *preces*, atque *hymnos* adhibuisse, scribit Chrysostomus *Hom.* 27. *in* 1. *ad Cor.* Fortasse Apostoli, si quis gravis metus, aut si qua alia justa urgeret caussa, verborum compendio studebant, alias rem ducebant in longum: quae conjectura est Cardinalis Bonae *rer. liturg. lib.* 1. *c.* 5. Porro Apostolos, eorumque successores

(a) *Hanc dicunt* Mozarabicam; *occupata enim ab Arabibus Hispania*, *Christiani*, *quod essent cum Arabibus permixti*, Mixtarabes, *& corrupta voce* Mozarabes *dicti*.

cessores usque ad tempora Hadriani Imperatoris Hebraica lingua usos: tum ab Hadriano Ecclesiam coepisse Graecam usurpare, Johannes Echius inquit *de Sacrif. Missae lib.* 2 *cap.* 2. Verum opinio haec nullo antiquitatis monumento juvatur: quia principio non unum ubique, sed commune cujusque loci idioma in sacra Liturgia usurpatum, intelligere est ex eo, quod de S. Antonio Abbate memoriae prodidit vitae ejus scriptor Athanasius, eum, quum literas non didicisset, nec nisi vulgarem, puta, Ægyptiacam linguam, novisset, audito Evangelio novum vitae genus instituisse: cui historiae, nisi decantatum Ægyptiaco idiomate Evangelium supponatur, constare fides non potest. Simile exemplum extat apud Allatium *ep. ad Naudaeum*. Sed longe lateque diffusa, & recte constituta Religione, Linguarum Hebraicae, Graecae, ac Latinae usum in sacris retinuit Ecclesia, licet eae populos laterent: cujus rei caussa duplex: una, ut major eis accederet veneratio: altera, ne ex frequenti vulgarium linguarum immutatione, cujus necessarium consectaneum esse deberet frequens sacrorum verborum translatio in novam linguam, aliquod sententiis ipsis periculum immineret. Quandoque gentibus ad Christi fidem recens conversis sacra Liturgia vernaculo sermone concepta permissa est, uti Sclavis saeculo IX. permissam a Johanne VIII., docet ejusdem Johannis *Epistola* 249. *ad Sfentopulcrum Moraviae Comitem*. In Occidente linguae Latinae usus semper fuit. Sed aliquando in Romana, Arelatensi, & Neapolitana Ecclesia nonnullas Liturgiae partes certis anni diebus Graece peractas, tradunt Anastasius in *Vita Benedicti III.*, Amalarius *lib.* 2. *de off cap.* 1., Cyprianus Episcopus Tolonensis in *vita S. Caesarii lib.* 1. *cap.* 11., & Ughellus *Italiae sacrae tom.* 6. *p.* 3. Olim non omni die rem Divinam fieri potuisse, veterum formidolosorum Ecclesiae temporum ratio sat idoneo argumento est. Solius Dominici diei meminit Paulus 1. *ad Cor.* 16., itemque Justinus Martyr *Apolog.* 2. Sed ternos in singulas hebdomadas dies, puta, Dominicam, & quartam, sextamque Feriam, in eam rem ab Apostolis praestitutos, auctor est Epiphanius in *Exposit. Fid. Cath.* Praeter eos dies Sabbato etiam celebrata mysteria, scribit S. Basilius *ep.* 289. *ad Caesaream Patriciam*; quae communis fuit omnium prope fidelium consuetudo, Alexandrinis, ac Romanis exceptis, qui vetustam quandam traditionem sequuti celebrare Sabbato detrectasse dicuntur Socrati *lib.* 5. *Hist. cap.* 22. Verum haud multo post Romana quoque Ecclesia aliarum morem recepit. S. Hieronymus *ep.* 28. Porro Augustinus *ep.* 54. *ad Januar.* novae edit. inquit, *alibi nullum diem praetermissum, quo non offerretur* (quod de Ecclesiis Africanis, Hispanicis, & Constantinopolitana testantur idem Augustinus *serm.* 58. *de Oratione Dominica ad Competentes* novae edit., & *ep.* 98., Hieronymus *ep.* 28., & Chrysostomus *Hom.* 3. *in ep. ad Ephes.*) *alibi Sabbato tantum, & Dominico, alibi tantum Dominico*. Haec de solenni Missa, quam dicunt *majorem*. Ceterum privatas missas quotidie celebrari licuisse, & ut quotidie celebrarent, monitos Presbyteros, patet ex Concilio Ticinensi *an.* 886. *cap.* 2., & ex Riculfo Svessionensi Episcopo *cap.* 3. Excipiebantur apud Latinos feria IV., & Sabbatum majoris hebdomadae, & in Ecclesia Mediolanensi omnes feriae VI. Quadragesimae: apud Graecos autem Quadragesimales dies praeter Sabbata, Dominicas, & Festum Annunciationis. Quin uno die pluries pro Sacerdotis arbitrio celebratum, habes apud Reginonem *lib.* 1. *de Eccl. discipl. c.* 33., & Valfridum *de reb. Eccl. cap.* 21. Sed huic arbitrio positus usque ad tertiam vicem modus in Concilio Salegudstadiensi *an.* 1022. *cap.* 5. Quod de pluribus Missis uno die a Presbyte-

bytero uno celebratis dixi, id non de privatis tantum, sed & de solennibus dictum puta, & has quidem certis solennioribus diebus, nempe in Natali Domini, Kalendis Januarii, in Coena Domini, in Paschate, in Rogationibus, in Jejuniis post Pentecosten, in festo Apostolorum Petri, & Pauli, S. Benedict., S. Joh. Baptistae, S. Martini, S. Laurentii, aliorumque nonnullorum: quae luculentissimis testimoniis confirmat Martene *lib.* 1. *cap.* 3. *art.* 3. *n.* 5. *& seqq.* Primum saec. XIII. plures ab uno celebrari missas interdictum est, nisi in paucis quibusdam speciebus, quas percenset Martene *n.* 18.: ac tandem solus dies Nativitatis Domini exceptus est. Id non omittam, Missas plures non in eodem, sed in diversis Altaribus ab uno Presbytero die uno celebratas. Gregorius Turonensis *de gloria Conf. cap.* 50., & *lib.* 5. *Hist. cap.* 49., Concil. Antissiodorense *can.* 10. Quod ad tempus faciendae rei Divinae, haud ambigendum, primis Ecclesiae saeculis noctu, & vero etiam post coenam sacra mysteria a fidelibus peracta, quum ut Christum imitarentur, qui post legalem coenam primum obtulit sacrificium, tum ut conventus suos persequutoribus celarent: hinc Christiani gentibus dicti apud Minutium Felicem *natio latebrosa, & lucifuga*: atque hinc *nocturnae convocationes*, & *coetus antelucani* apud Tertullianum *lib.* 2. *ad uxor. cap.* 4., *Apolog. cap.* 2.; & *de coron. milit. cap.* 3. Ut primum fuit Ecclesiae pax data, sacris operari per diem coeperunt, licet alicubi vel post id tempus antiqua steterit consuetudo, quod Johannes Phurnes testatur *ep. de ritibus immutatis* apud Allatium *lib.* 3. *de consensu Ecclesiae Occidental. & Oriental. cap.* 13. Jam statae diurnarum Missarum horae erant tertia, sexta, & nona. Amalarius *lib.* 3. *cap.* 42. Diversas earum rationes enarrat laudatus Martene *art.* 4. *n.* 1., *& seqq.*: qui *n.* 10. id addit, fuisse ea maxime publicarum, solenniumque Missarum legitima tempora; nam privatas omni hora celebrari jus erat, modo per eas populus a publicis non avocaretur. Denique Sacrificium quolibet loco persequutionum temporibus oblatum, sive is esset privata domus, sive coemeterium, sive carcer, constat ex *Act. Apost. cap.* 20., ex *Const. Apostolic. lib.* 6. *cap.* 30, ex Cypriano *ep.* 5., & Philostorgio *lib.* 2. *Hist. cap.* 13. Tandem redita Christianis per bonos Imperatores pace publica Templa in eum finem extructa sunt, de quibus inferius. Nunc, quoniam sollennis, & privatae Missae habita est mentio, instituti mei ratio postulat, ut quae sit eorum vocabulorum potestas, exponam. Missa solennis, quae & Conventualis, & Capitularis, & Major dici etiam assolet, ea est, quae cum cantu, ac solennibus ceremoniis adstante Clero, & reliquo fideli populo celebratur. Haec eadem est, quam Valfridus Strabo *legitimam*, Amalarius *generalem* appellat, quod eam maxime Ecclesiasticae leges comprobent, eique universus coetus intersit. Huic eidem *publicae* nomen non a loco; namque initio in cryptis, aliisque secretioribus locis peragebatur, sed a populi conventu; eique opponebatur Missa *privata* Monachorum propria, ad quam fidelibus non patebat aditus. Quod Monachi vitam vivere ab omni strepitu alienissimam debeant, publice fieri apud eos rem Divinam, Canones vetuere. S.Gregor. *lib.* 5. *ep.* 46., Synodus Lateranensis sub Calixto II. *cap.* 17. Innocentius III. *lib.* 2. *Regest.* 14. *ep.* 18. Peragebant quidem Monachi solennes Missas cum cantu ac sollennibus ceremoniis, adstantibusque ministris; at earum tamen caussa in *Oratoria*, seu *Cappellas* Monachorum fidelem populum convenire, non licebat. Sed jam aliquot ab hinc saeculis publicas Missas agere Monachis indultum. Aliud Missae *privata* genus saec. IX. invaluit, quam & *solitariam* dixere. Ea est, quam celebrat Sacerdos solus ne-

nemine ministrante, ac praesente. Id Missae genus Monachi primum instituere, tum saeculares etiam Presbyteri arripuerunt, sed Ecclesiastica Jurisprudentia invita. V. Concil. Mogunt. *an.* 813. *can.* 43., Parisiense VI. *lib.* 1. *cap.* 48., Nannetense apud Ivonem *p.* 3. *c.* 7., & *can.* 61. *de consecr. dist.* 1., qui tamen male Soteri, male quoque adscribitur Anacleto, & certe saeculo IX. antiquior non est. Interdicti potissima [illegible] laudatur haec, quod in solitariis Missis absurdum sit Sacerdotem dicere, *Dominus vobiscum*, *Sursum Corda*, *Gratias agamus*, *Oremus*. Res liturgicas multo uberius enarrant Cardinalis Bona, Jos. Binghamus, Edmundus Martene, quos adi.

TITULUS V.

De Poenitentia.

SAcramentum hoc, quod & Sacramentum *reconciliationis*, & Sacramentum *absolutionis*, & *confessionis* Sacramentum, & quandoque sine alio addito *manuum impositio*, ut in *can.* 76. Carth. IV., quandoque, ne cum aliis Sacramentis confunderetur, *manuum impositio reconciliatoria*, ut in *can.* 3. Arausicani I.; & *communicatio*, sive *communio*, & *pax*, frequentius autem *Poenitentia* Latinis: Graecis vero Μετάνοια, & Ἐξομολόγησις appellatur; hoc, inquam, Sacramentum definiri a Theologis solet Sacramentum, quo lapsis post Baptismum contritis, confessis, ac satisfacere proponentibus absolutio a peccatis impenditur.

Hujus Sacramenti quasi materia sunt actus poenitentis Contritio, Confessio, Satisfactio. Eugenius IV. in *Decreto*, & Concilium Trident. *sess.* 14. *cap* 3. Contritio est *animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero*. Trident. *cap.* 4. Haec duplex, altera *caritate perfecta*, quae cum *Sacramenti voto conjuncta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum actu suscipiatur*: altera *imperfecta*, *quae Attritio dicitur*, *quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione*, *vel ex gehennae metu communiter concipitur*, quae *si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae*, *peccatorem ad Dei gratiam in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponit*. Trident. *d. c.* 4. Sacramentalis Confessio *jure Divino ad salutem necessaria* est, eaque *omnia & singula peccata mortalia*, *quorum memoria cum debita & diligenti praemeditatione habeatur*, *etiam occulta, & circumstantiae, quae peccati speciem mutant*, apud solius Sacerdotis aures *secrete* deponuntur *ex institutione*, *& mandato Christi*. Trident. *can.* 6., & 7. Confessionis publice editae multa extant in antiquis monumentis exempla. Eam ab humilitate poenitentis, & aliorum exemplo laudat Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 3.; at nulla tamen Ecclesiastica lege Confessionis publice edendae necessitas imposita est. S. Leo *ep.* 136. novae edit. Poenitentes olim sedentes peccata confiteri solitos, ex Ordine Romano, Alcuino, aliisque Ritualibus libris manifestissimum fit: quam consuetudinem servant adhuc Graeci, Allatio teste *de consens. Eccl. Occid.*, *& Orient. lib.* 3. *cap.* 9. *n.* 6. Apud Latinos Monachorum quorundam genu flectere mos fuit, qui mos sub initium saeculi XIII. ad saeculares etiam traductus. Satisfactio est poena, quam poenitens subit *pro arbitrio Sacerdotis*, cui ejus imponendae jus est. Trident. *can.* 9. Haec passim *Poenitentia* appellatur, estque aut privata, aut publica: privata, quam peccator clam peragit, qualis poenitentia frequentissima est hoc tempore: publica, quam agit palam, &, ut loqui vulgo amant, in facie

cie Ecclesiae. De utraque dicam pro eo, quem mihi modum praescripsi: satisque habeo in hac re digitum intendere ad fontes, maxime ad Morini libros *de administr. Poenit.* Peccata sunt aut levia, seu venialia, quae *peccata infirmitatis*, *aut imperitiae* Augustino dicuntur *Quaest. lib.* 83. *quaest.* 26., aut gravia, seu lethalia, quae *peccata malitiae* appellat Augustinus *ibid*, & saepe Patres uno verbo *crimina*, seu *scelera*. Levia peccata publicis poenitentiis expiari neque opus est, neque unquam fuit opus. Nusquam apud Patres publicae poenitentiae mentio est, quin gravium peccatorum mentio sit. Porro levia peccata *oratione quotidiana*, & *privata compunctione* curari, Patrum sententia est. Augustin. *lib. de Symbolo ad Catechum.* sub finem, S. Caesarius Episcopus Arelat. *Hom.* 1. *in Quadragef.* Jam gravia peccata aut publica sunt, aut occulta. Publicis publica poenitentia debetur, ut ita scandalo occurratur: quae perpetua fuit Ecclesiae doctrina ab Apostolo tradita 1. *ad Timoth.* 5., & a Tridentinis Patribus confirmata *sess.* 24. *c.* 8. *de ref.*: quin olim Episcopos per censuras, & subinde per *implorationem*, ut ajunt, *saecularis brachii* poenitentiae publicae necessitatem publicis peccatoribus fecisse, Morinus demonstrat *lib.* 7. *cap.* 4., & 5. Occulta etiam crimina publicis poenitentiis castigata, apertissimis Patrum testimoniis demonstrat Morinus *lib.* 5. *cap.* 9., & 11. Intercedebant tamen inter publicam publicorum, & publicam occultorum criminum poenitentiam discrimina nonnulla. Primum enim haec clam a Presbytero, qui clam susceperat confessionem: illa publice a solo Episcopo imponebatur. Deinde publicorum criminum rei ad agendam poenitentiam recte per censuras adigebantur: reis occultorum, si agere poenitentiam detractarent, sola reconciliatio clam denegabatur; publice vero denegari Sacramenta non poterant. Postremo qui publicorum criminum poenas dederunt, & publice ante absidem reconciliabantur, & a solo Episcopo, ac tum demum a Presbytero, quum aut necessitas urgebat, aut jubebat Episcopus: qui vero occultorum, & clanculum, & a Presbytero, qui poenitentiam imposuerat, inscio etiam Episcopo. V. *can.* 32. Concilii Carth. III. apud Gratian. *can.* 14. *caus.* 26. *q.* 6., & *can.* 5. *q.* 7., & Morinum *cit. loc.* Nihil autem erat a publica occultorum criminum poenitentia sigillo confessionis metuendum; erat enim felicioribus illis Ecclesiae temporibus ingens numerus eorum, qui sceleris pari publicis poenitentiis se se ultro subjiciebant. Quod si tamen forte vereri confessarius poterat, ne publicis poenitentiis peccatum proderetur, eas cum privatis jure suo commutabat. S. Basil. *c.* 34., Aug. *serm.* 16. *de verb. Domini c.* 8. V. Morin. *lib.* 5. *cap.* 8 Antiquissimam occultorum publice criminum castigandorum disciplinam Graeci usque ad Nectarium, Latini ad saec. VII., & alicubi vel ad initium saeculi VIII. servarunt: atque hinc origo regulae in jure Canonico novo protritae, *de peccatis publicis publice*, *de occultis occulte poenitendum*, *cap.* 1. *de poenit. & remiss.* Morin. *lib.* 7. *cap.* 1. Nova haec disciplina quod publicum erat, occultum fecit: ceterum poenalia opera per Canones Poenitentiales praescripta omnino retinuit. Morin. *cap.* 21. 22. 23. Argumenta, quibus Jacobus quidam Parvus publicam occultorum peccatorum poenitenntiam nullo fuisse canone decretam probare conatus est, scite rejecit N. Alexander in *saec. III. diss.* 6. *q.* 2. *art.* 1. *propos.* 2. Jam vero non omnia peccata mortalia publicae poenitentiae subjiciebantur, uti visum nonnullis maxime ob loca quaedam D. Augustini ex *lib. de Symb. ad Catechum. c.* 7. & 8., & ex *lib.* 50. *Homiliarum Hom.* 27. & 50.; sed graviora tantum crimina, quae leges Prin-ci-

cipum capitali poena vindicabant, puta idololatria, homicidium, moechia, sacrilegium, furtum violentum, violatio sepulcrorum, aliave nonnulla his affinia: quod quum multis Patrum testimoniis, tum maxime apertissimo Gregorii Nysseni testimonio ex *ep. Canonica ad Letoium* perbelle docet N. Alex. *q.* 1. *art.* 1. *prop. unic.*, ubi Augustini loca in speciem contraria subtiliter, & copiose expendit. Nullum inter laicos, & Clericos discrimen constitui; at sunt tamen super publica poenitentia Clerici a laicis sedulo secernendi. Tribus prioribus Ecclesiae saeculis non laicis solum, sed etiam Clericis, sive hi minores essent, sive majores, publicam poenitentiam fuisse impositam, habes ex *can.* inter Apostolicos 30, & *can.* 20. Synodi Eliberitanae. Iis Canonibus Episcopi simoniaci, & generaliter Clerici usurarii *deponi*, seu *degradari*, & *segregari*, seu *abstineri* jubentur: id autem in Canonibus perpetuum est, ut *segregari*, vel *abstineri* de Clericis dictum & *deponi*, & *publicae poenitentiae subjici* significet: tum demum vero posteriore sensu accipiatur, si alterutrum cum depositione, vel degradatione conjungitur, uti fit in *d. can.* 30. & 20.

Jam quae fuerunt olim legitima spatia, quaeve exterior Poenitentiae forma? Ab Ecclesiae primordiis ad tempora Montani, & vero etiam Tertulliani nullum fuisse certum peragendae poenitentiae tempus, id argumento est, quod verisimile non sit, ejus nec Tertullian. *lib. de Poenit.*, & *lib. de Pudic.*, quo utroque Opere de Poenitentia egit, neque alium Tertulliano antiquiorem meminisse. Idem jus fuisse a Montano ad Novatianum (quem male Graeci cum Novato confundunt) eorum, qui per id tempus scripserunt, & maxime Cypriani silentium probat. Quin ex eorum temporum monumentis id liquet, rem hanc totam in arbitrio Episcopi positam, sed diuturniores tamen poenas a Montano ad Novatianum, quam antea, datas: quae omnia nuper abunde tradidit Juenin. *de Poenit. q.* 6. *cap.* 4. *art.* 1. §. 1., & 2. Primum post schisma Novatianum, quod in saeculum III. incidit, certum agendae poenitentiae spatium per Canones praescriptum, quae de variis Poenitentium Stationibus orto jam schismate Novatiano sunt constituta, luculenter evincunt. Ecclesia ut occurreret Novatianis, qui in ea haeresi erant, non esse in Ecclesia potestatem dimittendi peccata post Baptismum admissa, operae pretium duxit de modo atque ordine peragendae poenitentiae certis legibus cavere: atque hinc Poenitentium Stationes, sive gradus quatuor, *Fletus*, *Auditio*, *Substratio*, *Consistentia*: quos gradus memorant, exponuntque Gregorius Thaumaturgus in *ep. canonica can.* 11., modo is canon Gregorii sit, & Basilius *ep. ad Amphiloch. c.* 22. 56. 57. 58, 59. 64. 66. 75. 77. 80. 81. 83. Primo gradu erant *Flentes*, nempe qui pro foribus Ecclesiae stantes & suam confitebantur iniquitatem, & fideles, qui Ecclesiam ingrediebantur, flentes, & saepe etiam ad pedes provoluti rogabant, ut sibi a Deo, atque Episcopo poenitentiae locum exorarent. Gregor. *d. c.* 11., & Basilius *c.* 56., Ambros. *ad Virgin. lapf. cap.* 8. Hinc vides, eum gradum non proprie Poenitentium fuisse, sed veluti praeambulum quoddam ad Poenitentiae gradus. Secundo gradu erant *Audientes*, hoc est, quibus in Ecclesia, ac proprie in Narthece Scripturis, ac sermonibus audiendis dabatur locus, unde, antequam orationi initium fieret, ejiciebantur. Gregor. *ibid.*, Basil. *c.* 75. In hunc gradum admitti & beneficium, & opprobrium erat: & beneficium quidem, quod ita digni poenitentia haberentur, unde manibus, & cilicio eorum capiti impositis a Sacerdote recipiebantur: opprobrium vero, quod cum Catechumenis remitterentur ad Fidei rudimenta, quae,

quod

quod graviter peccassent, vix didicisse videbantur. Tertio gradu erant *Substrati*, seu *Genuflectentes*, seu, uti Gregorius loquitur, *Subjecti*. His non solum audire cum *Audientibus* licebat, verum etiam post exclusos Templo Audientes intra Ecclesiae ambitum usque ad ambonem manere: perque id tempus subjiciebantur manibus, atque orationibus Episcoporum. Morin. *lib.* 6. *c.* 8. & 9. Quarto demum gradu erant *Consistentes*, ex eo dicti, quod eis liceret, Catechumenis, ceterisque poenitentibus ejectis, cum fidelibus in Ecclesia consistere, & orare. Thaumaturg. *can.* 11. Hi precum quidem, quae fidelium dicebantur, participes erant, non Corporis, & Sanguinis Christi: quo factum, ut quarta haec Poenitentium statio quandoque *Segregatio*, *Separatio*, & *Excommunicatio* appellaretur. Verum id te monitum velim, si quem Canones ob leve peccatum *segregari*, *separari*, aut *excommunicari* jubent, eos Canones de hoc genere poenae intelligendos, puta de levissima excommunicatione, qua Eucharistiae tantum participatio interdicebatur: qualis Poenitentium quarti gradus poena fuit. Laicum, inquam; Clerici enim segregatio in Canonibus suspensio est, quae grave crimen supponit. Certa fuere Stationum spatia in singula crimina per Canones constituta; sed ea tamen erant pro gravitate delicti aut breviora, aut longiora. Basilius *can.* 22. 56. 57. 58. & 75., Concilium Ancyranum *can.* 4., & 16., & Nicaenum *can.* 11. Quod vero aequum esset pro vario Poenitentium studio stata tempora contrahi, aut produci, fuit id datum arbitrio Episcoporum, quod tantum quandoque erat, ut jure possent Poenitentes de Auditione ad Consistentiam transferre Substratione omissa. Synodus Ancyrana *can.* 5., & Nicaena *can.* 12. Plerunque tempus Substrationis longius erat, quod haec statio ad eluendas animorum sordes proprie fuisset instituta: & interdum anno decimoquinto finiebatur. Concilium Ancyran. *can.* 16. Per id tempus, quo Poenitentia agebatur, multae erant edendae dolentis animi significationes, multis etiam, quae jure aliis licebant, Poenitentibus erat abstinendum. Et vero quum primum poenitentiae caussa ad Episcopum accedebant, mutare vestes, & saccum induere, & cinere spargi, & hoc plus, si mares essent, caput radere, si feminae, crines alibi tondere, alibi confusos spargere jubebantur. Tertullian. *de Poenit. cap.* 9., Synodus Agath. *can.* 15., Euseb. *lib.* 5. *c.* 28., Ambros. *ad Virgin. lapf. c.* 8., Hieronym. *ep.* 30., & Concil. Toletan. III. *can.* 12. Porro velari mulieres *velamine poenitentiae*, uti Optatus inquit *lib.* 2., mos fuit. Tolet. III. *d. c.* 12. Adhaec Poenitentes crebris jejuniis macerare corpus debebant, eleemosynas dare pauperibus, iis etiam diebus, quibus ceteros fideles orare stantes (a) in Ecclesia jus erat, flexis genibus orare, &, quod maxime in Africanis Ecclesiiis solenne erat, mortuos efferre & sepelire. Cyprian. *de lapf.*, Concil. Carth. IV. *can.* 81. & 82. Denique Poenitentes & balneis, & conviviis, & nu-

(a) *Diebus Dominicis*, & *quinquaginta inter Pascha*, & *Pentecosten diebus*, *qui* dies remissionis *dicuntur in can.* 8. *Concilii Carth. IV.*; *quod iis temporibus Dominicae resurrectionis memoria recoleretur*, *fideles in Ecclesia stantes orare jubebantur*. *Tertullian. de Coron. milit. c.* 3., *Clemens Alexandr. Stromat.* 7., *Petrus Alexandrin. can.* 15., *Concil. Nicaenum can.* 20. *Eam disciplinam ab Apostolicis temporibus repetit S. Basilius de Sp. S. c.* 27. *Huc refer solennem illam Diaconorum formulam Chrysostomo persaepe memoratam*, Erecti stemus honeste. *Stabat vetus disciplina aevo Caroli M.*, *can.* 37. *Concilii Turonensis III. Quousque perstiterit*, *vix est ut definiri queat*.

& nuptiis, & vel ipso matrimonii usu prohibebantur: quo factum, ut conjugi poenitentia imponi altero invito non posset. Pacian *Paraenes. ad Poenitent.*, Sozomen. *lib.* 7. *c.* 16., Concil. Arelat. II. *can.* 21., & 22., Ambros. *de Poenit. lib.* 2. *c.* 10. Solennes istos Poenitentiae ritus usque ad initium saeculi XII Latina Ecclesia retinuit: tum desuescere paulatim coeperunt: ejusque desuetudinis caussa potissimum triplex, puta, poenitentiae Canonicae commutatio cum laborioso aliquo opere, quod in bonum Ecclesiae redundaret: unde sub id tempus peccatores saepe jussi poenitentiae loco arma capere contra haereticos, aut infideles: poenitentiae commutatio cum pecuniae erogatione in instaurandam, extruendamve Ecclesiam, & vero etiam in reficiendos pontes, viasve muniendas: & communis prope Theologorum saeculi XIII. sententia, poenitentias in foro conscientiae arbitratu Sacerdotum esse decernendas; quae tria fusissime enarrat Morinus *lib.* 10. *cap.* 16., & 25. Licet autem ita exterior Poenitentialium Canonum severitas defecerit, & jam inde ab aliquot saeculis pro Confessarii tanquam boni viri arbitrio poenitentiae imponantur, haud est tamen alius nostro hoc tempore Ecclesiae finis ab eo, quo ea olim spectavit, uti colligere est ex Concilio Trident. *sess.* 14. *cap.* 8.: atque ut eum finem Confessarii consequantur, eos bene nosse Poenitentiales Canones oportere, quum multis in locis, tum maxime in Praefatione ad Canones Poenitentiales tradit S. Carolus Boromeus, quem consulant Confessarii. Sed ne hinc conficias quo tempore solennes Poenitentiae ritus obsolevere, ipsam quoque Poenitentiam publicam obsolevisse. Stetit ea pro peccatis publicis, *cap.* 1. *de poenit. & remis.*, & *cap.* 8. Synodi Tridentinae *sess.* 24., quodque ea naturali & Divinae justitiae omnino consentanea sit, remitti nullo modo potest, nisi qua justa ex caussa, quam probare Episcopus debet, expedire aliquando videatur publicam cum privata commutari: quod Tridentina Synodus addit *d. cap.* 8. omnino ex sententia veteris Ecclesiae. V. S. Basilium *can.* 34., & Augustin. *serm.* 16. *de Verb. Domini c.* 8.

Forma hujus Sacramenti sunt verba illa absolutionis, quae Sacerdos profert *non nudum* praestans *ministerium pronunciandi remissa esse peccata*, sed *actum judicialem* exercens, *Ego te absolvo* &c., *quibus de Ecclesiae more preces quaedam laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant*. Trident. *cap.* 3., & 6. Graeci deprecativam formulam adhibuere, adhibentque etiam adhuc: quod egregie praeter ceteros persequitur Morinus *lib.* 8. *cap.* 12.: neque est, cur de ejus formulae vi ambigat quisquam. Latini *indicativa*, ut ajunt, formula utuntur, nempe ea, quam Tridentina Synodus tradit *d. cap.* 3. Olim vero non ubique in Occidente indicativae formulae usus obtinuit: quod & Augustini testimonio *serm.* 23. *lib.* 50. *Homil. cap.* 7., & veterum Sacramentariorum, Pontificalium, ac Ritualium silentio probatur. Porro quae olim apud Latinos valebat deprecativa absolutionis formula, nunc non valet, jamque inde usque a temporibus D. Thomae, cujus testimonium extat *Opusc.* 22. *cap.* 2., non valere doctissimis quibusque Theologorum visa est. Nempe integrum semper Ecclesiae fuit certas apponere conditiones, quibus non servatis vis Sacramenti haud constaret: qua de re multis Theologi. Esse in Ecclesia peccatorum omnium dimittendorum potestatem, ex verbo Christi *Joh.* 20. *v.* 23. contra Montanistas, & Novatianos definitum est. Et vero eam potestatem nullo peccatorum discrimine exercuisse initio Ecclesiam, factis probarunt Paulus Apostolus 2. *ad Cor.*, & Joh. Evangelista apud Euseb. *lib.* 3. *Hist.* *c.* 17.

Hic

Hic homicidae, incestuoso ille pacem dedit. Id praeclare confirmat Auctor *Const. Apostolic.*, qui vulgo Clemens dicitur, *cap.* 23. his verbis, *Nullum majus peccatum, quam idolorum cultus; est enim impietas in Deum; tamen per veram poenitentiam remissum est*. Quoniam vero Christus Ecclesiae suae dimittendorum aeque ac retinendorum peccatorum jus fecit *Joh.* 20. *v.* 23., alicubi non defectu potestatis, seu *desperatione indulgentiae*, uti Augustinus in simili specie ajebat *ep.* 50., sed severitate disciplinae aliquanto post medium saeculum II. fuisse inductum, opinio est Albaspinaei, Sirmondi, aliorumque nonnullorum, ut hominibus atrociorum quorundam criminum reis venia vel in exitu vitae denegaretur. Ita Romae, in Hispania, atque Africa de idololatris, homicidis, & moechis jus fuisse, docent Tertullianus *lib. de Pudic. cap.* 5. & 9., Eliberit. Synodus *can.* 1., & 8., ac Cyprian. *ep.* 51. *ad Antonian.* Primus Zephirinus solos moechos, non idololatras, aut homicidas, ad communionem admisit, uti est apud Tertullianum. Sed Zephirini decretum aliquot Africanae Ecclesiae non receperunt, Cypriano teste: Eliberitana autem Synodus stricte accepit, nempe de iis tantum, qui semel fuerant moechati: quod ex ejus *can.* 3. exploratissimum est. Quin Illiberitani Patres & lenonibus, & puerorum stupratoribus, & incestuosis *nec in fine dandam esse communionem* voluere, ut *can.* 12., 17., 66., 71., & 75. Scio nonnullos *communionem* in Eliberitanis Canonibus interpretari *Eucharistiam* eo maxime argumento ductos, quod ii de *absolutione* accepti impendio acerbiores essent. At certe *communio* Illiberitanis Patribus *absolutio Sacramentalis* est, uti Albaspinaeo, Sirmondo, & rerum Ecclesiasticarum peritissimis quibusque visum. Argumenta, quae in hanc sententiam proponunt, videsis apud eos. Id ego nunc unum ajo, si de Sacramentali absolutione Eliberitani Canones accipiantur, perbelle eis convenire cum Tertulliano, & Cypriano, qui de Sacramentali absolutione disertissime loquuntur: at nihil sit, cur Eliberitanae Synodi severitatem quisquam miretur. Contra alii, quorum numero est Natalis Alexander in *saec. III. diss.* 7. *art. unic. propos.* 3., nusquam Ecclesiae Patres eo severitatis devenisse contendunt, ut quorundam criminum reis vel *in fine* denegassent pacem: Tertullianum ajunt *lib. de Pudicitia*, quem scripsit jam Montanista, falsam Ecclesiae Romanae sententiam affinxisse: *Communionem* vero in Canonibus Eliberitanis Eucharistiam esse, non absolutionem: postremo quod Cyprianus de negata moechis absolutione scribit, id quibusdam Africanis Episcopis placuisse, non Africanae Ecclesiae universae, aut Carthaginiensi. Ego, quod ultimo loco inquiunt, libens admitto; sed eos Episcopos nullo exemplo in eam sententiam ivisse, quis credat? Fortasse argumento ab Hispaniensis, & maxime Romanae Ecclesiae disciplina ducto opinionem illi suam adstruebant: quumque eos Episcopos *a Coepiscoporum suorum Collegio non recessisse*, nec *Catholicae Ecclesiae unitatem rupisse*, Cyprianus affirmet, ideo eorum sententiam offendiculo aliis non fuisse arbitror, quia varia tunc erat ea super re Ecclesiae disciplina. De Eliberitanorum Canonum sensu dictum satis. Tertullianum autem licet Montanistam rem, quae omnino facti erat, & omnibus eo tempore exploratissima, multo aliter ac se ea habebat, literis consignasse, ut Ecclesiae invidiam crearet, facile adduci non possum ut credam. Et vero quis eum impudentissimum jure dicat, quem etiam quum ad Montanum defecerat, hominem ingenio haud malo fuisse constat? Quis eum falsi reum peragat, quem nemo aequalis, aut suppar eo nomine falsi insimulavit? Porro denegabatur venia eis, qui in quolibet mortali peccato consenue-

ſenuerant, nec niſi in ſummis vitae anguſtiis poenitentiam petebant: cujus ſeveritatis haec redditur ratio a Cypriano in *cit. ep. ad Antonian.*, quod illos *communionem rogare non delicti poenitentia, ſed mortis urgentis admonitio* compelleret: ſtetitque ea diſciplina uſque ad tempora Conc. Arelat. I., quod *an.* 314. eſt habitum, ut ex ejus *can.* 23. Solos lapſos Cyprianus excepit *ep.* 13., qui libellos a Martyribus impetraſsent. Tanta fuit vis Libellorum, quibus Martyres pro lapſis apud Epiſcopos intercedebant, ut aliquid eorum gratia de ſeveritate Canonum remitteretur: ſaepe tamen Epiſcopi verbo, ſcriptove Martyres admonebant, ne in dandis libellis ſe plus nimio faciles praeſtarent. V. Natalis Alexandri *Diſſ.* 3. *in ſaec. III.* Eodem prorſus jure cum peccatoribus in exitu vitae communionem rogantibus facinoroſos capite damnatos olim cenſitos, contendunt nonnulli, & quum primis Martene *lib.* 1. *c.* 6. *art.* 2. *n.* 6. Denique peccatis, quae jam ſemel publica expiaverat poenitentia, ſi rurſus admitterentur, denegatam olim veniam, intelligere eſt ex Clemente Alexandrino 2. *Strom.*13., Tertulliano *lib. de Poenitentia*, Ambroſio *lib.* 2. *de Poenit. cap.* 10., & Auguſtino *ep.* 153. *novae edit. ad Macedonian.* Verum id fortaſſe non ubique placuiſſe, videtur probare, quod de Chryſoſtomo Socrates habet *lib.* 6. *cap.* 21., *Quum a Synodo Epiſcoporum ſemel dumtaxat iis, qui poſt Baptiſmum peccaſſent, conceſſa fuiſſet poenitentia, ipſe pronunciare non dubitavit, Licet millies egeris poenitentiam, accede.* Qualecunque eſſe debeat de Chryſoſtomo, aut Socrate judicium, certe latiſſime in Eccleſia patuit diſciplina, quam ſuperius propoſui. Anne igitur adeo ſevere actum cum iis, qui in eadem ſcelera labebantur, ut eis ne privata quidem poenitentia, privataque abſolutione conſuleretur? Ita viſum Petavio in *Epiphan. haer.* 59., Albaſpinaeo 2. *obſ.* 6., & Morino *lib.* 5. *c.* 29., quum quia conceptiſſima ſunt in eam ſententiam Patrum teſtimonia, maxime Ambroſii, & Auguſtini; tum quoniam alioqui multo humanius cum iis egiſſet Eccleſia, qui eadem crimina repetierant: quod cuivis debet perabſurdum videri. Sed aequius alii ſic Patrum loca interpretati ſunt, ut privatam poenitentiam, abſolutionemque non excluderent; ſed poenitentiam tamen acerbiſſimam, ac diuturniſſimam, quae acerbitate, ac diuturnitate ſua publicam exaequaret, & vero etiam vinceret: abſolutionem autem, quae nonniſi in ipſo vitae exitu indulgeretur. Ita Himerio Tarraconenſi a Siricio Papa reſcriptum *ep.* 1. *c.* 5.: idemque diſertiſſime cautum eſt in Concilio Ilerdenſi *c.* 5. Sed tandem de veteri ſeveritate deſcivit Eccleſia. Moechos ad communionem admiſſos a Zephirino, jam dixi. Tempore Cypriani idololatris etiam, qui ſani egerant poenitentiam, Carthaginienſis Synodus pacem dedit, uti ex *Epiſtola Synodali ad Cornel. P.*; quam Africanorum Patrum ſententiam Cornelius Concilio Romae habito confirmavit: ex eoque tempore in Eccleſia univerſa omnibus vel atrociſſimis criminibus poſt actam poenitentiam venia data eſt. Haec de Occidentalibus; Orientales enim moechis, homicidis, aut idololatris aliquando pacem denegaſſe, nullo poteſt idoneo teſtimonio probari. Porro aetate Innocentii I., qui Pontificatum ſuſcepit *an.* 401., jam obtinebat, ut omnibus vel in exitu vitae *poenitentibus cum Poenitentia extrema Communio* tribueretur, ut *miſerante Salvatore noſtro a perpetuo exitio vindicarentur*, ut ipſe inquit *ep.* 3. *ad Exuper. cap.* 2.: quo loco *Communionem* eſſe abſolutionem a peccatis, noviſſima Innocentii verba luculenter oſtendunt. Eadem per id tempus reorum capite damnatorum ratio erat. Denique jamdiu deſiit vetus diſciplina abſolutionis in tempus mortis conferendae, ſed idonea tamen ſuppetere argumenta debent, peccatorem facti ſui poenitere.

dem coepta Poenitentiae distinctione inter privatam, publicam, & solennem a Theologis Scholasticis in jus Ecclesiasticum invecta saeculo XIII., quae conjectura est Morini *lib.* 5. *cap.* 25., Presbyteris sine speciali Episcoporum mandato publicae etiam poenitentiae pro peccatis publicis imponendae potestas data est, sola Episcopis reservata solenni Poenitentia, quam ex Pontificali, & Ordine Romano magna ex parte descriptam sub nomine Synodi Agathensis proponit Gratianus *can* 64. *dist.* 50. Suppetit hinc ratio, cur Poenitentiales Canones octavo saeculo antiquiores, quibus locis de Poenitentiae ministris agunt, multo frequentius Episcopos laudent, quam Presbyteros; posteriores autem eo saeculo rarius Episcopos. Verum initio ii soli Presbyteri Poenitentiam administrabant, quos ad curam animarum veluti subsidiarios assumebant Episcopi, quosque *proprios Presbyteros*, & *Sacerdotes*, ac verbo uno *Parochos* appellamus: quin diu nemini licuit alium a proprio Sacerdote sine hujus venia sibi Confessarium eligere, nisi id ei jure singulari permitteretur. Gregor. IX. in *cap. ult. de poenit.*, & *remis.* Deinde institutis Fratribus Mendicantibus, Summi Pontifices liberam eis excipiendarum Confessionum potestatem jure privilegii dederunt: quam eandem potestatem Episcopi ad Presbyteros etiam specialem animarum curam non habentes produxere. Sed duo hic moneo. Alterum est, jure Ecclesiastico, quod Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. sanxit in *cap. omnis utriusque sexus eod. tit.*, teneri fideles semel in anno proprio tantum Sacerdoti, puta, Parocho, sua confiteri peccata, nec posse alienum Presbyterum *aliter* quam cum venia Parochi *solvere*, *vel ligare*: quod jus Parochorum Pontifices, qui laudatum privilegium Fratribus Mendicantibus indulsere, disertissime salvum voluerunt. V. Bullam Martini IV. *Ad uberes* super eo privilegio editam *an.* 1281., & Sixti IV. *Extravagantem Vices de tregua*, *& pace in comm.* Vide etiam, quae in *d. can.* Lateranensis Concilii edisserit Jueninus *q.* 5. *de Confessione cap.* 4. *art.* 3. §. 2. Alterum est, Parochos quidem jure ordinario, hoc est, jure Beneficii sui Parochianorum suorum excipere Confessiones, alios autem Presbyteros sive saeculares, sive Regulares id nullo modo posse, nisi *ab Episcopis per examen*, *si illis videbitur necessarium*, *aut alias idonei judicentur*, *& approbationem obtineant*, *privilegiis & consuetudine quacunque*, *etiam immemorabili*, *non obstantibus*: quae verba sunt Concilii Tridentini *sess.* 25. *cap.* 25. *de Ref.*: in quae commentarium bene longum Jueninus scripsit *q.* 7. *de Absolut. cap.* 3. *art.*3. Haec de Ministro Poenitentiae pro instituto meo dixisse sit satis. De Diacono, & laico quolibet quaesitum video, num aliquando exaudire potuerint Confessiones. Tu sic habe. Jus ligandi, & solvendi solis Sacerdotibus a Christo datum *Matth.* 16. 19. Trident. *sess.* 14. *cap.* 6. Cypriani locus ex *ep.* 13. *ad Presbyteros*, *& Diaconos Ecclesiae Carthagin.*, ubi lapsis in vitae periculo versantibus, si Episcopus, & Presbyter abessent, *apud Diaconum exomologesim facere delicti sui* permisit, accipiendus est non de absolutione Sacramentali, quae reum crimine absolvit, quaeque tota est ordinis, sed de ceremoniali absolutione, quae poenitentem absolvit legibus poenitentiae publicae, quae quum tota sit jurisdictionis, recte poterat Diacono demandari: qua de re multis contra Morinum N. Alexander in saec. III. *diss.* 4. Quod vero Odonis de Soliaco Parisiensis Episcopi Decreto comprehensum est in *Statutis Synodalibus Statut.* 56, licere Diacono *in arctissima necessitate Confessiones audire*, ad eundem prope modum intelligi debet. Nempe eo Decreto concessum Diacono audita peccatorum confessione, quae non ad Sacramentalem absolutionem

Abſolutionem primis Eccleſiae ſaeculis ſatisfactio praeibat. Id & ea, quae de gradibus Poenitentium ſunt dicta, haud obſcure demonſtrant, nam fideles jam Deo per Abſolutionem reconciliatos diu ne conſiſtere quidem cum fidelibus in Eccleſia potuiſſe, longe abeſt a ſpecie veri: & permulta Patrum loca diſerte tradunt. V. S. Cyprian. *ep.* 10., 52., & 59., S. Pacian. *ep.* 1. *ad Sympronian.*, S. Ambroſ. *lib.* 2. *de Poenit. cap.* 9., Innocent. I. *ep.* 1. *ad Decentium*, S. Leon. *ep.* 91. *ad Theodor. Forojulienſ. Epiſc.*, & Concil. Tolet. III. *c.* 11. Interdum ante emenſa Poenitentiae ſpatia indulgebatur Abſolutio, ſi qua gravis urgeret cauſſa, puta, ſi quos lapſos Martyrum libelli commendarent, ſi quam lapſi publice ederent Chriſto pii, & obſequentis animi ſignificationem, eoque nomine aliquid paterentur, ſi aut mortis, aut magnum aliquod animae periculum immineret, ſi quis Poenitentium eſſet ad Martyrium comparandus: denique ſi quid inde mali ab Eccleſia amoveri, vel ſi quid boni redundare in eam poſſe viderent Patres: quae ſpecies proſtant apud S. Cyprian. *de Lapſ.*, & *ep.* 20., 52., & 54., Innocen. I. *d. ep. ad Decent.*, & S. Leon. *d. ep.* 91. Quin diu obtinuiſſe, ut quae peccata publica elui poenitentia opus non erat, ſtatim poſt confeſſionem dimitterentur, Morinus oſtendit *lib.* 9. *c.* 14. Hinc intellige, merito damnatas ab Alexandro VIII. *n.* 16., & 18. Propoſitiones haſce rigidiorum quorumdam Theologorum, quibus praeivit Petrus Oxomenſis Theologiae in Salmaticenſi Academia Profeſſor *an.* 1479., ordinem praemittendi ſatisfactionem abſolutioni lege Chriſti inſtitutum: modernum autem uſum, qui abſolutionem antevertit, ab Eccleſia haberi pro abuſu. Et quidem praeceptum iſtud Chriſti nuſquam extat: fuitque res haec tota judicio Eccleſiae permiſſa. Quem vero illi *modernum* uſum appellant, certe antiquitatis ſanctitatem habet; namque in Oriente jam inde a Nectario, qui in ſaeculum IV. incidit: in Occidente ſerius quidem, ſed non multo poſt IV. ſaeculum crimino ſos abſolutione donari ſtatim poſt Confeſſionem eſt coeptum. Morin. *lib.* 6. *c.* 24, & *ſeq.*

Miniſter hujus Sacramenti eſt Epiſcopus, aut Presbyter. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 6. Olim reconciliandorum poenitentium, maxime publicorum, jus penes Epiſcopos fuit, neque id praeter neceſſitatem (a) Presbyteris licuit, niſi bona cum venia Epiſcoporum. S. Cyprian. *ep.* 11., Concil. Carth. II. *can.* 3. apud Gratian. *can.* 1. *cauſ.* 26, *q.* 6., & Carth. III. *can.* 32. apud Gratian. *can.* 14. *ead. c.* & *q.* Eos ſolos, qui publicam egerant occultorum criminum poenitentiam, inſciis quoque Epiſcopis reconciliabant Presbyteri: tum publica occultorum criminum poenitentia prorſus ſublata, ac recipi tandem

(a) *At ne neceſſitatis quidem caſum excipere videtur Canon.* 4. *Concilii Carth. II. apud Gratian. can.* 5. *cauſ.* 26. *q.* 6. *his verbis*, Si quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliari Divinis Altaribus petierit: ſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique Presbyter conſulere Epiſcopum, & ſic periclitantem ejus praecepto reconciliare. *Gratianum locus hic non mediocriter commovet; ſed is tamen ignoratione antiquitatis Concilii mentem non adſequitur.* To' Divinis Altaribus *argumento eſt, accipi Canonem debere non de ſimplici, & neceſſaria reconciliatione, qua poenitens cum Deo in gratiam redit, ſed de reconciliatione* perfectiſſima, *quae poenitentem Euchariſtiae etiam participem facit. Ad hunc modum reconciliari a Presbytero poenitentem inconſulto Epiſcopo, etiamſi mors inſtaret, ſevera antiquae Eccleſiae diſciplina non patiebatur: quod ab Albaſpinaeo animadverſum eſt in can.* 3. *Concilii Carth. II. ead. cauſ. & q.*

dem coepta Poenitentiae distinctione inter privatam, publicam, & solennem a Theologis Scholasticis in jus Ecclesiasticum invecta saeculo XIII., quae conjectura est Morini *lib.* 5. *cap.* 25., Presbyteris sine speciali Episcoporum mandato publicae etiam poenitentiae pro peccatis publicis imponendae potestas data est, sola Episcopis reservata solenni Poenitentia, quam ex Pontificali, & Ordine Romano magna ex parte descriptam sub nomine Synodi Agathensis proponit Gratianus *can* 64. *dist.* 50. Suppetit hinc ratio, cur Poenitentiales Canones octavo saeculo antiquiores, quibus locis de Poenitentiae ministris agunt, multo frequentius Episcopos laudent, quam Presbyteros; posteriores autem eo saeculo rarius Episcopos. Verum initio ii soli Presbyteri Poenitentiam administrabant, quos ad curam animarum veluti subsidiarios assumebant Episcopi, quosque *proprios Presbyteros*, & *Sacerdotes*, ac verbo uno *Parochos* appellamus: quin diu nemini licuit alium a proprio Sacerdote sine hujus venia sibi Confessarium eligere, nisi id ei jure singulari permitteretur. Gregor. IX. in *cap. ult. de poenit.*, & *remis.* Deinde institutis Fratribus Mendicantibus, Summi Pontifices liberam eis excipiendarum Confessionum potestatem jure privilegii dederunt: quam eandem potestatem Episcopi ad Presbyteros etiam specialem animarum curam non habentes produxere. Sed duo hic moneo. Alterum est, jure Ecclesiastico, quod Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. sanxit in *cap. omnis utriusque sexus eod. tit.*, teneri fideles semel in anno proprio tantum Sacerdoti, puta, Parocho, sua confiteri peccata, nec posse alienum Presbyterum *aliter* quam cum venia Parochi *solvere*, *vel ligare*: quod jus Parochorum Pontifices, qui laudatum privilegium Fratribus Mendicantibus indulsere, disertissime salvum voluerunt. V. Bullam Martini IV. *Ad uberes* super eo privilegio editam *an.* 1281., & Sixti IV. *Extravagantem Vices de tregua, & pace in comm.* Vide etiam, quae in *d. can.* Lateranensis Concilii edisserit Jueninus *q.* 5. *de Confessione cap.* 4. *art.* 3. §. 2. Alterum est, Parochos quidem jure ordinario, hoc est, jure Beneficii sui Parochianorum suorum excipere Confessiones, alios autem Presbyteros sive saeculares, sive Regulares id nullo modo posse, nisi *ab Episcopis per examen, si illis videbitur necessarium, aut alias idonei judicentur, & approbationem obtineant, privilegiis & consuetudine quacunque, etiam immemorabili, non obstantibus*: quae verba sunt Concilii Tridentini *sess.* 25. *cap.* 25. *de Ref.*: in quae commentarium bene longum Jueninus scripsit *q.* 7. *de Absolut. cap.* 3. *art.* 3. Haec de Ministro Poenitentiae pro instituto meo dixisse sit satis. De Diacono, & laico quolibet quaesitum video, num aliquando exaudire potuerint Confessiones. Tu sic habe. Jus ligandi, & solvendi solis Sacerdotibus a Christo datum *Matth.* 16. 19. Trident. *sess.* 14. *cap.* 6. Cypriani locus ex *ep.* 13. *ad Presbyteros*, & *Diaconos Ecclesiae Carthagin.*, ubi lapsis in vitae periculo versantibus, si Episcopus, & Presbyter abessent, *apud Diaconum exomologesim facere delicti sui* permisit, accipiendus est non de absolutione Sacramentali, quae reum crimine absolvit, quaeque tota est ordinis, sed de ceremoniali absolutione, quae poenitentem absolvit legibus poenitentiae publicae, quae quum tota sit jurisdictionis, recte poterat Diacono demandari: qua de re multis contra Morinum N. Alexander in saec. III. *diss.* 4. Quod vero Odonis de Soliaco Parisiensis Episcopi Decreto comprehensum est in *Statutis Synodalibus Statut.* 56, licere Diacono *in arctissima necessitate Confessiones audire*, ad eundem prope modum intelligi debet. Nempe eo Decreto concessum Diacono audita peccatorum confessione, quae non ad Sacramentalem absolutionem

suscipiendam editur, sed ad verecundiam, & humilitatem, preces fundere super poenitentem, ac Divinam misericordiam adprecari. In eandem sententiam interpretare *cap. fures de furt.*, nisi mavis pro iis *Presbytero*, *vel Diacono*, legere *Presbytero*, *& Deo*, uti est in *can.* 31. Triburiensis Concilii, unde Caput illud desumptum est. A verecundia etiam, & humilitate poenitentis merito commendatur Augustino *ep. ad Fortunatum*, & Auctori libri *de vera*, *& falsa Poenitentia*, quem perperam recensent inter Opera Augustini, peccatorum confessio in summis angustiis apud laicum edita: quo spectat illud ejusdem Augustini verbum, *Motus Religiosus*, hoc est, poenitentis fides, verecundia, humilitas, unde facile contritio enascitur, *importavit sanctitatem*. Alia permulta, quae tradi solent de hoc Sacramento, Theologorum sunt.

TITULUS VI.

De Extrema Unctione.

SAcramentum hoc, quod *Oleum Sanctum*, & *Chrismatis Oleum*, & *Oleum infirmorum*, & uno verbo *Oleum*, passim vero *Extrema Unctio* appellatur, est Sacramentum, quo & gratia confertur, & delicta, delictorum que reliquiae abstergentur, & alleviantur infirmi. Trident. *sess.* 14. *de Sacram. extrem. unct. can.* 2. Ex verbis Jacobi Apostoli *ep. canon. c.* 5., *Infirmatur quis ex vobis*, *inducat Presbyteros Ecclesiae*, *& orent super eum*, *ungentes eum oleo in nomine Domini*, materiam, formam, ac Ministrum hujus Sacramenti facile est intelligere: iisque ad ea tradenda utitur Synodus Tridentina *d. sess. cap* 1. Materia remota est *oleum* ex baccis olivarum expressum: & oleum quidem merum; nulla enim permixtionis mentio in Graecorum Euchologiis, ac Pontificalibus Latinorum. Non obstat Innocentius P. I. in *ep. ad Decent.*, ubi hujus Sacramenti materiam esse inquit *oleum Chrismatis*, qui locus Scholasticorum nonnullos in eam opinionem adduxit, olim infirmos sacro Chrismate, hoc est, oleo & balsamo unctos. Non, inquam, obstat, quandoque enim apud Ecclesiasticos scriptores *Chrisma* est merum oleum infirmorum. In hanc sententiam *Chrisma* in *cap. statuimus de cust. Euch.* interpretatur Synodus Trisingensis *an.* 1440. *can.* 18. Porro *oleum* esse debere *ab Episcopo benedictum*, inquit Trident. *loc. cit.*: fuitque haec vetus Latinae Ecclesiae disciplina, cujus testes sunt Innocentius I. *d. ep.*, & Gregorius M. in *Sacrament.*: neque ullo idoneo potest argumento probari, ejus olei consecrandi jus aliquando Presbyterorum fuisse. At vero apud Graecos jamdiu obtinet, ut oleum infirmorum a Presbyteris consecretur, uti Arcudius tradit *lib.* 5. *de extrem. unct. c.* 2.: quam Orientalis Ecclesiae consuetudinem Clemens VIII. habuit ratam in sua *ad Episcopos Latinos Instructione*. Praeterea apud Latinos oleum infirmorum semel in anno Episcopus consecrat feria V. in Coena Domini, atque inter Parochos distribuit: apud Graecos autem licet eadem feria V. Episcopus oleum consecret, tamen id mox insumitur ungendis in peccatorum expiationem primum Episcopo, quem Oeconomus ungit, deinde omnibus aliis ad sacram Sinaxim accessuris, quos inungit Episcopus: tum, si qui ungendi sunt, in singulas vices a Parocho consecratur: quae in Rituali Romano, & Graeco scripta sunt. V. quoque Goar. in Rituale Graecorum *not.* 22. *p.* 436. Materia proxima est ipsa unctio. Quod vero nullam certam corporis partem Jacobus expressit, factum hinc, ut aliquando unam, aliquando plures, nec easdem ubique ac semper inungi mos fuerit. Olim una

una videtur corporis pars inungi consuevisse, puta, pectus. Auctor *vitae S. Eugendi*, Mabillon. *Praef. ad saec. I. Benedict. num.* 67. Quoniam autem Eugendus saec. VI. vixit, ac porro in Sacramentario D. Gregorii plurium partium unctio memoratur, rectissime Joh. Lanojus *de Sacram. Unctionis infirm cap.* 2. *obs.* 2. docet, post tempora Gregorii, hoc est, sub exitum saeculi VI. primum obtinuisse, ut plures inungerentur. Harum numero alicubi interdum fuit pars male praeter ceteras affecta, uti ex Codice Tiliano Menardus in *Sacram. S. Gregor. p.* 340.: quo referebant illud S. Jacobi, *Et alleviabit eum Dominus*. Sed ne potius ad corporis, quam ad animae medelam adhiberi Sacramentum videretur, jam prope omnino desiit is ritus. Ecce tibi hodiernam Ecclesiae Romanae disciplinam ex Rituali Pauli V, *Quinque corporis partes praecipue ungi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempe oculi, aures, nares, os, & manus; pedes etiam & renes ungendi sunt; sed renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest. Sed sive in mulieribus, sive in viris alia corporis pars pro renibus ungi non debet*. Varia etiam fuit super hac re Orientalis Ecclesiae disciplina. Novissimam dabo verbis Arcudii *lib.* 5. *cap.* 7., *Graecorum Sacerdotes ungunt aegri frontem, mentum, ambas genas, deinde pectus, tum manus, idque ex utraque parte, postremo pedes*.

Hujus Sacramenti forma, quam multis ab hinc saeculis Latina adhibet Ecclesia, sunt verba illa, *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, olfactum, gustum, & auditum &c.* Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. Saeculo IV. indicativa formula, quam dicunt *Ambrosianam*, Mediolanensis Ecclesia utebatur. Germanos quoque, & Venetos indicativam formulam aliquando adhibuisse, ab Alberto M. *in* 4. *dist.* 23. *art.* 4., & Petro Arcudio *lib.* 5. *cap.* 5. memoriae proditum est. Quin interdum formulam partim indicativam, partim deprecativam Latina Ecclesia usurpavit: qualem formulam habes in Sacramentario Gregorii Magni. Quamquam autem Tridentina Synodus formulam proposuerit deprecativam, tamen quia indicativam expresse non rejecit, hinc factum videtur, ut vel post eam Synodum Episcopi nonnulli diu formam retinuerint indicativam, quam Romani Pontifices taciturnitate sua probarunt. V. Launojum *cit. lib.*, & Menard. in *Sacrament. Gregorii M.* Sed jam fere ubique deprecativa formula obtinet apud Latinos. Graeci etiam adhibent deprecativam, quae licet non iisdem Latinae formulae verbis concepta sit, eodem tamen redit. Arcud. *ibid.*

Hujus Sacramenti minister jure Divino est Episcopus, aut Presbyter; ait enim Jacobus, *Inducat Presbyteros*, quo nomine & Episcopos, & Presbyteros venire, docet Innocentius I. *ep. ad Decent. c.* 8. Quamvis autem valeat hoc Sacramentum a quocunque Presbytero collatum, tamen illud conferre soli tantum Parocho licet, qui ordinarius ejus minister est, aut ei, cui suam Parochus mandavit jurisdictionem. Et vero in *Clement.* 1. *de privileg.* vetatur Presbyter sine venia Parochi Extremam Unctionem administrare, ac si is *religiosus* sit, excommunicatione punitur. Quod si mors instet, ac praesto esse Parochus non possit, licere cuivis Sacerdoti jam jam moriturum ungere, S. Carolus tradit in Concilio Mediolanensi V. *part.* 1. *tit.* 11. Quod vero *Presbyteros* plurali numero expressit S. Jacobus, vetus est Graecorum consuetudo, plures ad infirmum advocari Sacerdotes: advocantur autem numero septem, ut ex eorum Euchologio, cujus numeri mysteria adaperit

Hic homicidae, inceſtuoſo ille pacem dedit. Id praeclare confirmat Auctor *Conſt. Apoſtolic.*, qui vulgo Clemens dicitur, *cap.* 23. his verbis, *Nullum majus peccatum, quam idolorum cultus; eſt enim impietas in Deum; tamen per veram poenitentiam remiſſum eſt.* Quoniam vero Chriſtus Eccleſiae ſuae dimittendorum aeque ac retinendorum peccatorum jus fecit *Joh.* 20. *v.* 23., alicubi non defectu poteſtatis, ſeu *deſperatione indulgentiae*, uti Auguſtinus in ſimili ſpecie ajebat *ep.* 50., ſed ſeveritate diſciplinae aliquanto poſt medium ſaeculum II. fuiſſe inductum, opinio eſt Albaſpinaei, Sirmondi, aliorumque nonnullorum, ut hominibus atrociorum quorundam criminum reis venia vel in exitu vitae denegaretur. Ita Romae, in Hiſpania, atque Africa de idololatris, homicidis, & moechis jus fuiſſe, docent Tertullianus *lib. de Pudic. cap.* 5. & 9., Eliberit. Synodus *can.* 1., & 8., ac Cyprian. *ep.* 51. *ad Antonian.* Primus Zephirinus ſolos moechos, non idololatras, aut homicidas, ad communionem admiſit, uti eſt apud Tertullianum. Sed Zephirini decretum aliquot Africanae Eccleſiae non receperunt, Cypriano teſte: Eliberitana autem Synodus ſtricte accepit, nempe de iis tantum, qui ſemel fuerant moechati: quod ex ejus *can.* 3. exploratiſſimum eſt. Quin Illiberitani Patres & lenonibus, & puerorum ſtupratoribus, & inceſtuoſis *nec in fine dandam eſſe communionem* voluere, ut *can.* 12., 17., 66., 71., & 75. Scio nonnullos *communionem* in Eliberitanis Canonibus interpretari *Euchariſtiam* eo maxime argumento ductos, quod ii de *abſolutione* accepti impendio acerbiores eſſent. At certe *communio* Illiberitanis Patribus *abſolutio Sacramentalis* eſt, uti Albaſpinaeo, Sirmondo, & rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimis quibuſque viſum. Argumenta, quae in hanc ſententiam proponunt, videſis apud eos. Id ego nunc unum ajo, ſi de Sacramentali abſolutione Eliberitani Canones accipiantur, perbelle eis convenire cum Tertulliano, & Cypriano, qui de Sacramentali abſolutione diſertiſſime loquuntur: at nihil ſit, cur Eliberitanae Synodi ſeveritatem quiſquam miretur. Contra alii, quorum numero eſt Natalis Alexander in *ſaec. III. diſſ.* 7. *art. unic. propoſ.* 3., nuſquam Eccleſiae Patres eo ſeveritatis deveniſſe contendunt, ut quorundam criminum reis vel *in fine* denegaſſent pacem: Tertullianum ajunt *lib. de Pudicitia*, quem ſcripſit jam Montaniſta, falſam Eccleſiae Romanae ſententiam affinxiſſe: *Communionem* vero in Canonibus Eliberitanis Euchariſtiam eſſe, non abſolutionem: poſtremo quod Cyprianus de negata moechis abſolutione ſcribit, id quibuſdam Africanis Epiſcopis placuiſſe, non Africanae Eccleſiae univerſae, aut Carthaginienſi. Ego, quod ultimo loco inquiunt, libens admitto; ſed eos Epiſcopos nullo exemplo in eam ſententiam iviſſe, quis credat? Fortaſſe argumento ab Hiſpanienſis, & maxime Romanae Eccleſiae diſciplina ducto opinionem illi ſuam adſtruebant: quumque eos Epiſcopos *a Coepiſcoporum ſuorum Collegio non receſſiſſe*, nec *Catholicae Eccleſiae unitatem rupiſſe*, Cyprianus affirmet, ideo eorum ſententiam offendiculo aliis non fuiſſe arbitror, quia varia tunc erat ea ſuper re Eccleſiae diſciplina. De Eliberitanorum Canonum ſenſu dictum ſatis. Tertullianum autem licet Montaniſtam rem, quae omnino facti erat, & omnibus eo tempore exploratiſſima, multo aliter ac ſe ea habebat, literis conſignaſſe, ut Eccleſiae invidiam crearet, facile adduci non poſſum ut credam. Et vero quis eum impudentiſſimum jure dicat, quem etiam quum ad Montanum defecerat, hominem ingenio haud malo fuiſſe conſtat? Quis eum falſi reum peragat, quem nemo aequalis, aut ſuppar eo nomine falſi inſimulavit? Porro denegabatur venia eis, qui in quolibet mortali peccato conſenue-

senuerant, nec nisi in summis vitae angustiis poenitentiam petebant: cujus severitatis haec redditur ratio a Cypriano in *cit. ep. ad Antonian.*, quod illos *communionem rogare non delicti poenitentia, sed mortis urgentis admonitio* compelleret: stetitque ea disciplina usque ad tempora Conc. Arelat. I., quod *an.* 314. est habitum, ut ex ejus *can.* 23. Solos lapsos Cyprianus excepit *ep.* 13., qui libellos a Martyribus impetrassent. Tanta fuit vis Libellorum, quibus Martyres pro lapsis apud Episcopos intercedebant, ut aliquid eorum gratia de severitate Canonum remitteretur: saepe tamen Episcopi verbo, scriptove Martyres admonebant, ne in dandis libellis se plus nimio faciles praestarent. V. Natalis Alexandri *Diss.* 3. *in saec. III.* Eodem prorsus jure cum peccatoribus in exitu vitae communionem rogantibus facinorosos capite damnatos olim censitos, contendunt nonnulli, & quum primis Martene *lib.* 1. *c.* 6. *art.* 2. *n.* 6. Denique peccatis, quae jam semel publica expiaverat poenitentia, si rursus admitterentur, denegatam olim veniam, intelligere est ex Clemente Alexandrino 2. *Strom.*13., Tertulliano *lib. de Poenitentia*, Ambrosio *lib.* 2. *de Poenit. cap.* 10., & Augustino *ep.* 153. *novae edit. ad Macedonian.* Verum id fortasse non ubique placuisse, videtur probare, quod de Chrysostomo Socrates habet *lib.* 6. *cap.* 21., *Quum a Synodo Episcoporum semel dumtaxat iis, qui post Baptismum peccassent, concessa fuisset poenitentia, ipse pronunciare non dubitavit, Licet millies egeris poenitentiam, accede*. Qualecunque esse debeat de Chrysostomo, aut Socrate judicium, certe latissime in Ecclesia patuit disciplina, quam superius proposui. Anne igitur adeo severe actum cum iis, qui in eadem scelera labebantur, ut eis ne privata quidem poenitentia, privataque absolutione consuleretur? Ita visum Petavio in *Epiphan. haer.* 59., Albaspinaeo 2. *obs.* 6., & Morino *lib.* 5. *c.* 29., quum quia conceptissima sunt in eam sententiam Patrum testimonia, maxime Ambrosii, & Augustini; tum quoniam alioqui multo humanius cum iis egisset Ecclesia, qui eadem crimina repetierant: quod cuivis debet perabsurdum videri. Sed aequius alii sic Patrum loca interpretati sunt, ut privatam poenitentiam, absolutionemque non excluderent; sed poenitentiam tamen acerbissimam, ac diuturnissimam, quae acerbitate, ac diuturnitate sua publicam exaequaret, & vero etiam vinceret: absolutionem autem, quae nonnisi in ipso vitae exitu indulgeretur. Ita Himerio Tarraconensi a Siricio Papa rescriptum *ep.* 1. *c.* 5.: idemque disertissime cautum est in Concilio Ilerdensi *c.* 5. Sed tandem de veteri severitate descivit Ecclesia. Moechos ad communionem admissos a Zephirino, jam dixi. Tempore Cypriani idololatris etiam, qui sani egerant poenitentiam, Carthaginiensis Synodus pacem dedit, uti ex *Epistola Synodali ad Cornel. P.*: quam Africanorum Patrum sententiam Cornelius Concilio Romae habito confirmavit: ex eoque tempore in Ecclesia universa omnibus vel atrocissimis criminibus post actam poenitentiam venia data est. Haec de Occidentalibus; Orientales enim moechis, homicidis, aut idololatris aliquando pacem denegasse, nullo potest idoneo testimonio probari. Porro aetate Innocentii I., qui Pontificatum suscepit *an.* 401., jam obtinebat, ut omnibus vel in exitu vitae *poenitentibus cum Poenitentia extrema Communio* tribueretur, ut *miserante Salvatore nostro a perpetuo exitio vindicarentur*, ut ipse inquit *ep.* 3. *ad Exuper. cap.* 2.: quo loco *Communionem* esse absolutionem a peccatis, novissima Innocentii verba luculenter ostendunt. Eadem per id tempus reorum capite damnatorum ratio erat. Denique jamdiu desiit vetus disciplina absolutionis in tempus mortis conferendae, sed idonea tamen suppetere argumenta debent, peccatorem facti sui poenitere.

dem coepta Poenitentiae distinctione inter privatam, publicam, & solennem a Theologis Scholasticis in jus Ecclesiasticum invecta saeculo XIII., quae conjectura est Morini *lib.* 5. *cap.* 25., Presbyteris sine speciali Episcoporum mandato publicae etiam poenitentiae pro peccatis publicis imponendae potestas data est, sola Episcopis reservata solenni Poenitentia, quam ex Pontificali, & Ordine Romano magna ex parte descriptam sub nomine Synodi Agathensis proponit Gratianus *can* 64. *dist.* 50. Suppetit hinc ratio, cur Poenitentiales Canones octavo saeculo antiquiores, quibus locis de Poenitentiae ministris agunt, multo frequentius Episcopos laudent, quam Presbyteros; posteriores autem eo saeculo rarius Episcopos. Verum initio ii soli Presbyteri Poenitentiam administrabant, quos ad curam animarum veluti subsidiarios adsumebant Episcopi, quosque *proprios Presbyteros*, & *Sacerdotes*, ac verbo uno *Parochos* appellamus: quin diu nemini licuit alium a proprio Sacerdote sine hujus venia sibi Confessarium eligere, nisi id ei jure singulari permitteretur. Gregor. IX. in *cap. ult. de poenit.*, & *remis.* Deinde institutis Fratribus Mendicantibus, Summi Pontifices liberam eis excipiendarum Confessionum potestatem jure privilegii dederunt: quam eandem potestatem Episcopi ad Presbyteros etiam specialem animarum curam non habentes produxere. Sed duo hic moneo. Alterum est, jure Ecclesiastico, quod Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. sanxit in *cap. omnis utriusque sexus eod. tit.*, teneri fideles semel in anno proprio tantum Sacerdoti, puta, Parocho, sua confiteri peccata, nec posse alienum Presbyterum *aliter* quam cum venia Parochi *solvere*, *vel ligare*: quod jus Parochorum Pontifices, qui laudatum privilegium Fratribus Mendicantibus indulsere, disertissime salvum voluerunt. V. Bullam Martini IV. *Ad uberes* super eo privilegio editam *an.* 1281., & Sixti IV. *Extravagantem Vices de tregua*, & *pace in comm.* Vide etiam, quae in *d. can.* Lateranensis Concilii edisserit Jueninus *q.* 5. *de Confessione cap.* 4. *art.* 3. §. 2. Alterum est, Parochos quidem jure ordinario, hoc est, jure Beneficii sui Parochianorum suorum excipere Confessiones, alios autem Presbyteros sive saeculares, sive Regulares id nullo modo posse, nisi *ab Episcopis per examen, si illis videbitur necessarium, aut alias idonei judicentur, & approbationem obtineant, privilegiis & consuetudine quacunque, etiam immemorabili, non obstantibus*: quae verba sunt Concilii Tridentini *sess.* 25. *cap.* 25. *de Ref.*: in quae commentarium bene longum Jueninus scripsit *q.* 7. *de Absolut. cap.* 3. *art.*3. Haec de Ministro Poenitentiae pro instituto meo dixisse sit satis. De Diacono, & laico quolibet quaesitum video, num aliquando exaudire potuerint Confessiones. Tu sic habe. Jus ligandi, & solvendi solis Sacerdotibus a Christo datum *Matth.* 16. 19. Trident. *sess.* 14. *cap.* 6. Cypriani locus ex *ep.* 13. *ad Presbyteros*, & *Diaconos Ecclesiae Carthagin.*, ubi lapsis in vitae periculo versantibus, si Episcopus, & Presbyter abessent, *apud Diaconum exomologesim facere delicti sui* permisit, accipiendus est non de absolutione Sacramentali, quae reum crimine absolvit, quaeque tota est ordinis, sed de ceremoniali absolutione, quae poenitentem absolvit legibus poenitentiae publicae, quae quum tota sit jurisdictionis, recte poterat Diacono demandari: qua de re multis contra Morinum N. Alexander in saec. III. *diss.* 4. Quod vero Odonis de Soliaco Parisiensis Episcopi Decreto comprehensum est in *Statutis Synodalibus Statut.* 56, licere Diacono *in arctissima necessitate Confessiones audire*, ad eundem prope modum intelligi debet. Nempe eo Decreto concessum Diacono audita peccatorum confessione, quae non ad Sacramentalem absolutionem

una videtur corporis pars inungi consuevisse, puta, pectus. Auctor *vitae S. Eugendi*, Mabillon. *Praef. ad saec. I. Benedict. num.* 97. Quoniam autem Eugendus saec. VI. vixit, ac porro in Sacramentario D. Gregorii plurium partium unctio memoratur, rectissime Joh. Lanojus *de Sacram. Unctionis infirm cap.* 2. *obs.* 2. docet, post tempora Gregorii, hoc est, sub exitum saeculi VI. primum obtinuisse, ut plures inungerentur. Harum numero alicubi interdum fuit pars male praeter ceteras affecta, uti ex Codice Tiliano Menardus in *Sacram. S. Gregor. p.* 340.: quo referebant illud S. Jacobi, *Et alleviabit eum Dominus*. Sed ne potius ad corporis, quam ad animae medelam adhiberi Sacramentum videretur, jam prope omnino desiit is ritus. Ecce tibi hodiernam Ecclesiae Romanae disciplinam ex Rituali Pauli V, *Quinque corporis partes praecipue ungi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempè oculi, aures, nares, os, & manus; pedes etiam & renes ungendi sunt; sed renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest. Sed sive in mulieribus, sive in viris alia corporis pars pro renibus ungi non debet*. Varia etiam fuit super hac re Orientalis Ecclesiae disciplina. Novissimam dabo verbis Arcudii *lib.* 5. *cap.* 7., *Graecorum Sacerdotes ungunt aegri frontem, mentum, ambas genas, deinde pectus, tam manus, idque ex utraque parte, postremo pedes*.

Hujus Sacramenti forma, quam multis ab hinc saeculis Latina adhibet Ecclesia, sunt verba illa, *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, olfactum, gustum, & auditum &c.* Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. Saeculo IV. indicativa formula, quam dicunt *Ambrosianam*, Mediolanensis Ecclesia utebatur. Germanos quoque, & Venetos indicativam formulam aliquando adhibuisse, ab Alberto M. *in* 4. *dist.* 23. *art.* 4., & Petro Arcudio *lib.* 5. *cap.* 5. memoriae proditum est. Quin interdum formulam partim indicativam, partim deprecativam Latina Ecclesia usurpavit: qualem formulam habes in Sacramentario Gregorii Magni. Quamquam autem Tridentina Synodus formulam proposuerit deprecativam, tamen quia indicativam expresse non rejecit, hinc factum videtur, ut vel post eam Synodum Episcopi nonnulli diu formam retinuerint indicativam, quam Romani Pontifices taciturnitate sua probarunt. V. Launojum *cit. lib.*, & Menard. in *Sacrament. Gregorii M.* Sed jam fere ubique deprecativa formula obtinet apud Latinos. Graeci etiam adhibent deprecativam, quae licet non iisdem Latinae formulae verbis concepta sit, eodem tamen redit. Arcud. *ibid.*

Hujus Sacramenti minister jure Divino est Episcopus, aut Presbyter; ait enim Jacobus, *Inducat Presbyteros*, quo nomine & Episcopos, & Presbyteros venire, docet Innocentius I. *ep. ad Decent. c.* 8. Quamvis autem valeat hoc Sacramentum a quocunque Presbytero collatum, tamen illud conferre soli tantum Parocho licet, qui ordinarius ejus minister est, aut ei, cui suam Parochus mandavit jurisdictionem. Et vero in *Clement.* 1. *de privileg.* vetatur Presbyter sine venia Parochi Extremam Unctionem administrare, ac si is *religiosus* sit, excommunicatione punitur. Quod si mors instet, ac praesto esse Parochus non possit, licere cuivis Sacerdoti jam jam moriturum ungere, S. Carolus tradit in Concilio Mediolanensi V. *part.* 1. *tit.* 11. Quod vero *Presbyteros* plurali numero expressit S. Jacobus, vetus est Graecorum consuetudo, plures ad infirmum advocari Sacerdotes: advocantur autem numero septem, ut ex eorum Euchologio, cujus numeri mysteria adaperit

TITULUS VII.

De Ordine.

ORdo est Sacramentum, quo spiritualis potestas confertur ad ea, quae vel ad conficiendam, vel ad distribuendam Eucharistiam pertinent, obeunda. Ordines sunt numero septem, Ostiariatus, Exorcistatus, Lectoratus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, Sacerdotium: atque horum priores quatuor *minores*, posteriores tres *majores*. Concil. Trid. *sess.* 23. *cap.* 2. & *can.* 2. De eorum institutione *lib.* 1. dictum satis. Illud hic moneo, certi juris esse, Presbyteratum, seu Sacerdotium, & ordinem esse, & Sacramentum: de his vero a Theologis ambigi, num Episcopatus, ac Diaconatus Sacramenta sint a Sacerdotio re ipsa distincta, & num Ostiariatus, Exorcistatus, Lectoratus, Acolytatus, & Subdiaconatus sint meri Ordines, an etiam Sacramenta. De his in utramque partem disputare, Theologorum munus est. Tu cum sanioribus ita sentias velim. Episcopatus, ac Diaconatus Sacramenta sunt re ipsa a Sacerdotio distincta: minores autem Ordines, itemque Subdiaconatus Ordines quidem sunt, non Sacramenta. Quod vero omnes, quotquot sunt Ordines, suas singuli habent materias, & formas, id ne te transversum agat; namque illae, nisi de Divina etiam institutione constet, non sunt ad Sacramentum satis.

De Ordinis materia, & forma sic Eugenius IV. in *Decret.*, *Materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenae cum pane porrectionem: Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem: Subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: & similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem* (puta, in Acolytatu conferendo ceropherarii cum cereo, & urceolorum vacuorum, in Lectoratu libri Epistolarum, in exorcistatu libri Exorcismorum, in Ostiariatu clavium, & funis campanarum) *Forma Sacerdotii talis est, Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & mortuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S., & sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continentur.* Locus hic Eugenii amplissimus campus est, in quo late spatiantur Theologi; primum enim Graecorum quum antiqua, tum moderna Euchologia cujusque Ordinis materiam statuunt solam manuum impositionem, formam vero orationem, quam recitat Episcopus manus imponens, nec tamen de vi Ordinum per Graecos collatorum Latina unquam dubitavit Ecclesia: deinde apud ipsos Latinos non videtur ante saeculum X. traditio instrumentorum inducta: quod eorum, qui ante id tempus scripserunt, silentio probat Morinus in Exercitationibus suis *de SS. Ordinat.*, & fortasse principio ea instrumenta jam ordinatis tradi coeperunt, ut, quam acceperant potestatem, traditione illa cognoscerent: quam conjecturam confirmant Hugo a S. Victore *lib.* 2. *de Sacram. Fidei p.* 3. *c.* 12., & P. Lombardus *l.* 4. *dist.* 24. Postremo ipsas etiam res, ac verba, quae tanquam materias, & formas Eugenius proponit, acerrimi judicii Viri haud esse *essentialia* contendunt: nec quidquam obturbare Eugenii IV. locum; non enim, ajunt, Eugenius in animum induxerat *essentiales* Ordinum materias, & formas Decreto suo Armenos edocere, quos illae haud latebant, sed solum peculiarem Ecclesiae Romanae ritum. Tu Theologos adi. Interim memoriam recole ejus, quod superius tra-

tradidi, arbitrium esse Ecclesiae novas Sacramentis adjicere conditiones, quas, ut ea valeant, servari opus sit: id quod exemplo Matrimonii exploratissimum fit.

Ordinarius minister hujus Sacramenti est Episcopus, inquit Eugenius *ibid.*: atque hoc potissimum nomine Episcopos Presbyteris potiores faciunt Epiphanius contra Aerium edisserens *haer.* 56., Chrysostomus *Hom.* 11. *in ep.* 1. *ad Timoth.*, & Hieronymus *ep.* 85. *ad Evagrium*. Eugenius ait, *ordinarius*; namque minores ordines jure legitimae praescriptionis extra ordinem conferunt Cardinales in Parochiis, quas Romae subjectas habent, ac jure singulari scripto Abbates, si tamen is, qui ordinandus est, Regularis sit, ac subditus, *can.* 14. Concilii Nicaeni II., & *cap.* 10. Tridentini *sess.* 23. *de Ref.* Porro Subdiaconos quoque ex privilegio ordinant Abbates nonnulli. Demum Diaconos ipsos, & vero etiam Presbyteros recte posse delegante Papa a Presbytero ordinari, & Glossae in *can.* 4. *dist.* 5. *de consecr.*, & Canonistarum, Theologorumque multorum opinio fuit. Eorum testimonia congessit Morinus *de SS. Ordinat. p.* 3. *Exercit.* 4. *c.* 3. Jam vero unusquisque debet *a proprio Episcopo* ordinari; si secus fiat, *ordinantem a collatione ordinum per annum, & ordinatum, a susceptorum ordinum exequutione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, suspensum* pronunciat Synodus Tridentina *sess.* 23. *de Ref. cap.* 8. Ut autem constet, quis sit Episcopus proprius, inter laicum, & Clericum distinguatur, necesse est. Et laico quidem olim liberum fuit a quocumque Catholico Episcopo ordinem suscipere, inscio etiam, ac vel invito Episcopo originis, eove, a quo fuerat baptizatus. Ita Origenes Alexandriae natus in Palestina primum ordinatus est, nec Demetrius Episcopus Alexandrinus Origeni infensissimus id unquam vitio vertit sive Origeni, sive Episcopo ejus ordinatori. Ita Hieronymus Antiochiae ordinatus est, ubi nec natus fuerat, nec baptizatus. Ita Augustinus a *Tagastensi Ecclesia*, quam *Patriam suam carnalem* dicit, *impositum sibi Clericatum* negat *ep.* 223. Ne quis tamen putet, eos dimissorias literas ab Episcopis suis accepisse, id vetat, quod earum nusquam fit mentio. Accedit illud, quod multorum saeculorum Canones, quum de exteris sine Episcoporum suorum venia non ordinandis cavent, de Clericis tantum loquantur. Concilium Carth. III. *can.* 21., Arausicanum I. *can.* 8., Leo M. *ep.* 84., Concilium Aquisgranense *an.* 789. habitum. Postremo disertissime Augustinus tradit *ep.* 235., laudato canone Carthaginiensi *de solis Clericis statutum, non etiam de laicis*. Quantum ad Orientalem Ecclesiam, auctor est Balsamon in Responsionibus ad Marcum P. Alexandrinum *Juris orient. tom.* 1. *p.* 382. & 383., in Synodo Costantinopolitani Michaëlis Anchiali Patriarchae primum de non ordinandis alienis laicis actum. Sed hic amovendus est obex. In *can.* 5. Concilii Carthagin. I., qui est apud Gratianum *dist.* 71. *can.* 6. scriptum est, *Privatus* (in Decreto Gratiani est, *Primatus*) *Episcopus dixit. Suggero, ut statuatis, non licere laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinet* (in Decreto est, *obtineat*) *sine conscientia ejus Episcopi, de cujus plebe est. Gratus Episcopus* (Carthaginiensis, qui Carthaginiensi Concilio praeerat) *dixit. Haec observantia pacem custodit; nam & memini, in sanctissimo Concilio Sardicensi* (cui is interfuerat) *statutum, ut nemo alterius plebis hominem usurpet*. Carthaginiensem Canonem haud diu stetisse, Canone 21. Carth. III., atque Augustini testimonio liquet. Sardicensis Canon me diu, multumque solicitum habuit. Quam tandem feci conjecturam accipe. De solis Clericis in Sardicensi Concilio cau-

cautum ajo: Gratum autem memoriam defecisse: denique Thomasinum, qui *p. 2. lib. 1. cap. 1.* & Sardicensis Concilii verba lectorum oculis subjicit, & iis de laico aeque, ac de Clerico agi affirmat, lectoribus illudere voluisse. Ecce tibi ejus Concilii verba ex *can.* 18. & 19., qui sunt apud Gratianum *can.* 1. *ead. dist.*, *Nulli Episcopo liceat alterius Episcopi civitatis Ecclesiasticum hominem* (vel, uti in Concilio latine legi monent Correctores Romani, *Ecclesiasticum ministrum*) *solicitare, & in sua Dioecesi Clericum ordinare .... & hoc universi constituimus, ut quicunque ex alia Parochia voluerit alienum ministrum sine consensu Episcopi ipsius ordinare, non sit rata ordinatio*. Verba *Ecclesiasticum hominem*, seu *ministrum*, & *alienum ministrum* meam mire adstruunt opinionem. Quid quod eam Caroli M. Capitularia praeclare confirmant? Capitularis 56. *an.* 789. verba sunt haec; *In Decretis Leonis Papae sancitum est, & in Concilio Sardicensi, ne Episcopus alterius Clericum ad se solicitet, nec ordinet*. Igitur diu in utraque Ecclesia proprius Episcopus is tantum fuit, qui primum aliquem Ordini Ecclesiastico adscripserat. Post annum millesimum videtur ubique coepisse proprius laici Episcopus esse Episcopus *originis*, aut *beneficii*: quam novam disciplinam supponit Clemens P. IV., qui *an.* 1265. Pontifex creatus est, in *cap. 1. de temp. ord. in IV.*; sed *originis* tamen significationem mos Curiae coarguslavit, ut sit locus, ubi ordinandus est natus, non item is, ubi pater ejus, licet posteriore etiam sensu Civile jus *originem* dicat *l. 6. §. 1. ad municip.* Tum Bonifacius P. VIII., qui *an.* 1294. iniit Pontificatum, duobus illis tertium addidit titulum, puta, *domicilii* in *cap. 3. eod. in VI.* Est & titulus familiaritatis, de quo ad hunc modum Synodus Tridentina *sess.* 23. *de Ref. cap.* 9., *Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium quacumque fraude cessante statim re ipsa illi conferat*. Nunc intelligis, quod *cap.* 10. *de Ref. sess.* 7., & *cap.* 2. ac 3. *sess.* 14. Tridentini Concilii sancitum est, ne quis sine dimissoriis proprii Episcopi literis ab Episcopo non suo ordinetur: quod idem de alienis Clericis per antiquos Canones cavebatur: Et quamquam *Tonsura* proprie non sit Ordo, tamen Ordine latius accepto Tonsura etiam huc pertinet, *cap. 4. de temp. ord. in VI. Dimissorias, seu Dimissoriales* literas antiqui etiam Canones meminere, sed sensu longe alio. Quoniam olim Clerici omnes vi suae ordinationis sic certae Ecclesiae addicebantur, ut ei deberent perpetuum inservire, consensu Episcopi erat opus, ut possent in alienae Ecclesiae catalogum referri, nec impune erat alienum Clericum inscio Episcopo retinere vel promovere *d. can.* 21. Carthagin. III. Et quoniam nemo esse poterat duplici Ecclesiae addictus, necesse erat Clericum ab Episcopo suo omnino dimitti, &, ut ita dicam, emancipari, sicque omni solutum vinculo alteri Ecclesiae addici. Atque huc spectabant veterum literae dimissoriales. Concilium Carth. I. *can.* 5., & Trullan. *can.* 17. Duae Dimissoriarum literarum formulae, quarum alteram tanquam a Nicaenis Patribus, alteram tanquam ab Attico Episcopo Constantinopolitano editam in suum Decretum inseruit Gratianus *can.* 1. & 2. *dist.* 73., omnino supposititiae sunt. Nostro hoc tempore dimissoriae literae in hunc finem dantur, ut ordinari Clericus possit ab Episcopo non suo; sed is tamen vel post eas literas, ac post susceptos alibi ordines pertinet, ut antea, ad Episcopum suum. Igitur ordinis tantum gratia nunc dimittitur Clericus, *cap. 6. de off. Archidiac.*, & *cap. 3. de temp. ordinat. in VI.* Dandarum hujusmodi literarum jus proprium est Episcopi, cujus est ordina-

re, *d. cap.* 8., ac 3. Quum autem ea, quae ordinariae jurisdictionis sunt, vacante sede ad Capitulum transeant, consectaneum est, id etiam jus ad Capitulum transire, *d. cap.* 3. At jure novissimo Synodi Tridentinae si quis *arctatus fuerit occasione Beneficii Ecclesiastici recepti*, hoc est, si Beneficium obtineat, cujus gratia debeat intra certum tempus ad certum ordinem promoveri, aut si quis *arctatus fuerit occasione Beneficii recipiendi*, hoc est, si nullum quidem Beneficium obtineat, sed a Patrono praesentetur ad Beneficium, quod certum, praesentemque ordinem requirit; his a die, quo coepit sedes vacare, recte Capitulum dimissorias dabit, non aliis: post annum vero etiam aliis, qui titulum habent patrimonii, vel pensionis, si id Ecclesiae necessitas, aut utilitas exposcat *sess.* 7. *de Ref. cap.* 10., & *sess.* 21. *cap.* 2.

Mares soli Ordinem valide suscipiunt, non item foeminae, quas *turpe esse in Ecclesia loqui*, ac *docere*, inquit Paulus 1. *ad Corinth.* 14., & 1. *ad Timoth.* 2. Diaconissarum ordinatio (*ordinationis* verbum usurpo, namque *ordinari Diaconissam* Chalcedonensis Conc. Patres ajunt *can.* 15.) licet per *manus impositionem* expediretur, *d. can.* 15., tamen mera erat coeremonia, qua vetulae illae piis quibusdam ministeriis destinabantur, uti dictum *lib.* 1., haud absimilis benedictioni Abbatissarum, neque, ut Epiphanius loquitur *haer.* 79., *ad Sacerdotii functionem*, *aut ullam hujusmodi administrationem* spectabat. *Episcopae*, *Presbyterae*, ac *Diaconae*, quarum mentio in Concil. Turonensi II. *can.* 14., & 20., Antisiodorensi *cap.* 215., & apud S. Gregor. *lib.* 7. *ind.* 2. *ep.* 7. sunt Episcoporum, Presbyterorum, ac Diaconorum uxores. In Ecclesia quum Occidentali, tum Orientali Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis interdictum uxores ducere; sed utraque conjugatos, si alii deficerent, ordinavit, hoc tamen discrimine, quod in Occidentali post susceptos ordines sibi ab uxoribus temperabant, easque habebant sororum loco, uti ex *can.* 33. Illiberitani Concilii, & *can.* 2. ac 3. Arelat. II., quo etiam refer *l.* 44. *C. Th. de Ep. & Cl.*, quae quum ad Praefectum Praet. Italiae scripta sit, ad Latinam Ecclesiam certe spectat: in Orientali vero uxoribus suis utebantur: in quam sententiam accipienda sunt verba Stephani P. III. in *can.* 14. *dist.* 31., *Orientalium Ecclesiarum Sacerdotes*, *Diaconi*, *atque Subdiaconi matrimonio copulantur*, hoc est, usu matrimonii antea initi non prohibentur. Facile quidem esset ostendere, Orientalem Ecclesiam initio cum Occidentali consensisse; sed nunc id non ago. Videsis Fr. de Roye *lib* 1. *Inst. tit.* 23. Erat certe discrimen illud inter utramque Ecclesiam aevo Stephani III., qui *an.* 768. coepit Romae sedere, & haud paulo ante id tempus invaluerat, ait enim Stephanus, *Aliter se Orientalium TRADITIO habet Ecclesiarum*, Solum Episcopum videntur Graeci excepisse. *Uxor ejus* (inquit Trullanum Concilium *c.* 48.) *qui ad Episcopalem dignitatem promovetur*, *communi sui viri consensu prius separata*, *postquam Episcopum ordinatus est ac consecratus*, *monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione extructum*, & *Episcopi providentia fruatur*.

Ordinate esse ad ordines adscendendum, ait Gregorius M. *lib.* 7. *Reg. ep.* 110.; quo spectat Caput Decretalium *de Clerico per saltum promoto*. Promoveri *per saltum*, quae vox apud Ecclesiasticos Scriptores est sane vetus, extatque in *Decretis* Siricii *cap.* 13., perinde est atque ab uno ad alterum ordinem adscendere ordine inter utrumque medio omisso. De eo, qui *Subdiaconatus ordine postposito negligentia potius quam superbia* Diaconatum, Presbyteratumque susceperat, ita rescripsit *Rumaldo* (apud Gratianum est,

Gri-

Grimaldo) *Constantiensi Episcopo* Alexander II. *can.* 1. *dist.* 52., *Mandamus, ut ab officio Sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas.* Docemur hoc Alexandri rescripto, posse Episcopum super ea re dispensare, puta, ut ordinatus in suscepto ordine ministret: quod ita est accipiendum ex definitione Synodi Tridentinae *sess.* 23. *de Ref. cap.* 13., si per saltum promotus in ordine suscepto non ministraverit: quod si vero ministraverit, Summi Pontificis dispensandi jus est. Omissus ordo supplendus omnino est, antequam in ordine superiore Clericus ministret: sicque fert Ecclesiae disciplina, ut id *quasi* ad vim ipsam superioris ordinis requiratur, etiamsi unus ex minoribus ordinibus omissus sit. Verum est haec non adeo vetus Ecclesiae disciplina: jamque a Morino perspicue demonstratum est *de SS. Ordinat. p.* 3. *Exer.* 11. *cap.* 2., per multa Ecclesiae saecula nihil fuisse opus minores ordines praemitti, omissosque suppleri. Est quidem scriptum apud Gratianum *can.* 1. *dist.* 77. sub nomine Caii Papae, *Mandamus, ut si quis Episcopus esse meretur, sit primum Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista* &c.; verum prodiit ea Epistola ex officina Isidori Mercatoris.

Tria nunc restant pertractanda, Titulus, Tempus, & Locus ordinationis. Neminem *absolute* ordinari, Chalcedonense Concilium jussit *can.* 6. apud Grat. *can.* 1. *dist.* 70., ubi *absolute* ordinare est aliquem ordinare *sine titulo*, uti loquitur Urbanus II. *can.* 2. *ead. dist.* Hoc idem Synodus Ancyrana *can.* 18., Neocaesariensis *can.* 13., & omnium aetatum Canones sanxere. Ecclesiae ab Ecclesiasticis Scriptoribus dictae *Tituli* a titulis Martyrum, quibus dicabantur; unde aliquem ordinari *ad titulum* perinde erat atque ornari cum designatione certae Ecclesiae, cui is addiceretur, ac perpetuum inserviret, ita ut si ea relicta *ad alium se locum transferret, deponeretur*. Conc. Arelat. *can.* 1., & *can.* 21.. Ordinatorum tituli populo manifestabantur per Archidiaconum Episcopi nomine ea formula, quam ex Ordine Romano descriptam Romani Correctores dedere *d. can.* 1., *De titulo S. Stephani eligimus Petrum Lectorem ad eundem titulum*. At enim Paulinus *ep.* 6. *ad Sever.* de se haec habet, *Ea conditione in Barcinonensi Ecclesia consecrari* a Lampio Barcinonensi *adductus sum, ut ipsi Ecclesiae non alligarer*: idemque de Hieronymo perhibetur. Sunt haec quidem praeter regulas facta; sed exceptionis rationem in eo positam Thomassinus tradit *p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 6. 7. & 8., quod ii per vim fuerint ordinati. Sane Paulinus *ep. ad Alip.*, *Per vim*, inquit, *instatae subito plebis sacratus sum*: quod & de Hieronymo, & de aliis bene multis testatur historia: licere autem videbatur contra vim contestari, ne qua servitus ingereretur invitis. Haec, quae Thomassinus habet, ut satis excusent ordinatos, certe vero Ordinatores vix est ut excusent. Vide quid mihi de hac re venerit in mentem. Adhiberi eam vim consuevisse pientissimis, sapientissimisque viris, unde plurimum sibi sperabat Ecclesia, antiquitatis memoria docemur. Forte igitur ordinandorum virtus ac sapientia id ab Episcopis impetravit, ut ne illi apud Ordinatores perpetuo residere, certisque servire Ecclesiis tenerentur: nec sibi religioni ducebant Episcopi aliquid remittere de severitate disciplinae, ut eos haberent Clericos, qui egregia pietate ac sapientia sua Ecclesiae inservirent universae. Ita quod summo jure aliquid videbatur habere ex iniquo, publica utilitate rependebatur. Titulus ergo Ecclesia erat; neque alius praeter Ecclesiam usque ad saeculum XII. ordinationis titulus fuit: quod post

Thomasinum Jueninus demonstrat *diss.* 8. *de Ord. q. 7. c.* 3. Ab Ecclesiae titulo prope aberat titulus Monasterii, cujus quoque mentio extat in *d. can.* 6. Chalced. Concilii; quum enim antiquitus Monachi essent omnino laici, uti multis *lib.* 1., aut eorum unus, aut alius saecularis ordinabatur ad titulum Monasterii, ut sacra faceret in eo, administraretque Sacramenta. Nilus Eremita *Narratione* 4., Pallad. in *Lausiacis cap.* 7. Porro eodem redibant Ecclesiae titulus, ac titulus Beneficii, nam qui certae addicebatur Ecclesiae, ei alimenta praestabantur de ejus Ecclesiae reditibus: quae praestationes initio Beneficia fuere: qua de re inferius. Patrimonii titulus certe saeculo XI. recentior est, ac fortasse etiam XII. At vero in iis Chalcedonensis Concilii verbis, quae sunt apud Gratianum in *d. can.* 1. *dist.* 70., *Neminem absolute ordinari* &c. *nisi in Ecclesia civitatis*, *sive possessionis &c.*, Glossa, & plerique omnes Canonistae *Ecclesiae*, & *patrimonii* titulum deprehendunt; *possessio* enim patrimonium est. Sed errori caussam dedit Graecae linguae ignoratio; Chalcedonenses enim Patres habent, ἐν Ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, quae sic latine reddenda sunt, *in Ecclesia urbis*, *vel pagi*. Si igitur τὸ *possessionis* expungas, legasque *pagi*, jam patrimonii titulus abest ab eo Canone. Primus titulo *patrimonii* occasionem videtur dedisse Alexander P. III. in Concil. Lateranensi III., quod *an.* 1179. habitum est, *cap.* 4. *de Praeben.* in haec verba, *Nisi forte talis*, *qui ordinatur*, *extiterit*, *qui de sua*, *vel paterna haereditate subsidium vitae possit habere*. Sed Alexandri III. mentem penitius intueamur. Primum is Episcopum sine titulo ordinantem tamdiu necessaria ordinato subministrare poenae nomine jubet, donec ei in aliqua Ecclesia convenientia stipendia militiae Clericalis assignet: tum continuo subdit, *Nisi forte* &c., quibus verbis non patrimonii titulum instituit Alexander, sed speciem proponit, qua Episcopus ea poena liberatur. Negari tamen haud potest, occasione ejus Canonis titulum patrimonii mox inductum fuisse; nam posteriores Canones titulum patrimonii, vel Beneficii indifferenter tulere, *cap.* 23. *eod.* Sed indifferentiam istam videtur sustulisse Synodus Tridentina *sess.* 21. *de Ref*, *cap.* 21., ubi *statuit*, *ne quis Clericus saecularis ad sacros Ordines promoveatur*, *nisi prius legitime constet*, *eum Beneficium Ecclesiasticum*, *quod sibi ad victum honeste sufficiat*, *pacifice possidere .... Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint*, *nisi illi*, *quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum*: quibus ex verbis liquido apparet, recte pronunciatum a S. Congregatione Concilii interprete apud Fagnan. in *d. cap.* 4. *de Praebend. num.* 24., ex sententia Synodi Tridentinae Beneficii quidem titulum *legitimum*, atque *ordinarium*, titulum vero patrimonii extraordinarium esse, ac veluti *ex dispensatione* admitti. Ne quis tamen putet, patrimonii titulo instituto desiisse Clericos certo titulo vi ordinationis adscribi, facit eadem Tridentina Synodus, quae *sess.* 25. *cap.* 16. *de Ref.* sextum Canonem Chalcedonensem confirmat, & errones clericos aversatur. Eadem nunc est Ecclesiae mens, quae olim fuit. Id ea semper habuit ratum fixumque, ordinari Clericos, ut Ecclesiae deserviant, eosque, ut primum ordinantur, certis Ecclesiis in reliquum vitae tempus defigi. Illud extra omnem dubitationem est positum, inde usque a saeculo XIII., quum patrimonii titulus jam erat inductus, veterem eam loquutionem *ordinari ad titulum*, quae antea sonabat, *ordinari ad certam Ecclesiam*, coepisse idem sonare, atque *ordinari cum certo proventu ad vitam honeste sustentandam idoneo*. Hinc posteriorum temporum Canones, licet de Clericis certae

tae Ecclesiae addicendis non taceant, tamen ubi de ordinationis titulo agunt, in id anxie inquirunt, num Clericus Beneficium Ecclesiasticum, aliave bona habeat, quae *sibi ad victum honeste sufficiant*, *ne cum ordinis dedecore mendicare*, *aut sordidum aliquem quaestum exercere* compellatur. Trident. *d. sess.* 21. *cap.* 2. Non est hic praetereundum, a veteribus Canonistis quaesitum, an minores etiam Clerici titulo opus haberent: tandem vero Tridentinos Patres *d. sess.* 21. *c.* 2. solis majoribus Clericis tituli necessitatem imposuisse. Minoribus Clericis assignari stipendia iusserunt *sess.* 23. *c.* 17. *ex aliqua parte redituum simplicium Beneficiorum*, *vel fabricae Ecclesiae*: quod omnino aliud est a titulo. Est & aliquid addendum de poenis, quas contra ordinationes sine titulo Canones constituere. Eas antiqui Canones, qui apud Gratianum prostant *dist.* 70., *vacuas*, atque *irritas* pronunciant: quod ad *effectum*, seu *usum*, non ad ipsam *vim* ordinis referendum est. Suspendebantur igitur sine titulo ordinati, futuri, si ordinis munia exercerent, irregulares. At jure Decretalium remissius actum est, jussique tantum Episcopi alere majores Clericos sine titulo ordinatos *cap.* 2. 4. & 16. *de Praeb.*, & *cap.* 36. *eod. in VI.* Tridentina Synodus *innovare* se ait *antiquorum Canonum poenas*: quo verbo eam ad jus Decretalium spectasse, non ad Decretum Gratiani, S. Congregatio ejus Synodi interpres declaravit apud Fagnanum in *cap.* 16. *de Praebendis num.* 63. Et quamquam Sixtus V. in Bulla *Sanctum*, *& salutare* Decreti Gratiani poenas recentavit; tamen Sixti Bullam abrogavit posterior Clementis VIII Bulla, quae incipit *Romanum Pontificem*. Quod si vero Clericus obtruso per fraudem falso titulo ordinatus est, in hac specie stare adhuc antiquas Decreti poenas, eadem Sacra Congregatio respondit apud Fagnanum. *n.* 68.

Tempus tria continet, nempe tempus ipsum, quo conferri ordines debent, ordinum interstitia, atque aetatem ordinandorum. S. Leo *ep. ad Dioscorum Alexandrin. Episcop.* in Decreto Gratiani *can.* 4. & 5. *dist.* 75. contra antiquam traditionem esse inquit, *Sacerdotalem*, quae vox ad Presbyteros, & Episcopos pertinet, *vel Leviticam ordinationem passim diebus omnibus celebrari*: tum addit, *His, qui consecrandi sunt, numquam benedictio, nisi in die Dominicae resurrectionis tribuatur, cui a vespera Sabbati initium constat adscribi*. Sunt qui hoc loco loqui Leonem putant de die Paschatis, & Sabbato Sancto. Eos manifesti erroris arguit Paschasius Quenellus in *d. ep.*, quae in Quenelliana editione undecima est. De quolibet Sabbato, ac de quolibet Dominico die illum loqui, duo sunt quae demonstrant. Unum est, Sabbatum Sanctum Leonis aevo diem fuisse solenni Baptismo, Cathechismoque dictum, ut proinde verisimile sit, non potuisse eodem die ordinationes expediri. Alterum est, nec Gelasium, cujus locum mox dabo, neque alium mediae aetatis Scriptorem, quibus locis de temporibus ordinationum edisseruere, Sabbatum Sanctum meminisse. Canonistis Ecclesiasticarum antiquitatum imperitis fraudi fuit illud Leonis, *in die Dominicae resurrectionis*. Verum quis est hoc tempore, quem fugiat, olim quemlibet diem Dominicum *resurrectionis diem* appellatum? Successit Gelasii P. Constitutio in *ep.* 1. *ad Episcopos per Lucan. cap.* 13. *d. dist. can. ult.*, qua Presbyterorum, & Diaconorum ordinationes quaternis vicibus in annos singulos fieri cautum est, puta, *jejunio mensis quarti*, hoc est, Junii (namque olim Christiani etiam a mense Martio annum auspicabantur) *septimi*, hoc est, Septembris, *decimi*, id est, Decembris, & *quadragesimalis initii*, id est, primae hebdomadae Quadragesimae. Atque haec sunt solennia quatuor temporum

porum jejunia, quorum ante Gelasium nusquam mentio: Calixti autem Epistolam apud Gratian. *can.* 1. *dist.* 76., qua de iis jejuniis agitur, apocrypham habe. Porro quod Gelasius inquit, ordinationes per ea tempora celebrandas *Sabbati jejunio circa vesperam*, eodem ipso sensu explicandum est, quem expresserat Leo, nempe Dominico die, aut nocte, seu vesperas Sabbati, quae ad Dominicam spectat. Sed dein Leonis, ac Gelasii loca Sabbati Sancti inter ordinationum tempora referendi occasionem dedere. Nullam Leo ac Gelasius mentionem faciunt Subdiaconorum, aliorumque minorum Clericorum; namque horum ordinationes per multa Ecclesiae saecula nulla certa tempora habuere, uti ex Ordine Romano Gratianus tradit *can.* 6. *dist.* 75. Praecedere jejunium voluit Ecclesia *ex Apostolica doctrina*, namque Apostolos Paulo, & Barnabae jejunantes & orantes imposuisse manus, sacris literis consignatum, Leo ait *d. can.* V. *Act. c.* 13. Atque hic monendi sunt Parochi, ut id fidelem populum edoceant, in eum maxime finem quatuor temporum jejunia Ecclesiam instituisse, ut is per ea poenitentiae opera recte possit bonos Ecclesiae ministros a Deo exorare. Variam super iis jejuniis Ecclesiae disciplinam dat Gratianus *dist.* 76., in quam Romani Correctores multa sapienter adnotarunt. Modernam do ex Placentina Synodo sub Urbano II. habita *ann.* 1094. apud ipsum Gratian. *can.* 4., *Statuimus, ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum in initio Quadragesimae: secundum in hebdomada Pentecostes: tertium vero in Septembri: quartum in Decembri more solito fiat*. Minorum ordinum aliis diebus Dominicis, festisve uni, aut duobus conferendorum jus est, *cap.* 3. *de temp. ord.*, non item majorum, nisi ex Pontificia dispensatione, quae si desit, ordinatus usu ordinis suspenditur, quousque ab Episcopo suo restituatur, *cap. pen. eod.* Uni, inquam, aut duobus; hos enim numeros exprimit Alexander III. in *d. c.* 3. Sed locum hunc ita accipiunt Canonistae, licere Episcopis duos, tresve, aut etiam plures ordinare, modo ii generales non celebrent ordinationes.

Porro *uniuscujusque ordinis gradum habere*, jubet Synodus Sardicensis *can.* 10. *non minimi temporis longitudinem, per quod & fides, & morum probitas, & constantia, & moderatio possit cognosci*. Spatia haec temporis, quae interjici inter unum atque alterum ordinem debent, *interstitia ordinum* appellantur: suntque haec non in majoribus solum, sed in minoribus etiam ordinibus servanda. Trident. *sess.* 23. *cap.* 13. 14. & 17. Jus idem in Ecclesia olim fuisse, probant Siricii, ac Zosimi Epistolae apud Gratian. *dist.* 77. *can.* 2. ac 3. Extat quidem *can.* 1. Caji P. Epistola in eamdem sententiam; sed ea, ut dictum, νόθον sapit. Hoc tantum nova distat a veteri disciplina, quod, uti jam praemonui, nunc nemo possit ad sacrum ordinem prosilire, quin omnes, quotquot sunt, minores ordines susceperit: at vero antiquitus, si quem in uno, pluribusve minoribus ordinibus probari non oportere Episcopus arbitrabatur, quod fidem ejus, ac pietatem plerique omnes satis perspectam haberent; eum, eosve ordines omitti impune esset. Morin. *d. p.* 3. *Exerc.* 11. *c.* 2. Licet autem recte interdum omitterentur, nunquam tamen recte poterant uni plures nullo inter eos interposito spatio dari: qua de re abunde Thomassinus *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 35. Minorum ordinum interstitia Episcopi arbitrio permisit Tridentina Synodus; quod tamen arbitrium tam late patere haud debet, ut sine gravi caussa omnino nulla interjiciantur. Quantum ad majorum ordinum interstitia, olim Clericus IV. annis (male in *can.* 2. *dist.* 77. legitur *XIV.*) in Subdiaconatu, qui tamen olim inter minores ordines

dines

dines erat, annis V. in Diaconatu esse jubebatur, *d. can.* 2., & *can.* 3. *ead. dist.* At Tridentini Patres *per annum saltem* in Subdiaconatu, perque idem tempus *ad minus* in Diaconatu versari Clericum voluerunt, *nisi ob Ecclesiae utilitatem, ac necessitatem aliud Episcopo videretur*, *sess.* 23. *cap.* 13. & 14. Ordinandorum aetas non semper eadem fuit. Olim fuisse productiorem, tum esse contractiorem coepisse, patet ex *dist.* 77. & 78. Gratiani, *cap.* 7. §. 2. *de elect.*, *c.* 14. *eod. in VI.*, & *Clem.* 3. *de aetat. & qualit. ord.* Fusissime hoc argumentum persequitur Thomasin. *d. l.* 2. *c.* 67. & *seqq.* Jure Concilii Tridentini Clericus XXII. aetatis anno ordinari Subdiaconus potest, Diaconus XXIII., Presbyter XXV., *sess.* 23. *c.* 12. Locus ordinationis temporibus persequutionum non Ecclesia solum erat, sed & privata quaelibet domus, ubi non raro clanculum peragebatur. Cyprian. *ep.* 45. 52. 68. Sed post ea tempora solenne esse coepit, ut publice in Ecclesia inter Missarum solennia expediretur: quo factum, ut prius ejici catechumenos oporteret, *can.* 5. Laodiceni Concilii. Haec de majoribus ordinibus cauta sunt. Trident. *sess.* 23. *cap.* 8. Ceterum minores etiam extra sacrum locum licere conferri, Pontificale Romanum inquit.

T I T U L U S VIII.

De Matrimonio.

QUam Romani Jurisconsulti dedere, eam ipsam Matrimonii definitionem Canones usurpant. Est igitur maris, ac foeminae conjunctio individuam vitae consuetudinem continens, *cap.* 11. *de praesumt.* Addam & illud ex Eugenio IV., quod rationem explicat Sacramenti, & *conjunctionem Christi*, atque *Ecclesiae* significans. Est & Contractus, & Sacramentum. Contractus Principum legibus, Sacramentum legibus Ecclesiae regitur. Hinc & Ecclesiae vi divinae suae institutionis, & Principum *ex genere, & natura suae potestatis*, uti loquitur Sanchez, impediendi, ac dirimendi justas ob caussas matrimonii Religionis, Reiq. publicae bono potestas est: quod & D. Thomas *lib.* 4. *contr. Gent. c.* 78., & Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 3. *n.* 2., & integris Opusculis Launojus, ac Gerbesius demonstrarunt. Sed jam inde a saec. XII. Christiani Principes coepere curam abjicere impedimentorum, quae *dirimentia* nuncupantur. Hac igitur potestate sola nunc utitur Ecclesia. V. Trid. Concil. locum *Sess.* 24. *c.* 12.

Nuptias consensu fieri, ait Ulpianus in *l.* 3. *de R. J.*: idemque repetit Innocentius *cap.* 23. *de sponsal.* Atque hunc ipsum consensum aut verbis, aut, si quis mutus, surdusve sit, quavis alia voluntatis significatione edita expressum, seu, quod idem est, hunc ipsum civilem contractum Sacramenti Matrimonii materiam esse, receptior opinio fert. De forma, ac Ministro hujus Sacramenti non idem omnibus. Ministrum fecere solum Sacerdotem Theologorum, & Canonistarum doctissimi. Sententiam illi suam adstruunt luculentissimis Patrum omnis aevi testimoniis, quae duo haec habent, & sponsis benedici per Sacerdotes debere, & ea benedictione sanctificantem gratiam produci: quae duo & Sacramenti Ministrum, & verba Sacerdotis esse formam, evincunt: quae confirmare videtur Synodus Tridentina *sess.* 24. *c.* 1: Sacerdotis autem nomine intellige Parochum, non originis, sed domicilii, aut quemvis alium Sacerdotem, cui a Parocho, aut Episcopo venia administrandi Matrimonii sit data. Trident. *cap.* 3.

Impedimentorum alia *impedientia* tantum dicuntur, quod impediant quidem, ne matrimonium contrahatur, sed contractum non dirimant, alia etiam

cautum ajo: Gratum autem memoriam defecisse: denique Thomasinum, qui *p. 2. lib. 1. cap. 1.* & Sardicensis Concilii verba lectorum oculis subjicit, & iis de laico aeque, ac de Clerico agi affirmat, lectoribus illudere voluisse. Ecce tibi ejus Concilii verba ex *can.* 18. & 19., qui sunt apud Gratianum *can. 1. ead. dist.*, *Nulli Episcopo liceat alterius Episcopi civitatis Ecclesiasticum hominem* (vel, uti in Concilio latine legi monent Correctores Romani, *Ecclesiasticum ministrum*) *solicitare, & in sua Dioecesi Clericum ordinare.... & hoc universi constituimus, ut quicunque ex alia Parochia voluerit alienum ministrum sine consensu Episcopi ipsius ordinare, non sit rata ordinatio*. Verba *Ecclesiasticum hominem*, seu *ministrum*, & *alienum ministrum* meam mire adstruunt opinionem. Quid quod eam Caroli M. Capitularia praeclare confirmant? Capitularis 56. *an.* 789. verba sunt haec, *In Decretis Leonis Papae sancitum est, & in Concilio Sardicensi, ne Episcopus alterius Clericum ad se solicitet, nec ordinet*. Igitur diu in utraque Ecclesia proprius Episcopus is tantum fuit, qui primum aliquem Ordini Ecclesiastico adscripserat. Post annum millesimum videtur ubique coepisse proprius laici Episcopus esse Episcopus *originis*, aut *beneficii*: quam novam disciplinam supponit Clemens P. IV., qui *an.* 1265. Pontifex creatus est, in *cap. 1. de temp. ord. in IV.*; sed *originis* tamen significationem mos Curiae coangustavit, ut sit locus, ubi ordinandus est natus, non item is, ubi pater ejus, licet posteriore etiam sensu Civile jus *originem* dicat *l. 6. §. 1. ad municip.* Tum Bonifacius P. VIII., qui *an.* 1294. iniit Pontificatum, duobus illis tertium addidit titulum, puta, *domicilii* in *cap. 3. eod. in VI.* Est & titulus familiaritatis, de quo ad hunc modum Synodus Tridentina *sess.* 23. *de Ref. cap. 9.*, *Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium quacumque fraude cessante statim re ipsa illi conferat*. Nunc intelligis, quod *cap. 10. de Ref. sess. 7.*, & *cap. 2.* ac *3. sess. 14.* Tridentini Concilii sancitum est, ne quis sine dimissoriis proprii Episcopi literis ab Episcopo non suo ordinetur: quod idem de alienis Clericis per antiquos Canones cavebatur: Et quamquam *Tonsura* proprie non sit Ordo, tamen Ordine latius accepto Tonsura etiam huc pertinet, *cap. 4. de temp. ord. in VI. Dimissorias, seu Dimissoriales* literas antiqui etiam Canones meminere, sed sensu longe alio: Quoniam olim Clerici omnes vi suae ordinationis sic certae Ecclesiae addicebantur, ut ei deberent perpetuum inservire, consensu Episcopi erat opus, ut possent in alienae Ecclesiae catalogum referri, nec impune erat alienum Clericum inscio Episcopo retinere vel promovere *d. can.* 21. Carthagin. III. Et quoniam nemo esse poterat duplici Ecclesiae addictus, necesse erat Clericum ab Episcopo suo omnino dimitti, &, ut ita dicam, emancipari, sicque omni solutum vinculo alteri Ecclesiae addici. Atque huc spectabant veterum literae dimissoriales. Concilium Carth. I. *can.* 5., & Trullan. *can.* 17. Duae Dimissoriarum literarum formulae, quarum alteram tanquam a Nicaenis Patribus, alteram tanquam ab Attico Episcopo Constantinopolitano editam in suum Decretum inseruit Gratianus *can.* 1. & 2. *dist.* 73., omnino suppositititiae sunt. Nostro hoc tempore dimissoriae literae in hunc finem dantur, ut ordinari Clericus possit ab Episcopo non suo; sed is tamen vel post eas literas, ac post susceptos alibi ordines pertinet, ut antea, ad Episcopum suum. Igitur ordinis tantum gratia nunc dimittitur Clericus, *cap. 8. de off. Archidiac.*, & *cap. 3. de temp. ordinat. in VI.* Dandarum hujusmodi literarum jus proprium est Episcopi, cujus est ordina-

Grimaldo) *Constantiensi Episcopo* Alexander II. *can.* 1. *dist.* 52., *Mandamus, ut ab officio Sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas.* Docemur hoc Alexandri rescripto, posse Episcopum super ea re dispensare, puta, ut ordinatus in suscepto ordine ministret: quod ita est accipiendum ex definitione Synodi Tridentinae *sess.* 23. *de Ref. cap.* 13., si per saltum promotus in ordine suscepto non ministraverit: quod si vero ministraverit, Summi Pontificis dispensandi jus est. Omissus ordo supplendus omnino est, antequam in ordine superiore Clericus ministret: sicque fert Ecclesiae disciplina, ut id *quasi* ad vim ipsam superioris ordinis requiratur, etiamsi unus ex minoribus ordinibus omissus sit. Verum est haec non adeo vetus Ecclesiae disciplina: jamque a Morino perspicue demonstratum est *de SS. Ordinat. p.* 3. *Exer.* 11. *cap.* 2., per multa Ecclesiae saecula nihil fuisse opus minores ordines praemitti, omissosque suppleri. Est quidem scriptum apud Gratianum *can.* 1. *dist.* 77. sub nomine Caii Papae, *Mandamus, ut si quis Episcopus esse meretur, sit primum Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista* &c.; verum prodiit ea Epistola ex officina Isidori Mercatoris.

Tria nunc restant pertractanda, Titulus, Tempus, & Locus ordinationis. Neminem *absolute* ordinari, Chalcedonense Concilium jussit *can.* 6. apud Grat. *can.* 1. *dist.* 70., ubi *absolute* ordinare est aliquem ordinare *sine titulo*, uti loquitur Urbanus II. *can.* 2. *ead. dist.* Hoc idem Synodus Ancyrana *can.* 18., Neocaesariensis *can.* 13., & omnium aetatum Canones sanxere. Ecclesiae ab Ecclesiasticis Scriptoribus dictae *Tituli* a titulis Martyrum, quibus dicabantur; unde aliquem ordinari *ad titulum* perinde erat atque ordinari cum designatione certae Ecclesiae, cui is addiceretur, ac perpetuum inserviret, ita ut si ea relicta *ad alium se locum transferret, deponeretur.* Conc. Arelat. *can.* 1., & *can.* 21.. Ordinatorum tituli populo manifestabantur per Archidiaconum Episcopi nomine ea formula, quam ex Ordine Romano descriptam Romani Correctores dedere *d. can.* 1., *De titulo S. Stephani eligimus Petrum Lectorem ad eundem titulum.* At enim Paulinus *ep.* 6. *ad Sever.* de se haec habet, *Ea conditione in Barcinonensi Ecclesia consecrari* a Lampio Barcinonensi *adductus sum, ut ipsi Ecclesiae non alligarer:* idemque de Hieronymo perhibetur. Sunt haec quidem praeter regulas facta; sed exceptionis rationem in eo positam Thomasinus tradit *p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 6. 7. & 8., quod ii per vim fuerint ordinati. Sane Paulinus *ep. ad Alip.*, *Per vim*, inquit, *instatae subito plebis sacratus sum*: quod & de Hieronymo, & de aliis bene multis testatur historia: licere autem videbatur contra vim contestari, ne qua servitus ingereretur invitis. Haec, quae Thomasinus habet, ut satis excusent ordinatos, certe vero Ordinatores vix est ut excusent. Vide quid mihi de hac re venerit in mentem. Adhiberi eam vim consuevisse pientissimis, sapientissimisque viris, unde plurimum sibi sperabat Ecclesia, antiquitatis memoria docemur. Forte igitur ordinandorum virtus ac sapientia id ab Episcopis impetravit, ut ne illi apud Ordinatores perpetuo residere, certisque servire Ecclesiis tenerentur: nec sibi religioni ducebant Episcopi aliquid remittere de severitate disciplinae, ut eos haberent Clericos, qui egregia pietate ac sapientia sua Ecclesiae inservirent universae. Ita quod summo jure aliquid videbatur habere ex iniquo, publica utilitate rependebatur. Titulus ergo Ecclesia erat: neque alius praeter Ecclesiam usque ad saeculum XII. ordinationis titulus fuit: quod post Tho-

Thomasinum Jueninus demonstrat *diss.* 8. *de Ord. q.* 7. *c.* 3. Ab Ecclesiae titulo prope aberat titulus Monasterii, cujus quoque mentio extat in *d. can.* 6. Chalced. Concilii; quum enim antiquitus Monachi essent omnino laici, uti multis *lib.* 1., aut eorum unus, aut alius saecularis ordinabatur ad titulum Monasterii, ut sacra faceret in eo, administraretque Sacramenta. Nilus Eremita *Narratione* 4., Pallad. in *Lausiacis cap.* 7. Porro eodem redibant Ecclesiae titulus, ac titulus Beneficii, nam qui certae addicebatur Ecclesiae, ei alimenta praestabantur de ejus Ecclesiae reditibus: quae praestationes initio Beneficia fuere: qua de re inferius. Patrimonii titulus certe saeculo XI. recentior est, ac fortasse etiam XII. At vero in iis Chalcedonensis Concilii verbis, quae sunt apud Gratianum in *d. can.* 1. *dist.* 70., *Neminem absolute ordinari* &c. *nisi in Ecclesia civitatis, sive possessionis &c.*, Glossa, & plerique omnes Canonistae *Ecclesiae*, & *patrimonii* titulum deprehendunt; *possessio* enim patrimonium est. Sed errori caussam dedit Graecae linguae ignoratio; Chalcedonenses enim Patres habent, ἐν Ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, quae sic latine reddenda sunt, *in Ecclesia urbis, vel pagi*. Si igitur τὸ *possessionis* expungas, legasque *pagi*, jam patrimonii titulus abest ab eo Canone. Primus titulo *patrimonii* occasionem videtur dedisse Alexander P. III. in Concil. Lateranensi III., quod *an.* 1179. habitum est, *cap.* 4. *de Praeben.* in haec verba, *Nisi forte talis, qui ordinatur, extiterit, qui de sua, vel paterna haereditate subsidium vitae possit habere*. Sed Alexandri III. mentem penitius intueamur. Primum is Episcopum sine titulo ordinantem tamdiu necessaria ordinato subministrare poenae nomine jubet, donec ei in aliqua Ecclesia convenientia stipendia militiae Clericalis assignet: tum continuo subdit, *Nisi forte* &c., quibus verbis non patrimonii titulum instituit Alexander, sed speciem proponit, qua Episcopus ea poena liberatur. Negari tamen haud potest, occasione ejus Canonis titulum patrimonii mox inductum fuisse; nam posteriores Canones titulum patrimonii, vel Beneficii indifferenter tulere, *cap.* 23. *eod.* Sed indifferentiam istam videtur sustulisse Synodus Tridentina *sess.* 21. *de Ref, cap.* 21., ubi *statuit, ne quis Clericus saecularis ad sacros Ordines promoveatur, nisi prius legitime constet, eum Beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere .... Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum*: quibus ex verbis liquido apparet, recte pronunciatum a S. Congregatione Concilii interprete apud Fagnan. in *d. cap.* 4. *de Praebend. num.* 24., ex sententia Synodi Tridentinae Beneficii quidem titulum *legitimum*, atque *ordinarium*, titulum vero patrimonii extraordinarium esse, ac veluti *ex dispensatione* admitti. Ne quis tamen putet, patrimonii titulo instituto desiisse Clericos certo titulo vi ordinationis adscribi, facit eadem Tridentina Synodus, quae *sess.* 25. *cap.* 16. *de Ref.* sextum Canonem Chalcedonensem confirmat, & errones clericos aversatur. Eadem nunc est Ecclesiae mens, quae olim fuit. Id ea semper habuit ratum fixumque, ordinari Clericos, ut Ecclesiae deserviant, eosque, ut primum ordinantur, certis Ecclesiis in reliquum vitae tempus defigi. Illud extra omnem dubitationem est positum, inde usque a saeculo XIII., quum patrimonii titulus jam erat inductus, veterem eam loquutionem *ordinari ad titulum*, quae antea sonabat, *ordinari ad certam Ecclesiam*, coepisse idem sonare, atque *ordinari cum certo proventu ad vitam honeste sustentandam idoneo*. Hinc posteriorum temporum Canones, licet de Clericis certae

tae Ecclesiae addicendis non taceant, tamen ubi de ordinationis titulo agunt, in id anxie inquirunt, num Clericus Beneficium Ecclesiasticum, aliave bona habeat, quae *sibi ad victum honeste sufficiant*, *ne cum ordinis dedecore mendicare*, *aut sordidum aliquem quaestum exercere* compellatur. Trident. *d. sess.* 21. *cap.* 2. Non est hic praetereundum, a veteribus Canonistis quaesitum, an minores etiam Clerici titulo opus haberent: tandem vero Tridentinos Patres *d. sess.* 21. *c.* 2. solis majoribus Clericis tituli necessitatem imposuisse. Minoribus Clericis assignari stipendia iusserunt *sess.* 23. *c.* 17. *ex aliqua parte redituum simplicium Beneficiorum*, *vel fabricae Ecclesiae*: quod omnino aliud est a titulo. Est & aliquid addendum de poenis, quas contra ordinationes sine titulo Canones constituere. Eas antiqui Canones, qui apud Gratianum prostant *dist.* 70., *vacuas*, atque *irritas* pronunciant: quod ad *effectum*, seu *usum*, non ad ipsam *vim* ordinis referendum est. Suspendebantur igitur sine titulo ordinati, futuri, si ordinis munia exercerent, irregulares. At jure Decretalium remissius actum est, jussique tantum Episcopi alere majores Clericos sine titulo ordinatos *cap.* 2. 4. & 16. *de Praeb.*, & *cap.* 36. *eod. in VI.* Tridentina Synodus *innovare* se ait *antiquorum Canonum poenas*: quo verbo eam ad jus Decretalium spectasse, non ad Decretum Gratiani, S. Congregatio ejus Synodi interpres declaravit apud Fagnanum in *cap.* 16. *de Praebendis num.* 63. Et quamquam Sixtus V. in Bulla *Sanctum*, & *salutare* Decreti Gratiani poenas recentavit; tamen Sixti Bullam abrogavit posterior Clementis VIII Bulla, quae incipit *Romanum Pontificem*. Quod si vero Clericus obtruso per fraudem falso titulo ordinatus est, in hac specie stare adhuc antiquas Decreti poenas, eadem Sacra Congregatio respondit apud Fagnanum. *n.* 68.

Tempus tria continet, nempe tempus ipsum, quo conferri ordines debent, ordinum interstitia, atque aetatem ordinandorum. S. Leo *ep. ad Dioscorum Alexandrin. Episcop.* in Decreto Gratiani *can.* 4. & 5. *dist.* 75. contra antiquam traditionem esse inquit, *Sacerdotalem*, quae vox ad Presbyteros, & Episcopos pertinet, *vel Leviticam ordinationem passim diebus omnibus celebrari*: tum addit, *His, qui consecrandi sunt*, *numquam benedictio*, *nisi in die Dominicae resurrectionis tribuatur*, *cui a vespera Sabbati initium constat adscribi*. Sunt qui hoc loco loqui Leonem putant de die Paschatis, & Sabbato Sancto. Eos manifesti erroris arguit Paschasius Quenellus in *d. ep.*, quae in Quenelliana editione undecima est. De quolibet Sabbato, ac de quolibet Dominico die illum loqui, duo sunt quae demonstrant. Unum est, Sabbatum Sanctum Leonis aevo diem fuisse solenni Baptismo, Cathechismoque dictum, ut proinde verisimile sit, non potuisse eodem die ordinationes expediri. Alterum est, nec Gelasium, cujus locum mox dabo, neque alium mediae aetatis Scriptorem, quibus locis de temporibus ordinationum edisseruere, Sabbatum Sanctum meminisse. Canonistis Ecclesiasticarum antiquitatum imperitis fraudi fuit illud Leonis, *in die Dominicae resurrectionis*. Verum quis est hoc tempore, quem fugiat, olim quemlibet diem Dominicum *resurrectionis diem* appellatum? Successit Gelasii P. Constitutio in *ep.* 1. *ad Episcopos per Lucan. cap.* 13. *d. dist. can. ult.*, qua Prerbyterorum, & Diaconorum ordinationes quaternis vicibus in annos singulos fieri cautum est, puta, *jejunio mensis quarti*, hoc est, Junii (namque olim Christiani etiam a mense Martio annum auspicabantur) *septimi*, hoc est, Septembris, *decimi*, id est, Decembris, & *quadragesimalis initii*, id est, primae hebdomadae Quadragesimae. Atque haec sunt solennia quatuor temporum

porum jejunia, quorum ante Gelasium nusquam mentio: Calixti autem Epistolam apud Gratian. *can.* 1. *dist.* 76., qua de iis jejuniis agitur, apocrypham habe. Porro quod Gelasius inquit, ordinationes per ea tempora celebrandas *Sabbati jejunio circa vesperam*, eodem ipso sensu explicandum est, quem expresserat Leo, nempe Dominico die, aut nocte, seu vesperas Sabbati, quae ad Dominicam spectat. Sed dein Leonis, ac Gelasii loca Sabbati Sancti inter ordinationum tempora referendi occasionem dedere. Nullam Leo ac Gelasius mentionem faciunt Subdiaconorum, aliorumque minorum Clericorum; namque horum ordinationes per multa Ecclesiae saecula nulla certa tempora habuere, uti ex Ordine Romano Gratianus tradit *can.* 6. *dist.* 75. Praecedere jejunium voluit Ecclesia *ex Apostolica doctrina*, namque Apostolos Paulo, & Barnabae jejunantes & orantes imposuisse manus, sacris literis consignatum, Leo ait *d. can.* V. *Act. c.* 13. Atque hic monendi sunt Parochi, ut id fidelem populum edoceant, in eum maxime finem quatuor temporum jejunia Ecclesiam instituisse, ut is per ea poenitentiae opera recte possit bonos Ecclesiae ministros a Deo exorare. Variam super iis jejuniis Ecclesiae disciplinam dat Gratianus *dist.* 76., in quam Romani Correctores multa sapienter adnotarunt. Modernam do ex Placentina Synodo sub Urbano II. habita *ann.* 1094. apud ipsum Gratian. *can.* 4., *Statuimus, ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum in initio Quadragesimae: secundum in hebdomada Pentecostes: tertium vero in Septembri: quartum in Decembri more solito fiat*. Minorum ordinum aliis diebus Dominicis, festisve uni, aut duobus conferendorum jus est, *cap.* 3. *de temp. ord.*, non item majorum, nisi ex Pontificia dispensatione, quae si desit, ordinatus usu ordinis suspenditur, quousque ab Episcopo suo restituatur, *cap. pen. eod.* Uni, inquam, aut duobus; hos enim numeros exprimit Alexander III. in *d. c.* 3. Sed locum hunc ita accipiunt Canonistae, licere Episcopis duos, tresve, aut etiam plures ordinare, modo ii generales non celebrent ordinationes.

Porro *uniuscujusque ordinis gradum habere*, jubet Synodus Sardicensis *can.* 10. *non minimi temporis longitudinem, per quod & fides, & morum probitas, & constantia, & moderatio possit cognosci*. Spatia haec temporis, quae interjici inter unum atque alterum ordinem debent, *interstitia ordinum* appellantur: suntque haec non in majoribus solum, sed in minoribus etiam ordinibus servanda. Trident. *sess.* 23. *cap.* 13. 14. & 17. Jus idem in Ecclesia olim fuisse, probant Siricii, ac Zosimi Epistolae apud Gratian. *dist.* 77. *can.* 2. ac 3. Extat quidem *can.* 1. Caji P. Epistola in eamdem sententiam; sed ea, ut dictum, νοθείας sapit. Hoc tantum nova distat a veteri disciplina, quod, uti jam praemonui, nunc nemo possit ad sacrum ordinem prosilire, quin omnes, quotquot sunt, minores ordines susceperit: at vero antiquitus, si quem in uno, pluribusve minoribus ordinibus probari non oportere Episcopus arbitrabatur, quod fidem ejus, ac pietatem plerique omnes satis perspectam haberent; eum, eosve ordines omitti impune esset. Morin. *d. p.* 3. *Exerc.* 11. *c.* 2. Licet autem recte interdum omitterentur, nunquam tamen recte poterant uni plures nullo inter eos interposito spatio dari: qua de re abunde Thomassinus *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 35. Minorum ordinum interstitia Episcopi arbitrio permisit Tridentina Synodus; quod tamen arbitrium tam late patere haud debet, ut sine gravi caussa omnino nulla interjiciantur. Quantum ad majorum ordinum interstitia, olim Clericus IV. annis (male in *can.* 2. *dist.* 77. legitur *XIV.*) in Subdiaconatu, qui tamen olim inter minores ordines

dines erat, annis V. in Diaconatu esse jubebatur, *d. can.* 2., & *can.* 3. *ead. dist.* At Tridentini Patres *per annum saltem* in Subdiaconatu, perque idem tempus *ad minus* in Diaconatu versari Clericum voluerunt, *nisi ob Ecclesiae utilitatem, ac necessitatem aliud Episcopo videretur*, *sess.* 23. *cap.* 13. & 14. Ordinandorum aetas non semper eadem fuit. Olim fuisse productiorem, tum esse contractiorem coepisse, patet ex *dist.* 77. & 78. Gratiani, *cap.* 7. §. 2. *de elect.*, *c.* 14. *eod. in VI.*, & *Clem.* 3. *de aetat. & qualit. ord.* Fusissime hoc argumentum persequitur Thomasin. *d. l.* 2. *c.* 67. & *seqq.* Jure Concilii Tridentini Clericus XXII. aetatis anno ordinari Subdiaconus potest, Diaconus XXIII., Presbyter XXV., *sess.* 23. *c.* 12. Locus ordinationis temporibus persequutionum non Ecclesia solum erat, sed & privata quaelibet domus, ubi non raro clanculum peragebatur. Cyprian. *ep.* 45. 52. 68. Sed post ea tempora solenne esse coepit, ut publice in Ecclesia inter Missarum solennia expediretur: quo factum, ut prius ejici catechumenos oporteret, *can.* 5. Laodiceni Concilii. Haec de majoribus ordinibus cauta sunt. Trident. *sess.* 23. *cap.* 8. Ceterum minores etiam extra sacrum locum licere conferri, Pontificale Romanum inquit.

TITULUS VIII.

De Matrimonio.

QUam Romani Jurisconsulti dedere, eam ipsam Matrimonii definitionem Canones usurpant. Est igitur maris, ac foeminae conjunctio individuam vitae consuetudinem continens, *cap.* 11. *de praesumt.* Addam & illud ex Eugenio IV., quod rationem explicat Sacramenti, & *conjunctionem Christi*, atque *Ecclesiae* significans. Est & Contractus, & Sacramentum. Contractus Principum legibus, Sacramentum legibus Ecclesiae regitur. Hinc & Ecclesiae vi divinae suae institutionis, & Principum *ex genere, & natura suae potestatis*, uti loquitur Sanchez, impediendi, ac dirimendi justas ob caussas matrimonii Religionis, Reiq. publicae bono potestas est: quod & D. Thomas *lib.* 4. *contr. Gent. c.* 78., & Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 3. *n.* 2., & integris Opusculis Launojus, ac Gerbesius demonstrarunt. Sed jam inde a saec. XII. Christiani Principes coepere curam abjicere impedimentorum, quae *dirimentia* nuncupantur. Hac igitur potestate sola nunc utitur Ecclesia. V. Trid. Concil. locum *Sess.* 24. *c.* 12.

Nuptias consensu fieri, ait Ulpianus in *l.* 3. *de R. J.*: idemque repetit Innocentius *cap.* 23. *de sponsal.* Atque hunc ipsum consensum aut verbis, aut, si quis mutus, surdusve sit, quavis alia voluntatis significatione edita expressum, seu, quod idem est, hunc ipsum civilem contractum Sacramenti Matrimonii materiam esse, receptior opinio fert. De forma, ac Ministro hujus Sacramenti non idem omnibus. Ministrum fecere solum Sacerdotem Theologorum, & Canonistarum doctissimi. Sententiam illi suam adstruunt luculentissimis Patrum omnis aevi testimoniis, quae duo haec habent, & sponsis benedici per Sacerdotes debere, & ea benedictione sanctificantem gratiam produci: quae duo & Sacramenti Ministrum, & verba Sacerdotis esse formam, evincunt: quae confirmare videtur Synodus Tridentina *sess.* 24. *c.* 1. Sacerdotis autem nomine intellige Parochum, non originis, sed domicilii, aut quemvis alium Sacerdotem, cui a Parocho, aut Episcopo venia administrandi Matrimonii sit data. Trident. *cap.* 3.

Impedimentorum alia *impedientia* tantum dicuntur, quod impediant quidem, ne matrimonium contrahatur, sed contractum non dirimant, alia etiam

etiam *dirimentia*, quod & contrahendo obstent, & dirimant contractum. Inter impedientia fuit aliquando *Catechismus*, hoc est, spiritualis cognatio inter patrinum *catechismi*, & eam, quae offertur baptizanda, *c.* 5. *de cogn. spir.* & *c.* 2. *eod. in VI.* Duplex eo tempore patrinus ad Baptismum adhibebatur unus, qui dicebatur *catechismi*, quod is catechumenum susciperet erudiendum, offerretque baptizandum: alter, qui Baptismo aderat, baptizatumque de fonte emergentem suscipiebat. Quo primum tempore huic disciplinae initium sit factum, non liquet. Certe ejus in antiquis Canonibus vestigium nullum. Hygini P. de ea testimonium, quod extat *can.* 100. *de consecr. dist.* 4. ex apocryphis veterum Pontificum Epistolis descripsit Gratianus. Impedimentum hoc sustulisse videntur Tridentini Patres *sess.* 24. *de Ref. cap.* 2., ubi de spirituali cognatione agentes, hanc speciem omittunt, neque ullam praeter expressas impedimento dein futuram, diserte ajunt. Hoc tempore impedimenta impedientia quatuor sunt. Primum est *Ecclesia vetitum*, hoc est, legitimum judicis Ecclesiastici interdictum de nuptiis non contrahendis *tit. Decretal. de matrim. contracto contr. interdict. Eccl.* Secundum est *tempus feriatum*, quod *tempus clausum* nuncupatur. Id erat olim publicae poenitentiae tempus, ut dictum, ac tempus Quadragesimae. Synodus Laodicena apud Gratian. *can.* 8. *caus.* 33. *q.* 4., & Nicolaus P. *can.* 11. *ead. caus.* & *q.* Erant olim & alia, uti ex Concilio Ilerdensi (*a*) *can.* 10. *ead. caus.* & *q.* quo spectat etiam *cap.* 4. *de fer.*, ac Salegunstadiensi *cap.* 3. Sed defervescens Christianorum caritas fecit, ut tempus illud Synodus Tridentina contraxerit *sess.* 24. *de Ref. cap.* 10. Novissimo igitur jure *ab adventu Domini usque in diem Epiphaniae*, *& a feria IV. cinerum usque in octavam Paschiatis inclusive* procurrit. Tertium sunt *sponsalia*, ut ajunt, *de futuro* cum alio contracta. Sane sponsos fidem praestare & lex de pactis servandis, quae naturae vox est, & Gregorius IX. jubet in *cap.* 31. *de sponsal.* Dixi, *de futuro*, quae enim *de praesenti* dicuntur, ea ipsum matrimonium sunt, & novum matrimonium non impediunt solum, sed etiam dirimunt, *d. cap.* 31. Utrumque sponsaliorum genus habes apud eundem Gregorium. Sponsalia *de praesenti* rident Hotomanus *disp. de sponsalib. cap.* 7., & A. Matthaeus *manud. ad jus Canonic. lib.* 2 *tit.* 6. Verum, uti jam rectissime monuerat Panormitanus in *d. cap.* 31., matrimonium, quod *ratum* dicunt, *sponsalia de praesenti* appellari mos est non conjugalis *vinculi* ratione, namque est id jam colligatum, sed ratione ipsius *exequutionis*, quae corporum conjunctio est. Loquutionem hanc in vulgus probari, & saepe vulgares loquendi modos ipsis Romanis Jurisconsultis probatos notius est, quam ut id demonstrari exemplis sit opus. Quid quod ipsi veteres Romani sponsalia de praesenti, qualia exhibent Canones, haud videntur ignorasse? Tradit id perbelle Huber *obs. jur. lib.* 2. *c.* 8., quem vide. Nunc de Sponsalibus, & Proclamationibus nonnulla. *Sponsalia* sunt futurarum nuptiarum promisso alteri facta, *cap.* 32. *de sponsal.* Quod *veteribus moris fuisse*, scribit Ulpianus *l.* 2. *de spons.*, *stipulari*, *& spondere sibi uxores futuras*, id Christianis etiam semper moris fuit, nec licere non praemissis sponsalibus matrimonio jungi, ait Synodus Forojuliensis *c.* 8., quum quia periculi plena res est se se perpetuo vinculo temere implicare, tum quia comparare se sponsi debent ad gratiam Sa-

(a) *Ilerdense Concilium an.* 524. *habitum Canones edidit sexdecim de Ecclesiastica disciplina, eorumque nullus id habet, quod ex eo Concilio tradit in suo Decreto Gratianus.*

Sacramenti. Ea mutuo consensu perficiuntur, *cap.* 14. *de desp. imp.*; quoniam autem ea sunt Sacramenti Matrimonii praeambulum quoddam, publice apud Parochum celebrari, passim jubent Rituales libri. Impuberes, si non sint septennio minores, recte sponsalia contrahunt, *l.* 14. *de sponsal.*, *cap.* 4., *cap.* 13. *de desp. imp.*, *cap. un. eod. in VI.*, & recte etiam parentes impuberum, puberumve filiorum nomine futuras nuptias paciscuntur, pactoque parentum tenentur filii, si expressus horum, tacitusve consensus sponsalibus aut contrahendis, aut jam contractis accedat, *d. cap un.* §. *ult. eod.* Sponsalia dissolvunt mutuus sponsorum consensus, *cap.* 2. *de sponsal.*, longior alterutrius absentia, *cap.* 5., ingressus in Religionem, *cap.* 16., in quod interpretem adhibe Cujacium, subsequens alterutrius cum alio, aliave fornicatio in ejus gratiam, qui innocens est, *cap.* 25. *de jurejur.*, itemque insignis, & constans alterutrius deformitas, quae supervenit, *d. cap.* 25., aliaeque nonnullae justae caussae. Sponsalia subsequuntur *Proclamationes*, seu *Banna*, quae vox Gallorum propria publica edicta significat, uti Cujacius in *c.* 27. *eod.*, & Du Cange in *Glossario*. Parochos utriusque contrahentis proprios *tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solennia*, quo tempore frequens est populi conventus, denunciare jubet Synodus Tridentina *sess.*24. *de ref. c.* 1., *inter quos matrimonium sit contrahendum*. Proclamationes has eo fine ab Ecclesia institutas, Concilium Lateranense tradit in *cap.* 3. *de clandest. desponf.*, ut ita, si quod lateat legitimum matrimonii impedimentum, possit Ecclesiae patere. Proclamationum orginem faciunt antiquissimam nonnulli, quos sequitur Jueninus *diss.* 10. *de Matrim. q.* 5. *c.* 2. ob locum Tertulliani *lib.* 2 *ad uxor.* sub finem, ubi inquit, *Matrimonium*, puta, futurum, *Angeli*, hoc est, Episcopi, qui *Angeli* dicuntur in Apocalypsi, *renuntiant*, subaudi, populo. At vero apud Tertullianum τὸ *Angeli* proprie accipiendum esse, & id probat, vix esse, ut ea vox alio sensu in Ecclesiasticis monumentis occurrat; & contextus ipse orationis ostendit; ait enim, matrimonium, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, *ab Angelis* renunciari, atque *a Patre*, puta, caelesti ratum haberi. Proclamationum antiquitas satis meo quidem judicio adstruitur hoc argumento, verisimile non esse, veteres Episcopos, qui ut sibi de eorum qui eligebantur, fide ac moribus constaret, populi testimonium publice rogabant, futurum matrimonium populo non denunciasse, quum alia facilior haud suppeteret ratio, qua de legitimo impedimento eis liqueret. Jacobi Cujacii opinio est, futuri matrimonii denuntiandi morem ex Gallicana Ecclesia originem duxisse. Movere Cujacium Innocentii III. verba ad Belsacensem Episcopum, quae extant integra in IV. Decretalium Collectione, sed non integra descripsit Raymundus in *d. cap.* 27., *Bannis, ut tuis verbis utamur, in Ecclesiis secundum consuetudinem Ecclesiae Gallicanae editis*. Verum verba haec id probant, antiquissimum proclamationum usum perpetuo stetisse in Ecclesia Gallicana, in plerisque aliis desiisse: tum eum exemplo Gallicanae Ecclesiae ad alias rediisse. Huc refero Concilii Lateranensis III. decretum sub eodem Innocentio III. in *d. cap.* 3. *de clandest. desponf.*, quo *specialis quorundam locorum* (fortassis Ecclesiae Gallicanae) *consuetudo* futuri matrimonii denuntiandi ad alia *generaliter* producitur. Lateranensis Canon in multis Hispaniae Ecclesiis abiit in desuetudinem: quod habet Dominici Soti liber *de Sacramentis*; sed antiquam disciplinam in Hispaniis restituit Synodus Tridentina.

Impedimenta *dirimentia* sunt numero quatuordecim. Primum est *error*, qui

dicitur *personae*, puta, quum is, cum quo contrahitur, omnino alius est ab eo, qui creditur, *tot.q.* 1. *cauf.* 29.: idque naturali rationi consentaneum est. Error, qui dicitur *fortunae*, itemque error, qui dicitur *qualitatis*, quum circa ea versentur, quae ad substantiam contractus non pertinent, Matrimonio nihil obstant, nisi error qualitatis in personam redundet, qua de re D. Thomas in 4. *sent. dist.* 39. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 5. Secundum est *Conditio*, puta servilis. Leges quidem nullas servorum nuptias adgnovere, uti fuse in *Commentariis* meis in *Libros Civilium Institutionum*. Ecclesia Leges imitata servorum quasi conjugia praeter voluntatem dominorum inita fornicationum loco habuit. Fuit haec certa Ecclesiae sententia saltem usque ad IX. saeculum, uti ex Concilio Cabilonensi II., quod *an.* 813. habitum est, apud Gratianum *can.* 8. *cauf.* 29. *q.* 2. At saeculo XII. jam de ea re dubitarunt Petrus Lombardus *lib.* 4. *sent. dist.* 36., & Eborardus Archiepiscopus Salisburgensis. Sed eo ipso saeculo XII. contraria primum invaluit disciplina; namque Adrianus P. ab eodem Salisburgensi Archiepiscopo consultus matrimonia servorum invitis etiam dominis contracta valere rescripsit *cap.* 1. *de conjug. serv.* Quod si vero in conditione erretur, puta, si contrahatur cum servo, qui liber putatur, licet error non redundet in personam, nulla matrimonii vis est, *cap. ult. eod.*: quod vetus jus esse probat Justiniani *Nov.* 22. *cap.* 10. Tertium est *votum* castitatis, quod *solenne* appellatur, nempe, quod in Religione per Apostolicam Sedem adprobata est emissum, quodque sacro ordini inest, uti Bonifacius VIII. definivit in *cap. unic. de voto in VI.* Per quinque priora saecula haud fuisse nulla saltem ubique eam ob caussam matrimonia, intelligi potest ex Innocentio I. *ep.* 2. *ad Victricium Rothomagensem cap.* 12., Leone M. *ep.* 82. apud Gratianum *can.* 1. *cauf.* 20. *q.* 3., & Augustino *de bono viduitat. cap.* 10., cujus verba descripsit Gratianus *can.* 41. *cauf.* 27. *q.* 1., sententiam vero per compendium dedit *can.* 2. *dist.* 27. In Hybernia aliud jus fuit ex *can.* 17. Concilii Hybern. I. At saeculo VI. jam dirimebatur eo voto matrimonium. Gregor. M. *lib.* 6. *ep.* 9. *ad Vitalian. Episcopum Sipontinum*. Idem habent posteriorum temporum Canones. Hic te id monitum volo, duo haec voti epitheta *simplex*, & *solenne* in antiquis Canonibus nusquam extare, eaque haud multo antiquiora esse Gratiano, cujus tamen aevo receptissima erant. Τὸ *simplex* voto additum in Poenitentiali Theodori Cantuariensis apud Gratianum *can.* 3. *dist.* 27., ipsius Gratiani additamentum esse, jam Romani Correctores adnotarunt. Quartum tertio affine est *Ordo*. Per XI. Ecclesiae saecula; & fortasse usque ad *an.* 1123. nullus Canon Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, ac Subdiaconorum matrimonia irrita pronunciavit. Id primum videtur pronunciasse Canon 21. Lateranensis I., quod *an.* 1123. est habitum: idque *an.* 1148. Remense Concilium confirmavit *can.* 7., & *an.* 1176. Lateranense III., tandemque Tridentinum *sess.* 24. *can.* 9. Quod vero Lateranensis I., ac Remensis Concilii Patres idem antea per Canones cautum ajunt, id de jure moribus recepto explicandum est; nam scriptum de ea re jus non extat: jamque eorum, qui Ecclesiastica prope mille annorum monumenta perlustrarunt, judicium id est, eam consuetudinem saeculo X. inductam. Quintum est *Cognatio*, de cujus lineis, & gradibus ex jure Civili a nobis actum *lib.* 1. *Civil. Instit.* Qua regula in linea recta cognationis gradus supputant Leges, ea ipsa regula Canones supputant. At vero in linea transversa alia juris Civilis, alia est regula Canonici juris. Jure Civili in linea transversa, sive aequali, sive inaequali tot sunt gradus, quot per-

sonae

sonae demto stipite: jure Canonico, si aequalis sit linea, collaterales eo gradu distant inter se, quo a stipite communi: si inaequalis, eo gradu, quo remotior a stipite. Fuse de hac re Gratianus ad calcem *q.* 5. *caus.* 35. De hoc legum, & Canonum discrimine videsis Alexandri II. epistolam in Decreto Gratiani *can.* 2. *caus.* 35. *q.* 5., & Contium *ad tit. de grad. in fin.* Van Espen *p.* 2. *tit.* 15. *c.* 5. *n.* 9. ac 10. & Cujacii conjecturam probat, olim Ecclesiam regulas juris Civilis omnino sequutam, & testimonio motus Alexandri II., qui a nonnullis suo aevo quaesitum de ea re scribit *d. ep.*, discrimen illud saeculo XI. satis quidem notum fuisse, sed non omnino certum, nec receptum ubique arbitratur. Ego conjecturam Cujacii haud longe a veri specie abesse ajo; discrimen tamen illud multo ante saeculum XI. & exploratissimum fuisse, & receptissimum contendo. Primum enim eos, qui unam eandemque esse juris utriusque regulam ajebant, Alexander *legum & Canonum imperitos* appellat, ac facere inquit *contra sacros Canones, & Ecclesiasticum morem*, eorumque errorem *novum* esse, & *inauditum*. Deinde Zacharias P., cujus Pontificatus incidit in annum 741., duos germanos fratres *primum efficere gradum*, inquit *can.* 4. *caus.* 35. *q.* 5., quae computatio est juris Canonici propria. Quin Cujacius in *tit. de consangu.* & *affin.* hoc idem a Gregorio P. jam ante Zachariae tempora cautum ait ob *can.* 20. *caus.* 35. *q.* 2. ac 3., & *can.* 3. *q.* 5. Sed de auctore Canonis 20. est cur ambigant Critici, neque is illud habet, quod ex eo Cujacius docet: Canon autem 3. Zachariae est, non Gregorii: quod Romani Correctores recte monent. Id ex *d. c.* 4. haud obscure intelliges, Zachariam de ea re sic loqui, ut eam non a se primum ad eum modum definitam ostendat. In recta cognationis linea in infinitum: in collaterali inter fratres, ac sorores naturalis pudor consistere nuptias non patitur: qua de re *lib.* 1. *Inst. Civ. tit.* 10. Quantum ad alias cognatorum nuptias, diu Ecclesia Imperatorum leges sequuta est; easque sequebatur aevo Augustini, uti Augustinus ipse testatur *de Civ. Dei lib.* 15. *cap.* 16., qui maxime locus argumento est, Fabiani, ac Julii Epistolas, quae apud Gratianum sunt *caus.* 35. *q.* 2., omnino supposititias esse. Sed & eaedem supposititiae Epistolae argumento esse debent, aetate Pseudo-Isidori, qui eas confinxit, impedimentum cognationis ad septimum lineae transversae gradum jam fuisse productum: quin ex Gregorii P. responsione ad sextam Augustini Anglorum Apostoli interrogationem in *d. can.* 20. *caus.* 35. *q.* 2. & 3., in quem v. Correctores Romanos, & ex *ep.* 32. *lib.* 12., modo & haec Epistola, & responsio illa Gregorii sint, luculentissime apparet, sub exitum saeculi VI. coepisse impedimentum illud ultra leges extendi ad septimum gradum: quae disciplina usque ad saeculum XIII. stetit. Tandem illud Innocentius III. ad quartum gradum *inclusive* contraxit *cap.* 8. *de consanguin.*: quo jure nunc utimur. Atque haec de cognatione naturali, quam Canones *consaguinitatem*, ac *propinquitatem* dixere. Est & *legalis*, & *spiritualis* cognatio. Legalem parit adoptio: deque ea Gratianus in *can.* 6. *caus.* 34. *q.* 3., & Raymundus in *cap. un. de cogn. leg.* Ea tota est juris civilis, quod Canones descripsere. V. dicta in *cit. tit.* 10. Ad exemplum legitimae spiritualis cognatio instituta est, namque spiritualis filius adoptivi loco est habitus *l.* 26. *C. de nupt.*, & *can.* 1. *caus.* 30. *q.* 3. Contrahitur autem spiritualis cognatio Baptismo, & Confirmatione. Solius Baptismi meminere Justinianus *d. l.* 26., Synodus VI. in Trullo *can.* 35., & Nicolaus I. *d. can.* 1.: sed & Confirmatione cognationem hanc contrahi, supponit Concilium Compendiense *an.* 757., non *Vermeriense*, seu *apud Vermerias*, uti habet Gratianus *can.* 2. *caus.* 30. *q.* 1., & diserte tradit

nestas impedimento sit nuptiis. Discrimen alterum inter Canonicum, & Civile jus videtur intercedere; namque in Romanis legibus vocabulo honestatis id videtur intelligi, quod *non oportet*, *etiamsi liceat*, uti usurpem Tullii verba *pro Balb.*; in Canonibus vero quod fieri non licet, quodque, si fiat, infecti loco est. Discrimen hoc novissime proposuit Clarissimus Mazochius laudato loco. Sane Tribonianus in *d.* §.9. *constare*, inquit, *nec sponsam filii nurum esse*, *nec patris sponsam novercam esse*, *rectius tamen*, *& jure facturos eos*, *qui ab hujusmodi nuptiis abstinuerint*: ubi τo *rectius* suadentis, non imperantis vox est. Hanc Triboniano sententiam affinxit Theophilus, quem & J. Gothofredus in *l.* 197. *de R. J.*, & interpretes multi Inst. sequuti sunt, cuique a Cl. Mazochio subscriptum. Ego, si quid est in me judicii, sic sentio, nihil fuisse per Canones Romano juri derogatum in hac parte. Ulpian. *d. l.*12. §. 1. & 2., *Inter me*, inquit, *& sponsam patris mei nuptiae contrahi non possunt*, *quamquam noverca mea non proprie dicatur*. *Sed & per contrarium sponsa mea patri meo nubere non poterit*; *quamvis nurus non proprie dicatur*. Paulus quoque *l.* 14. §. 4. *eod.*, *Ejus*, inquit, *matrem*, *quam sponsam habui*, *non posse me uxorem ducere*, *Augustus interpretatus est*. In duobus hisce Pandectarum locis impedimenti honestatis extare vestigia, jam vides; sed honestatem, ad quam ea referuntur, necessariam honestatem esse, ac talem omnino, qualem Canones expresserunt, contendo. Ut ita sentiam, faciunt eae formulae, *Nuptiae contrahi non possunt*: *Sponsa mea patri meo nubere non poterit*: *Non posse me uxorem ducere*: quae formulae necessitatem imponunt, & certe talem, ut secus facere nullo modo liceat, factumque infectum habeatur. Hanc, ubi de nuptiis agitur, frequentem esse earum formularum significationem, ex *tit. ff. de rit. nupt.*, ac *tit. Inst. de nupt.* luculentissime patet (*a*). Consistam in *d. l.* 14., quam de non necessaria honestate Cl. Mazochius interpretatur. Congerit Paulus §. 4. ejus *l.* exempla nonnulla nuptiarum, quae fieri non possunt, factaeque non consistunt. Eorum exemplorum numero sunt nuptiae cum matre ejus, quam sponsam habui: ut proinde omnium una eademque esse ratio debeat. Porro Paulus primum ait, *Nunc videamus* &c. *ut sciamus*, *quas non liceat ducere*: tum subjicit exempla nuptiarum, quae contrahi *non possunt*; ut hinc intelligas *non posse* idem omnino esse, ac *non licere*. Jam vero quod *non licere* dicitur apud Jurisconsultos ejus, si fiat, nullus ut plurimum effectus est. Quid quod prior Alexii Comneni Novella hactenus dicta praeclare confirmat? In ea de impedimento honestatis ex *veteri lege* sic agitur, ut quod honestum, id sit etiam necessarium. Ibi scriptum est, *veterem legem non sinere*: & mox de eadem lege scriptum est, eam *prohibitarum personarum catalogum fecisse*. Addam argumentum meo quidem judicio maximum. Honestatem jam usque ab antiquis Ecclesiae temporibus necessitatem fuisse, Cl. Mazochius inquit. Id mihi argumento est, eandem fuisse Romano jure vim honestatis; exploratum est enim, antiquam Ecclesiam in iis nuptiarum impedimentis, quae communia habuit cum jure Civili, leges Principum plerumque sequutam: quod & Cujacius docuit, & ego hoc ipso titulo admonui: ut statui recte videatur posse, si dubium sit Civile jus, optimam ejus interpretem antiquam Ecclesiam esse. Et ita quidem Ecclesia in specie, de qua quaeritur, jus Romanum interpretata est. Argumentum, quo

---

(a) *Interdum in jure*, *sed perquam raro* non posse *nubere est* non honeste, *aut* non impune *nubere*, *licet nuptiae consistant*. *Haec est ejus formulae vis in l.* 11. §. 1. *&* 2. *de his*, *qui not. inf.*

quo id probaturus sum, eidem Cl. Mazochio profiteor me debere. Producit is in *Addendis* Synodicam Johannis Xiphilini Patriarchae Constantinopolitani Constitutionem in haec verba, *Quum jus Civile* (in *d. l.* 12. §. 1, & in *d.* §. 9. *Inst.*, uti rectissime Mazochius) *patris*, *atque filii sponsam filio vel patri OMNINO conjungi VETET* &c. Quid sit autem *omnino vetare*, tute intellige. Quantum ad consanguinitatis lineas & gradus, jure Canonico novo, quod ex Isidoriana Collectione enatum est in Occidente, juri Romano derogari videtur coepisse. Et sane quod impedimentum juri Justinianaeo intra certas parentum liberorumque personas subsistebat, id ad consanguineos ex latere jure Cannonico novo productum est, & ad gradum usque septimum exemplo impedimenti adfinitatis. Ad novum istud Canonicum jus spectat Julii Papae Decretum in *d. can.* 15., quod plane apocryphum est, qualia etiam esse alia, quae a Gratiano in eam rem proponuntur, jam monuit Van Espen *p.* 2. *tit.* 13. *cap.* 6. *n.* 26. Theophilo, ac diligentissimo Mazochio fraudi fuit Triboniani locus *d.* §. 9., quem nemo ad hunc diem pro dignitate enarravit. Quae sunt huc usque ex Romano jure dissertata, videri satis cuique possunt, ut Triboniani seu incuriam seu inscitiam accuset. At nihil est, cur Triboniano irascamur. Num is hortanti similis jubet? Id primum mihi venit in mentem, namque in libris juris *suadet aequitas*, & *aequitas exigit* unum idemque sunt, & in *l.* 8. *C. de liberal. caus. hortabitur* sonat idem quod *compellet*, uti bene legunt Graeci. Sed magis est, ut τὸ *rectius* non συγκριτικῶς positum dicamus, illudque interpretemur *recte*: quod non est in jure novum. Ulpianus *l.* 11. §. 6. *de instit. act.*, *Quum magis hic custodis sit loco, quam institoris*: & Pomponius *l.* 10. *pr. de aur. arg. leg.*, *Id videtur legasse, quod magis illius, quam communis usus caussa paratum esset*: quae huc redeunt, *Custos est*, *non institor*: *Illius*, *non communis usus*. Sexcenta alia Pandectarum loca tacitus praetereo. Ejusdem loquutionis exempla apud eundem Tribonianum occurrunt §. 5. *de cap. min.*, *Quibus dignitas magis quam status permutatur*, *capite non minuuntur*, hoc est, *dignitas*, *non status*: & §. 1. *quib. mod. re contrah. obl.*, *Is, qui solvendi animo dat*, *magis distrahere voluit negotium*, *quam contrahere*, hoc est, *distrahere*, *non contrahere*: quo etiam pertinet §. 6. *de oblig. quae quasi ex contr.* Fortasse magis appositum est exemplum ex *l.* 66. §. 7. *soluto matr.*, & ex *l.* 82. *de solut.*, ubi *melius aequius* est *bonum aequum*. Jam si *rectius* exponas *recte*, Tribonianum eo loco necessitatem imposuisse dicas, necesse est; namque Impp. Marcus, & Commodus in *l.* 14. *de off. Praesid.* Scapulam Tertyllum *recte facturum* rescripsere, quod officio ejus omnino continebatur. Similia juris loca laudat Brissonius *de V. S.* Nisi Triboniani locus in hanc sententiam accipiatur, vix est, ut convenire ei possit cum Ulpiano, qui eandem speciem pertractans ait, *Nuptiae contrahi non possunt*: *Sponsa nubere non poterit*. Re igitur consentiunt Leges, & Canones: verbo solo differunt inter se, nusquam enim in jure Civili, quantum memini, *honestatis* vox extat, ubi de hoc agitur impedimento. Nec quidquam obturbant Modestini verba in *d. l.* 42., quae nullum legitimum matrimonii impedimentum, sed solam exprimunt non necessariam honestatem; in iis enim de non honesto agitur, quod tamen licet: idque genus honestatis Canones pariter ac Leges adgnoscunt. Ecce, nuptiae jure Civili intra annum luctus valent quidem, sed honestae non sunt, *l.* 1. & 2. *C. de secund. nupt.*: quo exemplo recte mihi videor aperuisse sententiam Modestini. Simile est exemplum concubinatus, quod adfert Raevardus in *d. l.* 197. Concubinatum jure Roma-

Romano licitum, sat norunt omnes: id si quis satis compertum non habet, adeat Cujac. in *l.* 4. *de concub.* ex *lib.* 21. *Resp. Pauli*. Ei, quae in concubinatu est, ab invito patrono licet discedere, & alteri se dare in concubinatum, *l.* 1. *de concub.*; id tamen honestum non est, unde libertam id facientem Marcellus scribit *l.* 41. *de rit. nupt.*, *matrisfamilias honestatem non habere*. Proprie ad exemplum hoc concubinatus spectasse Tribonianum ajo, quum Modestini fragmentum Pandectis inseruit; namque illa Marcelli verba de liberta, quae se in concubinatum tradidit alterius quam patroni, *Matrisfam. honestatem non habuisse dico*: in quae desinit *l.* 41.; illa, inquam, verba proxime excipit locus Modestini, *In conjunctionibus* &c., quae verba initium faciunt *l.* 42. Hinc vix est, ut doctissimo Mazochio assentias post τὸ *conjunctionibus* addenti *connubialibus*. De quibuslibet licitis conjunctionibus loquitur Jurisconsultus, non de solis nuptiis. Venio ad jus Canonicum, quo valent nuptiae filiorumfam. injussu parentum initae, sed non sunt tamen honestae. Synodus Trident. *de Ref. sess.* 24. *c.* 1. *pr.* Primum Canones, ubi de nuptiis cavent, *honestatis*, quae necessitas est, videntur meminisse. Sed & ipsi Romani Jurisconsulti aliud tractantes vocem illam eadem notione interdum usurparunt. *Convenire honestati heredis*, Paulus scribit *lib.* 3. *sent. tit.* 5. §. 2., *mortem testatoris inultam non praetermittere*. Jam quod *honestati conveniens* Paulo dicitur, id in *l.* 1. *C. de his, quib ut indign.* Severo & Antonino dicitur *debitum officium pietatis*, cui contrarium est *crimen inultae mortis l.* 6. *C. eod.* Publicae honestatis impedimentum intra quartum gradum coerceri videtur coepisse, postquam Concilium Lateran. III. consanguinitatem, & adfinitatem quarto gradu conclusit. Tandem Synodus Trid. *sess.* 24 *c.* 3. impedimentum honestatis ex sponsalibus quoque nomine nullis omnino sustulit, ex validis vero consistere jussit intra primum gradum. Quod autem loquatur ea Synodus de Sponsalibus, quae proprie dictitant *de futuro*, uti a Pio V. declaratum est *an.* 1568. in Bulla, quae incipit *Ad Romanum*; consectaneum est, impedimentum, quod oritur ex matrimonio rato, adhuc esse intra fines a Lateranensi Concilio praescriptos. Octavum est Crimen, quod duplex est, Adulterium, & Homicidium. Adulteram nubere adultero non potuisse jure Romano, liquet ex *l.* 11. §. 11., & *l.* 40. *ad L. Jul. de adult.*, & *Nov.* 134. *c.* 12. Secundum Civile jus, quod certe sequebatur Ecclesia, scriptum est ab Augustino *lib.* 1. *de nupt. c.* 10., *Marito mortuo, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest, cum quo prius adulterium fuit*. Male apud Gratianum *can.* 2. *caus.* 31. *q.* 1. omissa negatione legitur, *fieri potest*: uti a Romanis Correctoribus adnotatum. Idem Triburiensis Concilii Patres tradidere *an.* 895. *can.* 51. apud eundem Gratianum *ibid. can.* 3., quem perperam Gratianus adscribit Concilio apud Althaeum habito praesente Conrado Rege, quod nusquam extat. Solo adulterio matrimonium dirimi, diu docuit Ecclesia ex sententia Romanae legis. At postquam Gratianus veteres Canones his conditionibus coarctavit, *si adulter nihil in mortem viri machinatus fuerit, vel si vivente viro fidem adulterae non dedit, se sumturum eam sibi in conjugem, si viro ejus superviveret*, quae ejus verba sunt post *can.* 3. *ead. caus.* & *q.*; secundum eum jus Canonicum Decretalium cavit *cap.* 6. & *pen. de eo, qui dux. in matrim. quam polluit per adult.* Haud videri quidem Alexandrum III. in *cap.* 1. *eod.* Gratiani conditiones tanquam necessarias admisisse, ostendit verbum illud, quo utitur, *& illam MAXIME*, sed eas ut necessarias admisit Innocentius III. in *d. cap.* 6. Homicidio quoque dirimitur matrimonium, si

ni precaturi, aut sacris operaturi conveniunt, *Ecclesia* vocaretur: quo sensu Synagogis Judaicis, ac Templis Ethnicorum opponebatur. Eundem locum Ecclesiastici Scriptores dixere *Oratorium*, quod primum publicae Ecclesiae, tum privati sacelli nomen fuit, uti ex Euseb. *lib.* 10. *c.* 3., & Justin. *Nov.* 58.: *Dominicum*, hoc est, Domum Dei; unde *Dominicum aureum* Antiochiae coeptum a Constantino, deinde a Constantio absolutum apud Hieronym. in *Chronic.*: *Basilicam*, hoc est, Regias aedes ad caussas audiendas, aliumve publicum usum positas: cujus nominis origo inde repeti videtur posse, quod post Constantinum M. multae Basilicae Christianis fuere ad Ecclesiasticos conventus datae: *Titulum*, quam vocem exemplo Fisci arripuisse Christianos, Baronii conjectura est ad *an.* 112. *n.* 5., quemadmodum enim Fiscus imposito titulo, hoc est, velis quibusdam Imperatoris imagine aut nomine inscriptis rem sibi addicebat, ita Christiani Crucis imagine, aut Christi nomine Ecclesiae inscripto locum Divino cultui dictum significabant: *Templum*: qua voce post saeculum III. usi sunt primum Christiani, antea abstinuerunt, quod ea propria esset paganorum; unde illud Aureliani Imp. apud Vopiscum, *Perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in Templo Deorum tractaretis.* Hinc illud in Origenis, Minucii Felicis, Arnobii, ac Lactantii libris haud rarum, *Christianos Templa non habere*. Denique si quam Ecclesiam super alicujus Martyris sepulcrum extruebant, si quam aedificabant in memoriam alicujus Apostoli, aut Prophetae, eam *Martyrium*, *Apostoleum*, vel *Propheteum* Christiani dixere. Quod ab antiquis Patribus scriptum dixi, *Christianos Templa non habere*, id moderniores quosdam criticos in eam opinionem adduxit, Templorum usum saeculo III. recentiorem apud Christianos fuisse. At ab ipsis Ecclesiae primordiis Templorum originem arcessit Medus peculiari *Diss.*, cujus veluti compendium quoddam habes apud Binghamum, qui & sua quaedam in eandem sententiam addit argumenta *Origin. Eccl. lib.* 8. *c.* 1. §. 13. & *seqq.* Selectiora sunt numero quatuor. Primum est. In iis Pauli verbis *ep.* 1. *ad Corinth. c.* 2, *Num domos non habetis ad edendum, & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* τὸ *Ecclesiam* interpretantur locum ipsum, quo Christiani conveniebant, Chrysostomus, Sedulius, Oecumenius, ac Theophilactus in Paulum. Secundum est. Therapeutas inde usque a temporibus Marci loca quaedam ad Divinum cultum secreta habuisse, scriptum est apud Euseb. *lib.* 2. *cap.* 17. Tertium est. S. Ignatius *ad Philadelphian. n.* 4., *Unum*, inquit, *altare, sicut unus Episcopus*, ubi altaris mentio certum ad res sacras locum supponit. Quartum est. Alexander Severus, *quum Christiani quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent, sibi eum deberi, rescripsit* apud Lampridium *c.* 44, *melius esse, ut quomodocumque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur*. Quod vero Origenes, aliique ajebant, Christianos Templa non habuisse, id ita accipiendum multis docet Medus, talia eos non habuisse Templa, qualia gentes habuere. Antiquissima templa subrustica erant & rara, qualia fidelium paupertas, ac paucitas, temporumque formidolosorum ratio patiebatur. Tum aucta fidelibus, atque oblationibus Ecclesia, ac decrescente Christiani nominis invidia ornari coeperunt, ac frequentari. His duplex accessit caussa, Christianorum Imperatorum, & quumprimis Constantini munificentia, qua sumtu vere Regio multa extructa sunt, & Edicta de paganorum Templis in Ecclesias convertendis, quae prostant sub *tit. Cod. Th. de Paganis*. Vetus Ecclesiae forma, & situs non semper idem. Ecclesiam voluit *oblongam*, *navi similem* Auctor *Const. Apost. lib.* 2. *c.* 57. Contra Constantinus Ecclesiam super Christi sepulcrum in monte Golgotha rotundam, Antiochiae octo laterum aequalium, Constantinopoli ad formam Crucis posuis-

batur, id intra Ecclesiam erat, eoque a Diaconis, quaecumque erant ad sacram Liturgiam opus, de Diaconico magno adferebantur, ut ad manum essent: de quo Auctor *Chronici Alex. p.* 390. *edit. Par.*: *Pastophorion*, de cujus vocis significatione non idem omnibus: ut autem ejus multiplex acceptio sit, certe tamen ea habitaculum Praepositi Templi significatum, ex Hieronymo tradit Schelstrat. *Concil. Antioch. p.* 186.: *Bibliothecae* demum, & *Schola* Ecclesiarum, de quibus Binghamus §. 12.

Ædificari Ecclesia *sine conscientia Episcopi* non potest. Concil. Chalced. *can.* 4.; Justinian. *Nov.* 57. Consecrandae Ecclesiae mos sane vetus. Praetereo nonnullas antiquorum Pontificum Epistolas de ea re apud Gratian. *dist.* 1. *de consecr.*, namque omnino supposititiae sunt.. Eusebium *lib.* 10. *hist. c.* 3., & Athanas. *Apolog.* 2. *ad Constantium* laudasse sat est. Sermones in eam rem habere Episcopi consuevere, quales in *Sermonibus* Augustini non pauci sunt. Vicinos etiam Episcopos evocari, mos fuit. Aug. *ep.* 269. *ad Nobilium*. Quin ejus rei occasione arrepta Synodi quandoque habitae: exemplique loco esse potest Antiochena Synodus *an.* 341. Consecrandae Ecclesiae jus proprium Episcopi: quumque sit ordinis, non jurisdictionis, delegari a Dioecesano Episcopo non potest, nisi Episcopo: quo referri potest *cap.* 9. *de consecr. Eccl.* Sed in sua tantum Dioecesi consecrare Ecclesiam licet Episcopo, non in aliena, nisi bona cum venia Dioecesani. Concil. Arausicanum *can.* 10., & Aurelian. III. *can.* 15. Quod si vero Cathedralis Ecclesia vacaret, unum ex vicinis Episcopis consecratum acciri consuevisse, patet ex Sidonio Apollinari *lib.* 4. *ep.* 15., in quem locum videndus Savaro. Vetus expediendae consecrationis ritus non idem ubique: quod vel ex una S. Ambrosii Epistola 54. manifestissimum est: recentiorem in Pontificali Romano habes. V. Bona *rer. lit. lib.* 1 *c.* 19 Id hoc loco vos ego monitos volo, male passim pro eodem haberi Ecclesiam *consecrare*, ac *dedicare*, quum tamen alterum ab altero non parum differt. Consecrare certis ritibus, conceptisque formulis: dedicare primo rei usu continetur, ut proinde idem omnino sit, atque ἐγκαινίζειν, quod aetate Augustini dictum *encaeniare*. Discrimen hoc debemus summo Philologo Alexio Mazochio *de Camp. Amphith. cap.* 3. *diatr. de Dedicat.*, & *Ep. de dedic. sub ascia cap.* 1. Repeti Ecclesiae consecrationem non posse, exemplo Baptismi, qui est veluti quaedam Templi spiritualis consecratio, docet Gratianus *dist.* 1. *de consecr. can.* 20., quem is perperam tribuit Concilio Nicaeno. Id ut certum supponit Innocentius III. in *cap.* 6. *de consecr. Eccl.* Si pollui, seu violari Ecclesiam contingat, in ea, antequam reconcilietur, Divina peragi officia, & quumprimis Missarum solennia celebrari, nefas, *cap. ult. eod. tit.*, *cap.* 11. *de privileg.*, & *cap.* 18. *de sent. excom.* in *VI.* Violatur Ecclesia humano sanguine per injuriam effuso, & nece hominis etiam citra sanguinis effusionem, *cap.* 4. & *ult. de consecr. Eccl.*, & *cap. un. eod. tit.* in *VI.* Duas alias caussas, quibus polluitur Ecclesia, dant *cap.* 7., & 10. *eod. tit.*, in quae v. Gonzalez. Uti consecrandae, ita reconciliandae Ecclesiae jus est ordinis Episcopalis, unde mandari Presbytero non potest; *d. cap.* 9. Reconciliari Ecclesiam aqua cum vino, & cinere mixta per Episcopum benedicta, protritum est., Id *ad exemplum ac terrorem* fieri, quo peccatores *inanimatum Templum purificari videntes delicti horrore concutiantur*, in Coloniensi Synodo *an.* 1536. scriptum est *p.* 9. *c.* 17.

Opportunum est nunc aliquid de jure patronatus delibare. Quorundam opinio est, tribus potissimum modis jus patronatus adquiri, Ecclesiae *fundatione*, *constructione*, *dotatione*. Dicunt *Fundatorem*, qui fundum, seu aream

 dat:

dat: *Conſtructorem* autem eum, cujus aere Eccleſia erigitur: denique *Dotantem*, qui certam dat pecuniae ſummam, quae *ad luminaria*, *ad cuſtodiam*, *ad ſtipendia cuſtodum*, & ad Eccleſiae cultum ſit ſatis, *can. 7. de conſecr. diſt.* 1. De Fundatoribus loquuntur *can.* 26. *cauſ.* 16. *q.* 7. & *cap.* 15., & 25. *de jure patron.*: de Conſtructoribus *d. can.* 26., & *can.* 31., & *can.* 33. *ead. cauſ.* & *q.*, & *d. cap.* 25.: de Dotantibus *d. can.* 31. & *d. can.* 9. At vero Van Eſpen *p.* 2. *tit.* 25. *c.* 3. *n* 5. & *ſeqq.* nonnullos ſequutus contendit, non ſola fundi datione, aut conſtructione jus patronatus adquiri, fundatoremque eum proprie dici, qui & fundum, & dotem pro aedificanda, tuendaque Eccleſia dedit, quum quia Canones *fundationis* nomine *conſtructionem*, & *dotationem* intelligunt: quod abunde demonſtratum eſt a Franciſco Roye *Prolegom. ad tit. de jure patron. c.* 13.: tum quoniam aedificare Eccleſiam Canones non ſinunt, qui prius non conſtituerit dotem, *d. can.* 26. *cauſ.* 16. *q.* 7., & *d. can.* 9. *diſt.* 1. Quid ſit ſentiendum in hac re, colligi facile videtur poſſe ex Concilio Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 12., ubi, *Nemo . . niſi Eccleſiam . . de novo fundaverit, & conſtruxerit, ſeu jam erectam, quae tamen ſine ſufficienti dote fuerit, de ſuis propriis & patrimonialibus bonis competenter dotaverit, jus Patronatus impetrare aut obtinere poſſit, aut debeat.* Hinc habes, ſola fundi datione, aut conſtructione ſola jus Patronatus non adquiri; ait enim Concilium, *fundaverit, & conſtruxerit*. Potes etiam hinc ſpecies duas diſtinguere, alteram, quum Eccleſia non dum eſt erecta, alteram, quum erecta jam eſt: quae duplex ſpecies haud obſcure eſt expreſſa in iis Concilii verbis *DE NOVO . . . ſeu JAM ERECTAM*. Si quis novam exſtruere Eccleſiam velit, is tum demum patronus erit; quum & *fundaverit*, hoc eſt, aream dederit, *& conſtruxerit*, hoc eſt, ſuo ſumtu curaverit aedificandam, et, quod ſecundum Canones ſubaudiendum neceſſario eſt, congruam dederit dotem. Quod ſi jam exſtructa Eccleſia ſit, hujus tamen dos aut omnino aut ex parte perierit, qui eam pro dignitate dotaverit, is, etiamſi nec fundaverit, neque extruxerit, nihilominus erit patronus. Sed ſi alius jam ſit Eccleſiae patronus, hunc interpellari, eſt opus. Eorum autem Canonum, quos laudant prioris ſententiae auctores, nullus eſt, qui aut ſolam areae dationem, aut ſolam conſtructionem, ſolamve dotis conſtitutionem ſatis eſſe perſpicue tradat: quin omnes vocabulo *fundationis*, aut *conſtructionis* & dationem ſoli & aedificationem comprehendunt, & porro dotis conſtitutionem ex regula Eccleſiaſtici juris ſupponunt. In ſolo *can.* 31. per disjunctionem ſcriptum eſt, *qui conſtruxit, vel dotavit Eccleſiam*; ſed quid vetat, quominus verba haec eo diſcrimine intelligantur, quod ſuperius propoſitum eſt? De jure patronatus praeſcriptione, aut privilegio ſummi Pontificis adquiſito v. Van Eſpen *d. c.* 3. *n.* 16 uſque ad finem. Multo ſunt, quae debentur patrono. Debetur ei *honor proceſſionis*, *cap.* 21. *de jure patron.*, qui honor in eo eſt poſitus, ut ei ad Eccleſiam advenienti Clerus certo ordine procedens occurrat, qui tamen honor nonniſi Regibus, aliiſque Principibus habetur: utque ei in publica proceſſione locus honoratior detur: de quo in Pontificali Romano *tit. de conſecr. Eccl.* Quod vero in *d. cap.* 25. additur, *ſicut in ſacris eſt Canonibus inſtitutum*, id paſſim referunt ad *can.* 26. & 27. *cauſ.* 16. *q.* 7., quos ſub nomine Gelaſii Papae proponit Gratianus. Dicitur ibi, nihil fundatori Eccleſiae deberi, *niſi aditum proceſſionis*. Sed quid iſtud ſit, non liquet. Adeundi Florens, Cironius, Hallierius, Gonzalez, Roye, aliique. Id ego ſatis compertum habeo, nihil in Canonibus fundatori proprium attribui; namque de eo aditu haec habentur *can.* 26., *qui omni Chriſtiano debetur*, & *can.* 27. haec, *qui Chriſtianis omni-*

mnibus in commune debetur. Quae vero comminiscitur Glossa in eos Canones, ea certe risum movent. Porro si patronus *ad inopiam vergat*, *ab Ecclesia illi modeste* (al. *moderate*) *succurritur*, *sicut in Sacris est Canonibus institutum*, inquit *cap.* 23. *de jur. patron.*, cujus novissima verba spectant ad *can.* 38. Concilii Toletani IV. apud Gratian. *can.* 30. *caus.* 16. *q.* 7. Sed praecipuum Patronis jus est *praesentatio*, *cap.* 1. *de Praeb.* in *VI.* Olim honorifica tantum jura debebantur Patrono, jus autem praesentandi a jure patronatus erat omnino sejunctum, quod patet ex Innocentii III. rescripto *lib.* 3. *Regest. ep.* 192, ubi praesentationem nomine *collationis* designari, docet Bosquetus. Sed obtinuit tandem, ut jus praesentandi proprium esset Patronorum. Jam praesentare est certum hominem offerre Episcopo, qui eum in vacante Beneficio instituat, si idoneus est: qua de re interpretes Decretal. in *tit. de jure patron.*, & Van Espen *cap.* 5.

TITULUS ULTIMUS.

De Bonis Ecclesiasticis.

LAtissime patet hoc Caput; sed mihi tamen satis erit, rerum, quae eo comprehenduntur, origines indigitasse. Res Ecclesiasticae primum donatione, tum successione sive testamentaria sive legitima quaesitae sunt. Consuevisse olim fideles divenditorum praediorum pretium Ecclesiae offerre, in *Actis Apost. c.* 4. *v.* 34. memoriae proditum est. Ipsi etiam Imperatores Christiani usque ad Julianum certam pecuniae quantitatem pendi Ecclesiis de publico aerario jussere, uti idem Euseb. *c. 6.*, & Sozom. *lib.* 5. *hist c.* 5.: quam liberalitatem restituit Marcianus *l.* 12. *C. de SS. Eccl.*: saepe etiam paganorum Templa, reditusque Templorum Ecclesiae adjudicarunt, *l.* 20. *Cod. Th. de pagan.* Spectant hunc Primitiae, ac Decimae. Primitiarum mentio est in *can. Apost.* 4., & *lib.* 8. *Const. c.* 40.: Decimarum apud Hieronym. *in Malach. c.* 3., Chrysost. *hom.* 3. *in ep. ad Ephes.* Primitiae sunt primi rerum fructus: appellatione Decimae venit decima omnium fructuum, ac proventum pars. Quis sit Primitiarum modus, quibusve ex rebus praestentur, non potest una definitione comprehendi, proindeque propria cujusque loci consuetudo spectanda est, uti bene Hostiensis in *cap.* 1. *de decim.* Decima etiam, licet ubique Decima dicatur, tamen alibi minor, alibi major pars est: quodque est super ea usu receptum, id jus esse debet. Primitias ac Decimas praecepto Divino Hebraeos solvisse, multis scripturae locis scriptum est. Eodem Divino praecepto Christianos teneri, opinio est nonnullorum, quibus subscribit Binghamus *lib.* 5. *c.* 5. §. 1. maxime ob loca Origenis *hom.* 11. *in Num.* 18., Hieronymi in *Malach.* 3., & Augustini in *Psalm.* 146. Sed iis tamen locis consilium continetur, non praeceptum: quin Hieronymus *praecepti* nomine consilium intelligit; ait enim de Christianis, *Quibus praeceptum est non solum Decimas dare, & Primitias, sed & vendere quae habent, & dare pauperibus*. Hoc novissimum *praecepto* includit Hieronymus, sed hoc certe consilium est. Atque id maxime caussae est, cur Agustini Sermonem *de reddendis Decimis* Critici ad apocrypha ablegent, quod eo id exprimatur, Decimas ab Ecclesia *ex debito requiri*: quum contra ex Augustini Sermone 3. *in Psalm.* 103. *n.* 9., & enarratione *Psalm.* 146. *n.* 16. & 17. haud obscure liqueat, ejus aetate Decimas Clericis non dum datas. Confirmat haec Irenaeus *lib.* 4. *c.* 32., ubi Christum *suis discipulis dedisse consilium* scribit, ut *Primitias offerrent*. Denique Chrysostomus laudato loco refert, ra-

rarum suo aevo, ac mirum fuisse Decimas dari. Primum igitur Ecclesiastica Constituito Primitiarum, Decimarumque imposuit necessitatem: & fortasse ex crebris Patrum exhortationibus consuetudo enata, ex consuetudine Canon. Circa saeculum VI. Hispalensis quaedam Synodus apud Ivonem Carnot. *p.* 3. *Decret. cap.* 174. Primitias: sub finem saeculi V. Caesarius Arelatensis, quem Sermonis Augustino perperam adscripti faciunt auctorem, & saeculo VI. Synodus Matisconensis II. *can.* 5. Decimas imperarunt. Quod vero naturali pariter ac Divino jure alimenta debentur iis, qui Altari ministrant, Decimas generali alimentorum sensu acceptas *non ab hominibus, sed ab ipso Domino institutas* recte dici ajo, uti est in *cap.* 14. *de decim.* Adi Gonzalez in *cap.* 32. §. 1. *eod.* De *Jure Parochorum ad Decimas* extat peculiaris Tractatus Bernardi Van Espen. Maxima igitur Ecclesiasticorum redituum pars posita erat in populi donationibus, quae, quod Deo fierent, Oblationes dicebantur. Oblationum autem duplex genus, alterum earum, quae Sacrificium, alterum earum, quae Ministrorum Ecclesiae sustentationem, ipsiusque Ecclesiae cultum spectabant. Ad posterius hoc genus ea referuntur, quae recensui: quod ad prius illud, scitote, jam inde ab Apostolicis temporibus inductum, ut populus panem, & vinum offerret ad Altare. Hujus consuetudinis testes laudo Justinum Martyrem *apol.* 2., Tertullianum *apol. c.* 39., & Cyprianum *de oper. & eleemos.* Nemo cogebatur offerre, uti diserte Tertullianus: turpe tamen erat, eum non offerre, qui posset, uti colligere est Cypriano, & luculentius ex Auctore *serm.* 215. *de temp.*, sive is Augustinus sit, sive alius. Eo pane, ac vino corpus, & sanguis Christi conficiebatur, quod ex laudato Cypriani loco patet, & maxime ex Joh. Diacono in *vita Gregorii M. lib.* 2. *c.* 41.: si quid vero supererat (supererat autem saepissime) id in alendos pauperes, & quum primis eos, qui Christi nomen confessi vinculis detinebantur, ab Episcopo erogatum, scribunt Justinus, ac Tertullianus. Offerebantur ad Altare panis, & vinum, *can. Apost.* 3., & *can.* 24. Carthag. III., oleum etiam ad luminaria, & incensum, *can. Apost.* 4., & *solennissimo die* in *infantum mysterio*, hoc est, sabbato magno, quod sollennis Baptismi solenne tempus erat, *mel, & lac*, quibus recens baptizatos vesci solitos, alibi dictum. Saeculo X. coepisse nonnullos pro pane ac vino denarios offerre, ac tandem saeculo XIII. oblatos passim denarios; unde hodierni Missarum honorarii origo, demonstrat Lupus in *can.* 13. Concilii Rom. V. Solos communicantes obtulisse, quos laudavi Patres, & Patres Illiberitani docent *can.* 28. Hinc peccatorum oblationes rejiciebantur, uti Auctor Const. *lib.* 3. *c.* 8., & *lib.* 4. *c.* 6. Chrysost. *hom.* 86. al. 87. *in Matth.*, Concil. Carth. IV. *can.* 93.: item Energumenorum, & Poenitentium, *can.* 29. Concil. Illib., & *can.* 12. Arelat II. Denique offerentium nomina publice recitari ex Diptychis (a) consuevisse, habes ex *d. can.* 29., & Innocentii I. *ep. ad Decent. c.* 2. Multa de hac re Albaspinaeus *lib.* 1. *obs. c.* 17. Utraque etiam successione adquiri bona Ecclesiae coeperunt. Constantinus *l.* 1. *C. eod.* unicuique *bonorum, quod optasset*, testamento Ecclesiis *relinquere* per-

mi-

(a) *Diptycha Ecclesiastica erant* sacrae tabulae, *uti ea appellat Auctor Librorum de Eccl. Hier. lib.* 3., *ex quibus quorundam quum viventium, tum defunctorum nomina inter sacra mysteria Diaconus de pulpito recitabat. Multiplex fuit eorum usus, de quo Cabassutius in Notit. saec. II. diss.* 15., *& Binghamus Orig. lib.* 8. *c.* 5. §. 4., *lib.* 15. *c.* 3. §. 18., *lib.* 16. *c.* 3. §. 12., *& lib.* 19. *c.* 2. §. 11.

misit: quodque morientes multo liberaliores sunt, vere a Sozomeno dictum *lib.* 7. *c.* 27., Ecclesiam bona sua prope omnia ei Constitutioni debere, quam a successoribus confirmatam, quidquid alii sentiant, post J. Gothofr. probat Binghamus *cap.* 4. §. 6. Idem Constantinus, uti in ejus Vita Eusebius scribit *lib.* 2. *c.* 36., Martyrum, & Confessorum nullo cognato superstite decedentium hereditates: ac Theodosius Junior, & Valentinianus III. *l.* 20. *C. de Episc.* intestatorum Clericorum hereditates, quae nulli deferebantur cognato, Ecclesiis detulere jure quodam legitimae successionis. Olim Ecclesiastici proventus arbitrio Episcoporum inter Clericos tribuebantur, *can. Apost.* 39., & *can.* 41. Primum Episcopi quotidianas sportulas, hoc est, certam panis, vini, carnis, ac reliqui alimenti quantitatem inter Clericos partiebantur: ac porro eis majores quasdam portiones menstruas dabant: de quo utroque partitionis genere Cyprianus *ep.* 28. al. 34. *ad Cler.*, & abunde Lupus in *can.* 10. Concilii Tholosani Victoris II. Hinc Clericos *mensurna divisione* poenae nomine abstineri, mos fuit: sed & Ecclesia, & maxime pauperes veniebant in partem, uti Episcopus arbitrabatur: unde Ecclesiae bona *patrimonium pauperum* dicta: qua de re Van Espen *de inst. & off. Canon. p.* 2. *cap.* 5. §. 5. Volventibus annis deficiente sive Episcoporum sive Oeconomorum in distribuendis Ecclesiarum reditibus fide, Clericisque de ea re conquerentibus, dispesci in certas partes coeperunt. Passim quatuor eorum partes factae sunt, quarum prima Episcopo, secunda Clero, tertia pauperibus, quarta cessit fabricae: datusque singulis Oeconomus ab universo Clero eligendus, qui administrationis suae redderet rationes. De hujus partitionis auctore non constat. Eam Concilio Toletano I. videtur tribuisse Gratianus *can.* 31. *caus.* 12. *q.* 1., sed, ut alia desint argumenta, quibus is Canon ad supposititia rejiciatur, certe hoc uno rejicitur satis, quod Hispanica Ecclesia tres redituum semper fecerit partes, non quatuor, ut aliae: quod ex Synodo Emeritensi *can.* 16., aliisque tradit ibidem Lupus. Ejus meminit S. Simplicius P. apud Gratian. *can.* 12. *caus.* 18. *q.* 2.: ejusque auctorem sua aetate antiquiorem esse S. Gelasius inquit *ep.* 9. ad Brutiorum, Lucaniae, ac Siciliae Episcopos; sed quis is fuerit, omnino tacet. Simplicius *an.* 468., Gelasius *an.* 492. Pontificatum iniere. Tum invaluit, ut Clericis, qui egregiam Ecclesiae praestabant operam, Episcopi praedia ipsa darent ad tempus utenda: quod ineunte saeculo VI. fieri jam coeptum, probat Symmachi P. Epistola: *can.* 61. *caus.* 19. *q.* 1., in quam v. Baron. ad *an.* 502. Demum non uno tempore, aut generali aliquo, certoque Canone, sed citius alibi, alibi serius usu ipso inductum est, ut dividerentur fundi inter Clericos, qui de iis ipsi sibi fructus perciperent ad vitam: qualia Ecclesiastica Beneficia nunc sunt: quae vox ex intima latinitate defluxit; nam quod Barbaris *Feudum*, id Latinis est *Beneficium*, uti multis Hothomanus *comm. de verb. feud.* Quod autem uti militibus bene merentibus initio data sunt feuda, sic praedia Ecclesiae bene merentibus Clericis tanquam Christo militantibus dari coeperunt, hinc factum Beneficiorum nomen. Recte igitur Beneficium definiunt Canonistae perpetuum jus percipiendorum fructuum de bonis Ecclesiasticis officii caussa ab Ecclesia constitutum. Momentosa sunt verba illa *officii caussa*, nam *Beneficium datur propter officium*, *cap. ult. de rescript.* in *VI.* Jam si qua proventuum pars, quae Beneficiatio superlit, ad levandam alicujus Clerici inopiam seponatur, ea Ecclesiastica Pensio dicitur: cujus, si ea, uti debet, jure eleemosynae censeatur, antiquissima origo est: extantque ejus exempla in Chalcedon. Concilio *act.* 10. 12., & 14. De Pensionibus late, & scite Van Espen *p.* 2. *tit.* 28.

In-

INSTITUTIONUM
CANONICARUM
LIBER III.
TITULUS I.
De Ecclesiastica Jurisdictione.

POtestatem in Christianos a Christo Ecclesiae datam, verba haec Christi non obscure commonstrant *Luc.* 10. *v.* 16., *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*: Latinis autem, uti & Hebraeis, & Graecis, quod *Audire*, idem est etiam *Obedire*. Porro ei parendum, cui jubendi jus est. Jam vero Ecclesiae potestas duplex, altera, quae in interiori, altera, quae in exteriori foro exercetur. Utraque a Christo est. Priorem expressit Christus his verbis *Joh.* 20. *v.* 23., *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: posteriorem his *Matth.* 18. *v.* 15., *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos testes: si non audierit eos, dic Ecclesiae*, hoc est, Conciliis, aut Episcopis, accepta eo loco Ecclesia ex sententia Judaeorum, quales erant Apostoli, quos Christus compellat: Judaei autem Ecclesiam dixere aut conventum in Synagoga habitum, aut Principes Synagogae. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*, quos Judaei Synagoga excludebant. *Amen dico vobis: quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in Caelo, & quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in Caelo.*

Sacerdotii autem, atque Imperii certi sunt fines. *Regnum suum non esse de hoc mundo*, inquit Christus *Joh.* 18. *v.* 36., hoc est, temporale Regnum non esse, uti ex Patrum sententia eum locum exponit Augustinus Calmet: proindeque cuidam judicium, seu potius arbitrium ejus exposcenti super familia erciscunda, respondit *Luc.* 12. *v.* 14., *Quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?* quo verbo nihil sibi esse cum temporalibus ostendit. Calmet in eum locum. Porro Paulus Apostolus *ad Rom.* 13. diserte ait, *omnem animam*, hoc est, laicos aeque atque Clericos, uti Paulum interpretantur Aug. *ep.* 197., Bernard. *ep.* 42., Chrysost., Theophylact., Oecumen. in *d. c.* 13., *Potestatibus sublimioribus subditam esse*, hoc est, Potestati civili, cui tantum conveniunt *gladius*, ac *tributum*, quorum Apostolus mox meminit. S. Basil. in *Monast. Instit. c.* 27. (a) Igitur spiritualia Sacerdotum, temporalia sunt Principum. Osius Cordubensis Episcop. apud S. Athanas. *ep. ad solit. vit. agen.*, Nicolaus I. *ep. ad Michael. in can. quum ad verum dist.* 96., Symmachus *Apolog. adv. Anastas. Imp.*, Synesius *ep.* 57., Nazian. *ep* 227. *ad Nector.*, Gelasius P. *ep. ad Anastas. Imp. in can. duo sunt dist.* 96., Gregorius II. *ep. ad Leon. Isaur. ante VII. Synodi acta*. Et certe nimio zelo tribuendum, quod Bonifacius VIII. Philippo Pulcro iratus scripto expressit, in temporalibus etiam sibi Reges subesse: & rectissime id Clemens V. emendavit, *Extravag. com. cap.* 2. *de Privileg.*

At

(a) *Fuse hoc argumentum persequor lib.* 1. *juris. Neap.*

At vero Apostoli temporalia quoque tribuerunt sibi, non jure suo, hoc est, non jure, quod vi institutionis sibi tanquam Episcopis competeret, sed studio caritatis ac Religionis, tanquam bene morati, & Christiani viri. Et sane Christiana morum Philosophia in caritate posita est: caritas ne levem quidem patitur animorum dissensionem: nec sine animorum dissensione lites exercentur. Hinc Patrum sententia, Christianum caritate perfectum non decere sibi ablata reposcere. Conceptissimus est in hanc rem Pauli locus 1. *ad Corinth.* 6. *v* 7., *Omnino delictum* (a) *est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?* itemque Pauli locus 2. *ad Timoth.* 2. *v.* 24., *Servum Dei non oportet litigare*. Paulo praeivit Christus ipse *Matth.*5. *v.* 38., *Non resistere malo .... & ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*: & *Luc.* 6. *v.* 30., *Qui aufert, quae tua sunt, ne repetas*. Doctrina haec tam alte insidebat animis veterum Christianorum, quorum tanta caritas fuit, quantam omnes norunt, ut plerique litibus abstinerent: justi vero, sed ii tamen minus perfecti *Ecclesiastico judicio, non forensi*, uti loquitur Aug. *lib.*2. *ad Bonif. c.* 1., repeterent sua: quod *delictum* quidem fuisse, inquit *Aug. lib.* 50. *Hom. ult.*, puta, leve peccatum, quod vulgo dicimus *imperfectionem*, sed *ferendum tamen* ex sententia Apostoli ajentis 1. *ad Corinth.* 6. *v.* 1., *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos, & non apud Sanctos?* quo loco *iniqui* sunt ethnici, quos *ep. ad Galat.* 2. *v.* 15. *peccatores* appellat: *Sancti* sunt fideles, & maxime Episcopi, & Clerici; non enim Apostolus nominatim Episcopis, & Clericis id onus imposuit, ut ad componendas lites adhiberentur: nec laicos sapientia & sanctitate morum praeclaros rejecit: quin diserte subdit *v.* 4., *Contemtibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum*, quasi dicat, despectissimos fidelium optimis ethnicorum praeponendos esse: & mox *v.* 5., *Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?* Quod vero laici vulgo judicium Episcoporum, & Clericorum sanctius habeant, quam laicorum; hinc factum, ut Christiani olim suas lites deferrent ad Episcopos tanquam ab arbitris componendas; atque Episcopis religio esset id oneris detrectare. Ceterum Silvanum pientissimum Troadis Episcopum, quum suos Clericos, quos dirimendis controversiis dare judices solebat, aliquod inde sibi captare lucrum animadvertisset, laicos aequitatis studiosos dedisse cognitores, apud Socratem scriptum est *lib.* 7. *c.* 37. Haec fecere, ut & antiquam Episcopos in civilibus caussis adeundi consuetudinem confirmarint, & Episcoporum auctoritatem multis pro sua pietate accessionibus adauxerint Principes Christiani, Constantinus M., cujus Constitutionem Eusebii, ac Sozomeni testimoniis falsi nota vindicat contra Jac. Gothofredum, Carolum Loyseum, & Fevretium Alteserra *de jurisd. Eccl. lib.* 1. *c.* 7.; Arcadius, Honorius, ac Theodosius *l.* 7., & 8., *C. de Ep. aud.*, aliique; modo *ex consensu* Episcopus adiretur. Haec eadem fecere, ut vel post exclusos Curia gentiles vetus diu steterit disciplina, & forte usque ad exitum saec. XII.: quod fuse enarrat Thomasinus *de Benef. p.* 2. *lib.* 3. *c.* 101., & *seqq.* Et vero per id tempus, quo judicia apud ethnicos agitabantur, ea quoque ratio & quidem summa Christianum hominem abstinere litibus jubebat, quod ejus no-

(a) *Species nonnullas, quibus judicio contendere* delictum *non est, recensent Estius, & Calmet in hunc locum*.

nomen vilesceret apud profanos, & Christianorum dissidiis Religio ipsa fieri apud gentes despectior videretur: quo pertinet τὸ *iniquos* in textu Pauli: quod momentosum verbum est. At non hoc uno peccabant Corinthii, quod agerent apud *iniquos*. Eo etiam peccabant, quod litigarent (*a*), ferendi tamen, si negotia sua arbitrio committerent Episcoporum, qui arbitrium accipientes id spectabant unum, ut ne sanctissima lex caritatis laederetur. Sane, quod experimento compertum est, qui sunt judicio victi, ut ut recte judicatum intelligant, eos vel mediocriter commoveri; Episcopi studio pacis aequitatem sequebantur, tanquam pacis interpretes inter amicos, non jus scriptum (*b*), tanquam judices inter litigatores, & temperamento aliquo dissidentes in concordiam adducebant, uti de Gregorio Thaumaturgo Nyssenus *in ejus Vit.*, ac de se ipse testatur Ambrosius *ep.* 24.: studebantque temporis compendio, ut animorum motus quam citissime resideret, Auctor *Const. Apost. lib.* 2. *c.* 45: atque ut omnino resideret, saepe jurejurando super altare, vel reliquias Martyrum lites finitae, Gregor. Turon. *lib.* 5. *c.* 32. V. Cironium 2. *Obs.* 4. Quod si arbitrium haud feliciter cessurum prospicerent, judicium ne reciperent, monebat Ambrosius *de Off. lib.* 2. *c.* 24., *constantiae* tamen *esse* ajebat *adesse aequitati*.

Postquam vero Clerici imperio Magistratus in pecuniariis caussis exemti sunt, qua de re latissime *lib.* 1. *tit. de Cleric.*; contra eos apud Episcopum necessario agendum est: earumque caussarum *judex* proprie Episcopus, non *arbiter*: atque hinc judicia Episcoporum *Civilia*, de quibus agere instituo hoc *lib.* 3., de *Criminalibus* acturus *lib.* 4.

Porro & si olim, quum Episcopi non inter Clericos solum, sed & inter laicos arbitria suscipiebant, exercendorum judiciorum ratio expeditissima esset: nec forte minus expedita, quum rite instituto judicio adversus Clericos civili foro exemtos agebatur; unde Justinianus *Nov.* 83. conveniri Clericos apud Episcopos jussit, ne eos longae fori secularis ambages a sacris avocarent; tamen procedente tempore coepit obturbari, ac postremo forenses tricae in Ecclesiastica Tribunalia irrepserunt: quam ego caussam statuo, cur tandem desierint Episcoporum arbitria in caussis laicorum. Id vero Clericis tribuendum, qui quod post occupatam a barbaris Italiam Romanis legibus viverent, ac fere soli Latine scirent, in Ecclesiasticum forum intulerunt fori Romani formulas, quas laici judices, ut plurimum milites, ignorabant: quumque coepissent Clerici laicis adsidere, mox eo ventum est, ut vel ipsa secularis fori ratio implicatior per eos facta sit: quod non uno hujus libri loco exemplis patebit.

TITULUS II.

De Judice, Actore, & Reo.

TRes sunt, qui in judiciis maxime spectantur, Judex, Actor, Reus; quid enim aliud Judicium, nisi disceptatio, quae fit ex parte actoris, & rei apud Judicem litis finiendae gratia? Judicem definio Virum bonum ad

(a) *Si tam severe cum laicis, quanto severius cum Clericis actum? V. Thomasin. p. 2. de Benef. lib. 3. c. 102.*

(b) *Ubi obscurum jus erat, consultos ab Episcopis honestos, legumque peritos laicos, liquet ex Aug. de Divers. serm. 49.*

ad lites dirimendas publice constitutum. Saepe in libris juris civilis judex *vir bonus* dicitur *l.* 137. §. 1. *de V. O.* Romanorum discrimen inter *Judicem*, & *Magistratum*, quae duae voces passim separantur in Pandectis, hic nihil moror: Judicemque generaliter esse ajo, qui de re aliqua cognoscit, & judicat, sive suo jure, sive ejus auctoritate, cujus jurisdictio est; maxime quum temporibus Justiniani, & jam inde usque a Diocletiano, & Maximiano dandorum judicum more sublato Magistratus ipsi judicarent, *l.* 2. *C. de pedan. judic.*, quo spectat titulus Codicis *de jurisdictione omnium judicum*: qui *de jurisdictione* inscribitur in Pandectis. Duaren. in *tit. ff. de jurisd. c.* 2. Distinguunt Canones inter *Ordinarium* Judicem, & *Delegatum*: prostatque de utroque judicum genere duplex titulus in Decretalibus. Ordinariorum judicum extat quoque mentio in Legibus, sed sensu longe alio. V. Cujac. in *l.* 2. *de judic.* Extat & mentio *Delegatorum* in *l.* 5. 11., & 14. *C. de judic.* eo sensu, quo *dati judices* dicuntur. Brisson. *de V. S. v. Delegari*. Sed & *Ordinarium* Latinis dictum in eam ipsam sententiam, in quam Canones *Ordinarium judicem* appellant; nam Latine *Ordinariis* Consulibus *Suffecti*, & *Ordinariis* servis opponuntur *Vicarii*, Suet. *in Galba c.* 6., *& in Domit. c.* 2. *Ulp. l.* 18. *de pecul.*, uti in Canonibus *Ordinariis* judicibus *Delegati*: & quemadmodum suffecti, & vicarii servi ordinariorum Consulum, & servorum vices explebant, ita delegati vice funguntur judicum ordinariorum. Utriusque generis judicum definitiones confice ex Juliani verbis *l.* 5. *de jurisd.*, *More majorum ita comparatum est, ut is jurisdictionem mandare possit, qui eam suo jure, non alieno beneficio habet*. Quam quis *suo jure habet*, eam Canonistae *ordinariam* jurisdictionem dicunt: tu non ineleganter *propriam* quoque dices: quam *habet beneficio alieno*, dicunt *delegatam*: tu & *alienam*, & *mandatam* recte etiam dices. Igitur Ordinarius judex est, qui *jurisdictionem habet suo jure*, hoc est, ex officio, seu ex lege, quae officium explicat, *cap.* 1. *de off. Vic. in* 6. Delegatus est, qui *jurisdictionem habet beneficio alieno*, hoc est, ab alio *mandatam*, seu *translatam*, *l.* 1. §. 1. *de off. ejus*, *cui mand. est jurisd.* Sed ne putes, quod satis multi, judicem *datum*, eumque, *cui mandata est jurisdictio*, nihil differre. Hi longe diversi sunt inter se. Primum is, cui mandata est jurisdictio, mandare jurisdictionem non potest, *l.* 5. *ff. eod. tit.*, & *d. l.* 5. *de jurisd.*, judicem dare potest, *l.* 12. §. 1. *de judic.*, quem dare judex datus vetatur, *l.* 5. *C. eod.* Deinde is, quum recte det judicem, certe jurisdictionem habet, *l.* 3. *de jurisd.*, quumque habeat jurisdictionem, & imperium habet cum jurisdictione cohaerens, proinde suam ipse sententiam exequitur: at datus judex *notionem* habet, quam vulgo *nudam* dicunt, hoc est, simplicem cognitionem, seu audientiam, *l.* 5. *de re judic.*, ejusque sententiam exequitur, qui eum dedit *l.* 15. *eod.* Postremo quum is, cui mandata est jurisdictio, vice mandantis fungatur, *l.* 16. *de jurisd.*, ab eo non provocatur is, qui mandavit, *sed qui provocaretur ab eo, qui mandavit jurisdictionem*: contra a judice dato *is appellatur*, *qui dedit judicem*, *l.* 1. *quis a quo appell.* Duaren. in *eund. tit. c.* 8. Num vero delegatus judex apud Canonistas is sit, cui mandata jurisdictio est, an judex datus, quaesitum video. Utrumque judicum genus *Delegati* nomine Leges designant. *l.* 1. *de damn. infect.*, *l.* 5. 11. *&* 14. *C. de judic.*: at vero Canones *Delegatum* proprie dicunt, cui mandata est jurisdictio, namque exequi eum posse sententiam, tradunt. Gonzalez, & alii, qui in id laudant *cap.* 7., 26., *&* 29. *de off. & pot. deleg.*, parum meo judicio vident in hac re; namque iis locis de eo agitur, qui a Summo Pontifice delegatus est:

constat autem, vel datum judicem, si a Principe sit datus, jurisdictionem habere, unde & judicem dat, *l.* 12. *C. de judic.*, *& l. unic. C. qui pro sua jurisd.*, ac proinde exequi judicatum *l.* 15. *de re judic.* Mihi laudare sat est *cap.* 9. *eod. tit.*, ubi Alexander III. Brixiensi Episcopo rescribit in haec verba, *Ex quo judex delegatus per se, aut per alium sententiam exequutioni mandavit, vel praecepit mandari, ejus auctoritas & jurisdictio cessat*: quae quum generaliter de delegato judice scripta sint, non mihi videtur bona fide agere vetus ejus capituli Glossator, qui textum accipit de eo, quem Papa delegavit.

Agere possunt omnes, qui non prohibentur. Jure civili minor *curatore consentiente intendere litem debet l.* 2. *C. qui legit. pers. stand. in judic.*: jure Canonico pubes *in beneficialibus, & aliis caussis spiritualibus, nec non & dependentibus ab eisdem* etiam sine curatoris consensu potest, *cap.* 3. *de judic. in 6.* Jure civili filiusfamilias suo nomine agere *sine patris voluntate* regulariter non potest, *l.* 8. *C. de bon. quae lib.*: jure Canonico potest in iis caussis, *d. cap.* 3.

Reus in competenti foro conveniendus. Forum, seu *Forus*, uti Isidorus loquitur *cap.* 10. *de V. S.* non jure a Polleto reprehensus *Hist. Fori Rom. lib.* 1. *c.* 1.; nam virile ejus nominis genus Lucilii, Sallustii, & Victorini Afri testimoniis adstruit Cujacius in *tit. Decret. de for. compet.*; Forum, inquam, & negotiationis, & exercendarum litium locus fuit. Egregie praeter ceteros de hac re Polletus *lib.* 1. *c.* 1., *&* 2. Competens forum est forum judicis rei proprii, quem & *competentem* passim dicunt, & recte etiam dixeris *congruum*, uti e contrario non competens judex *incongruus* appellatur, *l.* 1. *C. de jurisd. omn. judic.* Facit huc vulgata juris utriusque regula, *Actor rei forum sequitur*, *l.* 3. *C. ubi in rem actio*, *l.* 2. *C. de jurisd.*, *cap.* 5. *& cap.* 8. *de for. comp.*; quod enim reus in judicium venit invitus, unde olim in jus per vim raptus, cogi nisi a judice suo non potest, *l.* 3. *C. de judic.* Locum habet ea regula inter Clericum, & laicum, si temporales caussae agantur, in quibus fori secularis gratia Clericis facta est; spirituales enim sive cum Clerico, sive cum laico agantur, jure Divino semper apud Ecclesiasticos judices disceptandae, uti principio dictum. Nisi igitur spiritualis sit caussa, Clericus adversus laicum apud laicos: laicus adversus Clericum apud Ecclesiasticos judices agit. Justiniani Constitutione in *l.* 51. *de Ep. & Cler.* poterat Clericus *in conscribendo instrumento* pactici *non usurum se fori praescriptione* ob regulam juris antiqui, *omnes licentiam habere his, quae pro se indulta sunt, renunciare*; unde & mulier Vellejano, *l. ult.* §. *pen. ff. & l.* 21. *C. ad Vellej.*, & Princeps, qui solutus est legibus, *l.* 31. *de leg.*, *l.* 23. *de leg.* 3., suo interdum privilegio renunciat, *l.* 4. *C. de legib.*, *l.* 4. *C. ad l. Falc.*, §. *ult. Inst. quib. mod. test.*: at Innocentii III. rescripto in *cap.* 12. *de for. compet.*, quod contra Cujacium tuentur Cironius *Parat. de pact.*, & Gonzalez *in d. cap.*, & contra Fevretium Alteserra *de jurisd. lib.* 3. *c.* 4., ne juratus quidem potest. Ita sapientissimus Pontifex dignitati ordinis consuluit. Quod si quis post citationem in Clerum adscitus est, is uti praescriptione fori non potest. *Si quis, postea quam in jus vocatus est, miles, vel alterius fori esse coeperit; in ea caussa jus revocandi forum non habebit, quasi praeventus*, verba sunt Ulp. *l.* 7. *de judic.*: atque hoc *generaliter & in omnibus hujuscemodi casibus observandum* esse, idem Ulp. tradit *l.* 19. *de jurisd.* Hujuscemodi casus habes in *l.* 17. §. 5. *de excusat. tut.*, *l.* 5. §. 7. *de jure immun.*, *& l.* 21. *C. ad l. Corn. de fals.*, quibus non obstat *l.* 4. §. 5. *de*

de re milit., quam acute Cujacius expendit in *cap.* 19. *de for. comp.* Ne quis vero speciem excipiat Clericatus post susceptam a Judice laico caussae cognitionem obvenientis, facit Pauli textus in hanc ipsam speciem conceptus, quem Pandectis inseruit Tribonianus *l.* 32 §. 4. *de recept. qui arbitr.* Haud alia est Canonum sententia. Juris Civilis definitionem in *d. l.* 7. *de judic.* iisdem Ulpiani verbis expressit Gregorius IX. in *cit. cap.* 19. *de for. comp.*: nec speciem Clericatus postea obvenientis ullus Canon excepit; quinimo Innocentius P. Curiales fieri Clericos vetuit; nam saepe *a Curia repetebantur*, *can.* 2., & 3. *Dist.* 51.: quod vel ipsi Justiniano, apud quem gratiosissimi fuere Clerici, aequum visum est, *l.* 53. *de Ep.*, & *Cl.* V. Johannem Dartis in *d. Dist.* 51. Clericus etiam, qu apud laicum judicem egit adversus laicum, reconveniri apud eundem judicem potest. Apposite Justinianus *l.* 14. *C. de sent. & interloq.*, *Liceat judici vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum, vel facturum pronunciare, nulla ei opponenda exceptione, quod non competens judex agentis esse cognoscatur; cujus enim in agendo observat arbitrium, eum habere & contra se judicem in eodem negotio non dedignetur*: quumque contrarium jure Canonico cautum non sit, nihil caussae est, cur non idem Canonibus placere putes arg. *cap.* 1. *de nov. op. nunc.* Jam vero nonnulli sunt, qui eam juris Civilis regulam diserte per Canones confirmatam arbitrantur, quod ipsissima Justiniani verba in *d. l.* 14. descripta sint in *can.* 1. *c.* 3. *q.* 8. sub nomine Zephirini Papae. Sed nae isti errant. Zephirinus Justiniano antiquior fuit, & absunt ea verba ab Epistola Zephirini, & veteribus Codicibus Gratiani. Forte huc referri non absurde potest *cap. ult. de mutuis petit.*, quod integrum extat apud Gonzalez. Ait ibi Caelestinus III., *Nec civilis jurisperitus ab hac sententia discrepat; quia praeter Authenticum, quod incipit, Et consequenter, in quo id de facienda reconventione expresse habetur &c.*: in Auth. autem sub *cit. tit. Cod.* scriptum est, *Et consequenter ego ab aliquo conventus, si vicissim ipsum pulsare velim, statim quiden non licet, nisi apud eundem judicem.*

Sed non est satis, Clericum in quolibet foro Ecclesiastico conveniri. Forum esse Ecclesiasticum, & porro proprium debet. Jam quatuor potissimum sunt, quae proprium faciunt forum, *Delictum*, *Contractus*, *Domicilium*, *Res sita*, *cap. ult. de for. comp.*: quod argumentum abunde pertractant interpretes juris civilis. Ego hic summa ejus capita attingam. Sicubi Clericus deliquit, ibi judicio in personam convenitur, *l.* 3. *de off. Praes.*, & *cap.* 1. *de rapt.*, quum quia ubi delictum admissum est, facilior est copia probationum, & majus expensarum compendium: tum quoniam aequum est, reum exemplo poenae prodesse, ubi obfuit exemplo delicti, *l.* 28 §. 15. *de poen.*, S. Cyprianus *ep.*55., *cap.*2. *de calumn.* Sicubi Clericus contraxit, ibi in eum in personam actio instituitur, *l* 19 §.1. *de judic.cap.*1.§.3.*de for.comp. in* 6. Si formula contractus locum non expressit, quo solvenda pecunia est, convenitur reus, ubi vere contractus est initus: si expressit, *contractum non utique eo loco intelligitur, quo negotium gestum sit, sed in quo solvenda est pecunia*, *l.* 3. *de bon. auct. jud. possid.* Eadem habent, *l.* 20. *ff. de jud.*, & *l.* 21. *de obl. & act.* Quod si is, qui certo loco solvere promisit, ad locum non accedat, quod vel data opera facit, vel quia alibi necessario distringitur, composita est in eam rem utilis actio de eo, quod certo loco, *l.* 1. *de eo, quod cert. loc.*, qua actione actor, cui aliquid certo loco promissum est, nec tamen datum, alio etiam loco experitur toto *tit. ff. de eo quod cert. loc.*, modo idoneus, & legitimus locus sit, nempe is, quo non adjecto alio loco conveniri

reus

reus debuisset, qualis est locus contractus, itemque locus domicilii, quidquid obloquantur nonnulli. In hanc sententiam scripta est *l. 19. ult. de judic.*: atque in hanc eandem sententiam actionem de eo, quod certo loco jus Canonicum recepit, *cap. 17. de for. compet.* Sicubi domicilium reus habet, ibi cum eo agitur actione in personam, *l. 2. C. de jurisd.*, & *d. cap. ult.* Domicilium vulgo duplex faciunt, alterum *originis*, alterum *habitationis*. Domicilium, quod dicunt *originis*, ubi de competenti foro agitur, ignorant Canones, *cap. ult. de for. comp.*, & *cap. ult. de Paroch.*: ignorare etiam leges videntur, *l. 190. de V. S.* Domicilium, quod dicunt *habitationis*, certe forum proprium facit, *d. c. ult. de for. comp.* Verum sola habitatio non est satis: permanendi quoque animus probandus est: quod genus probationum suppeditant multa Jurisconsultorum loca sub *tit. ff. ad municip.* Denique ubi res, propter quam contenditur, constituta est, ibi, *In rem actio adversus possidentem movetur*, *l. 3. C. ubi in rem actio*, *cap. 3. de for. comp.* Num vero necessarium omnino sit, actione in rem cum reo agi in loco, ubi sita res est, an liberum petitori sit adversarium convenire in foro domicilii, vetus disputatio est. Hoc posterius videtur fori usus recepisse: prius illud juri magis consentaneum esse, *& d. l. 3.*, *& cit. cap. 3.* non obscure probatur. V. Duaren. *ad tit. de judic. c. de for. comp.*, Hotom. 3. *obs.* 3., Donel. 17. *comm.* 17., & Vin. 1. *select.* 18. Mihi digitum intendisse ad fontes, sat est.

TITULUS III.

De Procuratoribus.

PRocurator, quem *alieni juris vicarium* eleganter Cicero appellat *pro Caecin. cap.* 42., Ulpiano definitur, *qui aliena negotia mandatu domini administrat*, *l. 1. de procurat.* In libris juris *negotium* est quum res, quae extra judicium explicatur, tum etiam lis, suntque exempla apud Brisson. *de V. S.*: proinde & Procuratorem, qui *ad negotia*, & eum, qui *ad lites* dari dicitur, Ulpiani definitio comprehendit. Hoc titulo de posteriore Procuratorum genere tractatio instituitur; plerumque enim qui judicium vel intendit, vel suscipit, quod aut non vult, aut non potest, vicaria alterius opera utitur. V. Comm. meum in *tit. de iis, per quos ag. poss. lib.* 4. *Inst.* Quibus in caussis, & qui facere, fierive Procuratores non possint, petendum est ex jure Civili, cujus proprium hoc Caput. Quae potissima sunt in hoc tractatu, paucis dabo. In pecuniariis controversiis, si hae sint de privato cujusque commodo, vel damno, inferri actio, & sustineri per procuratorem potest, *l. 42. ff.*, *& l. 26. C. h. t.*, ubi quod additur, *nisi forte quosdam, justiores nonnunquam ob caussas vehementiores, maximi (a) judicis vocabit auctoritas*, accipiendum est hoc sensu, posse interdum cogi litigatores ipsos, si qua gravior caussa urgeat, sese judicibus praesentes sistere, ac per se respondere. Est

(a) Maximos judices, *quorum & in d. l. 27., & in l. ult. C. ubi caus. stat. est mentio*, *bene interpretatur Gutherius de Off. Dom. Aug. lib. 1. c. 44.* Spectabiles, *aut* Illustres, *de quibus Pancirolus in Notit.*, *puta*, *Proconsules in Provinciis*, *Romae Praefectum Urbi*, *Consules*, *Praetores*. Ordinarii *quidem judices sic formula juris Civilis adligabantur*, *ut nihil praeter illam eorum daretur arbitrio:* Maximi *vero judices multa poterant supra formulam*, *si qua illis justa*, *& gravis caussa videretur*, *l. 1. §. ult. ex quib. caus. major.*, *& d. l. 27.*

Est id positum in arbitrio judicis: advocabit autem litigatores judex, si quid lucis in re obscura ex eorum voce, ac vultu accessurum praenoscat, *l.* 10.§.*pen. de quaest.*: quo videtur spectasse Gregorius IX., quum juramentum, quod dicunt *perhorrescentiae*, ab ipso litigatore praestari jussit *cap.* 11. §. 1. *de rescript. in* 6. Fortasse eo etiam spectant *can.* 9. *caus.* 1. *q.* 7., *cap.* 4., *cap.* 26. *de sent. excom.*, & *cap.* 47 §. 1. *de test.* In criminalibus caussis frustra pro actore procurator intervenit, multoque magis pro reo, *l. pen.* §. *ult. de publ. judic.*, *l.* 1. *an per alium caus. appell.*, excepta specie *l. ult. C. de injur.* Idem Canonico jure cautum, *can* 2. *q.* 3. *caus.* 5. Sed res est non sine aliquo discrimine transigenda. V. Duaren. ad *h. t. cap.* 6., & Vinnium *lib.* 3. *Partit. c.* 21. Procuratores dare possunt, qui non prohibentur. Eorum, qui prohibentur, multiplex genus. Quidam natura prohibentur, quod quum consentire nequeant, mandare non possint, quales sunt infans, furiosus, mentecaptus, *l.* 5. *de reg. jur.*: quidam lege, sive quod domini non sint, sive quod liberam rerum suarum non habeant administrationem, quales sunt servus, *l.* 33. *h. t.*, filiusfamilias, excepta specie *l.* 8. *h. t.*, & *l.* 22. §. 6. *solut. matrim.*, tutor, & curator ante contestatam litem, *l.* 11. *C. h. t.*; nam lite contestata litis domini effecti sunt, *l.* 22. *C. eod.*: & pupillus, ac minor non auctore tutore, & curatore non consentiente, *d. l.* 11. Surdus & mutus procuratorem dare non prohibentur *ad eum modum*, *qui procedere potest*, *l.* 43. *h. t.*, puta, hic scripto, is voce. Procurator facere procuratorem non potest, nisi aut contestata jam lite, *l.* 8. §. 3. *ff. mandat.*, *l.* 8., & *C. h. t.*, & *cap.* 1. §. 1. *de procurat. in* 6., aut ex ipsius domini auctoritate, aut nisi in rem suam sit datus, *d. cap.* 1. Dari etiam procuratores possunt, qui non prohibentur: prohibentur autem natura furiosus, mentecaptus, infans, quia *in his animus deest*, *l.* 2. §. 1. *h. t.*; lege servus, *l.* 33. *h. t.*: miles, *l.* 8. §. 2. *h. t.*, praeter species in *d.* §. 2. expressas: femina, *l.* 18., & 21. *C. h. t.*, exceptis quibusdam casibus, *l.* 41. *ff.*, & *l.* 4. *C. h. t. &c.*: potentior, *l.* 1., *C. ne liceat potent.*: redemtor alienae litis, *l.* 15. *C. h. t.*: Monachus, nisi qua agatur Monasterii utilitas, idque Monasterii Praefectus probet, *can.* 35. *caus.* 16. *q.* 1.: Clericus apud judices seculares: quae vetus est Ecclesiae disciplina per Justinianum confirmata *Nov.* 123. *c.* 6.: excommunicatus, *cap.* 7. *de probat.*, *cap.* 1. *de except. in* 6.; is enim extra convictum & consuetudinem hominum versari jubetur: tantumque est excommunicati hominis odium, ut nec per se possit, nec per alium agere; conventus autem *per alium* debeat *in judicio respondere*, *cap.* 7. *de judic.*, quum regulariter per procuratorem respondeat, qui *ita mavult*, *l.* 26. *C. h. t.*: infamis, *can.* 1. & 2. *caus.* 3. *q.* 7., quum tamen jure Civili Justiniani infamia, nisi manifesta sit, procuratori non obstet, §. *ult. Inst. de except.* Sed jam fori Civilis usus jus Canonicum recepit. Gail. 1. *obs.* 43. *n.* 7., & 8., Gudelin. 4. *de jur. novis. c.* 4.

XXV. annis minorem dari procuratorem ad lites, Bonifacii VIII. Constitutio vetat in *cap.* 5. §. *ult. h. t. in* 6. Contra XXV. annis minorem, modo sit major XVII., lites procurare leges non vetant; nam domino minori XX. annis servum manumittere, ut sit procurator, L. Ælia Sentia licet, *l.* 13. *de man. vind.*, & §. 5. *Inst. quib. ex caus. man.*: quod de procuratore ad lites dato intelligendum est; nam negotiorum caussa servum manumitti, nihil est opus, *l.* 7. §. 1. *de instit. act.*, & *l.* 3. §. *ult. de min.*

Jure Civili mandato, quod solo consensu constat, *tit.* 23. *Instit. lib.* 3., constituitur procurator: jure Canonico ad eum constituendum scripto est opus, *cap.* 1. *h. t.*: jamque id in civilem forum ex jure Canonico traductum est.

est. Duaren. *ad tit. de Procurat. c. 7.* Quid praestare procurator debeat, vel in ipsis Institutionum Civilium Libris expressum est: neque a Legibus Canones abludunt.

TITULUS IV.

De pactis, & transactionibus.

QUod molesta est litium persequutio, & incertus exitus, interdum fit, ut satius ducant actor, & reus pacto aliquo, vel transactione lites praecidere. Igitur non de pactis in universum hic Titulus agit, sed de eo pactorum genere, quibus a lite receditur, quaeque *liberatoria pacta* dictitant vulgo. Pactorum id generis, ac Transactionum finis unus, atque idem. Quae ad Pactorum, Transactionumque vim ac potestatem explicandam pertinent, ea maximam partem ex jure Civili sunt. Dicam de iis pro instituto meo nonnulla.

Pacti liberatorii exempla haec sunt. Ulpian. *l.* 7. §. 14. *de pact.*, *Si paciscar, ne operis novi nunciationem exequar ... si ex re familiari operis novi nunciatio sit facta, liceat pacisci.* Paulus *in l.* 27. §. 5. *eod.*, *Si quum mihi deberes, pepigero, ne a te viginti petam, in decem prodesse tibi pacti conventi, vel doli exceptionem, placet.* Aliud exemplum est in *l.* 7. §. 15. *eod* Ex *d. l.* 27. habes, liberatorium pactum prodesse ad exceptionem, quae vel pacti conventi exceptio, vel exceptio doli dicitur, nam dolo agit, qui agit contra fidem pacti. *Doli exceptionem subsidium esse pacti exceptionis*, inquit Ulp. *l.* 10. §. 2. *de pact.*, quod quid sit, idem Ulp. exponit *l.* 7. §. 18. *eod.*

Pacto proxima, imo pacti species quaedam est Transactio, quae & *pacti* nomine nonnunquam venit, *l.* 28. §. 2. *ff.*, *& l.* 1. *C. de pact.*, *l.* 4 *de jur. fisc.*; ubi vero opponuntur, hoc distare passim docent, quod pactum gratuitum sit; unde *donationis caussa fieri* dicitur in *l.* 1. *de transact.*; transactio autem semper aliquo dato, vel retento, seu promisso fiat, *l.* 38. *C. de transact.*: quod adeo verum putant, ut hanc statuant interpetationis regulam, si quando in Libris juris pactum re data, aut retenta, aut promissa fieri dicitur, ut in *d. l.* 28. *ff.*, *& l.* 1. *C. de pact.*, *& d. l.* 4. *de jur. fisc.*, semper *pactum* accipi pro transactione. Sed falsi sunt. Transactio quidem nunquam gratuito, *d.* 38.: at contra pactum gratuito fit, *d. l.* 1., & *cum pretio*, *l.* 6. §. 3. *de his, qui not. inf.*, ubi certa res pretio accepto remittitur. Lex 1., quae aliis fraudi fuit, non de omni pacto, sed de gratuito tantum scripta est. Non igitur interpungendum, ut vulgo, *qui paciscitur, donationis caussa rem certam &c.*, sed, ut Graeci, *qui paciscitur donationis caussa, rem certam &c*; quemadmodum in *d. l.* 28. §. 2. scriptum est, *si donandi caussa pactus sit.* Jam transactio est incertae litis conventa decisio: quod discrimen vere positum est inter pactum, & transactionem. *Qui transigit, quasi de re dubia, & lite incerta, neque finita transigit: qui vero paciscitur donationis caussa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit*, Ulpianus *d. l.* 1. *de transact.* Quandoque super metu futurae litis transigitur, *l.* 2. *C. eod.* Transigi de re spirituali, aut quasi, cujusmodi est Ecclesiasticum Beneficium, non potest; nam non gratuitae de ea re pactiones turpes sunt, & sapere simoniam videntur, *cap.* 4., *&* 5. *de pact.*, *& cap.* 4. *de transact.*, dempta specie *cap.* 7. *de transact.*, quae ad titulum pertinet *de Simonia*; at de temporalibus Ecclesiae bonis transigi bene potest, si ea serventur omnia, quae titulo *de reb. Eccl.*

alie-

alienandis lib. 2. traduntur; transigere enim alienare est. Transactionis, quod lites finiat, quas & non moveri, & motas facile expediri Civilis, & maxime Christianae Reip. interest, uti *tit.* 1. hujus libri traditum est; transactionis, inquam, multus in jure favor, & uberrimi fructus. Ei mutuae transigentium renunciationis vis inest, quo fit, ut eorum jura tollantur omnia, *cap.* 1. *h. t.*, ac si bona fide, & non ex falsis instrumentis inita sit, *l. pen. C. de transact.*, rescindi non debeat, etiamsi nova se se offerant instrumenta: quod licet primo obtutu habere aliquid ex iniquo videatur, tamen *utilitate publica contra singulos rependitur*, ut Taciti verba usurpem 14. *Annal.* 44. Ita Diocletianus & Maximianus rescripsere in *l.* 19. *C.*, & Gregorius M. in *cap.* 1. *eod. tit.* Non obstat *l.* 3. §.1. *ff. eod.*, quae interpretum ingenia misere torsit; namque, uti acute, ac vere Giphanius in *d. l.* 19., non de rescindenda transactione ea lex agit, sed de re una ad rem omnino aliam non producenda; quod perlegenti textum liquido patebit. Diocletiani & Maximiani rescriptum multis vindicavi contra Cl. Virum Lud. Muratorium in meis *Observat.* in ejus Librum Italice scriptum *de Vitiis Jurisprudentiae*. Transactio jure Civili & *nudo* tantum *pacto*, & subjecta pacto convento *Aquiliana stipulatione* fieri potest, *l.* 2., & 15. *ff.*, & *l.* 28. *C. de transact.* Si pacto fiat, exceptione submovetur actio, *l.* 28. *C. eod. tit.*: si Aquiliana stipulatione subjecta, tollitur actio ipso jure, *l.* 3., & 4. *C. eod.* Verum Canones nimiam istam, & miseram juris Romani diligentiam insuper habent, & quamvis Aquiliana stipulatio interposita non sit, obligationes quoquo modo contractas transactione omnino perimi jubent, *d. cap.* 1. *de transact.*, in quod v. Gonzalez *n.* 15.

T I T U L U S V.

De Arbitris.

NOn solum pacto, & transactione, sed & Arbitris electis finiri lis potest. Arbiter in libris juris Civilis saepe est judex a Praetore datus, *l.* 19. *ff.*, & *l.* 3. *C. comm. div.*, §. 1. *Inst. de act.*; is tamen a judice separatur *l.* 7. *ad L. Jul. repet.*, *l.* 15. *de re judic.* Qui strictis judiciis, *Judex*: qui bonae fidei, aut arbitrariis dabatur, *Arbiter* proprie dictus. Cic. *Orat. pro Rosc.*, & Senec. *lib.* 3. *de benef. cap.* 7. Arbiter est hoc loco privatus judex a partibus ad cognoscendam, judicandamque caussam *ex recepto*, hoc est, *ex compromisso sumtus*, *l.* 81. *ff.*, & *l.* 12. *C. de judic.* Arbitri notio de re est, non jurisdictio; quod ex dictis *tit.* 2. exploratissimum fit; nec proprie judex est, quod *privatorum consensus judicem non facit*, l. 3. *C. de jurisd.*, sed *judicis partes suscipit*, *l.* 13. §. 2. *de recept.*, *qui arbitr.* Compromissi nomen ex eo factum, quod litigatores sub certa poena se arbitri sententiae staturos, mutuo promittant, hoc est, id acturos, quantum in eis est, ut arbitri sententiae pareatur, *l.* 11. §. 2., *l.* 23. §. 2. & passim *de recept. qui arbitr.*, *cap.* 4., & 10. *de arbitr.* Id autem promittunt vel mutua stipulatione, vel nudo pacto, *d. l.* 11. §. 2. & 3. Olim etiam jurisjurandi religione se obstringebant; tum id vetuit Justinianus *Nov.* 82. *c.* 11. §. 1. *Auth. decernit C. de recept. arbitr.* At juramentum illud jure Canonum valet, & porro omitti etiam poenae pactio potest, *cap.* 2., & 9. *eod. tit.*, uti & jure civili poterat, *l.* 27. §. 7. *de recept.* Poena compromisso adjecta placuisse Ulp. inquit *l.* 2. *eod. tit.*, *ex compromisso exceptionem* rei judicatae

non

non nasci, *sed poenae petitionem*; namque arbitrium vim rei judicatae non habet: quod si quis *non adjecta poena simpliciter sententiae stari*, *promiserit*, *incerti actionem* nasci *d. l.* 27. §. 7. Ex Justiniani Constitutione in *l.* 5. *C. eod.*, si non adjecta poena pactum est, *arbitri sententiae stari*, & partes aut sententiam subscripserint, aut decem dierum silentio confirmaverint, & pacti exceptio reo, & in factum actio actori datur. Jure etiam Canonico si adjecta est poena compromisso, *ad poenam* agitur, *d. cap.* 9.; sin minus, & exceptio, & actio datur, etiamsi nudo pacto sit compromissum; receptior enim sententia est, jure Canonico ex nudis quoque pactis nasci actionem, V. Vin. *de Pactis c.* 7.

Multiplex Arbitrorum genus plerique omnes interpretes faciunt. Alios arbitros juris esse, alios voluntarios arbitros ajunt. Hi sunt, *qui consensu partium eliguntur*, uti est in *vet. Glossar.*; unde *capi*, *sumi*, atque *eligi* dicuntur, Plaut. in *Mercat. act.* 4. *sc.* 3., *l.* 44., & 50 *de recept.* Illi sunt, quos Magistratus constituit, aut partes adhibere necessitate juris adstringuntur. Arbitrorum juris exempla sunt, in *l. ult. C. de judic. ibi*, *Compelli arbitrum*, *vel arbitros eligere*, *& apud eos litigare*: in *cap.* 39. *de off. deleg.*, *Suspicionis caussa contra judicem assignata*, *non ipse*, *qui forsan provocatus obesset*, *sed arbitri potius*, *coram quibus probatio est facienda*, *& ad quos omnia*, *quae ad hunc articulum faciunt*, *pertinere noscuntur*, *possunt ad hoc terminum assignare*: itemque in *cap.*14. *de rescript.*, *cap.*4. *de for.comp.*, *cap.* 41.§.1., *cap.*61. *de appellat.*, *& cap.* 11. *de off.deleg.* in 6. Magnum inter arbitros juris, & voluntarios discrimen intercedit. Ab arbitris juris recte provocatur, *d.l.ult.C.* ibi, *Nisi fuerit provocatum*, & *d.cap.*11. *in* 6. ibi, *Ab arbitris*, *qui secundum formam juris... eliguntur*, *ad Sedem Apostolicam appellandum.* Ab arbitris voluntariis non appellatur, *l.* 27. §. 2., & *l.* 32. §. 14 *de recept. qui arbitr.*, *can.* 33. *caus.* 2. *q.* 6., *cap.* 10. *de Constit.* Non obstat *l.* 9. *qui satisd. cog.*, *Arbitro ad fidejussores probandos constituto... perinde ab eo*, *atque a judicibus appellare licet*: neque obstat *l.* 23. *de appell.*, *Ex consensu litigantium circa compromissum a Praeside Provinciae judice dato*, *victus potest provocare*: ac demum non obstat *can.* 34 *caus.* 2. *q.* 6., *Sane ex consensu partium si judices electi fuerint*, *etiam a pauciori numero*, *quam constitutum est*, *liceat provocare*; nam *l.* 9. de arbitro *constituto* loquitur, puta, per Magistratum: qualis arbiter juris est: l. 23. de judice, h. e. arbitro a Praeside dato *citra*, sic enim legendum, uti vulgata habet, non *circa compromissum*, ut male Florentinus Liber. Canon autem 34., qui ex Concilio Carthag. III. desumtus est, addita negatione legendus ita, *non liceat*; uti in ipso Carthag. Concilio impresso, & MS. cum multis exemplaribus collato legitur, & in Codice Africano *can.* 122., & apud Ivonem in Decreto. V. Correctores Romanos in eum *can.*, Ant. Aug. *lib.* 2. *de emend. Gratian. c.* 3., & Van Espen *Comm. in Gratian.* Quae in eundem *can.* habet Cironius 2, *obs.* 2., bene refellit Gonzalez in *cap.* 2. *h. t.* Quamquam autem ab arbitri sumti sententia, seu laudo (a) provocari jus non patitur, quod

(a) *Arbitri sententiam vulgo* laudum *dicunt*. Laudare *sequiore Latinitatis aevo* judicare *erat*. *Obertus de Orto lib.* 2. *de Feudis cap.* 20., Laudatum, *inquit*, saepe scio, *hoc est*, judicatum. *V. Hotom. de verb. Feud. Putare Jurisconsultos*, *scribit Turneb.* 14. *Advers.* 12., *nullum esse verbum Latinum*, *quo sententia arbitri vocetur*: *itaque eos verbum cudisse* laudum, *sane quidem* illau-

quod incivile sit, me iniquum dicere, quem ipse mihi judicem delegi; ac mihi debeam *imputare*, *qui compromisi*, *l.* 27. §. 2. *de recept.*; tamen jure Civili si dictam ab inimico arbitro sententiam *manifeste apparuerit*, *doli mali exceptio in poenae petitione* obstat, *l.* 32. §. 14. *eod.*; & generaliter si iniquam sententiam arbiter dixit, usu fori receptum est, ut *reductio* detur *ad arbitrium boni viri*, de qua satis multa in *Comment.* meis *de jure Civili Neapolitano lib.* 4. Porro alios proprie *arbitros*, alios dicunt *arbitratores*; hos praeter solennem judiciorum ordinem lites, ut bonum aequum, componere: illos servato judiciorum ordine tanquam judices judicare arbitrantur. Contra Corasius 4. *Miscell.* 18., Bachovius *ad tit. ff. de recept.*, Vinnius 1. *select.* 16., & Gonzalez in *cap.* 1. *h. t. n.* 14. unum esse arbitrorum genus contendunt, ad quos spectat tit. *ff.*, & *C.*, itemque titulus Decretalium: quosque illi dicunt arbitratores, ad lites exemplo judicum dirimendas nusquam adhibitos, sed ad extrajudiciales tantum actus, ut in *l.* 76. & *seqq. ff. pro soc.*, *l.* 25. *ff. locat.*, *l. ult. C. de contrah. emt.*, *l.* 1. §. 1. *de leg.* 2., *l.* 6. *de cond. & dem.* Meum de hac re judicium habes in *Comm.* meis *de jur. Civ. Neap. lib.* 4. De quibusdam caussis arbitri notio non est, quales sunt criminales, si criminaliter agantur, *l.* 32. §. 6. *de recept.*, *l.* 7. *C. de Episc. Aud.*, *cap.* 9. *de in integr. rest.*, & *cap.* 16. *de jurejur.*: liberales, *d. l.* 32. §. 7., & *cap.* 9.; matrimoniales, *cit. cap.* 9.: caussae etiam restitutionis in integrum, *d. cap.* 9., & generaliter quae majores judices habere debent, *d. l.* 32. §. 7., & *d. cap.* 9. De iis, qui compromittere possunt, vel non, hanc passim statuunt regulam, eos non posse, quibus non est jus alienandi: quam regulam exemplis confirmat Gonzalez in *cap.* 5. *tit.* Exemplum unum hic dabo ex *d. cap.* 5. Si qui per summum Pontificem Ordinarii jurisdictione exemti sunt, ii super exemtione inutiliter compromittunt; namque ut libere possint jus ipsi suum remittere, certe vero jus, quod sibi in eos summus Pontifex reservavit, intervertere non possunt. Arbitri esse vetantur servi, *l.* 7. *de recept.*, pupilli, furiosi, aut surdi, aut muti, *l.* 9. §. 1.: mulieres, *l. ult. C. eod.*, in quam v. Cujac. 13. *obs.* 23., & Wisenbach. in *cit. tit. C.*, nisi lege, aut moribus ordinariam habeant jurisdictionem: quae exceptio est ex jure Canonico in *cap.* 4. *de arbitr.*, cujus historiam dat Manrique *tom.* 3. *Annal. Cisteriens. an.* 1204. *cap.* 5.; judices in ea re, de qua judices sunt, *d. l.* 9. §. 2., *Can.* 2. sub finem *c.* 3. *q. cap.* 7., qui canon ex Digestis descriptus est; sed contra ab Innoc. III. rescriptum in *cap.* 5., & 7. *h. tit.*, multorum opinio est: mea est haec, eum, qui jurisdictionem habet, & Canonico, & Civili jure suscipere arbitrium posse, *d. c.* 5., & 7., & *l.* 3. §. *ult.*, & *l.* 4. *h. tit.*, quibus Pandectarum locis quum dicatur, Magistratus superiores cogi suscipere arbitrium non posse; patet, eos, si velint, non prohiberi: at datum judicem super caussa, cui datus est judex, recipere arbitrium non posse, ne ita a praescripta sibi formula recedere videatur. De dato judice agitur in *d. l.* 9., & *can.* 2.; idque apertissimis argumentis adstruit Duaren. in *tit. ff. de recept.* Hoc unum habe. Ait

 l. 9.,

---

illaudatum: tum Festo auctore arbitri sententiam Latine arbitrium *posse dici arbitratur. Rectissime Turnebus; sed is tamen de more grammaticorum Jurisconsultis infensus saltem politioribus parcere debuisset. Arbitris sententia in libris juris* arbitrium *dicitur. Cajus l.* 9. *qui satisd.*, Si in alterutram, *inquit*, partem iniquum arbitrium videatur, *ubi vel ipse Accursius* arbitrium *arbitri sententiam interpretatur.*

T I T U L U S VI.

De in Jus vocando.

SI neque pacto, aut transactione, neque arbitrio finita lis est, judicio contendendum. Judicii proprie sumti, quo ea tantum comprehenduntur, quae Romae olim expediebantur apud judicem datum; partes omnino tres, litis Contestatio, caussae Cognitio, Sententia. Judicii minus proprie & latius accepti, quo ea continentur omnia, quae & in jure, & in judicio peragebantur; partes numero quinque, Vocatio in jus, litis contestatio, cognitio caussae, sententia, & sententiae Exequutio. Judicii nomen expendi in *Comm. in pr. tit. de act. Inst. lib.* 4.

In jus vocare *est juris experiundi caussa vocare*, *l.* 1. *de in jus voc.* Experiri Latinis est periculum facere: quumque is, qui apud judicem agit, suae actionis periculum faciat, scite Jurisconsulti *experiri*, & *agere* in eandem sententiam dixere. Donat. in *Terent. Adelph. act.* 3. *sc.* 2. Apud veteres Jurisconsultos *in jus vocare*, & *citare* plane diversa. Reus ab actore privata auctoritate, & vero etiam privata vi vocabatur in jus, puta ad eum, qui praeerat jurisdictioni: qua de re latissime *Commentarius* meus in *pr. tit.*, *&* §. 12. *de act. Inst. lib.* 4. Contra & reus, & actor, & patroni, & testes praecepto judicis in judicium citabantur ac proprie per Praeconem, interdum etiam edicto. Brisson. *de V. S.*, & A. Matth. *disp.* 7. *de Judic.* usque ad *thes.* 43. Sublato autem veteri in jus vocationis ritu, itemque discrimine inter judicem, eumque, qui praeest jurisdictioni, ipsa in jus vocatio cœpit *citatio* appellari. Hoc sensu *citationem a judice emanare*, inquit Clemens V. *Clement.* 2. *ut lit. pend.*

Igitur jure Civili novo, quod Trajano recentius ostendi in *d.* §. 12., jussu judicis vocatur reus per apparitorem seu litis exequutorem. Forma in jus vocationis est haec. Actor *in judicio postulationem deponit*, uti loquitur Honorius *l.* 3. *C. de praescript.* 30. *an.*; ac Justin. *l. ult. eod.*, hoc est, libellum, quo continetur actio, deponit apud acta, *Nov.* 53. *c.* 3.: tum Judex vocari reum scripto decernit: postremo exequutor litis libellum reo offert, *d. Nov.* 53., & *Auth. offeratur C. de lit. contest.*: atque hoc est jure novo *actionem edere*; namque oblatus reo libellus *speciem futurae litis demonstrat*: quod de actione edita dicitur in *l.* 16. *C. de edend.* Varia libellorum genera enarrat Brisson. de *V. S.* In pecuniariis caussis, de quibus hic, libellus *conventionis* adhibetur, §. 24. *Inst. de act.* Canonico etiam jure actionem scripto institui, atque edi necesse est, *cap.* 1. *de libel. obl.* Antiquitus Ecclesiastica judicia sine scripto exercebantur, *Nov. Just.* 83., *can.* 45. *caus.* 11. *q.* 1. (*a*) Nudo verbo intendebatur actio, nudoque verbo appellabatur. De S. Cyrillo Hierosolymitano Episcopo, qui a Seleuciensi Concilio depositus libello provocavit, ita Socrates *lib.* 2. *c.* 32. *Solus & primus contra Canonis Ecclesiastici consuetudinem id fecit Cyrillus libellis appellatoriis usus, proinde ac in publico judicio.* Hinc Alteserra *de jurisd. lib.* 7. *cap.* 1. inquit, Marcello Pontifici aliud agenti excidisse illud *can.* 1. 17. *dist.*, *Nam si seculares in*

(a) *Nam idem de pecuniariis, ac de criminalibus Clericorum caussis jus fuerit, expendam lib.* 4.

Si delegatus sit judex, certum literis citatoriis exprimi locum omnino necesse est: quod si vero ordinarius judex sit, nihil est opus; hic enim suum certo loco tribunal habet, ille non habet. Referri huc potest illud Ulp. *l.* 59. *de judic.*, *Si locus in jubendo judicare non est comprehensus, videtur eo loco judicare jussisse, quo solet judicari sine incommodo litigantium*; atqui ordinarius quidem solet certo loco judicare, non delegatus. Ex novissimis Ulpiani verbis hoc etiam infer, locum esse eum debere, ut nihil sibi inde metuant litigatores: & exertissime scribit Clemens V. in *Clement.* 2. *de sent. & re judic.*, contra naturam esse reum ad locum non tutum cogi venire. Sive autem locus ipse judicii tutus non sit, sive alius, per quem necessario transitus faciendus est reo, idem juris est, *cap.* 4. *ut lit. non contest.*, in quod v. Gonzalez. Est id hoc discrimine accipiendum, ut si notorium sit, locum reo tutum non esse, citatio ipso jure sit nulla, *d. Clement.* 2.: si notorium non sit, valeat citatio, incumbat autem reo onus probandi, eum sibi tutum non esse, *cap.* 7. §. 3. *de sent. excom. in* 6. At enim ubi tutus non est judicii locus, respondere per procuratorem reus potest. Video; sed hoc ipso excusatur reus, quod liberum ei non est respondere per se. Dies quoque certus esse debet, atque hunc arbitratu boni viri praestituet judex spectatis locorum, temporum, ac personarum adjunctis; nonne enim iniquum est ad id tempus reum evocare, intra quod is sui praesentiam facere aut nullo modo potest, aut saltem minus commode potest? Is dies feriatus ne sit. Feriati, seu *feriatici* dies, uti eos vocat Ulp. *l.* 2. *de feriis*, sunt quibus *lite vacant aures*, uti Ovidii verbo utar 1. *Fast.* 73. Feriarum aliae sunt Religionis gratia, aliae ad humanum usum institutae. Hae sunt feriae messis, aut vindemiarum, de quibus in *l.* 1., & 3. *ff.*, ac *l.* 2., & 7. *C. eod.*: illae sunt *dies devotionum*, ut loquitur *l. ult. C. Th. de navicul.*, seu *festi* dies, quibus *communes* dies opponit *l.* 2. *C. de stat. & imag.* De utroque feriarum genere est *cap. ult. de fer.* Jure Civili judiciales actus feriatis diebus inutiliter expediuntur, *l.* 2. in fine *C. eod.*, nisi litigatores sponte sua veniant ad judicem, *l.* 1. §. 1. *cit. tit.* Sunt qui contra cautum jure Canonico putant. Moventur *cap.* 6. *de dol. & cont.*, *Ipsi mandavimus, ut usque ad Dominicam . . transactam per se, vel per procuratorem . . . ad praesentiam nostram accederet*: itemque *cap.* 15. *de accus.*, *Episcopum ad festum Dominicae peremtorie nos meminimus citavisse.* Respondent nonnulli, *usque ad*, & *ad* idem saepe esse, quod *infra*, ut in *cap.* 1. *de in integr. rest.*, & *cap.* 9. *de fid. instr.* Sed his obstat τὸ *transactam* in *d. c.* 6. Ajo igitur, utroque *cap.* reum jussu Summi Pontificis citatum: multa autem Rom. Episcopus praecipua habet, quae aliis Episcopis denegantur. Ceterum in *cap. ult. de fer.* disertissime Gregorius IX. debere inquit *judicialem strepitum diebus conquiescere feriatis*. Jam ante Greg. IX. judicia feriatis diebus agitare vetuerant Canones. Ex Concilio *apud Compendium*, Galliæ Urbem, verba haec traducta sunt in *cap.* 1. *eod.*, *In eis* (de Dominicis diebus agitur) *mercatum minime fiat, neque placitum*, hoc est *judicium*: quo sensu occurrit saepe ea vox in Legibus Wisigoth. Aleman. Ripuar., & in Capitularibus Caroli M.: unde *placitare*, idest, judicio contendere. V. Lindeborg. in *Glossar. v. placitum*, & Voss. *lib.* 4. *de vitiis serm. c.* 16. Eadem habes in Concil. Hispal. 1. *c.* 2., Tribur. *c.* 35., Aquisgran. 2. *c.* 17. Quod autem addit Greg. IX. *d. cap. ult.*, judiciales actus feriatis diebus expeditos omnino irritos esse, id nullo ante id tempus Canone comprehensum videtur: & cer-

litigatoris contumacis judicium detrectantis. Contumax a tumendo potius, quam a contemnendo dictus, & si posteriorem originationem praeferre Jurisconsulti videantur; superbus est: & apposite ad hanc rem Auctor *ad Herenn. lib.* 1. scribit, in superiores aliquem dici contumacem: in inferiores vel pares fastidiosum; unde Stoici Magistratuum, & Regum contemtores proprie dicti contumaces, Senec. *ep.* 72. Contumax definitur Hermogeniano *l.* 53. §. 1. *de re jud.*, *qui tribus Edictis propositis, vel uno pro tribus, quod vulgo peremtorium appellatur, literis evocatus praesentiam sui facere contemnit*. Hoc idem Paulus tradit 5. *Sent.* 5. §. 7. Tu sic habe. Jure Romano citatio est aut simplex, aut peremtoria. Simplex peremtorii comminationem non habet: debetque esse trina, quod legis mansuetudo introduxit, neque ante reum facit contumacem, quam tertio sit facta. Peremtoria comminationem peremtorii habet, ac licet tertio non facta, reum, si sui praesentiam non fecit praestituto die, facit contumacem. Post tres simplices citationes actor peremtorium Edictum impetrat, *l.* 70. *de judic.* Nonnunquam autem, inquit Ulp. *l.* 72. *eod.*, hoc Edictum post tria Edicta dari, nonnunquam post unum, & alterum, nonnunquam statim, quod appellatur *unum pro omnibus*: subditque, hoc aestimare jus dicentem debere, ac pro conditione caussae, vel personae, vel temporis ita ordinem Edictorum, vel compendium moderare (a). Jam in peremtorio comminatur is, qui Edictum dedit, etiam absente adversa parte cogniturum se, & pronunciaturum, uti Ulp. docet *l.* 71. *eod.*: quo & illud patet, quod est apud eundem Ulpianum *d. l.* 70., peremtorium inde nomen sumsisse, quod perimat disceptationem, hoc est, ultra non patiatur adversarium tergiversari. Porro Edicta (*b*), quibus citatur reus, jure Pandectarum sic dabantur, ut singula darentur per intervallum non minus X. dierum, *l.* 69. *eod.*; sed jure Novellarum intervallum illud X. dierum ad dies XXX. productum est, *Nov.* 112. c. 3. Quae de tribus Edictis, aut uno pro omnibus dato Civile jus statuit, eadem videtur Innoc. III. constituisse in *cap.* 24. *de off. jud. deleg.* Sed & ante Innoc. III. Parisiense Concilium tempore Ludovici Romanam Legem (*c*) de tribus Edictis, aut uno pro tribus omnino probavit apud Gratianum *can.* 6. *caus.* 24. *q.* 3. Quantum vero ad XXX. dierum intervalla, haec jure Canonico posita sunt in arbitrio judicantis, *cap.* 7. *de dol.*, *& cont.*, *& Clem.* 1. *de judic.* Profecto aequius est, ut diversa locorum ratio postulabit, tempus contrahere, aut producere: sicque Civilis etiam fori usu receptum est.

Saepe reus per contumaciam abest, quandoque etiam actor: unde quae pars in libris Decretalium inscribitur, *de dolo, & contumacia*, in antiquis Collectionibus inscribitur, *de dolo, & contumacia alterius partis punienda*, ubi

(a) *V. Cujac., & Schulting. in Paul.* 5. *sent.* 5. §. 7.

(b) *Edicta haec in c.* 15 *Concilii Africani sub Caelestino* Contestationes: *apud Anianum in Paul.* 5. *sent.* 5. §. 7., & *can.* 6. *caus.* 24. *q.* 3. Auctoritates *vocantur*. *Sequiore Latinitatis aevo quae Latinis* Denunciatio, *passim* Auctoritas *dicebatur*. *V. Car. du Fresne in Gloss.*

(c) *Legis verba Concilium describit; verum ea non Legis, sed Aniani verba sunt laudatum Pauli locum interpretantis ex sententia Legis Romanae: quod ejus Canonis Glossator haud vidit.*

sed etiam in omnes expensas . . . eum (actorem) *condemnare . . . sin autem, ex gestis apud se habitis, parte actoris minime inventa, possit invenire viam, qua manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiam absente actore, si eum meliorem caussam habere perspexerit, pro eo ferre sententiam non moretur, & praesentem reum absenti actori condemnare, expensis tantummodo litis, quas reus legitime se expendisse juraverit, condemnatione excipiendis, quia hanc pœnam actori, & meliorem caussam habenti propter solam absentiae contumaciam imponimus, nullo penitus ei regressu ad eandem litem conservando. Sed actor contumax cadat omnino de lite, si reus absolvatur.* Quod habet Justinianus de actore *per tres vices* vocando *decem dierum spatio per unumquemque introitum destinato*, id jure Canonico secus se habet, *cit. cap.* 3. *de dol.* Num alia, quae habet Justinianus, jure Canonico confirmata sint, video quaeri. Quod ad litis instantiam, sic Tridentini Patres *sess.* 24. *cap.* 20. *de reform.*, *Caussae omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiamsi beneficiales sint, in prima instantia coram Ordinariis locorum dumtaxat cognoscantur: atque omnino saltem infra biennium a die motae litis terminentur.* Spatium hoc biennii ad judicem refertur, non ad litigatores, quos spectat Constitutione sua Justinianus. Patet id ex eo, quod Tridentini Patres continuo addunt, *Alioquin post id spatium liberum sit partibus, vel alteri illarum judices superiores, alias tamen competentes, adire*. Quod si vero litigatorum vitio caussa in longum trahatur, ego instantiam triennio finiri ajo secundum Canones, uti triennio secundum Leges finitur: mihique ad id probandum illud satis idoneo argumento est, quod nullo juris Canonici loco Civile jus abrogetur. Hoc etiam argumento, quae reliqua sunt in *d. l.* 13., Canonibus probari contendo. Contra Alteserra *de jurisd. lib.* 7. *c.* 1. jure Canonico instantiam triennio haud perimi tradit. Honorii III. rescriptum laudat in *cap.* 20. *de judic.*, ubi exceptionem instantiae triennio peremtae non obstare scriptum est. Laudat quoque duo Augustini loca ex *lib.* 1. *contra Donatist. post collat.*, alterum *cap.* 12., alterum *cap.* 23., & porro tertium Marcellini Comitis, qui Collationi interfuit, *cap.* 30. *Collat.* 1.: quibus locis triennii, ut ipse ait, praescriptio, quae in Donatistarum caussa opponebatur, *magis forensis* dicitur, *quam Episcopalis*. Verum is turpissime labitur. De jurisdictione ad triennium delegata loquitur Honorius, aitque, exceptionem exacti triennii non obstare, quod litis contestatio perpetuam fecerat jurisdictionem *cap. de off. & pot. deleg.* Videndus in eum textum Cironius in *V. Compilat.* Augustinum autem, & Marcellinum Justiniano antiquiores ad ejus Constitutionem spectasse, quam ridiculum dictu est! Primus Justinianus triennii citius auctor fuit: & omnino errat Raevardus 4. *Var.* 14., ubi Sidonii Apollinaris testimonio ex *lib.* 8. *ep.* 6. docet, vel ante Justinianum jus idem fuisse; namque eo loco legendum est *tricennium*, uti rectissime in editione Sirmondi, non *triennium*, ut vulgo; nec de peremtione instantiae agitur, sed de praescriptione actionis: de qua etiam loqui videtur Augustinus. Si reus per dolum absit, plane interest, num is ante contestatam, an contestata jam lite contumax sit. Si prius, jure Civili potest ei judex multam dicere, *l.* 2. §. 1. *si quis in jus voc.*, *l. un. si quis jus dicenti non obtemp.* Num etiam jure Canonico? Dicam *lib.* 4. Potest etiam judex jure Civili reum rapi ad judicium jubere, *l.* 8. *C. quom., & quand. judex*. Num etiam jure Canonico? Dicam *lib.* 4. Jure Canonico potest rei contumaciam excommunicatione coercere, *cap.* 1. 2. 3. & *ult.* §.

T I T U L U S VIII.

De Exceptionibus, & Replicationibus.

PRopofita, editaque actione, fi velit reus judicio contendere, legitimis exceptionibus utatur, neceffe eft. Exceptio eft actionis exclufio, *l.* 2. *de except.* Ea eft aut *perpetua & peremtoria*, aut *temporalis & dilatoria*, *l.* 3. *eod.* Haec agenti ad tempus obftat, & cauffam moratur; illa femper obftat, & omnino perimit cauffam, §. 8., & 9. *Inft. h. t.* Dilatoriarum exceptionum exempla funt haec, veluti, fi quis pactum conventum opponat, ne pecunia intra certum tempus petatur, *d.* §. 9., aut fi judicem fibi incongruum, fufpectumve dicat. Num jure Civili qui ordinarii judices vulgo appellantur, recufari tanquam fufpecti, ut dati judices, poffint, an potius adjungi eis collegae debeant, fatis exploratum non eft. Hoc pofterius Duareno vifum *ad tit. de judic. cap.* 4: prius illud vifum plerifque, in quibus eft Cujac. 9. *Obf.* 23., & in *Nov.* 53. At jure Canonico cujufcumque generis judices poftulantur fufpecti, *cap.* 39. *de off. deleg.*, *cap.* 4. *de for. comp.*, & *cap.* 6. *de appell.* Id etiam Civile jus haud videtur definiviffe, num certam, juftamque fufpicionis cauffam adferre, ac probare fit opus: hinc affirmant alii cum Cujacio 9. *Obf.* 23., alii negant cum Donello 17. *Com.* 15. Verum jure Canonico certa, & jufta fufpicionis cauffa probanda eft, *d. cap.* 39. *de off. deleg.*, *cap.* 41., & *cap.* 61. *de appell.*: quod & naturali rationi confentaneum eft, & paffim in Civili quoque foro probatur. Gail. 1. *Obf.* 33. Denique eo diftat fuper hac re Canonicum jus a Civili, quod hoc jure poft oblatum recufationis libellum cogatur, qui fufpecti egit, *illico, id eft, infra triduum proximum* (qua de re v. Cujac. *de Praefcr. temp. c.* 5.) *fine ulla dilatione arbitrum vel arbitros eligere, & apud eos litigare* fuper ipfa re, cui recufatus judex eft datus, *l. ult. C. de judic.*: illo cogatur arbitros eligere, apud quos recufationis tantum cauffa expendatur, *d. cap.* 41., & *cap.* 61.: quo jure nunc utimur in foro Civili. Perpetuarum exceptionum exempla funt, veluti, tranfactionis, jurisjurandi, rei judicatae, quas vulgo *litis finitae* exceptiones dictitant, namque impediunt litis ingreffum, *cap.* 1. *de lit. conteft. in* 6.: itemque exceptiones doli mali, metus, aut pacti de pecunia omnino non petenda, *d.* §. 8. *Inft.*: quas vulgo *fimpliciter peremtorias* dicunt, quod non impediant litis conteftationem, & recte in qualibet judicii parte opponantur, *d. cap* 1.

Dilatorias exceptiones *inter exordia litis*, uti Julianus Imp. inquit *l.* 12. *C h. t.*, hoc eft, ante litis conteftationem opponendas effe, utriufque juris regula eft, *d. l.* 12., & *l.* 13. *C. eod.*. & *cap.* 20. *de fent. & re judic.* Contra peremtoriae recte opponuntur quandocumque ante rem judicatam, *l.* 4., & 8. *C. eod. tit.*, *l.* 2. *C. fentent. refcind. non poff.*, & quandoque etiam poft rem judicatam in actione judicati, *l.* 11. *de SC. Maced.*, *l.* 1. §. 18., *l.* 20. §. *ult. de tut. & rat. diftr.*, *l.* 41. §. *ult. de re judic.*, *l.* 41. §. 1. *de fidejuf.* & *l.* 1. *C. de jur. & fact. ignor.* V. Cujac. in *cap.* 20. *de teft.* Dilatoriarum autem prima opponi debet praefcriptio fori; nam fi fciens, judicem tibi competentem non effe, aliam prius opponas, jam hoc ipfo confentis in eum: quo fit, ut ejus in re jurifdictio fit, quae propria ejus non erat, *l.* 1., & 2. *ff. de judic.*, nifi tamen Clericus in laicum confentiat fecundum ea, quae *tit.* 2. di-

cta

cta sunt. Fit tamen interdum, ut dilatoriae exceptioni vel post contestatam litem sit locus, puta, si justa recusandi judicis caussa lite jam contestata suboriatur, quae ante non suberat, *cap.* 21. *de off. jud. de leg.* Sola potest excommunicationis exceptio in qualibet parte litis opponi etiamsi eam reus intra tempus dilatoriis exceptionibus opponendis praestitutum sciens omiserit; quod jure singulari sancitum est, *ne quisquam in periculum animae suae excommunicato communicare cogatur*, *cap.* 12. *h. t.*: id autem de excommunicatione majore accipiendum est, *cap.* 1. *de except. in 6.*. Quoniam vero litigatores exceptione excommunicationis ad defatigandos adversarios abutebantur, sapientissime Innocentius IV. certam ejus opponendae formam praescripsit *d. cap.* 1. in haec verba, *Si quis excommunicationem opponit, speciem illius* (hoc est, majorem excommunicationem) *& nomen excommunicatoris exprimat, sciturus, eam rem se deferre dedere in publicam rationem, quam infra octo dierum spatium* (*die, in quo proponitur, minime computato*) *probare valeat apertissimis documentis. Quod si non probaverit, judex in caussa procedere non omittat: reum in expensis praehabita taxatione condemnans. Si vero postmodum instantia durante judicii, & probationis copia succedente de eadem excommunicatione, vel alia excipiatur iterum, & probetur, actor in sequentibus excludatur. ... proviso, quod ultra duas vices haec non opponatur exceptio; praeterquam si excommunicatio nova emerserit, vel evidens & promta probatio supervenerit de antiqua. Sed si post rem judicatam talis exceptio proponatur, exequutionem impediet.* Dixi, *intra tempus praestitutum*; nam ne dolo rei caussa in longum trahatur, ita est Canonico jure cautum in *cap.* 4. *eod. tit.*, debere a judice certum dilatoriis opponendis diem dari, post quem eas tantum licet opponere, quas nova reo obtulit caussa, quasve reus sibi non fuisse cognitas juratus affirmaverit, *d. c.* 4.; atque huc etiam pertinet *cap.* 6. *qui matrim. accus. pos.* Id de dilatoriis exceptionibus Civile jus nusquam expressit, quidquid contra obnitantur nonnulli.

Quo jure reum defendi contra actorem est aequum, eodem jure hunc defendi contra illum, aequum est. Hinc institutae Replicationes, quae sunt exceptiones, seu exclusiones exceptionum, *l.* 2. *pr.*, & §. 1. *h. t.*: & quamquam *a parte actoris veniant*, uti Ulp. loquitur *d.* §. 1.; tamen magis exceptiones sunt, quam actiones, quia excipienti reo opponuntur, qui *in exceptione actor est*, *l.* 1 *eod.* De Replicationibus, Duplicationibus, ac Triplicationibus actum *lib.* 4. *Inst. Civ. tit.* 14. Illud hic moneo, quod Canisius, & satis multi monent, in foro Ecclesiastico Duplicationes, ac Triplicationes istas non obtinere, judicemque caussam concludere. Referunt huc nonnulli *cap.* 13. *de test.*; sed is tamen alio spectat.

TITULUS IX.

De Mutuis Petitionibus.

EXceptionibus proximae sunt mutuae Petitiones, seu Reconventiones, non quod hae exceptiones sint, quam opinionem nonnullis probatam aperte rejicit *cap.* 2. §. 2. *de ord. cognit.*; sed quod eis, ut exceptionibus, juvetur reus. Si quid igitur caussae sit, cur possit reus cum actore agere, eo nomine actorem reconvenire apud eundem judicem potest, *tit. Decretal. de mut. petit*, sive actione in personam, sive actione in rem conventus sit reus; non enim admissa est A. Fabri opinio, quam 20. *Conject.* 8. subtiliter quidem more suo, sed non ex vero tuetur, eum, cum quo actione in rem est actum, reconvenire

nire non posse: & sive eadem, sive alia sit caussa, *Nov.* 96. *cap.* 2. §. 1., & *cap.* 2. *pr.* & §. 1. *de ord. cogn.* quae duo loca A. Fabro contendenti 20. *Conject.* 5., non licere reo actorem ex diversa caussa reconvenire, luculentissime obstant. Quae compensationem, eadem aequitas reconventionem suadet: & bene Tertullianus 2. *adv. Marcion.* 20. reconventionem dicit *compensationem.* De reconventione dictum aliquid *tit.* 2: reliqua nunc accipe. Quum apud ordinarium, tum apud delegatum judicem reconveniri actor potest, *cap.* 3. §. 1. *de rescript. in 6.*; apud arbitrum, qui debet fines compromissi servare; non potest, *cap.* 6. *de arbitr.* Cui jus agendi, ei reconveniendi jus est, nam reconvenire est agere; unde inutiliter reconvenit excommunicatus, quod inutiliter agat, *cap.* 5. in fine *de except.* Actoris & rei reconvenientis par esse conditio debet: atque huc spectat Caelestini III. rescriptum in *cap.* 2. *h. t.*, si actori ex rescripto Pontificis judex sit datus, qui *remota appellatione* cognoscat, (quod quid sit in jure, perbelle Cujac. exponit in *cap.* 2. *h. t.*) hunc *remota* etiam *appellatione* cognoscere de reconventione debere. Mutuo agere reus debet *statim*, uti dicitur *in Auth. & consequenter C. de sent. & interloq.*, seu *in ipso litis exordio*, uti est in *Clem.* 2. §. 1. *de V. S.*, hoc est ante contestatam super actoris petitione litem, nihil obstante *d. cap.* 3. §. 1. *de rescript. in 6.*, ubi verba *eodem durante judicio*, quae videntur obturbare, explicari in hanc sententiam non inconcinne possunt, *apud eundem judicem*: quibus verbis nihil de tempore reconventionis definitur. Sunt caussae, in quibus reconventioni locus non est, puta criminales, *l.* 1., & 19. *C. de his, qui accusare, can.* 2. *c.* 3. *q.* 1.; namque *innocentia, non relatione criminum reus purgatur*, *l.* 5. *de publ. jud.*: depositi, *cap. ult. depos.*; atque, ut alias omittam, caussa super interdicto unde vi. Quod in Legibus *interdictum unde vi*, in Canonibus dicitur *actio spolii*, de qua in *tit. Decret. de restit. spoliat.* Si quis agat interdicto unde vi, frustra ab adversario suo reconvenitur, *d. cap. ult.*, nec quidquam habere prius debet judex, quam ut per vim dejectum restituat, *l.* 1. §. 1. *de vi arm.*, *l. ult.* §. 2. *C. de compens.*, *cap.* 1. *de rest. spoliat.*: adeo inimica est juri privata vis; nisi tamen reus eodem interdicto experiatur, *d. cap ult.*; quae enim juris ratio actorem, eadem & reum defendit. Jam & Civili, & Canonico jure consulitur dejecto. Jure Civili is tantum, qui vi dejectus est de possessione rei soli, interdicto unde vi adversus eum agit, qui aut ipse per se, aut per alium dejecit, *l.* 1. *pr.*, & §. 12. *de vi, & vi arm.*: atque hoc interdictum Canones probarunt *can.* 2. & 3. *caus.* 2. *q.* 2, *can.* 1. *caus.* 3. *q.* 1., *cap.* 15. *de rest. spol.* Quod si alius ab eo, qui dejecit, rem possidere coeperit, jure Civili dejectus cum alio, quam cum eo, qui dejecit, interdicto experiri non potest, *l.* 7. *eod.* At vero Innoc III. in *cap.* 18. *de rest. spol. non obstante*, ut ipse ait, *juris Civilis rigore*, interdictum dedit etiam in eum, ad quem non ignarum vitii res pervenit, *quum spoliatori quasi succedat in vitium*: quod jure Civili de eo vere dicitur, qui alteri in jus universum succedit, *l. pen. C. de adq. poss.*, quam docte expendit Cujac. in *d. c.* 18.; unde recte agitur interdicto cum herede praedonis, *l.* 1. §. *ult*, *l.* 2. *de vi, & vi arm.*; jure autem Canonico vere etiam de emtore, donatario, & quovis alio successore singulari. Denique huc pertinet *can. redintegranda* 3. *caus.* 3. *q.* 1., pro cujus Canonis interpretatione multae sunt turbae. Rectissime Cujac. *ibid.* scribit, eum Canonem id velle, quod etiam jure civili locum obtinet, ut etsi interdictum unde vi sit annale, *d. l.* 1. *de vi*; tamen rerum vi ablatarum perpetua sit persequutio, *l. pen. de interd.*

TI-

TITULUS X.

De Litis Contestatione.

QUid olim Romae fuerit litem contestari, Festus tradit v. *contestari*, locumque Festi multis exornant Cujac. 9. *Obs.* 21., & Salmas. *Obs. ad jus Attic. p.* 818. Veterem contestandi formam vel ante sublata formularum solennia exolevisse, ex *l. un. C. h. t.* Vinnius tradit 1. *select.* 17. Quid sit novo jure contestari litem, in *d. l. un.* expressum est his verbis, *Lis contestata videtur, quum judex per narrationem negotii caussam audire incipit*: audiri autem caussa intelligitur *narratione* ab actore *proposita*, & *contradictione* a reo *objecta*, *l.* 41. §. 1. *C. de judic.*: quo juris loco manifestum fit, contradictione opus esse ad contestandam litem, ut qui de hac re disputant, nae illi ingenio, ac tempore abutantur. Hoc sensu accipiendum illud Gregorii IX. in *cap. un. h. t.*, *Per petitionem in jure propositam, & responsionem sequutam contestatio litis fit.* Quamquam autem jure Civili controversum sit, num ad contestandam litem utriusque partis praesentia, & voce sit opus; tamen vulgo a Canonistis in hanc sententiam itum est, neutrum necesse esse ob textum in *d. cap. un.*, ubi Gregorius ad contestationem litis *petitionem in jure propositam*, & *responsionem sequutam* generaliter requirit, praeterea nihil. V. Gonzalez in *d. cap. un. n.* 8.

Contestationis praecipui effectus hi sunt. Mandatam jurisdictionem facit perpetuam, *cap.* 19. *de off. deleg.* judicis recusandi potestatem adimit, quod accipe secundum ea, quae de suspectis judicibus praemonui *tit.* 8.: facit, ut lis pendeat: de quo dictum *tit.* 3.: temporales actiones perpetuas reddit, *l.* 24. *de liberal. caus.* interrumpit praescriptionem, *l.* 26. *C. de rei vind.*, *l.* 3. *C. de praescr.* 30. *an.*, *can.* 9. *caus.* 16. *q.* 3.: exceptiones dilatorias praecidit, uti *d. tit.* 8. traditum est; atque, ut alios missos faciam, malam fidem inducit, *l.* 25. §. 7. *de pet. her.*

Reus ultra viginti ab oblato libello dies differre contestationem non debet, *Auth. offeratur C. h. t.* V. Gratian. in *can.* 4. *c.* 3. *q.* 3. §. *offeratur.* Litis contestationem non desiderant caussae spirituales, *Clem.* 1. *de judic.*, juncta *Clem.* 2. *de V. S.* caussae appellationum ab interloquutionibus, *cap.* 69. §. *ult. de appellat.*: itemque caussae breviores. V. *d. Clem.* 2.

TITULUS XI.

De Juramento Calumniae.

DE hoc juramento multa congessi in Comm. ad §. 1. *de poen. tem. litig. lib.* 4. *Inst.* Jurare actor debet, *non calumniandi animo litem se movisse, sed existimando bonam caussam habere*, reus autem, *putantem se bona instantia uti ad reluctandum pervenisse*, *l.* 2. *C. h. t.* (a). *Calumnia* hoc loco est *fraus*, *deceptio*, quam Graeci vocant ἐξαπάτην; unde *ingenii calumnia ludificari* dixit Tullius apud Nonium. Lite contestata ad hunc modum juratur, *cap. pen. h. t.*: nec

---

(a) *Hoc potissimum est hujus sacramenti caput. Alterum habes in Auth. in isto C. h. t. Est & tertium in Nov.* 124. *c.* 1. *pr.*; *sed hoc ad juramentum calumniae non pertinere, contendit Giphanius de Ord. judic. c.* 15. *sub initium.*

nec videtur secus cautum jure Civili, *d. l.* 2. Verum *si in primo litis exordio non juretur, ut debet, posse postmodum in qualibet parte litis jurari*, inquit Bonifacius VIII. in *cap.* 1. *h. t. in* 6., *quum hujusmodi juramenta praestari ab initio, de substantia ordinis judiciarii non existat*. Nisi velit actor jurare, protinus caussa cadit: nisi velit reus, confessi, & iudicati loco est: quas poenas proposuit Greg. IX. in *cap. ult. h. t.* ex *d. l.* 2. §. 6., & 7., & *Nov.* 124. In omnibus caussis jusjurandum propter calumniam dari voluit Justin. *l.* 1. *C. eod.*: tamen satis multi sunt juris Civilis interpretes, qui criminales caussas excipiunt. Quid sit Legibus statutum, nunc non quaero. Certe eas caussas non videntur Canones excepisse, *cap.* 1. *h. t.* Quod ad caussas spirituales, pugnant Eugenius III. in *cap.* 2. *h. t.*, & Bonifacius VIII. in *d. cap.* 1. §. *ult.* Hic in iis caussis de calumnia jurari, ut in aliis, ait: ille negat. Cujacius, aliique non pauci de hoc dissidio tollendo non parum laborant; sed id est cum ratione insanire. Antiquum jus a Bonifacio abrogatur: & sane Bonifacius antiqui juris expresse meminit: tum contra statuit ea motus caussa, quod *frequenter calumniari viderit in ipsis*, puta, in spiritualibus caussis. De calumnia jurant ipsi litigatores, *d. l.* 2. *C.*: tutores, & curatores in caussis, quas agunt, *Auth. principales* §. 5. *C. eod.* Per procuratorem jure Civili de calumnia non juratur arg. *d. l.* 2., & *l. pen.* §. 4. *C. de reb. cred.*: jure Canonico juratur recte, si id procuratori specialiter mandetur, *cap.* 3. *h. t. in.* 6.: quod fori Civilis usu receptum est. De Clericis ita Honorius II. (non III., uti perperam Cironius) in *cap.* 1. *h. t.*, *Legibus comperimus esse cautum, ut nullus Clericus jurare praesumat*. Ita cautum *l.* 25. §. 1. *C. de Ep. & Cler.*, qua vetus Ecclesiae disciplina per Marcianum confirmatur ibi, *Ecclesiasticis regulis, & canone a beatissimis Episcopis antiquitus instituto Clerici jurare prohibentur* (a). Ecclesiasticam hanc disciplinam firmant *can.* 1., & 5. *cauf.* 2. *q.* 4., & *can. pen.*, & *ult. cauf.* 22. *q.* 5. Nominatim Honorius laudat Constitutionem Marciani, qui mendose Marcus dicitur in *d. cap.* 1.: tum describit Constitutionem Henrici II. Imp. (non V., ut male nonnulli) *lib.* 2. *Leg. Long. tit.* 47., qua Marciani Constitutio de solis Constantinopolitanae Ecclesiae Clericis scripta ad omnium Ecclesiarum Clericos, & vero etiam Monachos, producta est. At enim in *cap.* 5., 6., & 7. *h. t.* Clerici de calumnia jurant. Placet quod Cujacius habet in *d. cap.* 1., nullum Clericum per se quidquam jurare cogi, vel posse ultro, *inconsulto Rom. Pontifice*, si sit Episcopus, *inconsulto Praelato suo*, si sit Clericus, ut dicitur in *d. cap.* 1.; posse vero per alium, puta Procuratorem, Oeconomum, Syndicum, *d. c.* 5., 6., & 7. Ita, si licet leges gentium cum Ecclesiastico jure componere, Romae olim, Gellio teste *lib.* 10. *c.* 15., edixit Praetor his verbis, *Sacerdotem Vestalem, & Flaminem Dialem in omni mea jurisdictione jurare non cogam*: quod idem confirmasse Caligulam, auctor est Dio *lib.* 59. (*b*); recte tamen per alium jurabant: idque Plebiscito comprobatum est apud Liv. *lib.* 31. sub fin. Hoc distant a Clericis laici, quod hi *tactis*, illi *propositis* tantum Evangeliis jurent, *cap. ult. h. t.*, quod est ex *Nov.* 123. Cle-

(a) *Jurasse Clericos, si qua justa urgeret caussa, constat ex Sozom. lib. 6. c.* 30., *& Justiniano Nov.* 23. *cap.* 1., *Nov.* 137. *c.* 2. *V. Joh. Dartis in Decret. Gratiani cauf.* 2. *q.* 4. *Dicam nonnulla de hac re lib.* 4. *tit. de purg. can. & vulg.*

(b) *Caput hoc in Edictum perpetuum non inseruit Julianus. V. Bertrand. in Juliano.*

emtio, testamentum, nisi perfecta, non valent, *l.* 115. *de V. O.*, *l.* 9. *de contr. emt.* Ego vero semiplenas probationes admitto, quae licet solae legitimam judici fidem non faciant, non sunt tamen omnino nihil, ac deferendi juramenti necessitatem imponunt: qua de re inferius. Moveor *l.* 31. *de jurejur.*, *Solent saepe judices in dubiis caussis exacto jurejurando judicare*. Moveor etiam *l.* 3. *C. de reb. cred.*, *Inopia probationum per judicem jurejurando res decidi oportet*. Jam τὸ *dubiis caussis*, ac τὸ *inopia probationum* alio referri, quam ad semiplenas probationes non possunt: quod latius suo loco. Denique moveor *cap.* 4. *de in integr. rest.* ibi, *licet non constet ad plenum*; & *cap.* 6. *de frig. & malef.* ibi, *quamvis semiplene nobis expresseris*. Frustra autem exempla cautionis, stipulationis, emtionis, ac testamenti opponuntur; sunt enim isti actus individui, probatio autem dividua est; unde eam plus, minusve evidentem saepe dicimus, quandoque etiam *luce clariorem*, qualem probationem criminales caussae requirunt, *l. ult. C. de prob.*

Probationum species sunt Confessio, Testes, Instrumenta, Jusjurandum, Praesumtiones. Sic vulgo. At nonnullorum, in quibus est Ant. Matthaeus *Manud. ad jus Canon c. lib.* 3. *tit.* 6., opinio sic fert, Confessionem, Jusjurandum, Praesumtionem proprie probationes non esse. Ego subtiliora istaec nihil moror. Igitur vulgarem partitionem sequutus ajo, Probationum potissimam esse ipsius rei Confessionem; unde confessum pro judicato esse, seque sua sententia quodammodo damnare, eleganter Paulus scribit *l.* 1. *de confessis*. In civili judicio actor positiones adhibet, quibus reus calumniam abfuturam initio litis juratus respondere compellitur, ita ut si quod actor scripto proponit, verum esse reus affirmet, is sua ipsius confessione damnetur, si respondere renuat, confessi loco sit, *cap.* 2. *de conf. in* 6. Positiones, quas *Articulos* forensi sermone appellamus, sunt capita quaedam, quibus comprehendit actor facta praecipua, unde jus enascitur. In Positionum originem haud est multo labore inquirendum, quod faciunt nonnulli. Certe eas Civile jus ignoravit, primumque Canones meminere *cap.* 54. *de elect.*, & *cap. un. de lit. cont.*: quodque Clemens V. in *clem. saepe de V. S.* inquit, eas *longaevo usu* in caussis admissas, de fori Ecclesiastici usu intelligendum est.

Quod si reus neget, quod actor ait, hic probare aliis legitimis modis propositum debet. Plurium testium in idem consentientium fides plurimi est in foro judiciisque. Unius testimonium recte quidem facit, ne quid fiat, quod temere fieri sine flagitii periculo non potest, *can.* 112. *dist.* 4. *de consecr.*, *cap.* 22. *de test.*; tamen si de infirmando, quod jam est factum, sive de probando agitur, quod negatur, unius, cujuscumque dignitatis sit, omnino nulla est fides, *l.* 9. *C. de test.*, *can.* 3. *caus.* 6. *q.* 2. Hinc *in ore duorum, vel trium omne verbum stare*, scriptum est *Deut.* 19., & *Matth.* 18 (*a*). De numero testium ita generaliter Ulp. *l.* 12. *de test.*, *Ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt*: generaliter etiam Alex. III. in *c.* 23 *eod.* (quod est ex ejus Epistola ad Angliae Praelatos data, uti bene Gonzalez) *in qualibet caussa Christiani, & maxime Clerici ad minus duorum vel trium testimonium admitti* jubet. At sunt tamen certae quaedam species, quae plures eo numero

 testes

(a) *Unius Episcopi testimonium accipere jussi olim judices constitutione Arcadii, & Honorii de Episcopali judicio in fine Cod. Th. Tantam de se sanctissimi Episcopi fidelium animis injecerant opinionem. V. can.* 36. *caus.* 11. *q.* 1., *Cujac. in cap.* 7. *de probat.*, *& Gonzalez in cap.* 10. *de test.*

testes requirunt, *l.* 1. §. 2. *de test.*, in quam v. Brisson. 2. *select.* 17., *d. cap.* 23. in fin. Huc referunt nonnulli *can* 2. *caus.* 2. *q.* 5., ubi ex Concilio Romano sub Sylvestro scriptum est, *Praesul non damnabitur, nisi cum 72. testibus . . . Presbyter Cardinalis nisi cum 44. . . Diaconus Cardinalis Urbis Romae nisi cum 27. . . . Subdiaconus, Acolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius nisi 7.* Verum nunc satis norunt critici Concilium illud ab Isidoro Mercatore confictum. Et vero, ut alia desint argumenta, manifestam suppositionis notam habet is Canon, quo loco Diaconos, & Presbyteros Cardinales meminit Sylvestro longe recentiores: qua de re *lib.* 1. Sed etsi apocryphus sit is Canon, ambigendum tamen non est, vel a primis Ecclesiae saeculis testes 70. contra Episcopum productos: quod primum decrevisse Zephirinum, auctor est Luitprandus in ejus vita. In *l.* 19. *C. Th. quor. appel. non recip.*, ad Chronopium Episcopum damnandum adhibitos 70, hoc est, 72. (nam rotundo numero scripta lex est) tradunt Valentinianus, Valens, & Gratianus (*b*). Eundem nu-

---

(b) *Eundem testium numerum in Concilio Sinuessano contra Marcellinum Papam, qui Idolis thus adoleverat, fuisse adhibitum, in ejus Concilii Actis proditum est his verbis.* Hi omnes electi sunt viri libra occidua, qui testimonium perhibent: *ea autem libra 72. testes significari, ex iisdem Actis exploratissimum est. Marcellini lapsum, & Sinuessanae Synodi acta puram putam fabellam esse, jam demonstrarunt Critici, & egregie praeter ceteros Papebrochius in Conatu Chronol. Historic. Sed in id nunc non inquiro.* Libra occidua *me sollicitum habet. Consuevisse veteres nominibus ponderum numeros designare, satis probant vocabula* librae, *&* unciarum, *quibus solida hereditas, quae ex duodecim partibus constat, & partes hereditatis explicabantur. Quoniam igitur* libra *septuagintaduorum solidorum erat ex Constitutione Valentiniani, & Valentis in l. 5. C. de suscept or. lib. 10., rectissime eo vocabulo 72. testes exprimuntur. At enim Marcellineus Valentiniano, & Valente antiquior fuit. Ita vero; sed acute, & vere conjecturam facit Baronius, acta Synodi Sinuessanae, qualia nunc extant, recentiorem habere auctorem, qui verba nonnulla secundum sui temporis consuetudinem usurpavit, quod a Virgilio, & optimis quibusque scriptoribus factum. Quid vero est, cur eam Libram Anonymus ille* occiduam *dicat? Est id insolens librae adjunctum. Joh. Dartis in Decret. Grat. caus. 2. q. 5. mavult* allidua, *hoc est*, vera, & expensa, *uti eam vocem interpretatur testimonio Isidori Orig. lib. 10; sed obstat Codicum fides. Jac. Cujacius 17. obs 9., & Baronius ad an. 302. duplicem statuunt libram, alteram Orientis, quae 80. solidis erat ex Constitutione Imp. Constantini in l. 1. C. Th. de ponderat. Antiochiae lata; alteram Occidentis, quae solidis 72 valebat ex laudata Constitutione Valent. & Valentis lata Romae. Hanc ab Anonymo dictam* occiduam *ajunt, h. e. occidentalem, quo sensu* occidua domus *Statio dicta 1. Thebaid. Verum, ut bene Cironius 4. obs 5., ex eo, quod Constantinus suam legem dederit Antiochiae, Valentinianus autem ac Valens suam Romae, inferri non debet, hos Occidentem solum, illum solum Orientem spectasse, quasi vero earum legum Auctores non utrumque Imperium tenerent. Possem multas Imperialium Constitutionum subscriptiones huc adferre, quibus nullam esse vim ejus argumenti pateret; sed eas congerere facile cuique est. Vide. num tibi magis probetur conjectura Jac. Gothofredi de mutat. & augm. monetae,* libram occiduam *interpretantis* imminutam: *in quam sententiam* occiduum *apud non malos latinitatis Auctores, maxime Poetas, interdum accipi, collatis exemplis demonstrat.*

numerum praescripsit Leo IV. in *can.* 3. *caus.* 2. *q.* 5. Bene potuit, ac potest Ecclesia pro dignitate personae plures, quam duos, tresve testes, requirere. In caussa Tholosani Episcopi, quem Simoniae, ac fratricidii detulerunt, centum adhiberi testes, voluit Clemens IV. *ep.* 326. Quemadmodum autem Romanorum Imp. Constitutionibus producendorum testium licentia ad sufficientem numerum coarctata est, *ut judices moderentur, & eum solum numerum, quem necessarium esse putaverint evocari patiantur, ne effrenata potestate ad vexandos homines superflua multitudo testium protrahatur*, *l.* 1. §. 2. *de test.*; ita Innoc. III. testes supra 40. ex utraque parte produci vetuit *cap.* 37. *eod.* Testes esse non possunt qui prohibentur, *l.* 1 § 1 *ff de test.*: qui autem prohibeantur, pete ex libris juris Civilis. Id unum moneo ex jure Canonico, laicos in criminali caussa testimonium dicere contra Clericos non posse, *cap.* 14. *de test.*; neque Clericos contra laicos in foro seculari, *can.* 9. *caus.* 11. *q.* 1., qui licet ex supposititia Romana Synodo sub Sylvestro descriptus sit, continet tamen sententiam novo juri Canonico conformem; Clericos enim imperio Magistratus exemtos interrogare judicibus secularibus non licet. Testes a judice advocandi, interrogandique, nisi justa caussa venire eos ad judicem vetet: quo casu mittetur ad eos, qui interroget, *l.* 5. *de jurejur.*, *cap.* 8. *de test.* Praesente, aut saltem legitime citato adversario interrogandi sunt, *l.* 19 *C. de test.*, & *Nov.* 90. *cap.* 9., quam laudat, ac sequitur S. Gregorius in *cap.* 2. *eod.* Longissime a verbis, ac mente Legum, & Canonum aberrat communis Doctorum, maxime veterum, opinio, vocandum adversarium, ut adsit, quum testes jurant, non cum a judice interrogantur. Abutuntur in hanc absurdissimam sententiam Constitutione Zenonis in *l.* 14. *C. eod. tit.*, ubi scriptum est, *intrare* testes *judicantis secretum.* Apud Zenonem, ut bene Pollet. *lib.* 5. *c.* 12, *secretum* est quod *l. ult. C. ubi Senat. vel Clariss.*, & *l.* 3. *C. de offic. div. judic. secretarium* dicitur, puta judicii locus. Sed communis error in communem fori usum jam abiit. Injurato testi non creditur, nisi ei jusjurandum adversarius remittat, *l.* 9. *C. de test.*, *cap.* 39., & 51. *eod.* Forte haec jusjurandi necessitas in caussa fuit, cur *cap.* 1. *h. t.* ita sit cautum, *Nullus testimonium dicat nisi jejunus*; namque *honestum, & justum videtur, ut qui in Sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore Dei*: qui Canon sub nomine Cornelii P. est apud Burchard in *Decret. lib.* 12. *c.* 12, & Binium *tom* 1. *Concil.* Vetus est Ecclesiae disciplina, ut sacra nonnisi a jejunis tractentur, *can.* 6., & 7. *de consecr. dist.* 5. Res ipsa monet, ut explicetur hic titulus Decretalium *de testibus cogendis vel non*. Ante Justinianum in criminalibus dumtaxat caussis inviti praeter certas personas testimonium dicebant, *l.* 4., 5., & 19. *ff. de test.*, Plin. *lib.* 3. *ep. ad Minutianum*: in civilibus testes voluntarii erant, Quintil. 5. *Instit. Orat.* 7. Primus Justinianus Constitutione sua, cujus is meminit in *l.* 16. *C. eod.*, quamque ex Basilicis restituit Cujacius 8. *Obs.* 13., antiquum jus de cogendis testibus ad pecuniarias etiam caussas produxit, *l.* 16., & 19. *C eod.* Romana Ecclesia monere testes consuevit, non cogere, *cap* 1., & 3. *de test. cog.* Vim facere invito proprium est juris Civilis: quod diserte addit Alex. III. *d cap.* 3 in fine. Uno casu Ecclesiasticus judex invito testimonium denuntiat, si is *odio, vel gratia, vel timore se subtrahat*, *d. cap.* 1., atque alia deficiat probatio, quod ex *cap.* 5., & *ult. h. t.* addendum est: & laicum quidem dicere testimonium cogit per Ecclesiasticas censuras, puta, excommunicationem, *d. c.* 1. & *cap.* 5, 9., & *ult. eod*; Clericum vero per suspensionem ab officio, & beneficio, quam, si venire adhuc recuset, sequi excommunicationis, ac depositionis sententia potest, *cap.* 2. *eod. tit.* Quod si quis se non

non dicturum testimonium juratus promiserit, nulla juramenti vis est, *cap.* 18. *de test.*, & *cap. ult. de test. cog.*

In exercendis litibus eandem vim obtinent tam fides instrumentorum, quam depositiones testium, inquit Costantinus *l.* 15. *Cod. de fid. instrum.* Quamquam autem *instrumentorum nomine ea omnia accipienda esse* Paulus scribat *l.* 1. *ff. eod.*, *quibus caussa instrui potest: & ideo tam testimonia, quam personas instrumentorum loco haberi*; tamen in judiciis instrumenta proprie sunt scripturae, quarum genus duplex, alterum earum, quae pubblicae, alterum earum, quae dicuntur privatae. Pubblicae sunt publica auctoritate confectae, uti censuales tabulae, *l.* 10. *de probat.*, *l.* 3. *C. si cens. vel reliq.*, pubblicae apochae, *l.* 6. *C. de suscept.*, *l.* 2. *C. de jur. emph.*, acta pubblica civilia, vel criminalia, *l.* 2. *C. de edend.*, instrumenta per publicos tabelliones conscripta, quae proinde in Novellis non raro appellantur *ἀγοραῖα*, *forensia*, & *publica*, ut in *l.* 20. *C. de fid. instr.*, ac demum privatae scripturae publico sigillo munitae, *l.* 7. *C. de testam.*; & *cap.* 2. *de fid. instr.* Aliae praeter has privatae sunt. Publicarum in judiciis certa fides, *l.* 17. *C. eod.*, *cap.* 21. *de fid. instr.*, privatarum nulla, *d. cap.* 2. Non cogi reum propria edere instrumenta, utriusque juris regula est in *l.* 10. §. 4. *de quaest.*, *l.* 2. *C. de test.*, *l.* 11. *C. de pet. her.*, *can.* 3. §. *qui intendit*, *caus.* 4. *q.* 3, & *cap.* 1. *de prob.* At in odium foeneratorum, qui *ut plurimum contractus usurarios occulte ineunt, & dolose, quod vix convinci possunt de usuraria pravitate*, cogi eos posse per Ecclesiasticam censuram ad rationum codices exhibendos, jure singulari cavit Clemens V. *Clem. un.* §. 1. *de usur.*

In censum Probationum Jusjurandum quoque venit. De jurejurando voluntario, judiciali, ac necessario abunde a nobis actum Comm. in §. 11. *de Act. lib.* 4. *Inst.* Ad huc locum proprie pertinet jusjurandum, quod judex litigatoribus defert, quodque vulgo *suppletorium* dicunt, namque eo semiplena probatio suppletur. Qui semiplenam probationem non admittunt, suppletorium istud juramentum rident. Sed nae ipsi ridendi sunt. *In dubiis caussis*, ut Cajus loquitur in *l.* 31. *de jurej.*, vel, ut Diocl., & Max. in *l.* 3. *C. de reb. cred.*, *in probationum inopia* judex delato jurejurando litem finit. Quid vero est *dubia caussa*, quid *inopia probationum*, nisi caussa, in qua est semiplene probatum? Si dubiam caussam, probationumve inopiam interpreteris cum Donello, & Fabro caussam, in qua pares ex utraque parte adferuntur probationes, quam interpretationem me alias sequutum memini, obstat illud, quod in hac specie par sit caussa actoris, & rei: in qua specie tantum abest, ut deferre jusjurandum debeat judex, ut omnino necesse sit reum absolvi; nam *favorabiliores rei potius, quam actores habentur*, *l.* 125. *de R. J.*, & *in pari caussa possessor potior haberi debet*, *l.* 128. *eod.* Consonat jus Canonicum in *cap.* 3. *de prob.*, *cap.* 6. *de fid. instr.*, & *cap.* 65. *de V. S. in* 6. Si probationum inopiam in ea caussa adgnoscas cum Giphanio in *d. l.* 3. *C. de reb. cred.*, ubi nihil ab actore probatum est, illud omnino obstat, quod Imp. Antoninus rescripsit in *l.* 4. *C. de edend.*, *actore non probante, eum, qui convenitur, etsi nihil ipse praestet, obtinere*. Restat igitur, ut de semplena probatione utrumque eum textum accipiamus. Defertur jusjurandum reo, si reus aeque, atque actor semiplene probet, quod in re dubia potior sit caussa rei, *d. l.* 125., & 128.: actori vero, si hic semiplene probet, reus nihil, quod & nulla hujus, & semiplena illius probatio haud obscuro argumento sit, reum esse mendacem, quem proinde facile est perjurum futurum. Deferre autem jusjurandum non libera res est, uti Donello, ac Fabro visum. Rem per judicem jurejurando decidi *oportere*, inquit Dioclet. in *d. l.* 3.: nec quidquam obturbat verbum *solent*, quo Cajus

utitur

utitur in *d. l.* 31.; nam *solere* quandoque in libris juris verbum est necessitatis, *l.* 86, & 94 *de R. J.* Delato juramento judex secundum eum judicabit, qui juravit, *d. l.* 31. Haec de civilibus caussis intelligenda. Num in criminalibus suppletorio juramento sit locus, in utramque partem disputatur.

Denique probationis vim obtinent Praesumtiones, *l.* 16. *C. de prob.*, *cap. ult. de praesumat.*, *cap.* 7. *de haer. in* 6. Praesumtiones sunt conjecturae ex aliquo verisimili ad probandum assumtae. Sic eas vulgo distinguunt. Aut hominis sunt, aut legis. Praesumtiones, quae dicuntur *hominis*, nullo certo jure consignatae sunt, sed pro judicis intelligentia assumuntur spectatis personarum, ac rerum adjunctis: qui olim forensis eloquentiae uberrimus campus erat, uti ex Orationibus Ciceronis compertum fit. Praesumptiones, quae *legis* dicuntur, certa lege consignatae, & extra judicis arbitrium positae sunt: atque hae rursus dividuntur passim in Praesumtiones *juris tantum*, & Praesumtiones *juris*, & *de jure*. Prioris generis sunt, quas probat ius tanquam verisimiles, non tamquam omnino veras, ut contrarium probari non possit, quales sunt, *videri repetita a substitutis, quae ab instituto fuerunt relicta*, *l.* 74. *de leg.* 1.: *quod non demonstratur, unde mulier habeat, existimari a viro ad eam pervenisse*, *l.* 51. *de don. int. vir.*: quod Episcopo legatum est, intuitu Ecclesiae, non personae relictum videri, si extraneus legavit; si vero propinquus, intuitu personae, non Ecclesiae, *cap.* 15. *de test.* Atque id genus Praesumtionum propriae sunt hae formulae *videri*, *existimari*, *intelligi*, *haberi*. Posterioris generis sunt, quas & jus probat, & adeo veras pronunciat, ut nullam in contrarium probationem admittat, qualis est haec, si quis cum muliere data de contrahendo matrimonio fide consuevit, matrimonium contractum praesumi, & certe aliam ab eo duci uxorem non posse, *cap.* 30 *de sponsal.* In hoc exemplo jus non praesumit tantum, sed & aliquid certo statuit super eo, quod praesumit, nempe id, matrimonium cum alia contrahi haud posse. Praesumtiones *juris tantum* probandi onus transferunt in adversarium, *l* 24. *de prob*, *cap.* 10 *de praesumt.* Praesumtiones *juris*, & *de jure* probant adeo, ut *non sit* contra eas *probatio admittenda*, uti loquitur Greg. IX. in *d. cap.* 30. *de sponsal.* V. etiam *cap.* 4. *qui matr. accus.*

TITULUS XIII.

De Sententia, & Re Judicata.

POst satis instructam a litigatoribus caussam, & postquam per eos jam fuit expresse, vel tacite ulteriori disceptationi renunciatum, unde oritur *Conclusio in caussa*, quae formula a Decretalibus Pont. in Civile forum defluxit, *cap.* 5. §. 3. *de caus. poss*, & *propr.*, & *cap.* 9 *de fid. instr.*, dicenda a judice sententia est. Sententiam definio ex Modestino in *l.* 1. *de re judic.* pronunciationem judicis, quae vel condemnatione, vel absolutione controversiam finit. Aut interloquutoria est, aut definitiva. Interloquutoria, quam veteres *praejudicium* dixere, leges *interloquutionem* latine dicunt (nam *interloquutorium* vix latine dici, Vossius docet *de vit. serm. lib.* 3 *c.* 16.) interloquutoria, inquam, est judicis pronunciatio super quaestione disceptationi principaliter motae incidente, quae primariam caussam plerumque non perimit, *l.* 9. *C. de sent.*, & *interlequ.* Contra quae pronunciatio primariam caussam perimit, ea definitiva sententia est, quae propria est hujus loci. Hanc, si *condemnationem, vel absolutionem non continet*, *pro justa non haberi*, Imp. Alexander rescripsit,

l. 3. *C. eod.* (*a*). Sedere judex debet, quum profert sententiam, quo enim magis quiescit corpus, eo mens acrius intendit. *Nimio plus sapio sedens*, ajebat Tranio apud Plautum in *Mostellaria*. Sedere judicem Leges jubent, *l.* 6. §. *ult. C. de post.*, in quam perbelle Pollet. *lib.* 1. *c.* 5., *Nov.* 71. *c.* 1.; unde *sessiones* judicum in *l.* 2. §. 1. *quis ord. in pos.*: & *sedere* pro *judicare* apud Tullium. Sed nusquam statuunt, sententiam a non sedente judice dictam nullius esse momenti: quod jus Canonicum statuit in *cap.* 5. *h. t. in* 6. Verum in judiciis, quae *summaria* dictitant, sedendi necessitas judici remissa est, *Clem.* 2. *de V. S.* in fine. Porro publice sedens, non in secreto loco sententiam dicere judex debet, *l.* 6. *C. de sent.*, *& interloqu.*: & Magistratus quidem pro tribunali sedet, unde *tribunali praeesse*, ac *pro tribunali cognoscere* passim de Magistratu dicitur in libris juris Civilis *l.* 2. §. *pen. de jud.*, *l.* 2. *de re jud.* Cujus jurisdictio non est, ejus tribunal nullum. V. Pollet. *lib.* 1. *c.* 6., & Brisson. de *V. S.* v. *Tribunal. Ad stantem judicem dicere* est apud Cic. Tribunal erat locus editus, quo per gradus adscendebatur. V. Pollet. *ibid.* Ei locus *planus* apud Latinos opponitur. Senec. *lib.* 1. *de Clem. c.* 5. Hinc *de plano cognoscere*: quam formulam expendi *in pr. tit. de act.* Episcopi olim civiles fidelium caussas domi plerumque judicabant: qua de re Aug. *lib.* 6. *Conf. c.* 3.: criminales in Conciliis, ut fuse *lib.* 4. Tribunali, uti & aliis bene multis, quae erant publicorum judiciorum propria, abstinebant. Apposite Eusebius de Paulo Samosateno *lib.* 7. *c.* 20., *Sedem, & thronum sublimem sibi paravit, non ut Christi discipulus, sed ut orbis Princips, secretum* (puta, segretarium) *habens, & nomine appellans*. Quod ad tempus ferendae sententiae, noctu judicare, ac de reo poenas sumere inde usque a legibus 12. tab. Romae interdictum. Gell. *lib.* 17. *c.* 2., Senec. *de ira lib.* 3. *c.* 18., *&* 19., *l.* 2. §. 31. *de O. J.*, *l.* 1. §. 8. *quand. appel.*, *Nov.* 82., Petr. Fab. 2. *Semestr.* 9., licet contraria exempla non desint. Suet. *in Aug. c.* 33. A jure Civili Canonicum non abludit, *cap.* 24. *de off. deleg.* De idiomate ita Tryphoninus in *l.* 48. *de re judic. Decreta a Praetoribus latine interponi debent*. Contra Arcadius, & Honorius, *l.* 12. *C. eod. tit.*, *Judices tam latina, quam graeca lingua sententias proferre possunt*. Nullam ego hic antinomiam adgnosco. Tryphoninus de Praetore loquitur, qui Romae jus dicit, ubi vernaculus sermo latinus; Imperatores de judicibus in Provinciis constitutis; scripta est enim *l.* 12. ad Proconsulem Asiae: in Provinciis autem utraque lingua communis quum latina, tum graeca; unde illud rectissime consequitur, quolibet vulgari, atque usitato idiomate proferri sententiam posse. Jam vero sententia sine scripto prolata sic non valet, ut *ne nomen quidem sententiae habere mereatur*, verba sunt Impp. Valentiniani, Valentis, & Gratiani in *l.* 3. *C. de sententiis ex periculo* (*b*) *recit.*: quae eadem verba usurpavit S. Gregorius *can.* 7. *caus.* 2. *q.* 1., & novissime Bonifacius VIII. in *cap.* 5. *h. t. in* 6. Hujus juris ratio videtur haec, quod saepe verba ore pronunciata menti illudant, secus ea, quae literis consignata sunt: periculosum

(a) *De nota N. L. non liquet, quae in judiciis ampliationis formula erat*, *v. Pollet. Hist. for. Rom. lib.* 4. *c.* 15., *& Brisson. de Form. p.* 489.

(b) *Sententiam* ex periculo recitare *in cit. Cod. tit. est eam ex tabella, seu ex scripto pronunciare. De lectione non liquet. Alii* ex breviculo, *alii* ex periculo, *alii* ex pariculo *legunt. V. Budae. Annot. pr. in Pand.*, *Alciat.* 1. *Dispunct.* 21., *Cujac. Par. C. d. t.*, *Ferand. Adduens.* 2. *Explic.* 13., *Perrenon. lib.* 2. *Animadv. c.* 17., *& Grot. in Fl. spars.*

losum est autem in proferenda sententia judicem labi, qui eam semel prolatam rescindere, vel corrigere non potest, *l.* 42. *de re judic.* , *l.* 2. *C. eod.* ; unde Cic. *act.* 3. *in Ver.* id Verri vitio dedit, quod sua is decreta subinde mutaret; quod de definitivis sententiis verum est. Interloquutiones mutare integrum judici esse, non ambigitur , *l.* 14. *de re jud.* Quod vero Innoc. III. inquit in *cap.* 16. *h. t.* , *quum ex depositionibus testium constiterit* , *sententiam a judice prolatam*; id non latam sine scripto sententiam, sed potius scripturam incendio, aliove casu periisse, supponit : quo spectat *cap. ult. de probat.* Exceptionem dat *Auth. nisi breves C. eod.*, *Nisi breves sint lites*, *& maxime vilium personarum, vel caussarum* (*tunc enim sine scriptis cognoscere Praesidem oportet*) *& nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos* : quod postremum retulit Gratianus in Decretum suum *can.* 45. *caus.* 11. *q.* 1.: quodque de Episcopo, idem de Capitulo sede vacante statutum est in *cap.* 43. *de testib.* Perperam vero Cujacius in *d. cap.* 43. ideo & Episcopum , & vacante sede Capitulum posse ex non scripto definitivam sententiam ferre scribit, quod sint illustres judices, quibus ea solemnitas remissa est *l.* 2. *C. eod. tit.*; namque ea lege id tantum illustribus judicibus datur, ut *etiam per officium suum* , *& eos* , *qui ministerium suum eis accomodant*, *sententias definitivas recitent* ex tabella , quum eas debeant alii suo ipsi ore *scriptas ex libello partibus legere* (a): quod generaliter Canonico quoque jure de Episcopo cautum est *propter dignitatis praerogativam* , ut Bonifacius loquitur in *d. cap.* 5. *in* 6. Sed jam passim obtinet , ut judicum sententiae per alios recitentur. Gudelin. *de jur. novis. lib.* 4. *c.* 12. Sententiae vis multiplex . Rem facit notoriam, *cap.* 10. *de cohab. cleric.* : inter partes jus facit , *l.* 25. *de stat. hom.* , *l.* 50. §. 1. *de leg.* 1. inter partes , inquam ; non enim aliis nocet, *tit. C. quib. res judic. non nocet* , & *cap.* 25. *h. t.*: & novationem inducit : quod argumentum subtiliter de more suo dissertat Valentia *lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 9.

De sententia id addo, interdum fieri , ut interloquutio vim habeat definitivae . In *l.* 9. *C. de sent. & interloq.* Diocletianus , & Maximianus scribunt , *Nec caussam ullam interloquutiones plerumque perimunt*. Tò *plerumque* , quod caussa nescio qua intrusum a Triboniano Giphanius suspicatur , satis idoneo argumento est , nonnunquam perimi caussam interloquutione, puta si judex peremtoriam exceptionem admittit, *l* 37. *C. Th. de appel.*, aut rejicit , *Clem. ult. eod.*, ubi Glossa .

Si intra legitimum tempus provocatum non sit , transit sententia in rem judicatam, *cap.* 13. *h. t.*; quod perinde est atque auctoritatem rei judicatae obtinere, *cap.* 15. *eod.*; qui enim poterat provocare , nec provocavit , videtur is in sententiam consensisse . Quoniam vero nec super matrimonio , nec super iis controversiis, in quibus animae periculum versatur , transigi quocumque partium consensu potest ; sententiae super iis prolatae etiam post legitimum tempus rerum judicatarum auctoritatem non habent, *cap* 7. *h. t.* Res judicata dicitur Modestino *d. l.* 1. *h. t.*, *quae finem controversiarum pronunciatione judicis*

(a) *At vero Cassiodorus* 5. *Var.* 3. *de Praefecto Praetorio* , *cujus expressa mentio in d. l.* 2., *haec habet* , Verbo sententiam dicit ; *ex quo Cassiodori loco interpretantur d. l.* 2. *Cujacius ibid.* , *& Fornerius in Cassiod. Ego Cassiodori testimonio motus ita fuisse de Praefecto Praetorio Romanis legibus cautum ajo ; nunquam tamen faciens Cujacius*, *& Fornerius* , *ut id d. l* 2. *comprehensum affirmem. Qui verba legis perpendet* , *me haud falsum in hac re dicet* .

zalez in *cap.* 59. *h. t. n.* 12. tria tempora distinguit, tempus Anacleti, tempus Innoc. III., ac tempus Innoc. IV. Anacletus *can.* 3 *cauf.* 2. *q.* 6. *Omnis oppressus*, inquit, *libere Sacerdotum*, *si voluerit*, *appellet judicium*. Ex verbo *libere* infert Gonz., olim sive a definitiva, sive sub interloquutoria nulla expressa caussa liberum fuisse appellare. Innoc. III. ab interloquutione appellari *probabili caussa* verbo etiam *exposita* voluit in *cap.* 61. §. 1. *h. t.* Tandem Innoc IV. scripto caussam proponi jussit *d. cap* 1. Verum Anacleti Epistolam in *d. can.* 3. vel ex eo supposititiam esse patet, quod habeat sane multa, quae a disciplina temporum Anacleti prorsus abhorrent. Extrajudicialis est, quae adversus quoscumque extrajudiciales actus interponitur. De hac ita in *cap.* 5. *h. t.*, *Sacri Canones etiam extra judicium passim apppellare permittunt*: *nec solent hujusmodi dici appellationes*, *sed provocationes ad caussam*. Exempla sunt in *cap.* 21. *de elect.*, in *cap.* 1., 19., & 20. *eod. tit. in* 6., in *cap.* 8. *de appell. in* 6., & in *cap.* 12. *de sent. excom. in* 6.

Quum ab interloquutoria appellatur, caussam scripto exprimendam, dixi ex *d. cap.* 1.; quo fit, ut ab interloquutoria scripto debeat appellari. V. quoque *cap.* 9. *h. t. in* 6. Quantum ad definitivam, jure civili interest, num *apud acta*, uti dicitur in *l.* 2. *h. t.*, hoc est, *illico*, uti dicitur in *l.* 14. *C. eod.*; an ex intervallo appelletur. Si prius, *satis erit*, *si dicatur*, *appello*, *d. l.* 2., & *d. l.* 4: si posterius, libello est opus, *l.* 1. § *ult. eod.*, quam de appellatione accipiendam, quae fit ex intervallo, lex 3., quae eum §. continuo sequitur, luculentissime probat. Veterem Ecclesiae disciplinam ex facto S. Cyrilli Hierosolym. Episcopi jam indigitavi *tit.* 6. Nunc, quod pertinet ad appellationem a definitiva, seorsim a jure Civili jus Canonicum non sentit.

Appellatio intra *fatales* (a) *dies* peragenda. Fatales dies inde dicti, quod eorum lapsus *fato* quodam perimat appellationem, sunt tempora exercendae appellationi praestituta: eaque numero quatuor: primum, intra quod litigator interponere appellationem: secundum, intra quod petere, atque accipere apostolos: tertium, intra quod appellationem introducere: ultimum, intra quod prosequi, ac finire debeat appellationem. Jure Digestorum, & Codicis interponendae appellationis tempus erat altera dies, seu biduum in propria caussa, hoc est, quum quis suo nomine agebat: tertia dies; seu triduum in aliena, hoc est, quum quis agebat nomine procuratorio, *l.* 1. §. 5, 6., & 11., *l.* 2. *ff. quand. appell. l.* 6. § 5. *C. h. t.*: novo jure Justiniani in qualibet caussa est spatium 10. dierum *a sententiae recitatione numerandum*, *Nov.* 123. *c.* 1. Justinianaeum jus Innoc. III. confirmavit *cap.* 15. *de sent. & re jud.*, ac non judiciali solum, sed & in extrajudiciali appellatione servandum sanxit Bonifacius VIII. in *cap.* 8. *de appell. in* 6., ubi quum dicat Bonifacius, *infra decem dies*, *postquam sciverit*; jam vides, vulgo rectissime dici; appellationis interponendae tempus initio utile, processu continuum esse: quod Civili quoque jure verum est, *l.* 3. C. *quom. & quand. jud.* Porro & scisse, & potuisse, est opus, *d. l.* 1. §. 7. *Post appellationem interpositam*, inquit Marcian. *l. un. de libel.*

(a) Fatalium dierum *mentio est in l.* 32. *C. de appel.*, *l.* 2., *& ult.* C. *de temp. appel. Eo vocabulo abstinendum inquit Bodinus lib.* 3. *de Rep c.* 6., *quod Graeci eos dies κυρίας*, *seu* statos *appellent*, *non κηρίας*, *seu* fatales. *Bodino repone*, *quod Cujacius collatis exemplis tradit* 16. *Obs.* 39., *solere Graecos latina quaecumque efferre depravate. Praeterea satis esse Bodino debet*, *quod Synesius ep. ad Theophil. extremum*, *ac fatalem vitae diem κυρίαν dicat*:

libel. dimis., *literae daniae sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est*. Hae literae vulgo *Apostoli*, hoc est, dimissorii libelli dicuntur, *l.* 106. *de V. S.*: dicti autem *dimissorii libelli*, sive *dimissoriae literae*, ait Modestinus *d. l.* 106., *quod caussa ad eum, qui appellatus est, dimittatur*. Earum literarum sensum hunc esse docet *d. l un.* §. 1 Marcianus, *appellasse, puta, L Titium a sententia illius, quae inter illos dicta est*. Marciani locum in *d. l. un.* retulit Gratianus in Decretum suum *can.* 31. *caus.* 2 *q.* 6.: tum formulam Apostolorum dedit in haec verba, *Ego ille Sanctae Bononiensis Ecclesiae Episcopus te Presbyterum Rolandum Capellanum S Apollinaris ad Apostolicam Sedem, quam appellasti, ab observatione mei judicii his apostolis dimitto*. Apostoli olim intra quintum diem, teste Paulo *lib.* 5. *sent. tit.* 34., quem locum descripsit Gratian. *can* 24. *eod.*: jure novo intra triginta a lata sententia dies petendi sunt, & a judice, unde appellatur, litigatoribus exhibendi, *l.* 24 *C. de appel.*, *cap.* 6. *eod tit in* 6. In *d. l.* 24. scriptum est, *ex diae latae sententiae* (a): quod alii, uti sonant verba intelligunt, alii, quasi scriptum sit, *a die scientiae latae sententiae*: quae opinio exemplo ejus, quod de interponenda appellatione dictum est, mihi magis probatur, jamque passim fori usu recepta est. V. Wisenb in *tit. ff quand. appell.* Posse judicem certum tempus in eam rem litigatori dare, constat ex *Clem.* 2. *h. t.*, quam ita accipiunt, ut possit quidem judex legitimum tempus contrahere; producere tamen non possit, *cap.* 5 *h. t.* Apostoli *instanter* petendi sunt, *d. cap.* 6., & uti est in *d. Clem.* 2. *instanter*, *& saepius*, ne appellationi renunciatum possit videri. Quid de petendis, exhibendisque Apostolis in foro obtineat, vide apud Scacciam *de appell. q.* 13, Ridolphin. *c.* 13 *n.* 132., & alios. Tempus introducendae appellationis, hoc est, tempus, intra quod litigator judici majori sistere se praesentem debet, atque apostolos offerre, varium est jure Civili pro varia locorum, & judicum ratione, *l.* 1., 2., & *ult C. de temp. appell.* Varium id jus moribus gentium servari vix potuit. In Canonibus de eo tempore nihil certi. Magis est, ut judex, a quo provocatur, id statuat arbitrio suo, *cap.* 5., & 33. *h. t.*, & *Clem.* 4. *eod*: quod alicubi municipali jure cautum est. Huber in *tit. ff. quand. appel.* Denique prosequendae, ac finiendae appellationis tempus utroque jure est annus unus, & ex justa caussa etiam alter, *Auth ei, qui, l. ult.* §. 4. *C. de temp. appellat.*, *d. cap* 5. *h. t*, & *Clem.* 3. *eod. tit.* Unde id tempus initium capiat, disputant interpretes juris Civilis. V. Accurs. in *l. ult v. inchoatam C. de temp appel.* At ab interposita appellatione incipere, Canones jubent, *cap.* 8. *de appel.*, *& Clem. eod.*: quod Civilis etiam fori usus admisit. Gail. 1. *Obs.* 141., Scaccia *q.* 19. *a n.* 162. Sed jam nimia caussarum frequentia judices finiendis intra legitima tempora appellationibus impares l. cit.

Appellare possumus, si nostra interest, *l.* 4. §. 2., *l.* 4. *ff. de appel.*, *can.* 30. *caus.* 2. *q.* 6., *cap.* 16. §. 1. *de elect.*: nec solum nostro, sed & procuratorio nomine appellamus, *l.* 2. *quand. appell.*: quin licet procuratorio nomine agamus, alium dare possumus ad appellandum procuratorem *l.* 4. *in fin h. t.* Frustra appellant, qui sententiam quoquo modo probarunt, *cap.* 2. *de off. del.*: qui ob veram, non ob fictam contumaciam damnati sunt *Clem. un de dol.*, & *cont.*

(a) *Verba*, ex die latae sententiae *non sunt in l.* 32. *C. Th de appel.*, *unde l.* 24. *descripta est*. *Fortasse ea addidit Tribonianus, tanquam bonus interpres*. *Confer* 29., *C. Th. eod.*

& *cont.*, ubi Glossa: manifesti criminis rei *cap.* 5. §. *ult.*, *cap.* 13. *h. t.*: qui se non appellaturos jurarunt, *cap.* 2. *eod.*: & contra quos tres conformes sententiae prolatae sunt, *cap.* 65. *h. t.* Regula juris Civilis haec est, nemini licere in una eademque caussa tertio provocare. Ante Justinianum semel tantum provocare licebat: post Justinianum etiam bis, *l. un. C. ne liceat in una ead. caus.* Eandem regulam proponit Clemens III. in *cap.* 39. *h. t.* Regulae ratio haec est, quod praesumendum sit, malam esse caussam ejus, qui fuit tribus conformibus sententiis damnatus.

Appellatio & judicis, a quo provocatur, jurisdictionem suspendit, & caussam ad majorem judicem devolvit, *l.* 32. §. 4. *C. h. t.*, *cap.* 55. *eod.* Exceptionem dat Alexander IV. in *cap* 20. *de sent. excom. in* 6. *Sicut excommunicatio, sic ab officio, vel ab ingressu Ecclesiae latae suspensio, aut ipsius effectus per appellationem sequentem minime suspenduntur.* V. quoque *cap.* 53. *de appel.*

De appellatione gradatim interponenda *lib.* 4. De appellationibus *tanquam ab abusu* bene multa *lib.* 1. *Inst. juris Neap.*, quas post hoc opus editum evulgare est animus. Tu nunc adi Fevret. in Tractatu *de Abusu*, & contra Fevretium fuse disputantem Alteserram *de Jurisd. lib.* 8. *c.* 5., *& seqq.*

T I T U L U S XV.

De aliis contra sententiam remediis.

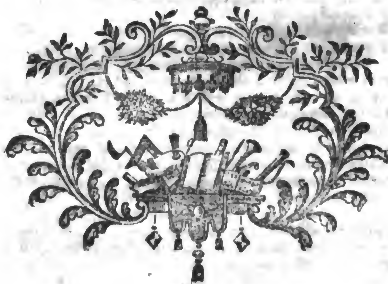
SUnt & alia contra sententiam remedia juris. Primum est in integrum restitutio, qua minor, quique minoris jure censetur, & ex justa caussa etiam major sive in contractibus, sive in judiciis laesi in integrum recipiunt jus suum, *tit. ff. de in integr. restit.*, *tit. ff. de min.*, *tit. C.*, *& l.* 4. *quib. ex caus. maj.*, & *l.* 24. §. 4. *eit tit. de min* Est hoc *extraordinarium auxilium*, quod *ei tribui non debet*, qui *communi auxilio munitus est*, *l.* 16. *de min.*: quo fit, ut si appellatio competit, nullus sit restitutioni locus. Minorum jure utitur Respublica, *d. l.* 4. *C.*: quae ad municipia, producta est, & generaliter ad omnes universitates, quarum numero est Ecclesia, *cap.* 1. *de in integr. rest.*, quae etiam contra alteram Ecclesiam restituitur, *cap* 2., & 3. *eod.*, nihil obturbante, quod vulgo dicitur, qui privilegium habet, adversus eum, cujus par est privilegium, uti privilegio non posse, *l.* 12. §. 1. *C. qui potior. in pign.*; nam regula haec juris vera est, si utraque Ecclesia de damno vitando agat: ceterum si una de lucro captando, altera agat de vitando damno, hanc contra illam restitui, est aequum, uti in eadem specie minor restituitur contra minorem, *l.* 11. §. 6. *de min.* Tempus ad in integrum restitutionem novo jure Imperatoris Justiniani est quadriennium continuum, *l. ult. de temp. in integr. rest*, in quam v. Wisenbach. Hoc idem tempus Canones probarunt, *cap.* 1. *de in integr. in* 6., & *Clem. un. eod.* Sed recte potest judex, si qua ei caussa justa videatur, legitimum tempus producere, *d. cap.* 1. Secundum juris remedium est *Revisio*, seu *Retractatio*: tertium est remedium, quod dicunt, *Nullitatis*: de quibus *lib.* 4. *Inst. Juris Neap.* abunde egi. V. Gip han. *de Ordin. judic. tract.* 2. *c.* 12., & 13.

TI-

TITULUS ULTIMUS.

De Exequutione Rei Judicatae.

REm judicatam exequitur judex, qui sententiam dixit, si is habet jurisdictionem, *l.* 15 *de re jud*: qualis est Magistratus, seu judex ordinarius, *d. l.* 1., & a Principe, vel Summo Pontifice delegatus, *cap.* 7., & 26. *de off. & pot. deleg.*: quin etiam ab inferiore judice delegatus, uti *tit.* 2. probavi. Datus judex, & arbiter, quod nudam notionem, non jurisdictionem, habeant, suas ipsi sententias exequi non possunt; sed earum exequendarum potestas est penes Magistratus, *d. l.* 15. De actione judicati, ac de judicis officio: quod duplex remedium pro sententiae exequutione jure proditum est, vide dicta *lib.* 4. *juris Neap.* Quid sit Civili jure cautum de tempore, intra quod suam judex exequi sententiam debeat, tradidi *lib.* 4. *Inst. Civ. tit. de offic. jud.*: neque alia est mens Canonum, *cap.* 26. *de off. deleg.*, *cap.* 15., & 18. *de sentent.*, & *re jud.* Addam nonnulla de hac re *lib.* 4.

IN-

INSTITUTIONUM CANONICARUM LIBER IV.

TITULUS I.

De Ecclesiastica in Criminalibus caussis jurisdictione.

UNC de judiciis, quae maleficiorum puniendorum gratia reperta sunt. Maleficia & Civilis, & Ecclesiastica Potestas punit. De hac ita Christus *Joh.* 20. *v.* 23. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: & *Matth.* 18. *v.* 15., *Si peccaverit in te frater tuus &c.*, *dic Ecclesiae. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus* de illa Paulus *ad Rom.* 13., cujus verba mox dabo. Non eadem utriusque Potestatis ratio. Civilis forum unum, idque exterius: Ecclesiasticae duplex, alterum interius, exterius alterum. Exteriore utriusque foro male facta tantum, nec tamen omnia vindicantur: interiore hujus foro omnia omnium male facta; & vero etiam cogitata: quo refer Innoc. III. locum in *cap.* 13. *de judic.*, *Intendimus decernere de peccato, cujus ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus, & debemus*: qui locus Canonistarum misere torsit ingenia. V. Sarpium in *Apol. p. m.* 165., & P. de Marca *de Concord. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. Civili Potestati proposita sunt haec, reum poena admonere, ac facere meliorem, alios exemplo deterrere, laesi dignitatem tueri, doloremque publica ultione solari: de quo triplici poenarum Civilium fine videsis Gell. 6. *Noct.* 14., Grot. *de J. B. ac P. lib.* 2. *cap.* 20. §. 6., Huber. *de jur. Civ. lib.* 2. *sect.* 6. *cap.* 1., & *lib.* 3. *sect.* 2. *cap.* 5. Ecclesiastica, quam caritas exercet, eo spectat omnis, ut redeat peccator ad bonam frugem, aliique exemplo poenae abstineant a malo.

Ecclesia usque ad initium saeculi XII. in Christianos sive Clericos sive laicos, ac sive Ecclesiasticorum sive communium criminum reos animadvertit; & si enim semper aliquam adhibuerit exteriorem judicii formam, de qua suo loco; tamen & criminis notio, & poenae criminis expiatrices ad interius forum referebantur, a quo externum per id tempus sejunctum non fuit: quod multa Patrum testimonia probant apud Morin. *de Poenit. lib.* 1. *c.* 10. Mira fuit per ea tempora Sacerdotii, atque Imperii concordia. Communium criminum reos damnabant Civiles Magistratus: tum damnatos Ecclesia poenitentiae subjiciebat: quumque saeculo IX. id jactare caepissent rei, *nihil pertinere ad Episcopum, quae a publico examinata dignoscuntur, & discussa*; veterem disciplinam vindicavit Synodus Johannis VIII., puta, Trecassensis, seu Trecensis an. 872. in *cap.* 1. *de off. jud. ord.* in haec verba; *Habeant Episcopi singularum Urbium in suis Dioecesibus liberam potestatem adulteria, & scelera inquirere, ulcisci, & judicare, secundum quod Canones censent, absque impedimento alicujus.* Tò *secundum quod Canones*, & maxime ejus Canonis occasio facit, ut descripta Synodi verba accipi debeant de fo-

foro pœnitentiali, a quo exterius disjunctum non erat, ut delendus omnino sit Commentarius, quem in illud Caput scripsit Gonzalez, nec sint ferendi, qui eo Canone abusi Civilem imminuunt Potestatem. De hac utriusque fori conjunctione rursus infra. Postquam vero saeculo XII. exterius ab interiore foro distinctum, est, & fori Civilis formulae in Ecclesiasticum externum illatae sunt, non omnium criminum in eo foro Episcoporum jurisdictio fuit, sed dumtaxat eorum, quae aut proprie erant Ecclesiastica, aut a viris Ecclesiasticis admissa.

Suo etiam jure cum ipsis gentibus nato temporales pœnas de facinorosis hominibus sumit Civilis Potestas, de qua sic Paulus, *Non sine caussa gladium portat* (*gladius* Civilis potestatis insigne, eoque omnia publicae ultionis instrumenta comprehenduntur) *Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitates subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, Haec nullo laicorum, & Clericorum discrimine scribit Apostolus: quin paullo superius inquit, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:* quo verbo laicos, Monachos, ac Sacerdotes contineri, Latinorum, & Graecorum Patrum sententia est. V. *lib.* 1. *tit. de Cleric.* Describam hoc loco Christianorum Imperatorum Constitutiones. S. Ambrosius *ep.* 32. de Valentiniano Seniore haec habet, *Sacerdotes de Sacerdotibus voluit judicare*. Valentiniani Rescriptum commendat Ambrosius; pertinere tamen ait ad judicium Episcoporum *causam fidei*, vel *Ecclesiastici alicujus ordinis*, vel *morum*. Fidei caussam, sive Clericus, sive laicus sit, qui deliquit ab Episcopis judicandam, exploratissimi juris est. Ad causam Ecclesiastici ordinis spectant, quae peccata Clericus, tanquam Clericus, hoc est faciens contra Ecclesiasticum officium. Mores sunt hominum, non Clericorum, peccata, quae licet quantum ad Cristianam sanctitatem gravia sit; tamen quantum ad Civilis societatis bonum levia existimantur; & quamquam in vetus *de moribus* judicium, quod sustulit Justinianus *l. un.* §. 5. *C. de rei ux. act.*, & leviores, & graviores veniret, Ulp. *fragm. tit.* 6. §. 12.; diserte tamen separantur *crimina*, *& mores* in *l.* 2. *C. Th. de repud*, suntque mores levia vitia. Talia in Clericis erant ebrietas, alea, scortatus &c. Imp. Valentiniani Rescriptum, quod laudat Ambrosius, nunc non extat in Codice: sed extat in Codice Teodosiano Valentiniani, & Gratiani Constitutio in eundem sensum, *Qui mos est causarum Civilium, idem in negotiis Ecclesiasticis obtinendus est: ut si qua sunt ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad Religionis observantium pertinentia, locis suis, & a suae Diœceseos Synodis audiantur: exceptis quae actio criminalis ab ordinariis, extraordinariisque judicibus, aut illustribus potestatibus audiendo* (corrupte legitur, *audientia*) *constituit*, *l.* 23. *de Episc. Levia delicta ad Religionis observantiam pertinentia* sunt, quae Ambrosius *caussam morum* appellat: *quae actio criminalis ab ordin. &c. audienda constituit*, sunt graviores culpae, quibus status Civitatis turbatur. In levibus tantum delictis, quibus Clerici *in Christianismo offendunt*, ut Ivo loquitur *ep.* 101., secularis fori gratia eis facta est; praeter haec solae *Ecclesiasticae caussae*, quae Fidem, ac Disciplinam spectabant, apud Episcopos disceptabantur. In hanc sententiam scriptae sunt Constitutiones Theodosii M. in *l.* 3. *Cod. Th. de Episc. judic.*, Arcadii, & Honorii in *l.* 1. *C. Th. de Relig.*, ac Valentiniani III. in *Nov.* 12. ad calcem *C. Th.* Distinctum ab Imperatoribus inter *Ecclesiastica*, seu *propria*, & *Civilia*, seu *communia* delicta: quam distinctionem a re militari petitam, *l.* 2. *ff. de re milit.*, confirmavit Justinianus *Nov.* 83. Et vero Clerici duplicem personam sustinent, alteram Clericorum, alteram Civium, de qua duplici persona *lib.* 1. *cit. tit.* Proprium, seu Ecclesiasti-

siasticum delictum est, quod uti Clericus, seu Ecclesiae Minister admittit; commune, quod uti Civis: atque hinc criminis persequutio aut propria, aut communis, uti de delictis militum ajebat Menander *d. l.* 2. Mox idem Justinianus *Nov.* 123. *c.* 21 laicos judices vetuit, ne Clericos communium criminum reos inscio Episcopo damnarent, ac si laico judici cum Episcopo non conveniret, ad Principem referri jussit: quo sensu scripti sunt Canones saeculi VI., Synod. Matisconens. II. *cap.* 10., Parisiens. V. *can.* 4 Sed procedente tempore quum Ecclesiastica, tum communia Clericorum delicta Episcoporum judicio delata; quod patet ex Capitularibus Regum Francorum *lib.* 1. *cap.* 39., & *l.* 7. *c.* 422. ex Constitutione Friderici I. in *Auth. statuimus C. de Ep. & Cleric.*, ex Decreto Gratiani *can.* 5. *caus.* 11, *q.* 1. (a), & libro Decretalium *cap.* 12. *de for. comp.* Sed suas quaeque Christiana Provincia mores, suas quaeque leges habuit, habetque super hac re pro diversa Reip. ratione. V. *Guilelm. Bened. ct.* in *cap. Raynutius n.* 435., Sarpium in *Considerat. f. m.* 129., Van Espen *p.* 3. *tit.* 3. *c.* 2. Apud nos Clericorum in criminalibus caussis exemtio late patet ex Gulielmi *Const. de personis lib.* 1. *Const. t.* 45., de qua *lib.* 1. *juris Neap.*

Hactenus dicta huc redeunt. Clericorum delicta sive Ecclesiastica, sive communia ad Episcoporum audientiam pertinent, & Ecclesiastica quidem omnia, ex communibus autem ea, quae nominatim non sunt excepta: atque haec *lib.* 1. *jur. Neap. tit. de Cleric.*, & *lib.* 1. *Inst. Can. eod. tit.* enarrantur. Laicorum delicta aut Ecclesiastica, aut secularia sunt. Haec secularium judicum; illa Ecclesiasticorum judicio subjiciuntur, nec, quantum ad Ecclesiastica, alia Clerici, ac laici ratio est. De Criminibus, quae *mixta* dicunt, *lib.* 4. *jur. Neap.* actum satis.

T I T U L U S II.

De Delictis Ecclesiasticis, ac primum de Apostasia, Haeresi, et Schismate.

MAximum inter Ecclesiastica crimen est *Apostasia*, quae vox latine redditur *defectio*. Hinc Apostatam dices, qui a Christiana Religione, quam semel est per baptismum professus, omnino defecit. Apostatarum prioribus Ecclesiae saeculis alii ad Judaeos, alii ad Ethnicos transibant. Illorum triplex genus erat. Unum erat eorum, qui licet nullum sequerentur praecipuum caput Judaicae Religionis, non abstinebant tamen ritibus nonnullis Judaeorum. Spectat huc *can* 50. Concil. Illiber., *Si quis Clericus vel fidelis fuerit, qui cum Judaeis cibum sumserit, placuit, eum a communione abstinere*: cujus Canonis ratio ex eo petenda est, quod quum Judaei communes quosdam Christianorum cibos pro immundis haberent, cum eis cibum sumere perinde esse videretur, ac judaizare, Concil. Agath. *can.* 40 Huc etiam spectat *can.* 29. Laodic., *Non oportet, Christianos in Sabbato otiari, sed ipsos eo die operari . . . quod si inventi fuerint judaizantes, sint anathema apud Christum*. Denique spectat huc Chrysostomi *Homilia* 1. *contra Jud.*, ubi in Christianos invehitur cum Judaeis

 jeju-

(a) *Descripsit Gratianus eo Canone laudatam Theodosii M. Constitutionem, quo cautum, nihil Clericis commune cum publicis legibus. Sed is, ut suo tempori serviret, sciens omisit haec*, quantum ad caussas tamen Ecclesiasticas attinet, quas decet Episcopali auctoritate decidi: *quae verba sunt in Constitutione Theodosii*.

jejunantes: & *Homilia 6. contra Judae.*, ubi eos Christianos acerbe carpit, qui super depellendis per incantationes, & emuleta (*a*) morbis Judaeos consulebant. Alterum genus erat eorum, qui Judaicam cum Christiana Religione commiscebant, novam quandam Religionem confingentes: quod a multis haereticis factum, tradit Aug. *de Haer. c* 8., 9., & 10. Eo nomine insignes sunt Caelicolae, inter Christianos, & Judaeos medii, in quos severe pro Christianae Religionis tutela ab Honorio statutum in *C. Th. l.* 43., & 44. *de haer.*, & *l.* 19. *de Jud., Caelic. & Samar.* Tertium genus erat eorum, qui Christiana Religione prorsus ejurata ad Judaicam accedebant: qui proprie *Apostatae* dicti: qualem fuisse quendam Aquilam primum Christianum & sacrorum librorum interpretem, tum ad Judaeos transfugam, & novae Bibliorum versionis Christianis infensissimae auctorem, narrat Epiphan. *de pond. & mensur. n.* 15. Eorum, qui ad Paganos abibant, quique *lapsi* dicebantur, triplex etiam genus: unum *Thurificatorum*, alterum *Sacrificatorum*, tertium *Libellaticorum*: quae vocabula saepe occurrunt in Operibus Cypriani, ut in *ep.* 13. al. 20. *ad Cler. Rom.*, & *ep.* 52. al. 55 *ad Antonian. Thurificati*, dicti, qui thus adoleverant idolis: Sacrificati, qui immundis Sacrificiis *ora maculaverant*, uti Cypr. loquitur *ep. ad Cler. Rom.*: *Libellatici*, qui licet nec thure, nec sacrificio Christum abnegassent, tamen propositis libellis se non esse Christianos profitebantur, quales Apostatas meminit Cypr. *de Laps.*, aut qui suo nomine amicos ethnicos, servosve suos Diis gentium supplicatum mittebant, impetrabantque per eos a Magistratu libellum securitatis: de quo hominum genere Clerus Romanus *ep. ad Cypr.* inter Cyprianicas 30. al. 31., & *Canon. 6.* S. Petri Alexandr. apud Bevereg *tom.* 2. Erat & tertium *Libellaticorum* genus, qui Christianam Religionem aperte apud Magistratum professi data pecunia libellum acceperant immunitatis. Hos sceleris puros pronunciat *can.* 2. Petrus Alexandrinus, quod nihil vetet Christianum hominem pretio se ab injusta vexatione redimere, uti multis probabo *tit. de Simonia*; at vero sceleris arguit Cyprianus *ep. ad Antonian.*, etsi mitius agi cum eis debere, arbitretur. Sed certe interest, num libello sit aliquid contra sanctissimum Christi nomen expressum, nec ne, uti rectissime Cabassutius in *can.* 3. Conc. Illiberitani. De Libellaticis vide Albaspin. *lib.* 1. *Obs. c.* 21. Num autem ad Judaicam, an ad aliam quamlibet nefandam sectam transitus fiat, nihil interest: quin eo transitu nihil est opus, sufficitque ad Apostasiam Christianam Religionem omnino abjecisse. Et Apostatae quidem sunt, qui postquam Christianae Religionis professioni, quam ediderant, abrenunciarunt, ad Atheos descivere: qualis fuisse perhibetur Lucianus quidam Samosatenus Aurelio Imperatori coaevus, de quo Spondanus *ad Baron. an.* 171. *n.* 2. Est & Apostasia Monachorum, de qua v. Trident. *sess.* 25. *de Regular. c.* 19.

Haeresim Graeci, Latini *sectam* dicunt: eoque Graeco vocabulo in eam sententiam Cicero usus *in praef. Parad.* Verum antiquissima Ecclesiasticorum Scriptorum consuetudine ea vox male sonat. *Quid sit haeresis, omnino definire difficile est*, inquit Aug. *ep. ad Quodvultdeum*: aitque *ibid.*, Philastrio, & Epiphanio, qui de Haeresibus scripserunt, non idem visum *in ea quaestione, ubi disceptatur, quid sit haeresis.* Et sane experimento compertum est, multos fidelium saepe *imperito zelo succendi, & dum quosdam quasi haereticos insequuntur, haereses facere*: quod jamdiu fuit S. Gregorio animadversum *lib.* 9. *ep.* 39.

(a) *Eam artem accepisse se ajebant Judaei ex suppositiciis quibusdam libris Salomonis. V. Joseph. Antiqu. lib.* 8. *c.* 2., *& Origen. tract.* 35. *in Matth.*

39. At vero idem Aug. *pr. lib. utilit. cred. ad Honorat.* haereticum definit, *qui falsas, ac novas opiniones* contra ea, quae Divina fide credenda proposuit Ecclesia, sciens *gignit, vel sequitur*. Dixi, *sciens*: quod eo loco supponit Aug., ac diserte tradit apud Gratianum *can.* 29. *caus.* 24. *qu.* 3. his verbis, *Qui sententiam suam quamvis falsam nulla pertinaci animositate defendunt... nequaquam sunt inter haereticos deputandi*; namque, ut idem Aug scribit *lib. de haer praef.*, *non omnis haeresis est*. Dubium quoque in fide *infidelem* esse, scriptum est sub nomine Stephani P. in *cap.* 1. *de haer.*: quod de eo accipiendum, qui non ignorans, sed sciens dubitat; namque hoc ipso peccat in Fidem, quod in dubitationem revocet, quae esse extra dubitationem posita, sanctissimum Fidei dogma est.

Quod Graecis *Schisma*, Latinis sonat *Scissura*. Schismatici sunt, qui se per inobedientiam separant ab unitate Ecclesiae Catholicae, quae in eo est posita, ut plures Ecclesiae particulares, tanquam plura membra sub uno capite unum corpus constituant. Hinc Schismatici *corpus Christi lacerare* Pelagio dicti *can.* 43. *caus.* 23. *q.* 5. Tales Donatistae, talis Photius fuit, tales alii multi, de quibus in Historia Ecclesiastica. Schismatici proprie haeretici non sunt; at *nullum schisma*, si diu stet, *non aliquam sibi confingit haeresim*, ut scite Hieronymus *can.* 26. *caus.* 24. *q.* 3. Sane Schismatici, ut alia desint, ipsa pertinacia id profitentur, quod Ecclesiae Catholicae doctrina non patitur, extra unitatem Ecclesiae salutem dari, *Extrav.* 3. *inter Comm. de sent. excom.* Jam multos unitatis, & schismatis gradus nobis exhibent Ecclesiasticae Antiquitates; nam & cum sua quisque Ecclesia, & Ecclesiae ipsae particulares altera cum altera esse conjunctissimae debent. Sed fit interdum, ut utraque ea conjunctio ex parte, vel omnino solvatur. Ad prius caput sequentes Can pertinent. Canon inter Apostolicos 7. sic habet, *Cunctos fideles, qui in sanctam Dei Ecclesiam ingrediuntur, & sacras Scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam Communionem percipiunt, velut in Ecclesiam inducentes confusionem, segregari oportet*: quam disciplinam Antiocheni Concilii Patres confirmarunt *can.* 2. In Concilio Illiberitano *can.* 21. ita cautum, *Si quis in civitate positus tres Dominicas Ecclesiam non accesserit* (nulla justa caussa detentus, quod supplendum omnino est ex *can.* 80. Concilii Trullani) *tanto tempore abstineat, ut correptus esse videatur*: vel, uti est in *cit. can* Trull., *si sit Clericus, deponatur, si vero laicus, segregetur*. Facit huc *can.* 11. Conc. Sardicensis. In *can.* Apostolico 32. haec leguntur, *Si quis Presbyter, contempto suo Episcopo, seorsum congregationem faciat, & aliud altare figat, quum nihil ad pietatem, & justitiam pertinens in Episcopo damnaverit* (a), *deponatur: deponantur etiam reliqui Clerici, quicumque ei se adjunxerint: laici vero segregentur*. Quae hoc *can.* damnantur, *schismaticorum ortus atque conatus* appellat Cypr. *ep.* 55., al. 3. *ad Rogatian.* Et quoniam inde schismata nascuntur, quod Sacerdoti Dei, h. e. Episcopo, *non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus judex vice Christi cogitatur*, ut idem Cypr. inquit *ep.* 55., al. 59. *ad Cornel.*; schismatici, ut a se notam schismatis aver-

(a) *Forte* τὸ quum nihil &c. *explicandum est ex Cypr. ep.* 67. *al.* 68. *ubi*, Plebs, *inquit*, obsequens Praelatis Dominicis, & Deum metuens a peccatore Praeposito (*puta, manifestae haeresis, aut idolatriae reo*) separare se debet, nec se ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere; quando ipsa maxime habeat potestatem vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi.

averterent, constituere sibi Antiepiscopos consueverunt. Verum id semper ratum fixumque habuit Ecclesia, ea re augeri potius schisma, atque obfirmari. V. Cypr. *ep.* 44., al. 46 *ad Maxim.*, *& Nicostrat. Confessores*. Quod ad posterius caput, & si particulares Ecclesiae diversos, & vero etiam contrarios ritus ac caeremonias pro veteri cujusque loci consuetudine salva pace, atque unitate servarent, uti videre est apud Irenaeum in *Hist. Euseb. lib.* 5. *c.* 24., Hieron. *ep.* 28., Aug. *ep.* 86. *ad Casulan.*, & Greg. M. *ep.* 41. *ad Leandr.*; tamen ubi aut de communi Fide tuenda agebatur, aut de generalibus Ecclesiae consuetudinibus custodiendis, aut de decretis sive Oecumenicorum, sive Nationalium Conciliorum servandis, aut de iis, quae rite ac recte quaeque egerat pro suo jure Ecclesia, universim probandis; non licebat salva unitate huic, vel illi Ecclesiae seorsum sentire. Refer huc illud Aug. *cit. ep.*, *Quis non Deum offendet, si velit cum scandalo totius, quae ubique dilatata est, Ecclesiae die Dominico jejunare?* Refer etiam illud Concilii Tolet. IV *c.* 2., *Post rectae Fidei confessionem, quae in sancta Dei Ecclesia praedicatur, placuit, omnes Sacerdotes, qui Catholicae Fidei unitate complectimur, ut nihil ultra diversum, aut dissonum in Ecclesiasticis Sacramentis* (h. e. Liturgia, sive Divini cultus ordine, de quo loquitur) *agamus; ne quaelibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales schismatis errorem videatur ostendere, & multis existat in scandalum varietas Ecclesiarum .... nec diversa sit ultra in nobis Ecclesiastica consuetudo, quia in una Fide continemur, & Regno*, nempe Hispaniae, & Galliae Narbonensis. Porro huc refer, quod suse hoc eodem *lib.* inferius persequar, olim qui in una Ecclesia fuerat excommunicatus, pro excommunicato in omnibus habitum. Denique refer huc literas Episcoporum *Encyclicas* (a), & *Formatas* (b), quarum *commercio totum* Christianum *orbem in una communio-*

(a) *Encyclicae literae erant, quas Episcopus recens ordinatus dare ad alios solebat, quibusque se cum eis in communione esse, significabat. Id adeo solenne erat, ut encyclicas literas non scribere perinde esse, ac recusare communionem videretur. Liberat. in Breviar. c.* 17. *Encyclicis quoque literis damnatorum ab Episcopis nomina per Ecclesiam evulgata, ut omnes sibi ab iis caverent, infra ostendam.*

(b) Formatarum *literarum nomen non a forma Episcopalis sigilli factum, uti Fabroto, & Sirmondo visum, sed a certa verborum forma, quam servabant Episcopi, ne qua fraus irreperet. V. Philip. Prior. Dissert. de Liter. Canon n.* 15. *& seqq. Iis literis hominis fides, & mores laudabantur; unde passim* Commendatitiae *dictae.* Commendatitiae literae dicuntur, *inquit Zonaras in can.* 13. *Apost*, quae Clericis dantur, aut laicis excommunicatis, aut ignotis abeuntibus in aliam urbem, & commendantes eos illius civitatis Episcopo, quasi a poenis soluti essent, aut verae fidei sectatores, *ut, quod addit Graecus Scholiastes Harmenopuli in Synops. Canon sect.* 3. *tit.* 1., ab eo in communionem admittantur. *Subjiciam hoc loco can.* 11. *Concilii Chalced.*, Omnes pauperes, & qui auxilio indigent, cum examinatione, & cum epistolis seu literis Pacificis Ecclesiasticis solis viam ingredi statuimus, & non cum Commendatitiis; quoniam literas commendatitias iis solis personis, quae sunt suspectae, praeberi oportet. *Literas* Pacificas *a* Commendatitiis *diserte separat. Canon* Pacificae, *seu* Communicatoriae *literae tenuioribus iter ingredientibus dabantur, ut & exciperentur hospitio, & in Ecclesiasticam communionem reciperentur: Commendatitiae iis tantum, qui in criminis suspicionem venerant. Id vero absurdissi-*

nionis societate concordare, inquit Optatus Milev. *lib.* 2. Qui a Romana Ecclesia omnium principe discessionem fecere, hos proprie schismaticos: alios *quasi schismaticos* dixeris.

Ecclesia generaliter Apostatas anathemate perculsit, Concil. Illiber. *c.* 1., & *c.* 50., & Laodic. *c.* 29, eosque in judiciis suis dicere testimonium vetuit, Tolet. IV. *c.* 63. Eorum, qui deficiebant ad Paganos, multiplex ratio; alii enim metu, aut vi tormentorum victi, alii sponte sua deficiebant. Cum his severius, mitius actum cum illis, Cypr. *ep.* 52., al. 54. *ad Antonian.*: Conc. Nicaen. *c.* 11., & Arelat. II. *c.* 10. Rursus intererat, num qui erant supplicare Diis coacti, id laeti, an tristes agerent, Conc. Ancyr. *c.* 4. Denique discrimen erat inter eos, qui discesserant quidem a Fide Christiana, haud tamen coluerant Idola, & eos, qui Apostasiae adjunxerant Idololatriam, Conc. Illib. *can.* 1., & 46. Illud jam pene exciderat, deteriorem Sacrificatorum, Thurificatorumque, quam Libellaticorum caussam fuisse, Cypr. *d. ep. ad Antonian.* Haec diligenter edisserunt Morin. *de Poenit.*, & Bingham. *Orig. lib.* 16. *c.* 4. §. 5., & *cap.* 6. §. 4. Haereticos etiam ab Ecclesia anathemate perculsos, & Nicaeni Concilii Symbolum, & Gangrenses, & Tridentini Canones, quibus contra aliter sentientes anathema pronunciatur, satis demonstrant. Alicubi ingredi Ecclesiam prohibiti, Laodic. *cap.* 6. Verum in Africa, & Hispania, & vero etiam alibi, non minus quam Ethnici, ac Judaei, ad sacras lectiones, & conciones admissi, ut verbo Dei, tanquam saluberrima medicina, sanarentur, Concil. Carth. IV. *cap.* 84., Valent. *cap.* 1., Chrysost. *Hom.* 41., & 72. *tom.* 1.; nisi malis Laodicenum Canonem de haereticis prece tantum, & Communione prohibendis accipere: quod ut probem, nimia ejus Canonis severitas facit. Quo ritu resipiscentes haeretici ad communionem reciperentur, vide apud Morinum *de Poenit.*, & Bingham. *lib.* 16. *c.* 6. §. 16., & 17. Non omittam, quod Illiberitanum Conc. statuit. *c.* 51. *Ex omni haeresi qui ad nos fidelis venerit, minime est ad Clerum promovendus: vel si qui sunt in praeteritum ordinati, sine dubio deponentur.* Eandem regulam proponit Innoc. I. *epist.* 22. Quandoque tamen ab haeresi venientes in Clero manere pro Christiana caritate jussit Ecclesia, si ita facile eos reditum ad Ecclesiam facturos animadvertit,

---

dissimum videri debet. Graeca vox ὑπόληψις, qua utitur Canon, malam suspicionem, & honoratiorem famam aeque significat. In deteriorem partem a Zonara, Balsamone, Matthaeo Blastare, ac Gentiano Herveto accepta est: in meliorem a Dionysio Exiguo, & Isidoro: quod magis probo; quid enim caussae esse dixeris, cur Ecclesia commendatitias literas pacificis potiores suspectis dumtaxat criminum daret? Praefer igitur Dionysii versionem, Commendatitias literas honoratioribus tantummodo personis praestari. *Ecclesiae consilium accipe. Quos non constabat recipi in communionem debere, eos recipi nefas erat. Huc igitur eae literae spectabant, ut de hominis extra suam Paraeciam evagantis fide, ac moribus liqueret. Can. 7. Carth. I. scriptum est*, Clericus, vel laicus non communicet in aliena plebe sine literis Episcopi sui. *Consentit Conc. Antioch.* can. 7, Nullus externus sine pacificis suscipiatur. *Clericorum nomine veniunt ipsi Episcopi, can.* 11. *Concil. Antioch., can.* 23. *Carth. Synesius ep.* 65. *ad Theotimum (male alii, ad Theophilum) de Alexandro Episcopo Basianopolitano*, In Ecclesiem, *inquit*, eum non admisi, neque sacrae mensae participem feci, *nam Canonicas literas non attulerat. Praeter Priorium, de Canonicis literis Dissertationem dedit nobis Cabassutius in Notitia.*

vertit, Conc. Nicaen. *c.* 8. Neque omittam, multo severius contra haeresiarchas, quam contra eorum sectatores ab Ecclesia statutum, Aug. *ep.* 50. *ad Bonif.* Cum iis, qui proprie Schismatici appellantur, ut cum haereticis, actum: quasi schismaticis diversae poenae pro vario schismatis gradu inflictae sunt. V. Bingham. *lib.* 16. *c.* 1. Jure Canonico novo haereticos, & schismaticos excommunicationis, & depositionis poena manet, *cap.* 9. *de haeret.*, *cap. un. de schism. in* 6., & *c.* 14. *in fin. de off. ord.* Ita tria haec Ecclesiastica crimina punit Ecclesia. Christiani quoque Principes suas poenas addidere, *l.* 1., & 7. *C. Th. de Judae.*, *l.* 2. *C. Th. de Apost.*, & *tot. tit. C. Th. ac Just. de haeret.* V. Jac. Got. *Parat. C. Th. de haeret.*, ubi eas poenas diligenter collegit. Sed ne putes, Christianos Principes iis Constitutionibus jura Sacerdotum usurpasse. Quin ii sic Deo serviunt, tamquam Principes, ex sententia D. Aug. ajentis *l.* 3. *contr. Crescon. c.* 51. *In hoc Reges, sicut eis Divinitus praecipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, si in suo Regno bona jubeant, mala prohibeant, non solum quae pertinent ad humanam societatem, verum etiam quae ad Divinam Religionem*, & vero etiam tuentur Rempublicam, cujus universa ratio ita est cum Religione conjuncta, ut incolumis esse nisi incolumi Religione non possit: id quod Haeresum, & Schismatum historia luculentissime probat. Apposite inquit S. Leo *can.* 21. *caus.* 23. *q.* 5., *res humanas aliter tutas esse non posse, nisi quae ad Divinam Confessionem pertinent & Regia, & Sacerdotalis defendat auctoritas*. Hinc etsi de Apostasia, Haeresi, & Schismate, quod haeresim, ut plerumque fit, habeat conjunctam, soli judicent Ecclesiae Patres; nam de iis delictis ex sacris Scripturis, & Ecclesiasticis regulis judicatur; in eos tamen, quos a Fide aberrare Episcoporum judicio constat, sive laici sint, sive Clerici, recte Principes animadvertunt pro Fidei, ac Reipublicae tutela: ac vel ipsi Ecclesiae Patres id urgere apud Principes non dubitarunt, ut Haereticos, & Schismaticos metu poenarum ad Catholicam Fidem, & universalis Ecclesiae unitatem revocarent. *Mea primitus sententia erat*, verba sunt Augustini *ep.* 93. *ad Vincent.*, *neminem ad unitatem Christi esse cogendum verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos haereticos noveramus: sed haec mea opinio non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis*. Huc pertinent Pelagii Papae Epistolae ad Narsetem Patricium, quae prostant apud Gratianum *can.* 42., 43., 44., 45., *caus.* 23. *q.* 5. Narseti, qui plus nimio religiosus aliquid audere contra Episcopos Schismaticos reformidabat, literis suis scrupulum ex animo evellit Pelagius, aitque, *mille extare exempla, & Constitutiones, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in S. Ecclesia non solum exiliis, sed etiam proscriptione rerum debeant coerceri*. Et sane multa extant exempla in Historia Ecclesiastica, Constitutiones multae extant in Codice quum Theodosiano, tum Justinianaeo. Accedit, quod ut plurimum Apostasia, Haeresis, Schisma & vi sua Remp. turbent, & adjuncta sibi habeant multa alia scelera, quorum vindicandorum jus est penes Principes, eorumque Magistratus: qua de re abunde *lib.* 1. *jur. Neap.*

T I T U L U S III.

De Simonia.

SImoniae nomen a Simone Mago, qui primus in Lege Evangelica hujus sceleris auctor fuit, *Act. Apost.* 8. Simonia est res spirituales, vel quasi, commercio hominum exemtas, venales facere. Tribus modis Simoniam committi, docent Hieronymus in *can. 6. caus.* 8. *q.* 1., & Gregorius M. *can* 114. *ead. caus. & q.*, *manu*, *obsequio*, *lingua*: Committitur manu, si res sacra ematur pecunia: quo nomine comprehendi *quidquid homines possident in terra*, ait Aug. *can. 6. caus.* 1. *q.* 3. De hoc Simoniae genere sunt *cap.* 11., & 20. *h. t.*, & *cap. 6. de pact.* Committitur obsequio, hoc est, ut ibid. loquitur Gregor., *subjectione*, al. *servitute indebite impensa*; namque hujusmodi obsequium pretio aestimatur. Clerici quidam aulici Petro Damiano coaevi licet indebitis obsequiis ad Beneficia subreperent, se tamen, quod pecuniam non darent, Simoniacos non esse jactabant. In eos acute Petrus Dam. *ep. ad collat. Episc. Card.*, *Dic mihi, o Clerice, quisquis es, si redemto quolibet aureo vase vel praedio, distractor exigeret, ut retenti apud te vice pretii, hujusmodi sibi sedulitatis impendium exhiberes, nunquid non postmodum constanter assereres, te, quod acceptum est, justo pretio comparasse?* Bene igitur, ac sapienter S. Carolus Boromaeus in Conc. Mediol. II. *const. adversus Simoniacos n.* 13., monet, obtestaturque Episcopos, ut certam familiaribus mercedem constituant, ne hi Ecclesiastica Beneficia tanquam suae pretium operae sibi proponant. Demum lingua committitur, si quid spiritualis, aut quasi eis detur, *pro quibus majorum quispiam rogaverit*, uti S. Hieronymus inquit *Isai. c.* 57. Quod adeo verum est, ut licet illud dignis viris detur, si gratia potius, vel metu rogantis, quam pro eorum merito detur, simoniace datum intelligatur, S. Thom. 2. 2 *q.* 100. Spirituales aut quasi spirituales res sunt potestates spirituales, puta, potestas imponendi manus, quam emere a Petro Apostolo volebat Simon, Sacramenta, Ecclesiastica Beneficia, Officia, Dignitates, atque alia id genus. Quantum ad Sacramenta, Gelasius P. *ep.* 8., S. Ambros. in Luc. *l.* 4. *c.* 4., Patres Concilii Toletani XI. *can.* 8., aliique passim ex iis Christi verbis, *Quod gratis accepistis, gratis date*, debere ea sine ulla venalitatis suspicione conferri, ac suscipi, jubent. Vetus Hispaniae consuetudo erat, ut qui baptizabantur, numos in concham conjicerent. Spontanea & gratuita erat ea numorum conjectio: tamen eam Illiberitani Concilii Patres damnarunt *can.* 40., *ne Sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahere videretur*: quo loco verbum *videri* momentosum est. Non malum, sed mali species Canoni caussam dedit: idque diserte expressit in Basileensi Concilio Julianus Cardinalis Caesarinus. Sed non eadem omnium Ecclesiarum disciplina fuit. Eam consuetudinem suo tempore apud Graecos stetisse, testatur Gregorius Nazianz. *Orat.* 40., ubi eam non reprehendit. Id solum inquit, ea pauperes non comprehendi. Idem suo tempore servatum scribit S. Paulinus *ep.* 12. Sed & ipsa Hispania Eliberitanum Canonem non diu servavit; nam Synodus Bracarensis II an. 503 habita *can.* 7. sponte oblata suscipi permisit: quod universim in Ecclesia permissum non in Baptismo solum, sed & in aliis Sacramentis, uti ex inferius dicendis patebit: quae summa ratio est, cur in *can.* 8. Concil. Tolet. XI. legendum potius sit, *nisi voluntarie oblata,*

lata, quae vetus lectio est, quam, uti malunt alii, *etiam voluntarie oblata* (a). Pro balsamo etiam, quod ad confirmandos Christianos adhibetur, *tremisses a singulis exigi*, alicubi moris fuit, alibi plus, minusve. Sed eum morem Bracarens. II. damnavit *can.* 4., Barcinonens. *can.* 2., & Innoc. III *ad Cantuar. Archiep. c.* 36. Voluntarias oblationes admisit Emeritens. *can.* 9 Laudatos Canones de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia, quae tria Sacramenta olim infantibus simul dabantur, accipiendos esse, compertissimum est. De Eucharistia, quae dabatur adultis, haec Trullanus *can.* 23., *Ut nullus, sive Episcopus, sive Presbiter, sive Diaconus, immaculatam tribuens communionem, ab eo, qui communicat, ejus participationis gratia, obulos, vel quamlibet aliam speciem exigat*. Spontaneas oblationes hoc *can.* non comprehendi, antiquissimus oblationum usus, quae fieri ad Altare dicebantur, plane demonstrat. De his *lib.* 2. Monet hic locus, ut de hodierno Missarum honorario delibem nonnulla. Ex oblationibus, quae ad altare fiebant, ejus origo petenda est. Ecce tibi Honorii Augustodunensis verba in *Gemma animae lib.* 1. *c.* 66., *Fertur, quod olim Sacerdotes a singulis domibus, vel familiis farinam accipiebant, quod adhuc Graeci faciunt, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & consecratum eis distribuebant; nam singuli farinam offerentium Missae interfuerunt, & pro his in Canone dicebatur: Et omnium circumstantium, qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis. Postquam autem Ecclesia numero quidem augebatur, sed sanctitate minuebatur propter carnales, statutum est, ut qui possent, singulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel summis festivitatibus, vel ter in anno communicarent, & quia populo non communicante non erat necesse tam magnum panem fieri, statutum est, eum in modum denarii formari, ut populus pro oblatione farinae denarios offerret*. Ita quum denarius iste locum subierit eorum, quae fideles inde usque ab Apostolicis temporibus offerre ad Altare honeste, ac laudabiliter consueverunt, uti latissime *lib.* 2.; nihil est, cur ei Wicleffistae, Lutherani, & Calvinistae tam acerbe irascantur. V. Lup. *Diss. de Simon. c.* 11. *t.* 4. In quem vero usum ii denarii expenderentur, quae continuo sequuntur, Honorii verba commonstrant, *Qui tamen in usum pauperum cederent, vel in aliquid, quod ad hoc Sacrificium pertineret*. Verum mox Presbyteri id animo reputantes, de panis, & vini oblationibus aliquid olim ipsos Sacerdotes delibasse, vindicare sibi denarios caeperunt; non deerant tamen, qui veteris disciplinae castitatem praeferrent: quorum numero fuit S. Petrus Damianus, qui oblatos semel atque iterum sibi Missam celebranti denarios constantissime rejecit: quos tamen socius ejus Frater Paulus clam accepit: quumque hinc ei Godefridi Lotharingiae Ducis Capellani accepti denarii calumniam impegissent, is operosissima Apologia notam detersit. V. *ep.* 13. *lib.* 5. Eam calumniam argumento esse, inquit Lupus, oblatae pecuniae admissionem & in Clerico, & in Monacho male tum oluisse. Processu temporis res in deterius data; saec. enim XII. quum increbruisset opinio, posse denarios in proprium Sacrificantis usum converti, non inter Missae solennia, ut olim, sed & ante Missam dari denarios caeptum, ut Presbyter sacris operaturus *specialem* in Sacrificio recoleret memoriam offerentis: atque hoc est hodiernum Missae honorarium, quod si piae oblationis, & eleemosynae loco sit, simoniam, turpemve quaestum non sapit. Hoc nomine illud

---

(a) *Apud Graecos obtinuisse, ut initiatores, seu ministros baptismi ditiores lauto convivio exciperent, testis est Nazianz. Orat.* 40. *Nihil simoniaci in ea re deprehendit Nazianz.; sed impendium tamen illud vanitatis accusat*.

illud Canones probarunt. Concil. Eboracense *an.* 1194. *can.* 3., *Prohibemus*, inquit, *ne Sacerdos laico ad poenitentiam venienti obtentu cupiditatis injungat, ut Missas faciat celebrari, & ne Sacerdos aliquis pro celebratione Missarum pretio constituto pactum ineat, sed hoc damtaxat, quod offertur in Missa, recipiat*. Concilium Trident. in *Decret. de Observ. in Sacrific. Miss.* his verbis Episcopos compellat, *Cujusvis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro Missis novis celebrandis datur, nec non importunas atque illiberales eleemosynarum exactiones potius, quam postulationes, aliaque hujusmodi, quae a simoniaca labe, vel certe a turpi quaestu non longe absunt, omnino prohibeant*. Luculentissima haec Patrum Ecclesiae testimonia Casuistarum quorundam seu imperitiam, seu avaritiam non devicere: vicere tamen Decretis suis optimi Pontifices Clemens VIII., Urbanus VIII., Alexander VII., aliique. Venio ad Poenitentiae Sacramentum, in quod multis modis illabi Simoniam, turpemve quaestum posse, Canones docent. Id maxime cavere Sacerdos debet, ne poenitentiis injungendis quaerere sibi lucrum videatur. Synodus Cantuariensis *an.* 1191. *can.* 3., *Prohibemus, ne Sacerdos laico ad poenitentiam venienti obtentu cupiditatis injungat, ut Missas celebrari faciat*. Synod. Londinensis *an.* 1200. *can.* 4., *Adjicimus, ut Missae non injungantur in poenitentiam his, qui non fuerint Sacerdotes*. Odo Parisiensis Episcopus *Capitular. ad Parochos*, *Nullus Missas, quas injunxerit, celebret*. Haec ad amovendam avaritiae, turpisve quaestus suspicionem cauta sunt. Fere eadem statuit S. Carolus Boromaeus *part.* 2. *Instruct. Confess. cap.* 8. At apertam simoniam continent, quae sequentes Canones damnant. Leo IV. *Capitular. ad Parochos*, *Nullus vestrum pro infirmis reconciliandis praemium, aut munus exigat. Nullus minus digne poenitentem cujuscumque rei gratia ad reconciliationem adducat, & ei reconciliationis testimonium faciat*, vel, quod addit Alex. III. in *cap.* 14. *h. t.*, *quocumque livore digne poenitentem a reconciliatione removeat, quia Simoniacum est utrumque*. Haec ut recte intelligantur, id praemoneo, solum Episcopum & publicas poenitentias imposuisse, & publicos poenitentes reconciliasse: has duplici tantum casu Presbyteri partes fuisse, quum aut juberet Episcopus, aut abesset, ac necessitas urgeret, Concil. Elib. *can.* 32., Carth. III. *can.* 32., Agath. *c.* 44. Multus est in hac re Morin. *de Poenit. lib.* 9. *c.* 22. Parochi autem & Parochianis suis peractae poenitentiae testimonium apud Episcopum dicebant, & eos ad Episcopum reconciliandos adducebant, & eis demum literas dabant testes reconciliationis, Lup. *cit. Diss. c.* 8., & Thomatin. *vet. & nov. Disc. p.* 3 *lib.* 1. *c.* 71. *n.* 4 Jam haec pretio facere, aut non facere, simoniacum erat. Alteram in hoc Sacramento simoniae occasionem dedit publicarum Poenitentiarum redemtio, de qua perbelle Morin *lib.* 10. *c.* 17. Poenitentias redimere erat jejunia, peregrinationes, aliasque corporales poenas canonice impositas ex parte cum eleemosynis commutare. *Hanc pecuniae redemtionem in antiquis Patrum Canonibus non reperiri*, scribit Petrus Damianus *lib.* 8. *ep.* 5. Ea vix antiquior saeculo IX. Sanctus Cutbertus Archiepiscopus Cantuariensis, qui VIII. saeculo vixit, eam in sua Choveshoviensi Synodo minus probavit; at probarunt tamen Isaacus Lingonensis Episcopus *Capitular. tit.* 1. *cap.* 1., Petrus Damianus *ibid.*, et, quod praecipuum videri debet, Leo P. IV. in *Capitul. ad Parochos*. Certe pecuniam in alendos pauperes, levandamque Ecclesiarum inopiam erogare, quas species pertractant Isaacus, Petrus Damianus, ac Leo, honestum ac pium: contra eam in usum Sacerdotis poenitentiam commutantis, aut in ditandam haud inopem Ecclesiam dare, simoniacum, vel turpe est. Cadit huc commode Gelasii P. II. rescriptum ad Archiepiscopum

Caesaraugustanum, cujus Ecclesiam destruxerant Saraceni, *Qui Ecclesiae, unde reficiatur, & Clericis, unde pascantur, aliquid donant, vel donaverint, secundum laborum suorum, & beneficiorum Ecclesiae impensorum quantitatem, secundum Episcoporum arbitrium, in quorum Parochiis degunt, poenitentiarum suarum remissionem & indulgentiam consequantur*. Baron. *ad. an.* 1118. *n.* 18. Transitum facio ad sacras Ordinationes. Vetus ac diu quum in Oriente, tum in Occidente stetit abusus certae pecuniae pro sacris Ordinationibus exigendae: qua de re egregie praeter ceteros Lupus *c.* 9.; semper tamen Ecclesia simoniacos habuit, qui pro sacris Ordinationibus pecuniam obtulerunt, acceperuntve, *can.* 21. al. 28. ex iis, qui Apostolici dicuntur, *can.* 2. Conc. Chal., *can.* 5. Nicaeni II., & *can.* 3. Aurel. II. Quod de ipsis Ordinationibus, idem a Gregorio M. cautum *cap.* 1. *t. h. t.* de *Pallii datione*, ac de *chartis*, seu literis ordinationis, quas Ordinatos accipere solitos manu Episcoporum subscriptas cum die, & Consule, quo de temporis praerogativa constaret, est in Concilio Africano *cap.* 89. Quin eo processit Gregorii Zelus, ut vel ipsum *Pastellum* jusserit abesse. Pastellum eo tempore dicebatur epulum, quo novus Episcopus, quotquot adfuerant ordinationi, excipiebat. De *Pastello*, seu *Pastillo*, seu *Pastu*, v. Paschalem P. *can.* 7., & Innoc. II. *can.* 15. *caus.* 1. *q.* 3. V. quoque Hallier. *de Sacr. Elect. sect* 7. *art.* 6., & Voss. *de Vit. serm. lib.* 3. *c.* 33. Sed inolevit aliquando abusus, ut pro Episcoporum confirmatione certa auri copia Regibus, ac Imperatoribus pensitaretur. Arvernos Clericos *cum multis muneribus ad Regem* Theodoricum *venisse*, testis est Gregorius Turonensis *de vitis Patrum cap.* 6.: tum B. Gallum eis datum Episcopum, Regioque jussu solenne natalis, seu consecrationis ejus epulum publico aere instructum: additque Gregorius, *Jam tum germen illud iniquum coeperat pullulare, ut Sacerdotium aut venderetur a Regibus, aut compararetur a Clericis.* Vel ipsum Papam non antea ordinari consuevisse, quam certam Imperatori pecuniam persolveret, habes ex *can.* 21. *dist* 63., eamque vel ipsum S. Gregorium pensitasse, testatur Johannes Diaconus in ejus *vita lib.* 1., & ipsemet Gregor. in *Psalm.* 3. *Poenit.* Atque hic abusus diu apud Latinos, apud Graecos diutius viguit, apud quos vel ipsi Imperatores Patriarchas eligebant, vel ex tribus electis praeferebant unum, certo honorario seu tributo eo nomine accepto, uti praeter alios refert Cantacuz. *l.* 41. *Hist. c.* 37.; donec saec. VII. ad Agathonis preces Romana Ecclesia per Costantinum Pogonatum eo onore levata est, reservato tantum Imperatori jure Rom. Pontificem confirmandi, *cit. can.* 21. Fuerunt hae pensitationes sub Gothis Regibus, & Costantinopolitanis post Gothos Imperatoribus in Rom. Ecclesia solennes: alibi rariusculae. Num igitur simoniae reos tot Sanctissimos Episcopos dicemus? Dictu nefas. Illi iniquo animo eam pecuniam pendebant, injustam, uti dicitur, vexationem redimentes: quod de se ipse Gregorius M. testatur *ibid.*: eoque nomine aliquid temporale dare, simoniacum non est. Utar in hanc sententiam hoc argumento a simili ducto. S. Petrus Episcopus Alexandrinus, sapientia aeque ac sanctitate morum clarissimus *can.* 2. de iis, qui temporibus persequutionum data pecunia libellos immunitatis sibi impetrabant, haec habet, *His, qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis molestia omni ex parte remoti essent, crimen intendi non potest*: idque multis rationibus, multisque exemplis confirmat. Quid ergo est, cur non idem jus sit in re nostra? At enim Lucius P. III. ad Archiepiscopum Turonensem, qui a majore Canonicorum parte electus, pecunia molestiam redemerat, quam ei minor numero pars per injuriam inferebat, in haec verba rescripsit *cap.* 22. *h. t. Multum tibi consulis, si administrationem praedictam celeriter,*

ac

ac sponte dimittis illius verbi Evangelici memor existens, Nihil prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur. Sed sane interest, num qui pecuniam dat, perfectum in re jus habeat, an non: & rursus interest, num pecuniam ei det, a quo spirituale jus consequitur, an alii. Si quis perfectum in re jus habeat, atque alii ab eo, unde spirituale jus consequitur, pecuniam det, haec pecuniae datio simoniae vitio caret? si secus, simoniaca omnino est. V. Gonzalez in *cap.* 22. *h. t.* Quoniam igitur hic latere simonia potest, & periculosum est, nos rei nostrae judices esse, scite S. Carolus in *Concil. Mediol. I. const. cont. simon. nu.* 11. nemini licere inquit ad redimendam vexationem *pecuniam dare, quidquamve pacisci, aut transigere, nisi Episcopi consensus accesserit.* Denique de Matrimonio haec habet Gregorius M. *l.* 3. *ep.* 24. *De nuptiis Clericorum, nullus, ut nunc fieri dicitur, quidquam praemii accipere praesumat.* De solis minorum Clericorum nuptiis loquitur, quod fortasse pro iis solis mos erat in Sardinia, ad cujus Metropolitani data epistola est, praemium exigi. Ceterum generaliter Lateranensis Synodus sub Alexandro III. cavit ad hunc modum, *Ne pro nubentibus benedicendis aliquid exigatur, districtius inhibemus, cap.* 9. *h. t.*

Ad Simoniam in Beneficiis committi solitam traducatur oratio. De simoniacis Ordinationibus, collationibusque Beneficiorum innumeri extant Canones. Sed ne quis illud miretur, quod prioribus Ecclesiae saeculis frequentissima fuerit de Simoniacis Ordinationibus Patrum querela: de Simoniacis Beneficiorum collationibus nulla: contra posterioribus de his frequens, de illis rara. Id eo factum, quod olim facta ordinatio Clericum Ecclesiae addiceret, eumque participem faceret proventuum Ecclesiasticorum: at vero Beneficiis procedente tempore institutis coeperint Ecclesiastici proventus sejungi ab ordinatione, uti pluribus *lib.* 2. *tit. de Beneficiis Ecclesiasticis.* Quoniam autem praecipuus Simoniae fons avaritia, hinc principio sacrae Ordinationes, deinde Beneficia venalia facta sunt. Vetus, ac latissime patens consuetudo fuit, ut qui in Clerum adsciscerentur, sua omnia Ecclesiae inferrent, vitamque Ecclesiasticis stipendiis sustinerent. Ejus consuetudinis meminere S. Joh. Chrysostomus *lib.* 2. *de Sacerd. c.* 7., & S. Synesius *ep.* 5. Ita ab Ambrosio factum, scribit in *ejus vita* Paulinus, & Basil. *Epist.* 55. Nec deerant, qui partem retinerent apud se, nihil tamen de fructibus Ecclesiae delibantes, quos sibi *non imperfectos* videri, Ambrosius inquit *Offic. lib.* 25. *c.* 30. De utroque Clericorum genere Justinianus *Nov.* 123. *c.* 3. Veterum Clericorum is fuit animus, *ut nudi, atque expediti Christi milites Dominum suum sequerentur*, uti Paulinus *ibid.* Si vero non gratuitus sit animus, vix est, ut absit simonia. Ecce tibi Innocentii III. verba in *cap.* 34. *h. t.*, *Si Clericus cum conditione, vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, ut illa postmodum pro praebenda retineat, & in Canonicum admittatur, hujusmodi oblatio, vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniae: si vero pure, ac sine pacto vel conditione qualibet offerat, rogans humiliter, ut in Canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro praebenda, & Clerici ejusdem Ecclesiae pure consentiant; hujusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo simoniacae pravitatis.* Subdit Innocentius, ita se respondere, quia ei datum est *de manifestis tantummodo judicare*: verum si & is, qui obtulit, & ii, qui accepere, temporalia cum spiritualibus commutandi animum habuerunt, licet is animus sese nullo externo argumento prodiderit, simoniae reos esse apud Deum.

Pro sepultura quoque nulla cujusquam pretii exactio attentetur, ait Alexander III. in *cap.* 8. *h. t.* Olim fideles, vel ipsi Presbyteri, & Episcopi extra Ec-

etiamsi circa temporales tantum res Ecclesiae versenuer : unde Chalcedonensis Canon 2., & *d.* 38. *h. t.* Paramonarium, aut Vicedominum pecunia constitui simoniacum affirmant.

Sunt autem serio distinguenda ex conventione data a sponte oblatis. Sponte oblatum accipere simoniacum neque est, neque unquam fuit. De Baptismo jam dictum. De Chrismate id tradit Hincmarus Metropolita Remensis in *Capitulis ad Archidiaconos l.* 5. *c.* 5. De Eucharistia, & Poenitentia delibatum aliquid. De sacris Ordinationibus idem docet Gregorius M. in Synodo Romana, & Paulus in *Rituali*: de extrema Unctione Odo Parisiensis Episcopus in suo *Capitulari de extrem. Unct.*: de Matrimonio Greg. M. *lib.* 3. *ep.* 24.: de Ecclesiasticis sepulturis Concilium Ravenn. *an.* 997. *can.* 3., & Bituricense *an.* 1031. *can.* 12: de Professione Religiosa Urbanus V. *extrav.* 1. *int. Comm. h. t.*: idemque de aliis spiritualibus, vel quasi spiritualibus rebus cautum facile reperias. Quamquam vero sponte oblata accipere simoniacum non sit; tamen omnis avaritiae, turpisve quaestus suspicio, quantum fieri potest, amovenda. Vetuisse S. Carolum Boromaeum scribit Glossan. in ejus *vit. lib.* 8. *c.* 4., ne *Presbyteri quamcumque rem pro administratione Sacramentorum acciperent etiam sub obtentu eleemosynae, ut omnem occasionem, & notam avaritiae adimeret.* Ei praelusit Concil. Trid. his verbis: *Quoniam ab Ecclesiastico ordine omnis avaritiae suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam Clericalis Tonsurae, nec pro literis dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacumque de caussa etiam sponte oblatum, Episcopi, aut eorum ministri quovis praetextu accipiant.* Distinguendum est etiam cum Aug. *de Pastorib. cap.* 9. inter stipendium, & pretium. Pretium est merces, qua res ipsa aestimatur: stipendium est, quod ad alendum operarium datur, ut praestare operas *subsistat*: quae doctrina est Gregorii M. *d. l.* 19. *c.* 10., ubi de Concionatoribus loquitur: ac referri ad omnes sacrarum rerum ministros debet, quod de Concionatoribus addit Gregorius *ibid.*, *A bonis Praedicatoribus non caussa victus praedicatio impenditur, sed caussa praedicationis accipitur victus.* Habes hinc, quid sentiendum de Parochis, de Notariis, aliisque, quibus certa stipendia dari, ut alantur, & porro deserviant Ecclesiae, laudabilis consuetudo fert. Subjiciam verba Concilii Lateranensis IV.ⁱ sub Innoc. III. in *cap.* 42. *h. t.*, *Pias consuetudines praecipimus observari, statuentes, ut libere conferantur Ecclesiastica Sacramenta: sed per Episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.*

Primus in simoniacos poenalis Canon est Chalcedonensis 2. in haec verba, *Si quis Episcopus ordinaverit per pecunias Episcopum, aut Chorepiscopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, aut aliquem eorum, qui in Clero annumerantur, vel propter pecunias promoverit vel Defensorem, vel Paramonarium* (Gratianus *can.* 8. *caus.* 1. *q.* 1. legit *Mansionarium*. *Paramonarii* mentio est in *l.* 42. *C. de Ep. & Cler.*) *vel omnino aliquem ex canone turpis quaestus gratia, de proprio gradu in periculum veniat: & qui est ordinatus, ex ordinatione vel promotione nihil juvetur; sed sit a dignitate vel curatione alienus.* Canonem inter Apostolicos 30., qui depositionis, atque excommunicationis poenas statuit in ordinatorem, ordinatumque, Chalcedonensi Concilio recentiorem esse, id argumento est, quod eum omnino ignorasse S. Cyrillum Alexandriae Patriarcham, & Isidorum Pelusiotam, liqueat ex hujus *ep.* 127. *lib.* 2.: & porro id, quod S. Gregorius acerrimus Canonum contra simoniacos vindex nusquam Apostolici illius Canonis meminerit. Sed ut ad Chalcedonensem Canonem revertar, de ordinatore aliter quam de ordinato videtur statuisse. De ordinatore ait, *de proprio gradu in periculum veniat*: quo verbo non depositio vi ipsa juris inflicta,

cta, sed ab homine infligenda continetur: de ordinato ait, *fit a dignitate vel curatione alienus:* quo verbo depositio jure ipso inflicta significatur. Verum alii Canones, & Novella Justiniani *6. c.* 1. nullum videntur inter ordinatorem, ordinatumque discrimen constituisse: atque utrumque ipso jure depositos significare. Ne longum faciam, satis habeo huc adferre verba Tharasii Patriarchae Constantinop. in Epistola, quae in Synodo Nicaena II. recitata, & probata est, *Omnis Episcopus, vel Presbyter, aut Diaconus convictus, quod pro muneribus ordinationem dederit, vel acceperit, a Sacerdotio cadit.* V. Lup. *c. ult.* Depositio haec perpetua erat, perpetuamque inducebat irregularitatem: quo factum, ut interrogantibus Britonum Episcopis, num simoniace ordinati possent in ordine sacerdotali poenitentiam agere, nulla eos adjuvari posse poenitentia Leo IV. rescripserit *can.* 5. *caus.* 1. *q.* 7.: quod rescriptum supponit, simoniace ordinatos ne post actam quidem sceleris sui poenitentiam restitui Sacerdotio posse, quod multis adstruere conatus est Tharasius Patriarcha Constantinopol. apud Gratianum *can.* 2. *caus.* 1. *q.* 7., ubi tamen Tharasii verba sine mendo non sunt. Detrudebantur autem in Monasterium *sub perenni poenitentia*, *can.* 7. *caus.* 1. *q.* 1. Detrusio in Monasterium vetus simoniacorum poena fuit. Ejus meminit Petrus Damianus in *vita* S. Romualdi, ubi Monasticam professionem *conversationem sanctam* appellat. De in Monasterium detrusione dicam inferius suo loco. Quamquam vero haec omnia de simoniacis Ordinationibus proprie dicantur, nihil vetat, quin ad simoniacas quoque Beneficiorum collationes referantur, nam, uti jam dictum, olim fere semper de simoniacis Ordinationibus actum est. Hinc Alexander II., qui sub medium saec. XI. sedit, *cit.* Chalcedonensis Synodi Canonem contra simoniacas Beneficiorum provisiones detorsit. Quamquam vero validae, licet illicitae; sint simoniacae Ordinationes, quae receptior sententia est contra Morinum; nullas tamen esse & irritas beneficiorum provisiones manifestum fit ex *cit. Extrav.* 2. *h. t. int. comm.*, ubi scriptum est, per hujusmodi provisiones *nullum jus cuiquam adquiri;* & ex Martino V. *sess.* 43. *Concilii Constant.*, ubi eas *ipso jure nullas* declarat. Quod intelligendum, sive realis sive conventionalis fuerit simonia; unde Urbanus II. apud Gratian. *can.* 5. *caus.* 1. *q.* 3. irritum pronuntiat quicquid vel *data*, vel *promissa pecunia* adquisitum est; ac sive pecunia ab ipso electo, sive ab ejus amicis, aut parentibus eo etiam ignorante data sit, vel promissa, Urbanus II. *can.* 3. *caus.* 1 *q.* 5., Clemens III. in *cap.* 26., & Caelestinus III. in *cap.* 27. *h. t.* Pergit Canon Chalced., *Si quis autem sequester, & intercessor adeo turpibus, & nefariis lucris apparuerit, hic quoque si sit quidem Clericus, proprio gradu excidat, si sit autem laicus, vel Monachus, anathematizetur.* Perpetuum in jure Ecclesiastico id est, ut quibus ex caussis deponuntur Clerici, ex iis laici excommunicentur: ut ex laudato *can.* id etiam conficias, tempore Chalcedonensis Concilii Monachos non dum inter laicos esse desiisse. Chalcedonensis Concilii Monachos non dum inter laicos esse desiisse. Chalcedonensem Canonem confirmarunt Synodus Aurelian. II. *can.* 4., & Synodus VI. vulgo Trullana *can.* 22. Processu temporis Ecclesiae severitas se se remisit: atque in locum depositionis successit suspensio, *cap.* 45. *h. t.*, & *d. Extrav.* 2. *eod. int. comm.*: in cujus novae disciplinae caussa subtiliter, & vere Lupus inquirit *d. c.* 18. Alias Simoniacorum poenas videsis in *Extrav.* 1. & 2. *eod. tit.*, aliisque novellis Pontificum Constitutionibus.

T I T U L U S IV.

De Usura.

EX Concilio Agathensi scriptum est in *can.* 4. *cauf.* 14. *q.* 3., *Usura est*, *ubi amplius requiritur*, subaudi, ex caussa mutui, *quam datur*. Usuram damnavit Christus *Luc.* 6. eo verbo, *Mutuum date nihil inde sperantes*. Quoniam autem Augustinus in *can.* 1., & Hieronymus in *can.* 2. *ead. cauf.* & *q.* non in pecunia solum esse usuram docent, sed in quavis alia re, qualis qualis ea sit, haud absurde dices, usuram exemplo simoniae manu, obsequio, & lingua committi, si haec mercedis loco sint. Interdum sub alterius contractus specie mutuum latet. Saepe latet sub specie venditionis: ut ecce si quis, quod credita pecunia vendat, carius vendat, quam res est. Venditorem hoc casu *peccatum incurrere*, inquit Alexander III. in *cap.* 6. *h. t.*: peccatum autem usuram esse, & titulus, cui illud caput subjicitur, & maxime haec ratio demonstrat, quod in proposita specie videtur pretium venditori, qui fidem de eo habuit, numeratum: tum emptori veluti mutuo datum ea lege, ut aliquid ultra sortem solvatur. Quod vero Alexander ait, *ex forma hujusmodi contractum non posse censeri nomine usurarum*, sic interpretantur Canonistae, figura quidem verborum usuram non esse, re ipsa, quae in contractibus attenditur, *l.* 1., & *tot. tit C. plus valere quod agitur* &c. omnino esse usuram; *forma* igitur in eo *cap.* verborum figura est. Exceptionem dat Alexander his verbis, *nisi dubium sit*, *merces plus*, *minusve solutionis tempore valituras*: quae verba accipienda sunt non de legitimo, sed de naturali pretio, quod pro variis rerum, temporumque adjunctis varium esse solet. Jam incertum illud futuri pretii est aliquid pretio aestimandum. Recte autem boni interpretes monent, conjungendum cum his Alexandri verbis, quod in simili specie Gregorius IX habet in *cap. ult. h. t.*, *si tamen tempore contractus non fuerat venditurus*. Utrumque concurrat necesse est. Latet etiam usura sub specie venditionis in casu, quem habes apud Innoc. III. *cap.* 5. *de emt. & vend.* Cajus Sejus L. Titio pecuniam sub usuris crediturus, ne palam exercere foenus videretur, ab eo emit, accepitque domum, certumque olivarum modum certo pretio, sed modico tamen, constituto, & hac lege, ut L. Titio post annos 7., sed intra annos 9. pretium offerenti integrum esset domum, & olivas redimere. Quoniam autem L. Titio non licebat pretium offerre intra annos 7., Cajus Sejus ejus temporis fructus lucrabatur, & nomine quidem usurarum. Proxima est ea species, quum aliquid pignori datur creditori hac lege, ut hic, quousque non reddatur pecunia, fructus percipiat integra sorte: quod pactum *antichreticum* dicunt. Et vero fructus computandi sunt in sortem, *cap.* 6. *de pign.*, *cap.* 1., & 8. *h. t.*: quae sententia Civili quoque jure probatur, *l.* 1. *C. de pign. act.*: ejusque ratio est haec, quod perceptos fructus is facere jure possit, qui aut dominus est, aut loco domini, *l.* 9. *C. eod.*, *l.* 48. *de adq. rer. dom.* Quid de Antichresi caverit Justinianus, habes in *Nov.* 34., quam Cujacius exponit *Comm.* in *Nov.* 32. Nec longe hinc abest contractus vulgo *mohatra* dictus, quem uti foeneratitium Alexander VII. damnavit. Qui a mercatore aliquid emit pecunia credita, sed pretio summo: tum continuo eidem illud ipsum vendit pecunia numerata, sed pretio infimo; is certe videtur mutuum accipere, & aliquid eo nomine pendere ultra sortem:

De-

quae maritimas negotiationes exercent, Grotius *lib.* 3. *Introduct. cap.* 11., Groneveg. ad *l.* 26. §. 1. *C. eod. n.* 2., Huber. ad *tit. de naut. foen.*; neque hunc gentium morem accusant Canonistae: V. Covaruvv. *Variar. Resol. c.* 2. *n.* 5. Obstat Gregorius IX. in *cap. naviganti ult. h. t.*, ubi, *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniae quantitatem pro eo, quod suscipit in se periculum, accepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*. Vides, de periculo juris agi hoc loco. Quid agitur caussae esse dixeris, cur aliquid ultra sortem eo nomine accipere, foenus esse pronunciet Gregorius IX.? Num addita negatione legendum, *non est censendus*? Sunt qui sic sentiunt hoc argumento, quod posteriore, quae continuo sequitur, ejus Capituli parte aliam speciem Gregorius pertractet, qua usuram contineri negat; is autem ab una specie transeat ad alteram verbo *quoque*: quo verbo eum negare etiam in priore specie liquet, uti certe negat in posteriore. Optima sane ratio, sed quae in latinitate Pontificum tanti non est, ut lectionem omnium Codicum fide tutam immutes. Quae ergo est Gregorii IX. sententia? Quas ei affinxerunt alii, eae prostant apud Gonzalez in *d. cap.*: hanc ego germanam ajo. Usurarius est, qui etiamsi periculum juris recipiat in se, tamen eo fine pecuniam dat mutuam, ut aliquid dein habeat ultra sortem, alias non mutuaturus. Τὸ *accepturus* ex ingenio latinae linguae sic explicandum, ut finem designet. Solo juris periculo haud removetur usura: animo quoque usurarii quaestus puro est opus. Hinc si quis ita statuat apud se, daturum se gratuito pecuniam mutuam nullo suscepto periculo, si sic mutuatario videatur: tum vero aliquid stipuletur ultra sortem pro periculo juris, quod ita mutuatarius malit, is dici usurarius non potest. Est haec D. Antonini doctrina *part.* 2. *tit.* 10. *c.* 7. §. 21. Sunt & alii casus, quibus aliquid sorti accedit sine vitio usurae, puta, si rem mihi debitam redempturus, pignoris caussa accipiam ab eo, qui illam detinebat, aut si a socero fundum accipiam eodem titulo pro non numerata dote. Utroque casu fructus non compotantur in sortem *c.* 1. *de feud.*, *cap.* 1. (a), 8., & 16. *h. t.* Et priore quidem casu aequissimum est, fructus, qui ex re mea percipiuntur, meos esse: posteriore ita placuit, quod *frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda*, uti dicitur in *d. c.* 16., qui singularis est locus juris. Sane quum *ibi dos esse debeat, ubi onera matrimonii sunt*, *l.* 56. §. 1. *de jur. dot.*; consectaneum est, teneri socerum, qui dotem non numeravit, onera matrimonii ferre: sicque fundi fructus cedere in eum usum debere: eosque generum jure suos facere pro eo lucro, quod cessat, damnove, quod emergit. Postremo quum id, quod supra sortem recipitur, non ex certo pacto, sed ex incerto eventu dependet, nihil est vitii in ea re. *Ille quoque, qui dat decem solidos*, verba sunt Gregorii IX. in *cap. ult. eod.*, *ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensurae reddantur: quae licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari. Ratione hujus dubii etiam excusatur, qui merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat: si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.*

Veteres Canones Clericum foeneratorem nullo gradus discrimine deponi ju-

(a) *Quod Alex. III. inquit d. cap.* 1., redimi beneficium Ecclesiae de manu laici, *id, nisi Ecclesiasticae Historiae lux affulgeat, est sane tenebricosum. V. Dartis in can.* 4. *caus.* 1. *q.* 3., *& Gonzalez in cap.* 43. *de elect. sub finem.*

bent, Conc. Illib. c. 20., Nicaen. c. 17., qui est apud Gratian. *can.* 8. *cauf.* 12. *q.* 4., Arelat. II. *can.* 14., laicum separari, Illib. *d. c.* 20. At vero Alexander III. in *cap.* 7. *h. t.* laicum quidem excommunicari jubet, uti & antiqui Canones cavent, Clericum vero ab officio, beneficioque suspendi. Porro idem Alex. usurarios *Christianam accipere sepulturam* vetuit *c.* 3. *h. t.*, quique eos Christianae tradiderit sepulturae, *donec ad arbitrium Episcopi satisfaciat, ab officii sui executione manere suspensum* voluit. Haec omnia de usurariis manifestis statuta sunt: usurarii nec manifesti exemplo furum, ac raptorum, quibus aequiparantur *can.* 10. *cauf.* 14. *q.* 4., sola reddendarum usurarum necessitate obstringuntur ex regula D. Augustini in *cap.* 4. *de reg. jur. in* 6., quam regulam ad rem adhibet laudatus Alex. in *cap.* 5. *h. t.*

Romae de usuris varium jus fuit a Legibus 12. tab. usque ad tempora Justiniani: cujus varii juris historiam habes apud Salmasium, Gronovium, & novissimum Romani juris interpretem Gerardum Noodtium *lib.* 2. *de foenore*. Id in universum hic moneo, etiam sub Christianis Imperatoribus haud fuisse usuras Civili jure omnino improbatas. At semper Ecclesia praeceptum Christi sequuta foenus damnavit, ac passim novae Christianorum Principum leges, & quum primis Regum Neapolitanorum in foeneratitiis contractibus definiendis ex sententia juris Canonici scriptae sunt; unde usurae inter Ecclesiastica delicta locum damus. Atque haec de praecipuis Delictis Ecclesiasticis dixisse sit satis: de aliis satis multi.

TITULUS V.

De Processu Criminali Ecclesiastico.

QUod primum in criminali judicio spectatur, Accusatio est. Quem accusavit nemo, eum damnari Leges, & Canones vetant. Mirabantur nonnulli, quod Macarius quidam graviorum criminum reus non fuisset ab Ecclesia separatus. De hac re ita Optatus Milev. sub finem *lib.* 7., *Si fuit* (reus) *accusatore silente, a nobis non licuit abstineri. Dicite, quis eum accusavit & auditus non est? Dicitis, Macarium confessum esse culpam, & nostram fluisse sententiam. Non possumus facere, quod non fecit Dominus, qui nec eundem voluit esse accusatorem, & judicem. Dicitis, non nos latuisse, quod factum est. Fatemur, nos audisse; sed peccatum erat damnare eum, quem nemo est ausus arguere.* Criminosos admonere, eosque, nisi resipiscerent, accusare, necessitatis esse, Patrum sententia fuit ob verbum illud Christi *Matth* 18. *v.* 15., *Si peccaverit inte frater tuus*, hoc est, si solus nosti, uti rectissime Aug. *serm.* 16. *de verb. Dom.*, *vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum*, id est, ut, si accusatio instituenda sit, legitimo plurium testimonio probari crimen, quod intenditur, possit. *Si non audieris eos, dic Ecclesiae*, hoc est, accusa. Igitur non publica solum, sed etiam occulta crimina ad Ecclesiam deferenda, modo, si occulta sint, peccator antea semel, atque iterum officii sui admoneatur. S. Aug *Hom.* 49., & 50., *c.* 4, & 5. de uxoribus, quae adulteros viros patiebantur, haec habet, *Nolo, talem patientiam habeant Christianae mulieres. Omnino ego moneo, ego praecipio, ego jubeo, Episcopus jubet, Christus in me jubet. Nolite viros vestros permittere fornicari, Interpellate contra illos Ecclesiam.* Idem Aug. initio

tio *Quaest.* in *Levit. c.* 5. *v.* 1. quaestionem, ut ipse ait, *difficillimam* pertractat, num Christianus deferendi peccatoris obligatione liberetur, si vereri jure possit, ne hic mortis periculum subeat. Respondet autem Aug., *solvi* Christianum *peccati vinculo, si indicat talibus, qui magis possunt prodesse, quam obesse sive ad corrigendum, sive ad Deum pro illo placandum.* Quin ita vetus disciplina ferebat, ut qui criminosum aut omnino non deferebat ad Ecclesiam, aut serius deferebat, taciturnitatis, tarditatisve poenas daret: qua de re Morin. *lib.* 5. *de Poenit. cap.* 6. Et vero quum judicia criminalia Ecclesiastica eo spectent omnia, ut nocentes ipsi emendentur, aliique exemplo deterreantur a malo, Religionis interest, eos prodi, & Christiana caritas, qua veluti quodam communi vinculo continemur, exposcit, ut ad privatum cujusque, & commune omnium spirituale bonum admonitionibus, & accusationibus adnitamur. Haec eadem ratio fecit, ut Episcopi in Visitationibus septem de plebe bene moratos viros sacramento adigerent ad prodenda crimina in Parochia admissa non solum Ecclesiastica, sed etiam communia, eosque jurisjurandi religione constrictos interrogarent prius recitata ea formula, *Nos ministri Dei sumus: non terrenam vestram substantiam coucupiscimus, sed salutem animarum vestrarum requirimus,* Prostant eae interrogationes apud Burchardum *Decret. lib.* 1. post. *cap.* 94., & apud Beatum Rhenanum in fine *Admonitionis de Dogm. Tertull.*: unde habes, vel post X. saeculum eam disciplinam stetisse, quae tandem publicis poenitentiis sublatis intercidit: aliqua tantum ejs vestigia supersunt in Monitionibus, quae in finem revelandi ab Episcopis adhibentur. Sed quousque vetus obtinuit disciplina, deferri reus ad Ecclesiam debebat secundum Christi verbum, *dic Ecclesiae:* quo verbo, uti initio libri 3. dictum, & Ecclesiasticus conventus, & Episcopus Ecccleiastici conventus, princeps designatur. Ita autem se res habebat. Peccator semel, atque iterum admonitus prodebatur Episcopo; hic eum, ut poenitentiam ageret, secreto hortabatur, S. Aug. *serm.* 16. *de verb. Dom.*, & *in Levit. ibid* Si is minus erat dicto obediens, & legitimae probationes suppetebant, Episcopus dicebat Ecclesiae, *lib.* 2. *Const. Apost. c.* 38, hoc est, senioribus Ecclesiae, seu Presbyterio, quod proinde *spiritualis* Episcopi *corona* dicitur Ignatio *epist. ad Magnes.* Testimonia in hanc rem conceptissima sunt haec. Paulus Apostolus 1. *ad Cor.* 5. de Corinthio incestuoso; *Ego quidem*, ait, *jam judicavi eum congregatis vobis*. Auctor *Const Apost. lib.* 2. *c.* 47., *Assistant*, inquit, *judicio Diaconi, & Presbyteri*: S. Gregorius *lib.* 2 *ep.* 49. haec habet, *Si quid de quocumque Clerico ad aures tuas pervenerit, praesentibus Senioribus Ecclesiae tuae est veritas perscrutanda.* Jam Presbyterium advocare non libera res fuit; nam antiqua consuetudo ab Apostolicis ducta temporibus ita fieri jubebat; unde Concil. Carth. IV. *can.* 23., *Episcopus nullius caussam audiat absque praesentia suorum Clericorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi Clericorum praesentia confirmetur*: in quo Canone *Clericos* bene interpretatur Presbyteros Christianus Lupus *de Africanae Eccl. Romanis appellat. cap.* 15.; nam Presbyteris solis sedere ac judicare cum Episcopis datum. Aderant etiam judicio reliqui Clerici, imo vel ipsi laici, sed testes aderant, non judices, Cyprian. *ep.* 14., Cler. Rom. *ep. ad Cypr.*, quae inter Cyprianicas est 31., Euseb. *lib.* 6. *Hist. c.* 35.: & saepe Sacerdotes laicorum obtestationibus victi poenas mitigabant, S. Cornel P. apud Euseb. *ibid.* Prioribus saeculis nihil discriminis positum fuit inter laicorum, Clericorumque criminosorum judicia. Clerici aeque atque laici ab Episcopo suo assidentibus Presbyteris judicabantur: neque ullus gradus Clericatus quidquam praecipuum

 habe-

habebat. Timotheum Episcopum Ephesium Presbyterorum suorum judicem pronunciat Paulus 1. *ad Timoth.* 15. *v.* 19. Synodus Antiochena *can.* 4. , & *can.* 12., & Sardicensis *can.* 17. Presbyterum a proprio Episcopo gradu, & communione abjici posse supponunt. Primum ab Africanis Patribus inter majores, & minores Clericos distinctum. Concilium Carthag. I. *can.* 11., *A tribus vicinis Episcopis*, (cum proprio Episcopo, quod supplendum ex *can.* 10. Carth. II.) *si Diaconus est, arguatur: Presbyter a sex: si Episcopus, a duodecim Consacerdotibus* (h. e. Episcopis) *audiatur*. Eamdem disciplinam confirmarunt Carthag. II. *d. c.* 10., & Carth. III. *can.* 81., ubi id additum, *Reliquorum autem caussas etiam solus Episcopus loci agnoscat, & finiat*. Ait Concilium, *solus*, hoc est, sine aliorum Episcoporum conventu, non sine conventu Clericorum suorum: quod jam animadvertit Gratianus *caus.* 15. *q.* 7., ubi eum Canonem descripsit. At enim S. Augustinus Xantippum quemdam Presbyterum, qui solenne in Dominici Natalis vigilia jejunium violaverat, & apud famosam mulierem sine Clerico accolytho pransus, & coenatus dormierat, nullo Episcopo in consilium adhibito solus deposuit, ut ipse narrat *ep.* 226. Factum hoc Augustini clarissimos viros exercuit. Lupus Cypriani testimonio ex *ep. ad Rogatianum Novensem Episcopum* probat, laudatos Canones Carthaginienses fuisse contra antiquam Africanae Ecclesiae consuetudinem conditos: tum suspicatur, haud fuisse a nonnullis Episcopis veterem morem praeferentibus receptos, eorumque numero Augustinum haberi: & quamvis is Carthaginienses Canones subscripserit, potuisse tamen eos Canones contra Augustini sententiam condi. Fortasse satius est dicere cum Thomasino in *vet. & nov. Eccles. discipl. p.* 2. *lib.* 1. *c.* 15. *n.* 18., tribuendum id nimio Augustini zelo, quem mirari praestat, quam imitari. Ceterum Africanos Canones aliae etiam Christianae gentes per omnia ferme arripuerunt: quod a Lupo, ac Thomasino abunde demonstratum.

Jam criminalia judicia apud Episcopos peragebantur eodem prope ritu, quem Romana Lex praescripserat. Id juris Civilis, & Ecclesiasticae historiae collatione manifestissimum fiet. Jure Civili accusatio est libello instituenda, extatque accusatorii libelli formula in *l.* 3. *de accusat.* Accusatorium libellum, quo Eusebius Dorilaei Episcopus Euthycheten Presbyterum, & Archimandritam haeresis accusavit, Synodus Costantinop. I. S. Flaviani Patriarchae meminit *act.* 1., & 3. Jure Civili inscriptione, & subscriptione accusatoris est opus. Inscriptione profitetur accusator, se Maevium ex. gr. hac, vel illa lege reum deferre, eumque se peracturum reum, *d. l.* 3., & *l.* 2. *C. de exhib. reis*: subscriptione aut per se ipse, aut, si literas nesciat, per alium testatur, professum se esse: ac porro, si pareat, falsum se affinxisse crimen, se poena reciproci obstringit, *d. l.* 2. *C.* Eusebius *d. act.* 1. post expositam perversam, impiamque Euthychetis de Christo sententiam, *paratum* se libello profitetur *eum convincere falso habere Catholicum nomen*. Idem Eusebius *act.* 5. vereri se non obscure ostendit, ne per fraudem Euthychetis poenam subeat talionis: quem metum excutit S. Flavianus. Ita in Chalcedonensi Concilio *act.* 3. S. Paschasinus S. Leonis P. Legatus de Theodoro Diacono Dioscori accusatore inquit, *Si confidit probare ea, quae ingerit, ... proprio ore confiteatur, si non vult regularem adversus se converti sententiam*. Jure Romano reus per apparitorem in jus vocatur semel, iterum, atque tertio, uti dictum *lib.* 3. *tit.* 7.: in caussis autem, ex quibus sequi solet gravior poena usque ad relegationem, prehenditur *arg. l.* 1. *ff. an per al. caus. appel. red. pos.* Tribus etiam vicibus Dioscorum, Euthycheten, aliosque ad Synodum vocatos, ex Chalcedonensis, Costantinopolitanae, S. Flaviani, aliarum-

que

que Synodorum actis jam constat: ex eisdemque id porro constat, Episcopum per Episcopos saltem duos, Clericum per Clericos, laicum per laicos vocari consuevisse, Lup. *Diss. de Concil. Ephes. c.* 3., & *Append. ad Ephes. Latroc. act.* 1. Interdum (quod est placidum ac mansuetum Ecclesiae ingenium) quartam citationem Synodi decrevere: decrevitque in caussa Nestorii Synodus Ephesina *act.* 1. Jus prehensionis vetus non exercuit Ecclesia. Euthychetis accusator Eusebius Euthycheten invitum Synodo sisti postulat *act.* 3.; at ab ea vi abhorret S. Flavianus. Lege Romana nuncius, si rei copiam habere potest, denunciare decretum citationis in faciem debet arg. *l.* 1. §. 1. *de agnosc. lib.* Ita cum Euthychete factum *d. act.* 3. Civili jure regulariter in criminibus frustra pro reo procurator intervenit *l. pen.* §. *ult. de publ. judic.*, *d. l.* 1 *an per alium &c.*: qua de re *lib.* 3. *tit.* 3. Euthyches ad Synodum citatus Abrahamium, aliosque misit pro se responsuros; at S. Flavianus sic ad Abrahamium, *Quomodo, rogo te, possibile est, altero accusato alterum dicere?* Apud Romanos reus ab accusatore, & judice interrogabatur, *Ascon. Pedian in Verrin.* 3., Marcian. *l.* 6. §. 1. *de cust. reor.* Euthyches *act.* 7. ab Eusebio accusatore, & B Flaviano Synodi Praeside interrogatur. Jure Civili tergiversari, puta, ab accusatione citra abolitionem prorsus cessare, crimen est, quod extra ordinem punitur, *l.* 2. *C. ad SC. Turpil.*, S. Gregorius *epist. ad Job. Episcopum Corinthiorum*, cujus fragmentum est in *can.* 6. *caus.* 2. *q.* 3. Paulum quendam Diaconum, qui ab accusatione Episcopi sui destiterat, criminis notat. Ignoscit quidem ei Gregorius; sed tot tamen propria habet ea species, quae Romani Correctores adferunt in eum locum, ut produci in exemplum non possit. Quae de legitimis probationibus, atque exceptionibus Romano jure sunt comprehensa, ea fere omnia veteres Ecclesiae Patres in judiciis suis servasse, Conciliorum Acta commonstrant. Id unum moneo, jure civili *in criminibus eruendis quaestionem*, seu tormenta, *adhiberi solere*, *l.* 1. *de quaest.*; at vero istum eruendae veritatis modum vetus nunquam adhibuit Ecclesia. *Reos tormentis afficere*, verba sunt Hildeberti Cenomanens. *ep.* 30., *vel suppliciis extorquere confessionem censura Curiae est non Ecclesiae disciplina*. Quid vitii sit in eo modo, tradit Aug. *lib.* 19. *de Civ. Dei c.* 6., *Quum quaeritur, utrum sit nocens, crucietur: & innocens luit pro incerto scelere certissimas poenas, non quia illud commisisse detegitur, sed quia non commisisse nescitur, ac per hoc ignorantia judiciis plerumque est calamitas innocentis*: in quem Augustini locum videndus Ludovicus Vives. At enim Eusebius P., qui IV. Ecclesiae saec. Romae sedit, *can.* 4. *caus.* 5. *q.* 5. inquit, *Hanc* (veritatem) *diversis cruciatibus e latebris suis religiosus tortor exigere debet, ut dum poenis corpora subjiciuntur, quae gesta sunt, fideliter, & veraciter exquirantur*. Verum & Augustini de quaestionibus sententia, & Criticorum judicium de Epistolis Pontificum Siricio antiquiorum Eusebianam illam Epistolam supposititiam esse, satis probant. Quod autem S. Gregorius ait *can.* 7. in fine *caus.* 2. *q.* 1., vilissimis testibus *sine corporali discussione* credi non debere; id ait is ex sententia Legum Romanarum, quas eo loco diserte laudat. Ait quidem Augustinus *can.* 1. *caus.* 23. *q.* 5., saepe, *in judiciis virgas ab Episcopis* solitas adhiberi: & S. Gregorius in *cap.* 1. *de calumniat.* Subdiaconum calumniatorem *verberibus castigari* jubet; sed duo haec loca ad antiquas publicae poenitentiae regulas exigenda sunt, quae in criminosis castigandis *pastores* esse Episcopos, non *percussores* volebant, ipso Gregorio teste *can.* 1. *dist.* 45. Et sane Augustinus ibid. addit, eum ipsum modum coercitionis ab Episcopis adhibitum, qui & ab artium liberalium magistris, & a parentibus adhibetur. Tandem in gravioribus delictis novum ius Canonicum quaestiones admisit, *cap.* 1. *de*

1. *de deposit.*, & *cap. 6. de reg. jur.* Absentem damnari leges vetant *l. 5. de poen.*, *l. 1. de requir. vel abs.*, *l. 6. C. de accus.* Synodi Tyriae de S. Athanasio judicium quum multis nominibus, tum hoc maxime nomine nullum pronunciant Julius I. *ep. ad Orientales*, & Alexandrini Concilii Patres in *epist. Synodica*, quod eum absentem damnaverit. Ulpianus *l. 5. de poen.*, Papinianus *l. 10. de publ. judic.*, atque alii passim contumaces etiam absentes recte damnari ajunt. Nestorium *ad Synodum non ausum accendere depositionis sententiae* ab Ephesinis Patribus *subjectum*, inquit S. Cyrillus *ep. ad Clerum, & populum Alexandrin.* Dioscorus etiam ob contumaciam absens damnatus in Chalced. Conc. *act* 3. Ex sententia juris Romani scribit Ascon. in *Verrin.* 3., *Loqui nisi interrogato testi non licebat*. Synodi Costantinopolitanae *act. 6.* Theophilus, & Mamas Presbyteri, qui Euthycheten ad Synodum vocaverant, instante Eusebio, ac jubente Flaviano multa contra Euthycheten testantur; interroganti autem Flaviano, cur ea reticuerint ad id tempus, respondent, *Minime interrogati superfluum putavimus haec dicere*. Jure Civili insinuari reo sententiam debere, ut ei liberum sit appellare, exploratissimum est. Lata in Concilio Ephesino contra Nestorium sententia insinuata ei est per literas Synodales, quarum haec Epigraphe, *Synodus Nestorio novo Judae*. Jam ut juris Civilis, & veteris Ecclesiastici fori collocationem verbo transigam; ajo, quoniam in legibus Romanis de ordine judiciorum quaedam sunt juris gentium, quaedam juris Civilis meri, atque haec ad judicium solenniter exercendum, illa ad actionis probationem, reorumque tutelam, seu, quod idem est, ad caussae cognitionem pertinent; veteres Ecclesiae Patres ea tantum retinuisse, quae juris gentium, neglexisse alia, quae juris Civilis meri solennia videbantur. At circa saec. XII., quum exterius Ecclesiae forum coepit ab interiore distingui, solennia etiam juris Romani in Ecclesiasticum forum exterius inlata sunt: ut dici recte possit, quo in Civili, eodem prope ritu in Ecclesiastico foro criminalia judicia exerceri; idque Romani juris, & Decretalium collatio demonstrat. Hinc triplex instituendi judicii criminalis ratio novo jure Canonico proposita per *accusationem*, *denunciationem*, & *inquisitionem*, *cap. 24. §. 2. de accusat.*: quod ex jure Civili, ejusque glossis desumsisse Innocentius III. videtur. De accusatione in Pandectis agitur *lib. 48 t. 2.*, & in Codice *lib. 9 t. 2.*: de inquisitione in *l. 1. §. 12. de off. Praef. Urb.*, *l. 13. de off. Praes.*, *l. 3. §. ult. ad L. Jul. de annon.*, & *l. 4. §. 2. ad L. Jul peculat.*: de denuntiatione in *l. 6. in fin. de cust. reor.*, *l. 6. §. 3. ad SC. Turpil.*, *l. 7. C. de accusat.*, *l. 2 pr.*, & §. 4., *l. 15. §. 1.*, & 2., *l. 22. §. ult.*, *l. 23.*, & 24. *de jur. fisc.* Inscribere, ac subscribere accusator debet, quia ad poenam instituitur accusatio, *l. 1. C. de accus.*, *l. 2. C. de exhib. reis*, *cap. 16. de accus.*, licet talio jamdiu desueverit, quod ea poena homines ab accusando deterrerentur: nuntiator solennia accusationum servare Civili, & Canonico jure non debet, *d. l. 7. C.*, & *d. cap. 16. tit. Decret. de accusat.*, & *cap. ult. de calumn.*; sed monere tamen jure Canonico, & vero etiam ex praecepto Christi peccatorem debet; *quia ad correctionem denunciatio facienda est*, *d. cap. 16.*, & *cap. 31. de simon.*; quales fuisse ex veteri Ecclesiae disciplina accusationes, jam tradidi. Porro hoc quoque differunt inter se Accusatio, & Denunciatio, quod denunciare prohibeatur nemo: multi vero prohibeantur accusare. De his Gratianus *caus. 2. q. 7.*, & 8., & *caus. 3. q. 4.* abunde edisserit ex jure Civili, quod super hac re in jus Canonicum novum maximam partem defluxit: itemque ex jure Ecclesiastico, quod tamen is ex falsis Decretalibus derivat. Hic non consistam; usu enim inductum est, ut, quum de publica punitione agitur, soli Promotores fiscales in Curiis Ecclesiasticis locum obtineant accusatorum. Denique in criminosos inquirit

quirit ex officio judex, sicque reum, etiamsi nullus accusator existat, publicae sollicitudinis cura producit, uti elegantissime Constantinus loquitur in *l.* 1. *C. de cust. reor.*; sed *inquisitionem clamosa debet insinuatio praevenire*, Innoc. III. in *d. cap.* 31.: quod de inquisitione, quam *specialem* dicunt, accipiendum est; puta quum in certum hominem inquiritur. V. *cap.* 21. *de accus.*

De appellationibus dictum *lib.* 3. Promissi memor addam nonnulla hoc loco. Ad Summum Pontificem *de toto mundo appellatur*, inquit S. Bernardus *de Consider. ad Eugenium lib.* 3. Sed multa sunt, quae de Episcoporum appellationibus ad Romanum Pontificem tradit Petrus de Marca *lib.* 7. *Concord. c.* 3., & *seqq* Ait, eos ante Sardicensem Synodum provocare ad Romanum Pontificem jure non potuisse: id tantum per Canones Sardicenses Romano Pontifici datum, ut caussam ad Episcopos Provinciae, praesente, si ita arbitraretur, Legato suo, retractandam decerneret: denique jus istarum appellationum in Oriente non ante Trullanum Concilium, in Occidente non ante VIII. saeculum obtinuisse. Contra Natalis Alexander *Differt.* 28. *saec. IV.* egregie praeter ceteros haec adstruit, jus istarum appellationum Primatus Romani Pontificis consectaneum esse: idque a Synodo Sardicensi non institutum, sed repetitum. Africanae Ecclesiae consuetudo, cujus testes sunt Canones secundae, & quintae Synodi Carthaginiensis, & Canon. 22. Milevitanae, Presbyteros, aliosque inferiores Clericos ad Romanam Ecclesiam appellare non patiebatur. *Ad transmarina qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur*, verba sunt *can.* 22. Synodi Milevitanae. *Transmarinam* Ecclesiam in Conciliis Africanis *Romanam* esse, multis collatis Canonibus ostendit Lupus *de Afric. Eccles. Rom. appel. cap.* 20. ut certe risum faciat exceptio, quam laudato Canoni Milevitano apponit Gratianus *caus.* 2. *q.* 6. post *can.* 35, *nisi forte Romanam Sedem appellaverit*, quasi Afri ad transmarina appellantes ad alium, quam ad Sedem Apostolicam, appellarent, uti bene in eum Canonem Binius. Discrimen, quod Africanae Ecclesiae disciplina inter Episcopos posuit, ac reliquum inferiorem Clerum, tradit Aug. *ep.* 162., quam Lupus longo commentario illustrat *d. c.* 20. Gradatim, & *non omisso*, ut ajunt, *medio* appellandum, ut sua cuique dignitas servetur, *l.* 21. *de appellat.*, *cap.* 66. *de appellat.*, *cap.* 1. §. 1. *eod. in* 6. Jure Civili appellationes recto ad Principem factae ad eos remittuntur, ad quos fieri debuerunt, *d. l.* 21.; at jure Canonico appellationes ad Summum Pontificem recto fiunt, *cap. ult. de for. comp.*, *cap.* 7., & 54. *de appell.* Hoc idem jus Summi Pontificis adstruit Gratianus *caus.* 2. *q.* 6. ex Decretalibus summorum Pontificum Sixti, Marcelli, Victoris, Zephirini, ac Julii: sed Decretales istas Critici supposititias habent. S. Bernardus *loc. cit.* Eugenium monet, ne appellationes istas, quas *in testimonium singulare Primatus* ejus interponi ait, temere recipiat, adhibetque in eam rem verbum illud Pauli Apostoli 1. *ad Cor. cap.* 6. *v.* 12., *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*. Verum aliquot istarum appellationum exempla deprehendunt nonnulli in Epistolis Gregorii P., puta *ep.* 72. *lib.* 1., *ep.* 33. *lib.* 2., *ep.* 24, & 33. *lib.* 10. Quid in Gallia, & Belgio obtineat, videsis apud Van Espen *p.* 3. *tit* 10. *cap.* 2.

Restat, ut de criminalibus Episcoporum caussis dicamus nonnulla. Episcopum *a duodecim Consacerdotibus audiendum* dixi ex *can.* 11. Carthag. I. Fuit haec particularis Africanae Ecclesiae disciplina. Magnus erat in Africanis Provinciis numerus Episcoporum, ut permolestum esset in singulas criminales Episcoporum caussas Provincialem Synodum haberi: hinc, si extra solenne Synodi tempus deferri Episcopum contingeret (contingebat autem saepissime) nec res pati

moram

moram videretur, Episcopi duodecim cum Provinciae Primate conveniebant; fuitque haec eadem disciplina alicubi etiam recepta. Lup. in *Dictat. Gregor. VII. can.* 25. Communis Ecclesiae disciplina olim haec fuit, ut criminales omnes Episcoporum caussae in Provincialibus Synodis disceptarentur. Vide in hanc sententiam Synodum Nicaenam *can.* 5., Costantinopolitanam I. *can.* 2., Antiochenam *can.* 15, Sardicensem *can.* 3. 4. & 7., Chalcedonensem *can.* 4., Justiniani Novellam 123. *c.* 22., & Gelasii P. II. Epistolam ad *Joh. Constantinop.* Innumera etiam exempla suppeditat historia Episcoporum per Provinciales Synodos excommunicatorum, aut depositorum. V. Lup. in *Dict. c.* 3. Quum vero sub initium saec. VIII. Isidori Collectio produsset, nova disciplina enata est ex Decretalibus Julii I., & Eleutherii P., quas ea habet Collectio, quasque deinde in Decretum suum inseruit Gratianus *can.* 7., &. 9. *caus.* 3. *q.* 6. Iis Decretalibus damnandorum Episcoporum jus Romano Pontifici asseritur. De istarum Decretalium fide est quidem cur dubites, jamque eas multis argumentis ducti ad apocrypha ablegarunt viri doctiores; certe tamen post id tempus Episcopos a Summo Pontifice damnatos deprehendes. Jam nova isthaec disciplina antiquos Canones non omnino abrogavit, nam solae *majores* caussae, puta eae, pro quibus gradu moveri Episcopi possunt, Summi Pontificis judicio reservatae sunt. Hinc *depositionem* nominatim expressit Innocentius III. in *cap.* 2. *de translat. Episcop.*: atque hinc illud in *Dictatu* Greg. VII. *can.* 3, *Quod ille solus* (Papa) *possit deponere Episcopos, vel reconciliare.* Distinctionem istam inter majores, & minores Episcoporum caussas criminales novissime Tridentina Synodus confirmavit *sess.* 24. *cap.* 5. *de reform.*

TITULUS VI.

De Purgatione Canonica & Vulgari.

SI quis *de aliquo crimine publica laborat infamia, accusatore, & testibus deficientibus*, eum *ad purgationem* esse *compellendum*, Alexander III. rescribit *in cap.* 6. *de purg. canonic.* Purgationem bene definit Lancellottus *demonstrationem innocentiae super objecto crimine*. Duplex est, altera *Vulgaris*, altera *Canonica*: de qua duplici purgatione duplex in Decretalibus caput. Vulgaris est, quam vulgi superstitio invenit, ac sequitur: Canonica, quae sacris Canonibus est comprobata. Vulgaris species multae. Alii monomachia, seu duello, alii candenti ferro, alii aqua vel ferventi, vel frigida se purgabant, alii aliis modis, quos a Longobardis, aliisve e Germania populis in Italiam invectos ex eorum legibus ac moribus exponunt Cujacius *lib.* 1. *Feud. tit.* 1. §. *si autem controversia*, Gonzalez in *cap.* 3. *de purg. vulg.*, & alii satis multi. Id genus purgationis, quod eo tentetur Deus, passim Canones damnant. V. *can.* 7. §. 1. (a), *can.* 20., & 21. *caus.* 2. *q.* 5., *cap.* 8. *de purg. canonic.*, & *tit. Decretal.*

(a) *In d. can.* 7. *describit Gratianus S. Gregorii Epistolam ad Brunichildam Francorum Reginam, quae est lib.* 11. *ep.* 8. *Verum prior quidem Canonis pars ejus Epistolae segmentum est: posterior, qua vulgaris per frigidam aquam, ignitumque ferrum purgatio memoratur, S. Gregorii opus non est; neque enim eam habet Gregorii authenticum, neque ullus aetate Gregorii id genus purgationis usus erat. Accedit, quod eadem posteriore Canonis parte Mennae Episcopi purgatio mulieris arbitrio committatur; quod utpote ab Ecclesiastica disciplina alienum jure mira-*

tal. de purg. vulg. Alicubi in Ecclesia ferventis aquae, aut candentis ferri judicium permissum fuisse, ut alia desint testimonia, Triburiensis Synodi Canon testatur, qui est apud Gratianum *ead. cauf. & q. n.* 15., & in *cap.* 1. *de purg. vulg.* in prima Decretalium Collectione apud Ant. Augustinum, & in *cap.* 1. *tit. Decret.* Greg. IX. *de purg. can.*: extatque ejus Canonis sententia in *can.* 22. Concilii Triburiensis. Quoniam vero ejusmodi purgationes Romana Ecclesia semper est aversata, Raymundus verba illa Canonis, *ferventi aqua, aut candendi ferro* prudens omisit. Vulgarium Purgationum vestigia usque ad ultima saecula in nonnullis Ecclesiis superfuisse, ostendit Van Espen *p.* 3. *t.* 8. *c.* 4. Meminit etiam Gratianus *can.* 23., & 26. ex Concilio Wormaciensi purgationis *per sacram Communionem*, de qua Van Espen in *Decretum cauf.* 2. *q.* 5. Canonica purgatio jusjurandum est. Ejus mentio est in Epistolis S. Gregorii *can.* 6., & 7. *ead. cauf.* & *q.* Jurare olim mos fuit *ad B. Petri corpus*: de qua formula, & similibus v. Cangium in *Glossario*. Pelagius I., Sixtus III., ac Leo III. jurejurando se ipsi purgarunt. Anastas. Biblioth. in *Pelag.*, *can.* 10, & 18. *ead. cauf.* & *q.* Disciplina sic ferebat, ut juraturus tres, quinque, aut septem ejusdem prope ordinis, vicinos, aut saltem qui eum probe nossent, &, quod praecipuum erat, inculpatae fidei sibi socios, tanquam adsertores, adsciseeret, *can.* 12. 13. 16. 17. & 19. *ead. cauf.* & *q.*, *cap.* 7. 9. 11. *de purg. can.*: quo spectant formulae illae *tertia*, *quinta*, aut *septima manu* jurare. Quandoque plures eo numero acciti, si aut qui se purgabat, laicus esset, aut magni alicujus criminis infamia Clericus laboraret, *cap.* 1., & 10. *de purg. can.* Socii isti *Compurgatores*, *Conjuratores*, & *Sacramentales* dicti. Primum is, de cujus re agebatur, super sancta Evangelia jurabat: tum compurgatores super sancta etiam Evangelia jurabant, eum vere, ut ipsi credebant, jurasse *can.* 17. *cauf.* 2. *q.* 5. Ita, quum gravis urget caussa, Clericis quoque jurandum est. Canones, quibus Monachis, Clericis & maxime Episcopis jurare interdictum, & porro caussas, quibus eos jurare honestum, & vero etiam necessarium, habes apud Lup. *append. ad Ephesin. Latroc. cap.* 2. *act.* 2. Nunc Purgatio desuevit.

TITULUS ULTIMUS.

De Poenis Ecclesiasticis.

CRimina excipiunt poenae Ecclesiasticae, quae Censurae appellantur. Censurarum potestatem Apostolis fecit Christus *Matth.* 18. *v.* 15, *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelis*. Sane S. Paulus 1. *ad Corinth.* 5. incestuosum excommunicavit, & Apostolorum successores Episcopi ad

miratur Glossa. Quis autem credat, Gregorium mulieris arbitrio tantum tribuisse? Rectissime Romani Correctores advertunt, laciniam illam Epistolae Gregorii adsutam opus esse Alexandri II., qui saec. XI. Pontificatum gessit, ex cujus ep. ad Raynaldum Cumanum Episcopum illud laudant Ivo p. 10. *c.* 15., *& Pann. l.* 5. *c.* 8.: *ejusdemque Epistolae initium est in can.* 11. *cit. cauf., & q.; post cujus canonis extrema verba posterior canonis* 7. *pars continenter legenda. Alios quoque apocryphos Canones in eandem rem laudat Gratianus. Tu vide Ant. Augustinum, & Correctores Romanos.*

ad nostra usque tempora idem jus exercuerunt. De aliis praeter Episcopos vide Juen. *de Cens. cap.* 2

Poenae Ecclesiae propriae spirituales sunt. Ecclesiae gladium *spiritualem* appellat Cyprianus *ep.* 62. al. 4 *ad Pompon.* Si quando opus esse intelligeret, contumacibus vim adhiberi, *saeculare*, ut ajunt, *brachium* imploravit. Id sub Christianis Principibus passim: quandoque etiam sub Ethnicis factum. Paulum Samosatenum ab Antiochenis Patribus depositum, quum nollet Ecclesiae domo exire, quam novus ingredi Episcopus debebat, jussu Aureliani Imp., quem Ecclesia adierat, cum summo dedecore exturbatum, narrat Eusebius *lib.* 7. *c.* 30. Id adeo solenne fuit, ut in Canonem abierit. Concil. Antiochen. an. 341. *can* 5., *Sin autem*, inquit, *perseverat perturbare*, *& Ecclesiam evertere*, *is per externam potentiam ut seditiosus castigetur*. Hoc idem cautum *can.* 38. Carthag. III., *can.* 53., 67., & 93. Codicis Africani. Apposite Petrus Blesensis *ep.* 73., *Duo sunt gladii*, *qui ad invicem sibi vires impartiuntur alternas*, *Sacerdotium Regibus*, *& Sacerdotibus Regnum*, *ideoque si ab altero suppletur alterius insufficiantia*, *non videtur duplex contritio*, *aut punitio combinata*. Non debent autem opem denegare Christiani Principes, quorum praecipuae partes sunt Ecclesiam tueri, eo nomine rationem Deo reddituri, uti Isidorus inquit *can.* 20. *caus.* 23. *q.* 5. Ita Episcopi per Civilem potestatem sententias suas exequebantur. Id etiam a Principibus contendere semper consuevit Ecclesia, ut, quos Ecclesiastica censura ad officium non revocabat, in eos temporales poenas statuerent. Id attigi *tit.* 2. *h. lib.* Addam hoc loco, quod *d. can.* 93. *Cod. Afric.* scriptum est. Eo certi Episcopi ad Arcadium, & Honorium nomine Ecclesiae legantur oraturi, ut per eos Theodosii lex de ordinatoribus, ordinatisque haereticis certa auri summa mulctandis confirmetur. Teodosiana lex extat *lib.* 16. *C. Th.* 5. *de haeret. n.* 21., in quam v. Aug. *ep* 50. *ad Bonifac.* Semper tamen Ecclesia a judicio sanguinis abhorruit. Hinc solenne Episcopis fuit vel perditissimorum hominum mortem a Magistratibus, ac Principibus deprecari: ac saepe eorum preces legum severitatem devicere: quod argumentum persequitur Thomasin. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 95., & *seqq.* Hinc quoque illud Matisconensis II. *can.* 18., *Definimus*, *ut ad locum examinationis reorum*, puta, ubi de reis habetur quaestio, *nullus Clericorum accedat*, *neque intersit Atrio sauciolo*, *ubi pro reatus sui qualitate quispiam interficiendus est*: itemque illud Synodi Antissiodor. *can.* 33., *Non licet Presbytero*, *nec Diacono ad trepalium*, *ubi rei torquentur*, *stare*. Atrium *sauciolum*, quod & *sauciatum* dicitur in vita S. Cypriani, locus est, ubi capite, aut membris feriuntur rei: atque a tribus palis *trepalii* vox facta.

Antequam ulterius progrediar, praemonere nonnulla est opus, quae ad veteres, novosque Canones probe intelligendos praenosse necessarium omnino est. In antiquis Canonibus nusquam *Censurae* nomen occurrit eo sensu, quo nunc vulgo usurpatur: & fortasse primus omnium Bernardus *de praecept.*, *& dispens. c.* 13. excommunicationis *censuram* dixit: *Poenarum*, & *Poenitentiarum* veteres passim meminere. Postquam alia interioris, alia exterioris fori ratio fuit, ac vel post tempora Gratiani primum tradi in scholis coeptum, censuras esse *poenas spirituales*, *ac medicinales*, *quibus homo aliquorum spiritualium bonorum usu per exteriorem clavium potestatem privatur*: proinde, etsi omnes Censurae sint poenae Ecclesiasticae, has non semper esse Censuras: irregularitatem, ac degredationem esse quidem poenas, Censuras non esse: Censurarum nomine tres tantum poenas intelligi *Interdictum*, *Suspensionem*, *Excommunicationem*, uti docet Innocentius

III.

III. in *cap.* 26. *de V. S.*, ubi addit, si quid sub Ecclesiasticis Censuris generaliter praecipiatur, aut vetetur; spectandam judici esse, ut certam jure statuat censuram, diversam rerum, ac personarum rationem: denique jus Censurarum non a potestate clavium, quae in interiori foro, sed ab ea pendere, quae in exteriore, & contentioso foro exercetur: sicque magis esse *jurisdictionis*, quam *ordinis*: quumque solius tonsurae Clericis competere possit jurisdictio, posse hos jus Censurarum habere. Quoniam vero ad XII. usque saeculum exterius forum ab interiore secretum non fuit, perque id tempus poenae Ecclesiasticae ad Sacramentum Poenitentiae spectarunt, quam diversa fuerit super hac re ejus temporis disciplina, tute intellige. Morin. *lib.* 6. *de Poenit. c.* 25. Mihi est animus veteres, & novas poenas Ecclesiasticas percensere, quae aut majores, aut minores; ac rursus aut Clericorum propriae, aut Clericis aeque ac laicis communes.

Clerici nunc, ut olim, beneficio, officio, aut persona mulctantur. Olim, ante constituta, qualia nunc sunt, Ecclesiastica Beneficia, si quid leve peccassent Clerici, *a divisione mensurna* (a), uti Cyprianus loquitur *ep.* 28. al. 34. *ad Cler.* abstinebantur. Id erat, quod nunc est *a beneficio suspendi*. Abstinebantur etiam officio, seu, ut ibid. Cyprianus inquit, *ministerio Ecclesiastico*: quod nunc est *officio, vel ordine suspendi*. Presbyteris suis, qui lapsos nondum peracta poenitentia susceperant, suspensionem minatur Cypr. *ep.* 10., *Si in iisdem perseveraverint, interim prohibeantur offerre*. Interdum officio prohibebantur ex parte. Concil. Neocaesareense *can.* 9., *Si Presbyter, qui corpore prius peccaverat, promotus fuit, & si ante ordinationem peccasse confessus fuerit; ne offerat, manens in aliis*. Concil. Carth. IV. *can.* 68., *Si sciens Episcopus ordinaverit talem* (puta, qui publice poenitentiam egit) *etiam ipse ab Episcopatus sui ordinandi dumtaxat potestate privetur*. Demum quandoque ad tempus, quandoque in perpetuum abstenti. Concil. Epaonense *c.* 3., Sozomen. *lib.* 1. *cap.* 24. Suspensis Clericis salva dignitas erat: unde *cathedrae honoris participes*, seu *cathedram habere*, & *habere honorem*, & *obtinere nomen* dicuntur. Concil. Ancyr. *can.* 1., Synodus VI. in Trullo *can.* 26., Concil. Nicaen. *can.* 8., & Agath. *can.* 1. Haec omnia nunc quoque obtinent; unde definitur passim suspensio Censura, qua Clericus ab officio, aut jurisdictione, beneficiove sive ex parte, sive omnino, sive ad tempus, sive in perpetuum salva dignitate abstinetur. Abstinendi verbum solenne est in hac re. Eo verbo suspensionem designat Synodus Eliberit. *can.* 13., & Cypr. *ep.* 55. *ad Cornel.*, & 63. *ad Pomp.* Clerici alias solo officio, aut beneficio, alias utroque suspenduntur, *cap.* 33. *de test.*, *cap.* 1. *de secund. nupt.* Officio suspensi, si officium exerceant, irregulares fiunt, *cap.* 1. *de re jud. in* 6., *cap.* 1. *de sent. excom. in* 6.: beneficio suspensi, si fructus percipiant, beneficio privantur, *cap.* 4. *de cohab. cler.*, *cap.* 1. §. *ult. de elect. in* 6.

Longe gravior est Depositio, seu Degradatio. Quemadmodum autem qui suspenduntur, aut ex parte suspenduntur, aut omnino, ita qui degradantur. Ex parte degradari proprie *regradari* veteribus dictum. Regradatorum Clericorum in priscis Canonibus mentio non rara. Concil. Tolet. I. in *can.* 17. *dist.* 34., Aurelianense III. *cap.* 27., Matiscon. I. *can.* 10., & 18. Militare

 vo-

(a) *De menstruis oblationibus, & menstrua earum inter Clericos partitione lib.* 9.

vocabulum fuit *Regradatio*, de qua in *l.* 2. *C. Th. de curs. publ.*, eratque militis in inferiorem militiam rejectio. Ita regradari dicebantur Clerici, qui de suo ad inferiorem gradum, aut gradu suo retento ad ultimum sui ordinis locum dejiciebantur. Subdiaconos, qui defuncta uxore aliam duxerant, inter Ostiarios & Lectores haberi, praecepit Toletanum *d. can.* 17. Idem de foeneratore, & calumniatore Clerico statutum in Aurelianensi *d. can.* 27., & Matiscon. *d. can.* 18. Simile est, quod Nicaeni Concilii *can.* 8. de Episcopis Novatianis cautum est, ut ad Catholicam Ecclesiam reversi in urbibus, quae Episcopum habebant, loco essent Presbyterorum (*a*). Diaconum in Ecclesiastico conventu sedere ante Presbyteros ausum sui ordinis ultimum voluit Synodus VI. in Trullo *can.* 26. *dist.* 93. Eadem poena Liberatum Diaconum superbientem coercuit S. Gregorius *lib.* 1. *ep.* 81. Fornicatorem Presbyterum Psalmos in Choro ultimum canere jussit Hybernense Concilium in *can.* 5. *dist.* 82. De posteriore hoc regradationis genere sunt *can.* 2. *caus.* 19. *q.* 3., *cap.* 12. *de aetat. & qualit.*, *& ordin. praefic.*, & *cap.* 3. *ne Cler. vel Monach.* Omnino deponi est omnino dejici de gradu, atque in ordinem redigi laicorum. Depositis nulla erat reliqua spes restitutionis. Concil. Antioch. *c.* 5.; unde de iis in Agathensi Conc. *can.* 50. ita statutum, *Quamdiu vixerint, laicam tantummodo communionem accipiant* (*b*). Quid vero illud est? Bellarminus *de Euchar. lib.*4.*cap.*24. laicam communionem interpetratur communionem sub una panis specie. quo sensu hodie laica communio rectissime diceretur, quae laicis, & vel ipsis Presbyteris, atque Episcopis extra sacrificiorum officia communicantibus datur. Verum, quod jam satis constet, olim ipsos laicos utramque speciem panis, & vini sumsisse; vides, quam longe a vero absit opinio Bellarmini. Lindanus *Panopl. lib.*4.*cap.*58., Durant. *de ritib. Eccles. lib.*2. *cap.* 55. *n.*6., Voss. *thes. Theol. disp.* 23. *th.* 5., & Cabassut. *in Notit. diss.* 16. laicam communionem intel-

(a) *At enim in can.* 29. *Concil. Chalced. haec leguntur*, Episcopum in Presbyteri gradum deducere est sacrilegium. Si qua autem justa caussa illos ab Episcopali actione removet, nec Presbyteri debent locum obtinere. *Hujus can. occasio prostat act.* 4. *ejusdem Concilii. Lupus in Schol. in eum can. scribit*, Hic Canon, immo non Canon, sed quaedam dumtaxat Romanorum Legatorum interloquutio fuit semper modicae auctoritatis. *Fuit quidem is Canon Romanorum Legatorum interloquutio in caussa Eustachii Beryti Metropolitae, qui duos Episcopos a Photio Tyri Metropolita ordinatos deposuerat salvo Presbyteratu, uti ex d. Act. constat: sed eam tamen interloquutionem universa Synodus probavit, eamque ut Canonem proposuit. Nihil est, cur de hac re multo sermone laborem. Conciliorum dissonantiam, ubi de disciplina agitur, haud moror, neque optimi quique morantur. Id ex historia compertum sit, Chalcedonensem Canonem vix ullum in Ecclesia usum habuisse: ac secundum Nicaenum Canonem saepissime judicatum. V. S. Gregor. Turonens. lib.* 7. *cap.* 17., *S. Bernard. ep.* 245. *ad Eugen. III.*, *& Anastas. Bibliothec. in vita Stephani IV.*

(b) *Interdum gravis & publica caussa fecit, ut depositi in integrum restituerentur. Restitutum a Cornelio P. Maximum Presbyterum de Novatiano schismate ad unitatem Ecclesiae redeuntem, quod schismaticos bene multos suo exemplo ad Ecclesiam revocaret, testatur ipsius Cornelii ep.* 46. *al.* 49. *ad Cyprian.*

telligunt, quae non intra Sanctuarium, quo loco soli sacrati Clerici communicabant, *can.* 19. *Laodic.*; sed extra sacros Gancellos laicis dabatur. Verum quidem est, quod isti ajunt de diverso communicantium loco: at non solo loco laicae communionis vocabulum aestimandum est; ita enim si quis Presbyter aegrotans in suis aedibus communicasset, ea certe fuisset laica communio: quod nusquam scriptum est. Bene Petrus de Marca *tract. in can. Clericus* ad calcem Baluzii *de emend. Grat.*, & Rigaltius in *Cypr. ep.* 52. *ad Anton.* laicam communionem accipere idem fuisse docent, atque omnino deponi, & omnino laicorum jure censeri. Hinc depositorum nomina de tabula, hoc est, matricula Clericorum expuncta. Aug. *serm. de comm. vit. Cleric.* Hinc & clericalem vestem cum laica commutabant, & clericalem tonsuram cum coma, quam laxare solis laicis datum. Synod. VI in Trullo *can.* 21. Hinc demum Clericalibus privilegiis exuti imperio suberant Magistratus in caussa quum civili, tum criminali.

Communionis laicae mentio occasionem dat peregrinae communionis explicandae. Hujus primum Regense Concilium an. 439. *can.* 3. meminit: tum Agathense *can.* 5., & porro Ilerdense *can.* 15.: ex quibus canonibus apparet, eam Clericorum poenam fuisse, praeterea nihil. Hinc qualis ea fuerit, anxie quaesitum. Glossator Gratiani in *can.* 11. *caus.* 13. *q.* 2., Bellarminus *loc. cit.*, & Binius in *can.* 15. *Concil. Ilerd.* idem esse laicam, & peregrinam communionem opinantur. Male. Clerici regulariter nulla spe restitutionis in laicam communionem detrudebantur: at ad peregrinam redacti post actam poenitentiam gradum suum repetebant *can.* 2. *Concil. Agath.* Idem Gratiani Glossator eo vocabulo significari posse addit communionem criminosis quibusdam dari solitam in hora mortis, *quum recedit* homo, *vel peregrinatur de hoc mundo*. Lepidum caput. Vita quidem peregrinatio est, non mors. Quid quod laudatus Canon 2. interpretationem istam perspicue refellit? Eo *can.* traditur, fieri poenitentia posse, ut Clericus de peregrina communione ad priorem gradum evadat: quod recte sanum hominem, non gravi morbo laborantem supponit. Gabrielis Henao *lib. de sacrif. miss. p.* 3. *disp.* 28. *sect.* 2. singularis opinio est, peregrinam communionem fuisse peregrinationes sive temporarias, sive perpetuas criminosis Clericis in poenam injunctas. Sed nullo antiquitatis Ecclesiasticae loco opinio isthaec juvatur. V. Card. Bona *de reb. liturg. lib.* 2. *cap.* 19. §. 5. Dadini Alteserrae opinio fert *de jurisd. Eccl. lib.* 9. *cap.* 8., peregrinam communionem fuisse nudam & simplicem communionem precum, quam honestis viris injuria excommunicatis pendente appellatione denegatam non fuisse, probat ex facto Joh. Chrysostomi apud Socrat. *lib.* 6. *cap.* 9. Verum, si ita se res habuit, nulla fuisse videtur caussa, cur ea communio *peregrina* diceretur; namque ea a peregrinis certe dicta est: peregrinos autem sine literis Episcoporum suorum haud fuisse ad communionem precum admissos, videtur probare Synesii *Ep.* 65., ubi de Alexandro Episcopo Basianopolitano sine communicatoriis literis peregrinanti scribit, *In Ecclesiam eum non admisi, neque sacrae mensae participem feci*: quo loco posteriora verba Eucharistiae perceptionem: priora communionem precum designant. Georgius Cassander *de comm. sub utraq. spec.*, & Vossius *in thes. theol.* in ea sententia sunt, olim Clericos poenae nomine communicasse inter peregrinos, quorum gratia saepe extra statos dies mysteria celebrabantur: quae peregrina communio dicta est. At quo testimonio probatur, peregrinantium caussa oblationes extra

tra ordinem factas? Profecto nullo. A peregrinis quidem factum peregrinae communionis nomen, sed longe aliter explicandum. Jam *tit.* 2. *h. lib.* ex *can.* 7. Conc. Carth. I., & *can.* 7. Antioch. traditum est, Clericos, & laicos communicare vetitos in aliena plebe sine literis Episcopi sui, quibus de eorum fide, ac moribus constaret. Quamquam autem iis Ecclesiastica communione interdiceretur, haud denegabantur tamen officia humanitatis; unde sumtu Ecclesiae seorsim alebantur. Testem do *can.* Apostolicum 32. in haec verba, *Ubi necessaria eis suppeditaveris, ad communionem ipsos non admittote*. Peregrina igitur communio genus poenae fuit, quo criminosi Clerici non peregrini detrudebantur in conditionem peregrinorum Clericorum, qui sine literis formatis evagabantur. Alebantur quidem illi de reditibus Ecclesiae; sed non poterant tamen ullis sui ordinis muneribus fungi. Et quemadmodum peregrini etiam, si se vere orthodoxos probassent, ad Eucharistiae perceptionem admittebantur, uti est in *d. can.* 32.; ita Clerici ad peregrinitatem redacti, si se Eucharistia non indignos praestitissent, in communionem Ecclesiae suscipiebantur, ac demum emensis legitimae poenitentiae spatiis officium repetebant suum. Dicam paucis. Cum iis Clericis tanquam cum Christianis, non tanquam cum Clericis communicabatur. Et apposite Albaspinaeus 1. *Obs.* 3. hujus poenae imaginem quandam haud obscuram deprehendit in jure Romano, quo deportati, quae sunt juris Civilis, amittunt: quae juris gentium sunt, retinent, *l.* 17. *de poen.* V. quoque Petav. *not. in Synesii ep.* 67. Id non omittam, quod Natali Alexandro est animadversum *saec.* 6. *art.* 15., *can.* 19. Concil. Aurelian. III. peregrinam communionem abusione nominis *laicam* dici; namque is canon & Clericis ad laicam communionem redactis recuperandi gradus spem certam injicit, & consueta accipere stipendia permittit. Num autem sententia haec cum iis, quae de laica communione sunt dicta, conveniat, vide. Mihi laica depositionis, peregrina suspensionis effectus videtur. Depositio (ut eo redeam, unde diverti) duplex est, aut nuda, aut solennis. Nuda est, quae nudis verbis, hoc est, nuda sententia: solennis, quae verbis, & re expeditur. Utramque collige ex *can.* 3. Concil. Arelat. I. ibi, *Non verbis nudis ab ordine Cleri amoveatur*. In solenni, quae proprie *degradatio* dici solet, *res* est solennis Clericalium insignium detractio, a re militari, ac Civili in Ecclesiam traducta, *l.* 2. *de his, qui not. inf.*, *l.* 12. *C. de dignit. lib.* 12., Chrysost. *in ep. ad Rom. hom.* 6.; quemadmodum contra insignium redditione restitutio fit gradus. Ecce tibi verba Concil. Tolet. IV. *can.* 24., quem ex Moguntino Concilio laudat Gratianus *can.* 65. *caus.* 11. *q.* 3., *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus a gradu suo injuste dejectus, si in secunda Synodo innocens reperiatur, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manibus Episcoporum: si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum: si Presbyter, orarium, & planetam: si Diaconus, orarium, & albam: si Subdiaconus, patenam, & Calicem*. Multa hujus rei exempla congerit Alteserra *loc. cit.* Ita fracto sigillo Abbates depositi. Matth. Paris. ad *an.* 1214. Veterem, ac novum expediendae degradationis ritum habes in *can.* 3., & *seqq. caus.* 15. *q.* 7., & *cap.* 2. *de poen. in* 6., & *sess.* 13. *Trid. cap.* 4. Saepe degradati Curiae tradebantur: quod quid sit, explicandum. Ea loquutio occurrit in *l.* 53. §. 1. *C. de Ep. & Cl.*; sed ejus origo altius repetenda, puta ab Honorii Constitutione in *l.* 39. *C. Th. eod.*, quam Justinianus in *d. l.* 53., & *Nov.* 123. *c.* 14. confirma-

firmavit. Ait Honorius, *Quemcumque Clericum indignum officio suo Episcopus judicaverit, & ab Ecclesiae ministerio segregaverit . . . continuo sibi eum Curia vindicet, ut liber illi ultro ad Ecclesiam recursus esse non possit: & pro hominum qualitate, & quantitate patrimonii vel ordini suo, vel Collegio Civitatis adjungatur* &c. Constitutionem hanc, quae satis sua se luce prodit, luculentius explicat Justin. *d.* §. 1. his verbis, *Tradi Civitatum Curiis ministraturos in posterum publico*. Igitur Curiae tradi erat Curiae ministerio addici. In eandem sententiam scriptum est in *can.* 31. *caus.* 11. *q.* 1. sub nomine Fabiani P., *Curiae tradatur, cui diebus vitae suae deserviat*. At juris Civilis ignoratio fecit, ut ea formula in alium sensum detorqueretur, ac depositos Clericos *tradi Curiae* perinde apud Canonistas esset, atque eos Clericalibus privilegiis exutos secularibus judicibus dedi puniendos. Matth. Parif. ad *an.* 1163. Ivo Carnotens. *ep.* 53., & 66. Pro pervulgata temporis sui doctrina eodem modo illam formulam explicavit Innoc. III. in *cap.* 26. *de V. S.*, ubi illud de Clerico jam Curiae tradito sapientissime addit, *Pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter intercedere, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur*.

Persona etiam mulctantur Clerici. Primum huc pertinet mulctae dictio, Quod peccata eleemosynis redimi, in Sacris Literis scriptum sit *Daniel.* 4. *v.* 24., receptum in Ecclesia est, ut eleemosynarum elargitio per Confessarios pœnitentiae loco peccatoribus injungeretur. Vetus fuit haec Ecclesiae consuetudo. Auctor *Const. Apostolic. lib.* 2. *c.* 48., *Et alios quidem*, ait, *subjicies solis minis, alios eleemosynis in pauperes*. Ubi externum forum cœpit ab interno sejungi, consuetudine quadam fori judices Ecclesiastici exemplo secularium mulctas decreverunt occasione ab eleemosynis, quae in foro pœnitentiali imponebantur, arrepta, ita tamen, ut eleemosynae in interiore foro omnibus: mulctae in exteriore solis Clericis imponerentur. Quemadmodum autem per Canones vetantur Confessarii eleemosynis injunctis utilitati suae studere, ita cautum, ne judices Ecclesiastici mulctas omnino, aut ex parte in suum usum convertant. Episcopos, & Comites, qui pro delictis *Wadios*, seu pignora capiebant, atque inter se pecuniam partiebantur, acerbe distringit Synodus Cabillonensis II. *can.* 18. V. textum in *cap.* 3. *de poen.*, in eumque Fagnan., & Covarruv. 2. *Var.* 9. Diserte Tridentinum pecuniarias poenas in eleemosynas, aut aliud pium opus impendi jussit *sess.* 25. *c.* 3. V. S. Car. in Med. I. *tit. de poen.* Pertinet quoque huc carcer. Jure Civili carcer ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet, *l.* 8. §. 9. *de poen.* Hoc idem ex sententia juris Romani affirmat Bonifacius VIII. in *cap.* 3. *de poen.*; se tamen non improbare subdit, ut criminosi Clerici sive ad tempus, sive in perpetuum carceri mancipentur. Quod non est novum jus a Bonifacio constitutum; namque vel ab eo tempore, quo Monasteria esse in Ecclesia coeperunt, Canonicarum poenarum numero fuit Clericorum in Monasterium detrusio, Concil. Agath. *can.* 50., Epaonens. *can.* 22., Aurelianens. III. *can.* 7., Toletan. IV. *can.* 44., ipsorumque Monachorum in arctius Monasterium translatio. S. Gregor. *lib.* 1. *ep.* 42., & *lib.* 3. *ep.* 9. De hac in Monasterium detrusione est *cap.* 6. §. *ult. de homicid.*, & *cap.* 35. *de sent. excom.* Ita Monasterium carceris vice fuit: cujus disciplinae aliqua vestigia adhuc supersunt. Sed vel ante instituta Monasteria carcer in Ecclesia fuit: & Clerici in Secretariis, aut cer-

te in aliqua eorum parte detinebantur: propriumque Ecclesiasticorum carcerum nomen *Diaconica*, vel *Decanica*, de quibus in *l.* 30. *C. Th. de haeret.*, & *Nov.* Justin. 79. *c.* 3. Quandoque etiam includebantur Catechumeniis (a). Describam Gregorii II. verba ex *ep.* 2. *ad Leon. Isaurum* in VII. Synodo, *Pontifices, ubi peccarit quis, & confessus fuerit, suspendii vel amputationis capitis loco Evangelium, & crucem ejus cervicibus circumponunt, eumque tanquam in carcerem in Secretaria, sacrorumque vasorum aeraria conjiciunt, in Ecclesiae Diaconica, & in Catechumena ablegant*. Sed non solo carcere Clerici coercebantur. Quod Ecclesia eluendis culpis unice studeret, Clericis Secretario, aut Monasterio inclusis jejunium, aliave poenalia opera injungere consuevit. Gregorius II. in laudata ad Leonem Isaurum Epistola addit, *Ac visceribus ejus* (criminosi Clerici) *jejunium, oculisque vigilias, & laudationem ori ejus indicunt*. Innocentius III. in *cit. cap.* 27. de Clerico falsi reo, *Hoc tibi*, inquit, *duximus consulendum, ut eum in perpetuum carcerem ad agendam poenitentiam includas pane doloris, & aqua angustiae sustentandum, ut commissa defleat, & flenda ulterius non committat*. Panem doloris interpretantur nonnulli *hordeaceum* testimonio Gregorii Turonensis *lib.* 9. *c.* 11., *Jussit nihil aliud in usu vescendi, nisi panem hordeaceum cum aqua munda assumi*. Certis diebus aliquid de severitate remittebatur. Ex Concilio Hybernensi scriptum est in *can. ult. dist.* 82., *Tantum diebus Dominicis, & praecipuis festis modico vino, & pisciculis, atque leguminibus recreetur*. V. Gonzalez in *d. c.* 27. Num potuit, aut potest Ecclesia exilio damnare? S. Gregorius *cap.* 1. *de calumn.* Subdiaconum calumniatorem jubet *in exilium deportari*. In eandem sententiam sunt *can.* 23. *dist.* 63., *can.* 9. *caus.* 3. *q.* 4., *can.* 3. *caus.* 3. *q.* 5. At certe tamen, quum Ecclesia vi suae institutionis territorium non habeat, jus in exilium pellendi non habet: quod ipse Alteserra Ecclesiasticae Potestatis vindex acerrimus non diffitetur *d. lib.* 9. *c.* 15. In hanc rem seculare brachium implorare debet Ecclesia. *Regis judicio exilio damnetur*, ait Antiochena Synodus in prima Decretalium Collectione apud Ant. Augustin. *cap.* 15. *de Clerico excom. ministrant.* Hoc idem Antiochenae Synodi caput est in Libris Decretalium Greg. IX. *cap.* 2. *eod.*, ubi post *τὸ judicio* additur, *ad requisitionem Ecclesiae*: quae aequissima verborum accessio propositam sententiam nihil quidquam obturbat. V. quoque *cap.* 10. *de judic.* Haec quum ita sint, jam vides, *exilium* apud S. Gregorium, & in antiquis Canonibus per quandam catachresin accipi debere, ac forte pro ipsa in monasterium detrusione: quam, si id opus esset, per secularem potestatem Ecclesia exequebatur, uti ex dictis initio hujus *cap.* intelligere est. Interpretationem hanc adstruunt formulae illae apud Ecclesiasticos Scriptores haud rarae, *Monasterio relegare, Monasterii relegatio, Exilio in monasteriis relegare, In Monasteria, tanquam in insulas, relegari*. Conc. Hispal. II. *can.* 3 (b), Anastas. Biblioth. in *Siricio*, & *Anastas.*, Platina in *Christophoro*. Abscessum a patria inter veteres poenitentias fuisse, habes apud Morin. De verberibus, & flagellatione dictum aliquid. Alia nonnulla dat Bingham. *Orig. lib.* 16. *c.* 4. §. 12. Sed jamdiu receptum est, ut Episcopi criminosos clericos in exilium jure agant.

Ec-

(a) *De Ecclesiarum Secretariis, & Catechumeniis lib.* 2.

(b) *Alibi est* Monasterio religari: *quae phrasis occurrit etiam in Tolet. I. can.* 6.

Ecclesiasticae poenae Clericis aeque ac Laicis communes sunt omnino duae, Excommunicatio, & Interdictum. Quod cujusque Societatis jus est, id Ecclesiae quoque jus esse debet, ut noxios homines ejiciat secundum illud Christi verbum *Matth.* 18., *Sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*. Ejectio haec hominis de Ecclesia *Excommunicatio* appellatur. Quod vero duplex esset reorum genus, alterum eorum, qui sceleris sui poenitentiam agere detrectabant, alterum eorum, qui sese subjiciebant poenitentiae, hinc Excommunicatio etiam duplex, prior *mortalis*, posterior *medicinalis* Augustino dicta *Hom. lib.* 50. *Hom. ult.* Mortalem definit Augustinus *lib. post collat. contr. Donatist.*, quae *a populo Dei separat*: medicinalem, quae *ad humiliorem poenitentiae locum redigit*. Publica igitur poenitentia Excommunicatio erat, sed ea tamen minor; unde & *publicae poenitentiae subjici*, & *excommunicari* veteribus omnino idem. Augustin. *ep.* 108., & *d. lib. post collat.*; ut proinde ambigi non possit, quot fuere olim poenitentiae publicae, tot minoris Excommunicationis gradus fuisse. V. Morin. *de adm. Poenit. lib.* 6. *cap.* 25., & Institutiones hasce nostras *lib.* 2. *tit.* 5. Sunt & aliae in antiquis Canonibus minus propriae species excommunicationis; nam Episcopos, qui sine justa caussa Synodis Provincialibus deerant, a Coepiscoporum *communione alienos* pronunciavit Synodus Arelatensis *can.* 19.: & saepe una Ecclesia se se alterius communioni subducebat, sicque una alteram excommunicabat, quod non sentire secundum Catholicam doctrinam videretur. Vid. Epiphanii Epistolam inter Hieronymianas 60. Porro communicatorias, aut commendatitias literas ad aliquem negare, aut eas ab eo scriptas rejicere perinde erat, atque eum excommunicare. De istiusmodi literis actum alibi. Id genus Excommunicationes poenae quidem Ecclesiasticae erant, longe tamen aberant ab ingenio Censurarum, quae actus sunt jurisdictionis, nec nisi in subditos exercentur. Hoc tempore Excommunicatio est aut minor, aut major. Minor hominem *removet a participatione*, seu *perceptione Sacramentorum*, & hoc plus a Beneficiis, ac Dignitatibus Ecclesiasticis, ita tamen, ut collatio irrita non sit ipso jure, sed sententia judicis rescindatur; major *a communione fidelium separat*, *cap. ult. de Cleric. excom. ministr.*, & *cap.* 59. *de sent. excom.* Est autem *Communio* non modo spiritualium bonorum communium, sed & civilium officiorum. Spiritualia bona sunt, quae homini tanquam Christiano lege Dei: civilia officia sunt, quae Christiano tanquam homini debentur jure naturali, gentium, aut civili. Haec sunt conversatio, convictus: illa sunt Eucharistia, & preces communes. Spiritualibus bonis communibus privatur excommunicatus jure Divino: civilibus officiis jure humano: quod utrumque patet ex verbo illo Christi, *Sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*: publicanus autem, & ethnicus Synagoga quidem excludebantur, non civili societate. Sed jus illud humanum est sane vetus, & Apostolis ipsis coaevum. Paulus *ad Tit. c.* 3. *v.* 10., Joh. *ep.* 2. *v.* 10. V. Du Pin *de antiqu. Eccl. discipl. diss.* 3. *cap.* 3. Sunt tamen justae quaedam caussae, quae civilem cum excommunicato vitando communionem non impediunt, quas ex *can.* 103. *caus.* 11. *q.* 3. veteres Canonistae tradiderunt hoc versiculo comprehensas, *Utile, lex, humile, res ignorata, necesse*. Qui praeter eas caussas, & non *in contemtum Ecclesiasticae disciplinae* cum excommunicato vitando communicat, minorem incurrit excommunicationem: quod si in contemtum, pari, puta, majore excommunicatione feriendus est, *d. cap. ult.* Minor haec excommunicatio nescio num saeculo XIII. antiquior

 sit;

III. in *cap.* 20. *de V. S.*, ubi addit, si quid sub Ecclesiasticis Censuris generaliter praecipiatur, aut vetetur; spectandam judici esse, ut certam jure statuat censuram, diversam rerum, ac personarum rationem: denique jus Censurarum non a potestate clavium, quae in interiori foro, sed ab ea pendere, quae in exteriore, & contentioso foro exercetur: sicque magis esse *jurisdictionis*, quam *ordinis*: cumque solius tonsurae Clericis competere possit jurisdictio, posse hos jus Censurarum habere. Quoniam vero ad XII. usque saeculum exterius forum ab interiore secretum non fuit, perque id tempus poenae Ecclesiasticae ad Sacramentum Poenitentiae spectarunt, quam diversa fuerit super hac re ejus temporis disciplina, tute intellige. Morin. *lib.* 6. *de Poenit. c.* 25. Mihi est animus veteres, & novas poenas Ecclesiasticas percensere, quae aut majores, aut minores: ac rursus aut Clericorum propriae, aut Clericis aeque ac laicis communes.

Clerici nunc, ut olim, beneficio, officio, aut persona mulctantur. Olim, ante constituta, qualia nunc sunt, Ecclesiastica Beneficia, si quid leve peccassent Clerici, *a divisione mensurna* (a), uti Cyprianus loquitur *ep.* 28. al. 34. *ad Cler.* abstinebantur. Id erat, quod nunc est *a beneficio suspendi*. Abstinebantur etiam officio, seu, ut ibid. Cyprianus inquit, *ministerio Ecclesiastico*: quod nunc est *officio, vel ordine suspendi*. Presbyteris suis, qui lapsos nondum peracta poenitentia susceperant, suspensionem minatur Cypr. *ep.* 10., *Si in iisdem perseveraverint, interim prohibeantur offerre*. Interdum officio prohibebantur ex parte. Concil. Neocaesareense *can.* 9., *Si Presbyter, qui corpore prius peccaverat, promotus fuit, & si ante ordinationem peccasse confessus fuerit; ne offerat, manens in aliis*. Concil. Carth. IV. *can.* 68., *Si sciens Episcopus ordinaverit talem* (puta, qui publice poenitentiam egit) *etiam ipse ab Episcopatus sui ordinandi dumtaxat potestate privetur*. Demum quandoque ad tempus, quandoque in perpetuum abstenti. Concil. Epaonense *c.* 3., Sozomen. *lib.* 1. *cap.* 24. Suspensis Clericis salva dignitas erat: unde *cathedrae honoris participes*, seu *cathedram habere*, & *habere honorem*, & *obtinere nomen* dicuntur. Concil. Ancyr. *can.* 1., Synodus VI. in Trullo *can.* 26., Concil. Nicaen. *can.* 8., & Agath. *can.* 1. Haec omnia nunc quoque obtinent; unde definitur passim suspensio Censura, qua Clericus ab officio, aut jurisdictione, beneficiove sive ex parte, sive omnino, sive ad tempus, sive in perpetuum salva dignitate abstinetur. Abstinendi verbum solenne est in hac re. Eo verbo suspensionem designat Synodus Eliberit. *can.* 13., & Cypr. *ep.* 55. *ad Cornel.*, & 63. *ad Pomp.* Clerici alias solo officio, aut beneficio, alias utroque suspenduntur, *cap.* 33. *de test.*, *cap.* 1. *de secund. nupt.* Officio suspensi, si officium exerceant, irregulares fiunt, *cap.* 1. *de re jud. in* 6., *cap.* 1. *de sent. excom. in* 6.: beneficio suspensi, si fructus percipiant, beneficio privantur, *cap.* 4. *de cohab. cler.*, *cap.* 1. §. *ult. de elect. in* 6.

Longe gravior est Depositio, seu Degradatio, Quemadmodum autem qui suspenduntur, aut ex parte suspenduntur, aut omnino, ita qui degradantur. Ex parte degradari proprie *regradari* veteribus dictum, Regradatorum Clericorum in priscis Canonibus mentio non rara. Concil. Tolet. I. in *can.* 17. *dist.* 34., Aurelianense III. *can.* 27., Matiscon. I. *can.* 10., & 18. Militare vo-

(a) *De menstruis oblationibus, & menstrua earum inter Clericos partitione lib.* 9.

telligunt, quae non intra Sanctuarium, quo loco soli sacrati Clerici communicabant, *can.* 19. *Laodic.*; sed extra sacros Cancellos laicis dabatur. Verum quidem est, quod illi ajunt de diverso communicantium loco: at non solo loco laicae communionis vocabulum aestimandum est; ita enim si quis Presbyter aegrotans in suis aedibus communicasset, ea certe fuisset laica communio: quod nusquam scriptum est. Bene Petrus de Marca *tract. in can. Clericus* ad calcem Baluzii *de emend. Grat.*, & Rigaltius in *Cypr. ep.* 52. *ad Anton.* laicam communionem accipere idem fuisse docent, atque omnino deponi, & omnino laicorum jure censeri. Hinc depositorum nomina de tabula, hoc est, matricula Clericorum expuncta. Aug. *serm. de commu. viti Clerici* Hinc & clericalem vestem cum laica commutabant, & clericalem tonsuram cum coma, quam laxare solis laicis datum. Synod. VI. in Trullo *can.* 21. Hinc demum Clericalibus privilegiis exuti imperio suberant Magistratus in caussa quum civili, tum criminali.

Communionis laicae mentio occasionem dat peregrinae communionis explicandae. Hujus primum Regense Concilium an. 439. *can.* 3. meminit: tum Agathense *can.* 5., & porro Ilerdense *can.* 15.: ex quibus canonibus apparet, eam Clericorum poenam fuisse, praeterea nihil. Hinc qualis ea fuerit, anxie quaesitum. Glossator Gratiani in *can.* 11. *caus.* 13. *q.* 2., Bellarminus *loc. cit.*, & Binius in *can.* 15. *Concil. Ilerd.* idem esse laicam, & peregrinam communionem opinantur. Male. Clerici regulariter nulla spe restitutionis in laicam communionem detrudebantur: at ad peregrinam redacti post actam poenitentiam gradum suum repetebant *can.* 2. *Concil. Agath.* Idem Gratiani Glossator eo vocabulo significari posse addit communionem criminosis quibusdam dari solitam in hora mortis, *quum recedit* homo, *vel peregrinatur de hoc mundo*. Lepidum caput. Vita quidem peregrinatio est, non mors. Quid quod laudatus Canon 2. interpretationem istam perspicue refellit? Eo *can.* traditur, fieri poenitentia posse, ut Clericus de peregrina communione ad priorem gradum evadat: quod recte sanum hominem, non gravi morbo laborantem supponit. Gabrielis Henao *lib. de sacrif. miss. p.* 3. *disp.* 28. *sect.* 2. singularis opinio est, peregrinam communionem fuisse peregrinationes sive temporarias, sive perpetuas criminosis Clericis in poenam injunctas. Sed nullo antiquitatis Ecclesiasticae loco opinio isthaec juvatur. V. Card. Bona *de reb. liturg. lib.* 2. *cap.* 19. §. 5. Dadini Alteserrae opinio fert *de jurisd. Eccl. lib.* 9. *cap.* 8., peregrinam communionem fuisse nudam & simplicem communionem precum, quam honestis viris injuria excommunicatis pendente appellatione denegatam non fuisse, probat ex facto Joh. Chrysostomi apud Socrat. *lib.* 6. *cap.* 9. Verum, si ita se res habuit, nulla fuisse videtur caussa, cur ea communio *peregrina* diceretur; namque ea a peregrinis certe dicta est: peregrinos autem sine literis Episcoporum suorum haud fuisse ad communionem precum admissos, videtur probare Synesii *Ep.* 65., ubi de Alexandro Episcopo Basianopolitano sine communicatoriis literis peregrinanti scribit, *In Ecclesiam eum non admisi, neque sacrae mensae participem feci*: quo loco posteriora verba Eucharistiae perceptionem: priora communionem precum designant. Georgius Cassander *de comm. sub utraq. spec.*, & Vossius *in thes. theol.* in ea sententia sunt, olim Clericos poenae nomine communicasse inter peregrinos, quorum gratia saepe extra statos dies mysteria celebrabantur: quae peregrina communio dicta est. At quo testimonio probatur, peregrinantium caussa oblationes extra

tra

firmavit. Ait Honorius, *Quemcumque Clericum indignum officio suo Episcopus judicaverit, & ab Ecclesiae ministerio segregaverit . . . continuo sibi eum Curia vindicet, ut liber illi ultro ad Ecclesiam recursus esse non possit: & pro hominum qualitate, & quantitate patrimonii vel ordini suo, vel Collegio Civitatis adjungatur* &c. Constitutionem hanc, quae satis sua se luce prodit, luculentius explicat Justin. *d.* §. 1. his verbis, *Tradi Civitatum Curiis ministratuios in posterum publico*. Igitur Curiae tradi erat Curiae ministerio addici. In eandem sententiam scriptum est in *can.* 31. *caus.* 11. *q.* 1. sub nomine Fabiani P., *Curiae tradatur, cui diebus vitae suae deserviat*. At juris Civilis ignoratio fecit, ut ea formula in alium sensum detorqueretur, ac depositos Clericos *tradi Curiae* perinde apud Canonistas esset, atque eos Clericalibus privilegiis exutos secularibus judicibus dedi puniendos. Matth. Paris. ad *an.* 1163. Ivo Carnotens. *ep.* 53., & 66. Pro pervulgata temporis sui doctrina eodem modo illam formulam explicavit Innoc. III. in *cap.* 26. *de V. S.*, ubi illud de Clerico jam Curiae tradito sapientissime addit, *Pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter intercedere, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur.*

Persona etiam mulctantur Clerici. Primum huc pertinet mulctae dictio, Quod peccata eleemosynis redimi, in Sacris Literis scriptum sit *Daniel.* 4. *v.* 24., receptum in Ecclesia est, ut eleemosynarum elargitio per Confessarios pœnitentiae loco peccatoribus injungeretur. Vetus fuit haec Ecclesiae consuetudo. Auctor *Const. Apostolic. lib.* 2. *c.* 48., *Et alios quidem*, ait, *subjicies solis minis, alios eleemosynis in pauperes*. Ubi externum forum cœpit ab interno sejungi, consuetudine quadam fori judices Ecclesiastici exemplo secularium mulctas decreverunt occasione ab eleemosynis, quae in foro pœnitentiali imponebantur, arrepta, ita tamen, ut eleemosynae in interiore foro omnibus: mulctae in exteriore solis Clericis imponerentur. Quemadmodum autem per Canones vetantur Confessarii eleemosynis injunctis utilitati suae studere, ita cautum, ne judices Ecclesiastici mulctas omnino, aut ex parte in suum usum convertant. Episcopos, & Comites, qui pro delictis *Wadios*, seu pignora capiebant, atque inter se pecuniam partiebantur, acerbe distringit Synodus Cabillonensis II. *can.* 18. V. textum in *cap.* 3. *de poen.*, in eumque Fagnan., & Covarruv. 2. *Var.* 9. Diserte Tridentinum pecuniarias poenas in eleemosynas, aut aliud pium opus impendi jussit *sess.* 25. *c.* 3. V. S. Car. in Med. I. *tit. de poen.* Pertinet quoque huc carcer. Jure Civili carcer ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet, *l.* 8. §. 9. *de poen.* Hoc idem ex sententia juris Romani affirmat Bonifacius VIII. in *cap.* 3. *de poen.*; se tamen non improbare subdit, ut criminosi Clerici sive ad tempus, sive in perpetuum carceri mancipentur. Quod non est novum jus a Bonifacio constitutum; namque vel ab eo tempore, quo Monasteria esse in Ecclesia coeperunt, Canonicarum poenarum numero fuit Clericorum in Monasterium detrusio, Concil. Agath. *can.* 50., Epaonens. *can.* 22., Aurelianens. III. *can.* 7., Toletan. IV. *can.* 44., ipsorumque Monachorum in arctius Monasterium translatio. S. Gregor. *lib.* 1. *ep.* 42., & *lib.* 3. *ep.* 9. De hac in Monasterium detrusione est *cap.* 6. §. *ult. de homicid.*, & *cap.* 35. *de sent. excom.* Ita Monasterium carceris vice fuit: cujus disciplinae aliqua vestigia adhuc supersunt. Sed vel ante instituta Monasteria carcer in Ecclesia fuit: & Clerici in Secretariis, aut cer-

te

Ecclesiasticae poenae Clericis aeque ac Laicis communes sunt omnino duae, Excommunicatio, & Interdictum. Quod cujusque societatis jus est, id Ecclesiae quoque jus esse debet, ut noxios homines ejiciat secundum illud Christi verbum *Matth.* 18., *Sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*. Ejectio haec hominis de Ecclesia *Excommunicatio* appellatur. Quod vero duplex esset reorum genus, alterum eorum, qui sceleris sui poenitentiam agere detrectabant, alterum eorum, qui sese subjiciebant poenitentiae, hinc Excommunicatio etiam duplex, prior *mortalis*, posterior *medicinalis* Augustino dicta *Hom. lib.* 50. *Hom. ult.* Mortalem definit Augustinus *lib. post collat. contr. Donatist.*, quae *a popolo Dei separat*: medicinalem, quae *ad humiliorem poenitentiae locum redigit*. Publica igitur poenitentia Excommunicatio erat, sed ea tamen minor; unde & *publicae poenitentiae subjici*, & *excommunicari* veteribus omnino idem. Augustin. *ep.* 108., & *d. lib. post collat.*; ut proinde ambigi non possit, quot fuere olim poenitentiae publicae, tot minoris Excommunicationis gradus fuisse. V. Morin. *de adm. Poenit. lib.* 6. *cap.* 25., & Institutiones hasce nostras *lib.* 2. *tit.* 5. Sunt & aliae in antiquis Canonibus minus propriae species excommunicationis; nam Episcopos, qui sine justa caussa Synodis Provincialibus deerant, a Coepiscoporum *communione alienos* pronunciavit Synodus Arelatensis *can.* 19.: & saepe una Ecclesia se se alterius communioni subducebat, sicque una alteram excommunicabat, quod non sentire secundum Catholicam doctrinam videretur. Vid. Epiphanii Epistolam inter Hieronymianas 60. Porro communicatorias, aut commendatitias literas ad aliquem negare, aut eas ab eo scriptas rejicere perinde erat, atque eum excommunicare. De istiusmodi literis actum alibi. Id genus Excommunicationes poenae quidem Ecclesiasticae erant, longe tamen aberant ab ingenio Censurarum, quae actus sunt jurisdictionis, nec nisi in subditos exercentur. Hoc tempore Excommunicatio est aut minor, aut major. Minor hominem *removet a participatione*, seu *perceptione Sacramentorum*, & hoc plus a Beneficiis, ac Dignitatibus Ecclesiasticis, ita tamen, ut collatio irrita non sit ipso jure, sed sententia judicis rescindatur: major *a communione fidelium separat*, *cap. ult. de Cleric. excom. ministr.*, & *cap.* 59. *de sent. excom.* Est autem *Communio* non modo spiritualium bonorum communium, sed & civilium officiorum. Spiritualia bona sunt, quae homini tanquam Christiano lege Dei: civilia officia sunt, quae Christiano tanquam homini debentur jure naturali, gentium, aut civili. Haec sunt conversatio, convictus: illa sunt Eucharistia, & preces communes. Spiritualibus bonis communibus privatur excommunicatus jure Divino: civilibus officiis jure humano: quod utrumque patet ex verbo illo Christi, *Sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*: publicanus autem, & ethnicus Synagoga quidem excludebantur, non civili societate. Sed jus illud humanum est sane vetus, & Apostolis ipsis coaevum. Paulus *ad Tit. c.* 3. *v.* 10., Joh. *ep.* 2. *v.* 10. V. Du Pin *de antiqu. Eccl. discipl. diss.* 3. *cap.* 3. Sunt tamen justae quaedam caussae, quae civilem cum excommunicato vitando communionem non impediunt, quas ex *can.* 103. *caus.* 11. *q.* 3. veteres Canonistae tradiderunt hoc versiculo comprehensas, *Utile, lex, humile, res ignorata, necesse*. Qui praeter eas caussas, & non *in contemtum Ecclesiasticae disciplinae* cum excommunicato vitando communicat, minorem incurrit excommunicationem: quod si in contemtum, pari, puta, majore excommunicatione feriendus est, *d. cap. ult.* Minor haec excommunicatio nescio num saeculo XIII. antiquior

sit;

norunt Canonistae, aut haec *Anathema sit*, quam formulam esse omnino comminatoriam, idemque sonare, ac *diris devoveatur*, sicque factum judicis supponere, vir Hebraice, & Graece doctissimus Du Pin multis docet *ead. diss. cap.* 2. Post X. saeculum primum innotuit; sed principio multo parcius adhibebatur: tempore addito mire percrebuit. In toto Gratiani Decreto vix unum ejus exemplum extat in *can. si quis suadente Diabolo* 29. *caus.* 17. *q.* 4., ubi de eo, qui Clerico, vel Monacho violentas manus injecit, haec habentur, *Anathemati subjiaceat*: & non desunt tamen, qui excommunicationem ejus Canonis potius ex interpretatione Canonistarum usu recepta, qua ex vi verborum jure excommunicationis latae sententiae censeri: tum usque ad *an.* 1298., quo anno Sextus Decretalium Liber est editus; vix 56. ejus excommunicationis extabant exempla, quae tamen redigi commode poterant ad pauciora quam 26. Porro solus Liber Sextus exempla 32., & Clementinae solae edidere 50., supputante Navarro in *Manuali cap.* 27. *n.* 49. Post haec exemplorum numerus mirum in modum excrevit. Quoniam autem excommunicatio poenarum maxima est, Episcopos, ne eam facile addant Constitutionibus suis, graviter admonet Petrus Damiani *ep.* 12. *ad Alexandrum II.* Eadem ratio dictat, eam *nonnisi pro mortali imponi crimine debere*, uti Meldense Concilium inquit apud Gratian. *can.* 41. *caus.* 11. *q.* 3. Si sacras literas, Canones, Ecclesiasticamque historiam lustres, triplicem deprehendes caussam excommunicationis, haeresim, disciplinae sive Ecclesiae universae, sive etiam suae infractionem, & gravia quaevis delicta. Porro id saepe urgent Canones, ac novissime Synodus Tridentina *sess.* 25. *de Ref. cap.* 3., ne quis levi ex caussa excommunicetur: quod adeo verum est, ut si quem antiqui Canones jubeant excommunicari, levesque exprimant caussas excommunicationis, ii de minoribus antiquae Ecclesiae excommunicationibus, quas modo attigi, omnino sint accipiendi. Ita illud interpretare, quod Synodus Carth. IV. *can.* 24. habet, excommunicandum eum, qui *Sacerdote verbum faciente in Ecclesia, egressus de auditorio fuerit*. Sed postquam minores veteris Ecclesiae excommunicationes desiere, haec jure Canonico novo prodita est regula, si quis simpliciter excommunicatus dicatur, excommunicatione majore excommunicatum intelligi *cap.* 59. *de sent. exc.* Non solum grave, sed & publicum, & in foro exteriore legitime probatum esse crimen debet. Origenes *Hom.* 20. *in Josue*, S. Augustin. *lib.* 3. *contr. Parmen. cap.* 2. Huc faciunt quae de accusationibus edisserui initio hujus Libri. Praeterea contumacem esse reum est opus. Chrysost. in *cap.* 13. *ep.* 1. *ad Corinth.* Refer huc quae superius de monitionibus tradita sunt. Quod si forte vereri Episcopus jure possit, ne excommunicatio schisma, aut aliud grande periculum injiciat, illum, ut ab ea temperet sibi, Augustinus jubet *lib.* 3. *contr. ep. Parmen.*, Imperatori Theodosio, unde nihil erat Ecclesiae metuendum; plane enim erat is non mali ingenii vir, S. Ambrosius communione interdixit; at ab excommunicandis Principibus bene multis male in Ecclesiam animatis sanctissimos, prudentissimosque Pontifices abstinuisse, notius est, quam ut plura in id verba adhibeantur. Quippe studium pacis omni tempore Ecclesiae Patribus suprema lex fuit. Venio ad Interdictum. Nimiam ac miseram Theologorum quorundam in definiendo interdicto diligentiam sequantur alii. Ego sic definio. Interdictum est Censura, qua quibusdam locis, aut personis Divino officio, atque Ecclesiasticis Sacramentis interdicitur. Est autem

hil est in iis locis, quod facere ad rem possit. V. Du Pin *d. c.* 2. sub finem, & Van Espen *p.* 3. *tit.* 11. *c.* 9. *n.* 16. Primum generalis interdicti exemplum occurrit saeculo VI. apud Gregorium Turonens. *lib.*8. *hist.Francor. c.* 31., ubi scriptum est, Praetextato Rothomagensi Episcopo die Paschatis in ipsa Ecclesia, dum Divina officia peragebat, occiso, Leudovaldum Episcopum *Ecclesias Rothomagenses clausisse, ut in his populus solennia Divina non spectaret, donec indagatione communi reperiretur auctor sceleris*, quo exemplo satis eorum retunditur audacia, qui interdictum esse novum, atque insolens censurae genus ab Ecclesia Romana confictum, per summam impudentiam affirmant. Sub Carolo M. ejusque successoribus coeperunt ea interdicta frequentari.

Id unum est reliquum, ut edisserantur nonnulla de Irregularitate, quae ab Ecclesiasticis poenis haud longe abest. Quem postrema Ecclesiae aetas novo vocabulo *irregularem* dixit, Nicaeni Patres *can.* 17. *alienum a regula* dixere, uti Dionysius Exiguus vertit. Alienus autem a regula est is, cui Ecclesiastica regula impedimento est, ne aut adlegatur in Clerum, aut ad superiorem ordinem adscendat, aut in suscepto ordine ministret: unde irregularitatis definitionem tute confice. Iidem Nicaeni Patres *can.* 9. ea ratione nonnullos *regula non admitti* ajunt, *quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia*: quae ratio petita est ex Pauli Epistolis ad Titum, ac Timotheum, ubi Episcopos, Diaconos, &, uti Paulum Patres interpretati sunt, omnes Ecclesiae ministros *sine crimine*, ac *irreprehensibiles* esse jubet. Igitur irregularitas, quam potissimam initio novit Ecclesia, ex crimine, aut criminis suspicione proficiscebatur: tum aliae etiam irregularitatis caussae per Canones accessere. Omnes singillatim persequi pro varia Ecclesiae disciplina, quod facit Thomasinus *p.* 2. *lib.* 1 a *cap.* 57. ad 91., instituti mei ratio non sinit. Eas ego hic breviter dabo, quae sunt hoc tempore receptiores. Irregularitatis summa partitio haec est. Ea vel ex crimine enascitur, vel ex defectu.

Paulus in eis, quas modo laudavi, Epistolis, ac Latini omnes, & Graeci Patres criminis puros voluere Ecclesiae ministros. Crimen, uti dictum *lib.* 2. *tit.* 5., grave peccatum est. Et quamquam nonnulla sint Patrum loca, quae homines lethalis peccati reos nullo peccatorum discrimine pronuncient irregulares; vere tamen sola capitalia crimina irregulares fecerunt; namque ea tantum meminere Concilium Aurelianense I. *can.* 9., Epaonense *can.* 22., Aurelianense III. *can.* 7., & 8., Aurelianense V. *can.* 12., & Gregorius M. *lib.* 12. *Reg. ep.* 6., ubi ea esse capitalia docet, *quae per legis sacrae regulam morte mulctanda sunt*: sacrae autem legis nomine se legem Mosaicam intelligere, inquit *lib.* 7. *ep.* 50. His accedebant fornicatio, copula cum uxore ante ordinationem ducta, perjurium, aliaque id genus, licet capitalia non essent. Johannes II. ad Caesarium Arelat. Archiep. in caussa Contumeliosi *t.* 1. *Concil. Gall. p.* 232., & Zacharias P. ad Bonifac. *eod. tom.* 1. *p.* 533. Forte quae crimina depositioni, ac poenitentiae publicae subjiciebantur, ea irregulares faciebant. Hinc intellige, quod Siricius *ep.* 1. *c.* 14., & Concilium Carth. IV. *can.* 68. ajunt, eos, qui publicam agunt, egeruntve poenitentiam, quocumque ordine exclusos. Certe eos non poenitentia, sed crimen, quod publica fuit poenitentia eluendum, Clericatu prohibebat. Nec publica solum, sed & occulta crimina laicos ordinibus, Clericos usu ordinum perpetuo excludebant, uti fusissime Van Espen

de

tus; si quis enim jam Clericus Epilepsia coeperit laborare, non semper usu ordinis prohiberi, perspicue tradit Juenin. *diss. de censur. q. 6. c. 1. art. 1.* Ab iis, qui propter defectum rationis irregulares sunt, prope absunt illiterati, quos & ordinari omnium aetatum Canones vetant, & ordinatos officio fungi, quousque scientiam suo competentem Ordini adepti sint. Gelasius P. apud Gratian. *can. 1. dist. 36.*, & Concilium Roman. sub Eugenio II. apud A. Augustin. *lib. 6. tit. 9.* Secundus est defectus famae. Qui jure civili notantur infamia, eos Ecclesia Ordinibus arcet, quae caussa est, cur eos, qui *luserint in scena*, irregulares pronunciet Gennadius *de dogm. Eccl. c. 7.* Tertius est defectus lenitatis. Mites esse exemplo Christi ministros suos jubet Ecclesia; hinc inter officia Episcoporum illud non ultimum fuit, pro reis capite damnatis intercedere apud Magistratus. S. Augustin. *ep. 153.* ad Macedonium. Non est quidem crimen militiae nomen dare, justoque bello manus conferere: aut capitalium criminum reos sive accusare, sive damnare: quin id, si juste fiat, fieri & expedit, & necesse est, tamen si quis eorum aliquid fecisse dicatur, ei aut susceptione, aut usu Ordinis Canones interdictum voluere. Innocentius I. *ep. 4. c. 3.*, & *ep. 23. c. 2.*, & Zacharias P. ad S. Bonifacium Archiepisc. Moguntin. Hinc quum Panormitanus Archiepiscopus ex siculi Regis delegatione in criminosos quosdam deberet animadvertere, poenam sanguinis *Regiae potestati reservandam*, Alexander III. rescripsit in *cap. 4. de raptor.* Quod si vero Clericus temporalem obtinens jurisdictionem criminales caussas *Ballivo* suo, aliive committat, eumque *justitiae debitum exequi* jubeat, irregularis non est, *cap. ult. ne clerici, vel monachi in VI.* Novissime a Bonifacio VIII. constitutum est in *cap. 2. de homic. in VI.*, irregulares non esse Clericos, qui inlatas sibi a laicis injurias persequuntur, modo expresse, & ex animo protestentur, se *ad vindictam, seu poenam sanguinis non intendere*. Quartus est defectus libertatis. Servi igitur, nisi a Dominis manumittantur, ordinari non debent, *can. 82.* inter Apostolicos, *can. 29.* Triburiensis Concilii, ac *tit. Decretal. de serv. non ordin.* Accedere videntur ad servos ii, qui publicis ratiociniis obstringuntur, de quibus S. Gregorius *lib. 2. ep. 62.*, & Gregorius IX. *tit. Decretal. de obligat. ad ratiocinia*. Quintus defectus est Bigamia, quam in *veram*, *interpretativam*, & *similitudinariam* dividunt Canonistae. Vera est, si quis priore uxore mortua alteram ducit. Interpretativa est, si quis in sacro aliquo Ordine constitutus alteram mulierem sibi contubernalem adjungit, quam speciem pertractat in *cap. 4. de bigam. non ord.* Innocentius III., uti liquet ex integra ejus Epistola *66. lib. 2.* edit. Baluzii: aut si quis unicam quidem, sed eam tamen viduam ducit, sive dirimens aliquod impedimentum obstet matrimonio, qui est casus *cap. 7. eod.*, sive matrimonium consistat: quo casu licet inter Canonistas non constet, num is vere sit bigamus, an per interpretationem, certe tamen bigamus est, perinde ac si secundas nuptias contraxisset: aut demum si quis matrimonium consummat cum unica, cui tamen jam ab alio vitium inlatum est, puta, si quis ducit meretricem, *can. 2. dist. 33.*: sed vix est ut nunc obtineat genus hoc irregularitatis. Costa in *Summ. ad tit. de bigam.* Similitudinaria ex multorum sententia est, si quis solenni voto obstrictus virginem ducit, quae se Christo devovit. Hunc bigamum *similitudinarium* dicunt a similitudine, quae inter carnale, & spirituale matrimonium intercedit. Vide de hac re Fagnan. in *cap. nuper eod. tit.* Irregularitas, quae ex bigamia vera enascitur, antiquissima

fima est, namque ejus meminit Apostolus 1. *ad Timoth.* 3., & *ad Tit.* 1. Irregularitas, quae ducta vidua contrahitur, quamque interpretativam dicunt multi, ad priora etiam Ecclesiae saecula referri debet, quod Apostolico *can.* 18. memoretur. Saeculo IV., quo saeculo Innocentius I. *ep.* ad Victricium Rothomagensem Episcopum copiose scribit de irregularitate, similitudinariam bigamiam non dum cognitam, ejus Pontificis silentio probatur. Multo post aevum Innocentianum id genus bigamiae in jus Canonicum invectum est, & forte occasionem ei dedit mala interpretatio Ancyrani Canonis 18. ex Isidoriana versione apud Gratianum *can.* 24. *cauf.* 27. *q.* 1., qua de re videsis Van Espen *p.* 2. *tit.* 10. *n.* 29. De eo disputarunt Patres, num qui unam ante Baptismum, alteram post Baptismum duxerat, vere bigamus esset. Negabant Graeci, quos Hieronymus sequutus est. affirmabant Latini. Graecorum ratio haec fuit, quod hujus irregularitatis caussa sit suspicio incontinentiae, quam omnino dispellit Baptismus, ut proinde baptizato homini, qui novus homo est, vitio dari non debeat, quod factum est ante Baptismum. V. *can. Apostol.* 16., & Hieronym. in *ep. ad Tit.*, & *ep.* 83. *ad Ocean.* Latinorum ratio fuit haec, quod non incontinentiae suspicio, sed solus uxorum numerus huic caussam det irregularitati: Baptismo autem *peccata* quidem *remittantur, non uxorum numerus aboleatur.* Innocent. I. *d. ep. cap.* 6. Idem docet Augustinus *de bono conjug. cap.* 18., ubi in mysticas unius matrimonii rationes subtiliter inquirit. Defectuum, qui corporis dicuntur, primus est defectus natalium. Illegitimi igitur, & maxime filii Presbyterorum irregulares sunt, *c.* 1. *de filiis Presb.* Principio de filiis Presbyterorum per Canones sancitum ad castigandam Clericorum impudicitiam. Impedimenti hujus non obscura extant vestigia in *can.* 10. Synodi Toletanae IX.; sed is tamen Canon peculiarem continet Ecclesiae Hispanicae disciplinam. Tandem ad quoslibet ex injusto concubitu natos productum jus est. De filiis Presbyterorum non ordinandis primum ab Urbano II. generaliter cautum, videtur docere Innocentius III. *lib.* 4. *ep.* 118.: sed in Decretalibus omne illegitimorum genus sacris Ordinibus arcetur, *d. cap.* 1.: ac procedente tempore quod de majoribus Ordinibus, ac Beneficiis statutum erat, de minoribus etiam Ordinibus, ac prima Tonsura, & quibuslibet minoribus Beneficiis statui coepit, *cap.* 1. *eod.* in *VI.* Secundus est defectus aetatis, de qua actum *tit.* 7. Tertius defectus est vitium aliquod corporis. Ecclesiam *non corporum vitia contemplari, sed religionem & vitam*, inquit Auctor *Const. Apost. lib.* 7. *cap.* 23. Ea tantum vitia obstabant, quibus *impediebantur Ecclesiastica*, uti est in *can. Apost.* 77. Latina etiam Ecclesia neminem eo nomine irregularem habebat saeculo IV., quod ex Innocentii I. *ep.* ad Felicem Nucerianum satis patet. Sed mox cautum, ne quis *aliqua membrorum damna perpessus ad sacros Ordines adspiraret*, *can.* 3. *dist.* 55.: quod idem de eo, *cui erutus est oculus*, statutum est *can.* 13. Jure Decretalium ea corporum vitia irregularitatem inducunt, quae aut usum Ordinis omnino impediunt, aut faciunt, ut non sine irreverentia, vel offensione ac periculo exerceri possit, *cap.* 1. 2. & *ult. de corp. vitiatis*; cujus rei judicium est Episcopi, *d. cap.* 2. Haec de receptioribus Irregularitatibus. Latissime hoc argumentum persequitur ex veteri & nova Ecclesiae disciplina Thomassinus *p.* 2. *lib.* 1. a *cap.* 56. ad 92. Atque hic finem Operi impono, quod Romanae Ecclesiae judicio submitto.

F I N I S.

